פני משה על תלמוד ירושלמי שביעית

רבי משה מרגלית

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פני משה על תלמוד ירושלמי שביעית

רבי משה מרגלית

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פני-משה-על-תלמוד-ירושלמי-שביעית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 7
הלכה ג 11
הלכה ד 13
הלכה ה 13
הלכה ו 16
פרק ב 17
הלכה א 17
הלכה ב 19
הלכה ג 22
הלכה ד 24
הלכה ה 27
הלכה ו 35
הלכה ז 36
פרק ג 38
הלכה א 38
הלכה ב 41
הלכה ג 44
הלכה ד 47
הלכה ה 50
הלכה ו 51
הלכה ז 54
פרק ד 56
הלכה א 56
הלכה ב 58
הלכה ג 62
הלכה ד 63
הלכה ה 66
הלכה ו 66
הלכה ז 69
הלכה ח 70
פרק ה 72
הלכה א 72
הלכה ב 75
הלכה ג 81
הלכה ד 84
פרק ו 86
הלכה א 86
הלכה ב 95
הלכה ג 96
הלכה ד 99
פרק ז 102
הלכה א 102
הלכה ב 110
פרק ח 116
הלכה א 116
הלכה ב 120
הלכה ג 122
הלכה ד 123
הלכה ה 126
הלכה ו 127
הלכה ז 129
הלכה ח 131
פרק ט 133
הלכה א 133
הלכה ב 138
הלכה ג 141
הלכה ד 142
הלכה ה 144
הלכה ו 146
פרק י 148

הלכה א 148
הלכה ב 157
הלכה ג 159
הלכה ד 163

פרק א

הלכה א

מתני' **עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית**. משום שצריך להוסיף משנה ששית על שביעית באיסור עבודת הארץ כדיליף ר"ע לקמן בפרקין מקראי ועד אימתי יהא מותר בערב שביעית שלא יאסר עדיין בשביל תוספת שביעית:

כל זמן שהוא יפה לפרי. כלומר שעדיין החרישה היא יפה לפרי של ששית דהוי כמתקן לצורך שנה ששית ולא לצורך שביעית:

עד העצרת. דעד העצרת הוא יפה לפרי של ששית אבל מעצרת ואילך נראה כמתקן לצורך שביעית ואסור ובגמרא אמרינן דר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו והן בשדה אילן עד עצרת ובשדה לבן עד הפסח כדר"ש לקמן (בפ"ב) והן התירו דס"ל דרשא דקרא כר' ישמעאל דלא קאי אתוספת שביעית ואיסור תוספת שביעית הלכתא גמירי לה וכי גמירי בזמן שבית המקדש (קיים) אבל בזמן הזה לא ולפיכך התירו:

גמ' **כתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות כצ"ל**. דלהאי קרא דפ' כי תשא דריש דשם נאמר ג"כ בחריש ובקציר תשבות:

מה אנן קיימין. להאי בחריש ובקציר תשבות ואהיכא קאי:

והלא כבר נאמר ששת ימים תעבד וביום השביעי תשבות. וכל העבודות בכלל וכן לגי' הספר דמייתא קרא שנא' בהדברות וכתיב ויום השביעי שבת וגו' וג"כ הכל בכלל ולמה פרט הכתוב כאן בחריש ובקציר:

ואם לענין שבתות שנים. של שמיטה ולעבור בעשה והלא כבר נאמר שש שנים וגו' ובשנה השביעית שנת שבתון יהיה לארץ:

תנהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים. שנשנו כאן בשדה האילן ובשדה לבן בפ' דלקמן וכלומר דהתורה צותה להוסיף על השביעית ודרשינן בחריש ובקציר תשבות. בחריש שקצירו אסור ואיזה וכו' שלא תתרוש ערב שביעית ויהא נכנס הקציר לשביעית ואז קצירו אסור:

ובקציר שחרישו אסור ואיזה וכו'. כלומר שלא תחרוש בסוף שביעית בשביל צורך הקציר שיצא למוצאי שביעית וזהו קציר שחרושו אסור. וא"כ למה נאמר חורשין עד ר"ה. לקמן (בהלכה ה') ג' אילנות של ג' אנשים וכו' ותני בברייתא עלה דחורשין עד ר"ה כדמייתי שם וקאמר דר"ג ובית דינו התירו באיסור התוספת שנשנו בשני פרקים הראשונים ובברייתא דלקמן לאחר שהתירו נשנית:

לא כן תנינן. (בפ"ק דעדיות) אין ב"ד יכול לבטל וכו' והאיך בטלו ר"ג ובית דינו מה שאסרו הראשונים:

ר' קרוספי בשם ר' יוחנן שאם בקשו לחרוש יחרושו. כלומר דבתר דבעי ר' יוחנן להאי קושיא הדר קאמר שכך תיקנו שכל המבקש לחרוש יחרוש עד ר"ה וכל הרוצה להחמיר על עצמו יחמיר וזה לא הוי ביטול דברי הראשונים לגמרי אלא שלצורך שעה התירו להמבקש לחרוש:

ויעקרו אותן. שני פרקים מן המשנה ולמה נשנו כלל עכשיו לאחר שהתירו:

שאם בקשו לחזור יחזורו. והשתא מסיק למילתיה וכדאמרן דלא ביטלו לגמרי אלא מה שהתירו לפי צורך השעה התירו ולא עקרו אותן מן המשנה לפי שאם יבא ב"ד אחר ויבקש לחזור ולאסור כמו שנשנה בפרקים אלו יחזורו:

התיב ר' יונה. על הא דדייק מעיקרא ויעקרו אותן מן המשנה והוצרך לשנויי שאם בקשו לחזור יחזירו והרי פרשת מלואים שאינה אלא לפי שעה והרי פרשת דור המבול וכיוצא בה ומצינו שנשנה במשנה על הפרשיות הללו א"כ תיקשי מעתה הרי אינן עתידין לחזור ויעקרו אותן מן המשנה:

אלא כדי להודיעך מה שהיה בימים הראשונים. ואע"פ שאין עתידין לחזור ואין בהן צורך לדורות האחרונים והכא נמי בא להודיעך מה שאסרו הראשונים ואע"פ שלאחר שהתירו אין צורך בהן לא עקרו אותן מן המשנה:

א"ר מנא. טעמא אחרינא איכא נמי הכא שלא עקרו אותן וכהאי דתנינן תמן בעדיות ולמה נשנו דברי היחיד שאם יאמר אדם כך אני מקובל בדין הזה יאמרו כדברי ר' פלוני שמעת ואין הלכה כדבריו וכן ה"נ שאם יאמר אדם וכו' באיסור שני פרקים הראשונים שמעת שכך וכך נשנה ואח"כ התירו:

בשעה שאסרו. הראשונים למקרא מן התורה סמכו כדמפרש בחריש ובקציר תשבות וכו' כדלעיל ובשעה שהתירו למקרא הזה סמכו דכתיב ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות סמכו במקרא אחד להקיש שביעית לשבת בראשית:

עד שתשקע החמה. דאין תוספות לשבת מן התורה אף ערב שביעית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה של ער"ה שביעית:

ולמה. אמרו במתני' עד העצרת. מפני שעד כאן יפה החרישה לפרי של ששית ומתקנו מכאן ואילך האילן מנבל מל' עלה נבל שמתחיל להשיר פירותיו ומיחזי דלעבודת הארץ לצורך שביעית הוא חורש:

והא תנינן. לקמן:

אחד אילן סרק. ואין בו פירות וקאמר הש"ס דגם באילן שייך זמן הזה דעד כאן הוא מעבה את הכורת. כמו קורות. כלומר שעד העצרת יש בו כח להתגדל ולהתעבות מכאן ואילך הוא מתיש את כחו אם חורש אצלו ולפיכך אמרו שעד העצרת מותר לחרוש כל בית סאה בשבילן אם הם ג' אילנות ופחות מג' לבית סאה אין חורשין אפילו קודם העצרת אלא לצורכן:

ופריך ויחרוש צרכו אף מעצרת ואילך ואין בכך כלום. ומשני שמתוך שהוא יודע שהוא מתיש כחו של אילן אף הוא אינו מתכוין אלא לעבודת הארץ. כצ"ל כלומר בשביל שביעית ולא לתקנת האילן שהרי אינו מתקנו מכאן ואילך וכן יש לפרש לפי מה שכתוב בספרים ובל' תמיה וכלומר וכי אף הוא אינו מתכוין לעבודת הארץ ובשביל שביעית שהרי מכאן ואילך שוב אינו מועיל להאילן ומתיש את כחו:

ולמה לא תניתה. למתני' בעדיות גבי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דהא ב"ה מחמירין וקאמרי עד העצרת ותו לא:

ומשני לפי שלפעמים שאין הגשמים מצוין ואין הלחלוחית מצויה והוא עתיד לחרוש קודם לעצרת כדברי ב"ש. כלומר שאז אם הוא חורש קודם לעצרת דוקא הוא חורש לב"ש משום שכשאין הלחלוחית מצויה אין הזמן שהוא יפה לפרי אלא קודם העצרת שעדיין יש מקצת לחלוחית מימות הגשמים ולב"ה יכול הוא לחרוש עד העצרת וא"כ הוו להו ב"ש לחומרא וב"ה לקולא ולפיכך לא נשנה בעדיות. איזהו שדה אילן. שחורשין עד העצרת להשדה בשביל האילנות אשר בתוכה:

הלכה ב

מתני'. לבית סאה. שהוא חמשים על חמשים:

אם ראויין לעשות. כל אחד מהן יהיה ראוי לעשות ובין כולן יהו עושין ככר של דבילה והן תאנים יבשים עשוין בדפוס כעיגול כעין ככר לחם וקרוי ככר דבילה:

של ששים מנה באיטלקי. כמשקל מנה של איטליא של יון ולפי שהיה כך בימי משה משערין בו והמנה היא מאה דינרים שהן כ"ה שקלים והשקל ד' דינרים והדינר שש מעה כסף ומשקל המעה ט"ז שעורות בינוניות:

פחות מכאן. שלא היו ג' אילנות בבית סאה או שלא היו כל הג' ראוין לעשות שיהיה בין הכל מהן ככר של ס' מנה אין חורשין בשבילם כל הבית סאה אלא תחתיהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו. המלקט תאנים קרוי אורה מל' וארוה כל עוברי דרך ומקום הסל שהוא נוחן בו מה שהוא לוקט ושאר השדה כשדה לבן חשבינן לה שאין חורשין אותה אלא עד הפסח כדתנן לקמן (בפ"ב):

גמ' **הקונה ג' אילנות בתוך של חבירו**. דקי"ל דקנה קרקע כדתנן בפרק המוכר את הספינה וקמ"ל הכא כמה צריך שיהא בין זה לזה:
רחוקים מטע עשר לבית סאה. כלומר שיעור הריחוק ביניהן הוא כפי הערך אם היו כאן מטע עשרה אילנות לבית סאה ולפי שיעור הזה צריך שיהא ההרחק בין אלו ג' האילנות שקנה ולא יותר:
קרובין. ושיעור הקירוב ביניהן צריך שיהא כדי שיהא הבקר עובר בכליו ולא פחות מזה ואם הוא כך אז קנה קרקע שתחתיהן ושביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו:
רב אמר בעשוין צובה. כמו מצובה ודוגמתו בפרק אלו מציאות (בהלכה ג') גבי ג' מטבעות כגון אהן מצובה. מל' חציבה כג' רגלי הקנקן וכלומר דרב ס"ל אם הן נטועין אחד כנגד האויר של השנים מיירי ושמואל אמר בעשויה שורה אפילו הן במקום אחד ועשוין כחומה ופליגי ר' יוסי ור' מנא אהיכא קאי מילתייהו דרב ושמואל:
תמן איתאמרת. לקמן בפרקין על מתני' שלשה אילנות של שלשה אנשים מצטרפין וחורשיו כל בית סאה בשבילן ואהא איתמר מילתייהו דרב קאמר בעשוין כמין מצובה מצטרפין הן אבל אם הן כשורה זה אצל זה במקום א' אין מצטרפין שיהא מותר לחרוש כל בית סאה בשבילן וטעמא דמכיון שהן קרובין כל כך למיעקר קיימי דכל שרשי האילנות הן נוגעין זה בזה ומזיקין זה לזה ולשמואל אפילו עשוין כשורה מצטרפין אבל בדין קניית קרקע ס"ל לר' יוסי דלא שייכא מילתיה דרב ושמואל דלעולם קנה קרקע כ"ז שיש ביניהן כדי שיהא הבקר עובר בכליו:
א"ר יונה. דלא היא אלא אפילו הכא בדין קניית קרקע איתמר נמי מילתיה דרב ושמואל וכגון בקרובין זה לזה דלרב צריך שיהו עשוין כמצובה ולשמואל אפי' עשוין כשורה זה אצל זה:
א"ל ר' מנא. לר' יונה ואם בקרובין מיירי והתנינן שיעור הקרובין שלא יהא ביניהן פחות מכדי שיהא הבקר עובר בכליו והשתא הוה קשיא דבמאי פליגי אם עשוי כך או כך הא מיהת בעינן שיהא הבקר עובר בכליו ומ"ש אם הן כמצובה או כשורה:
איתא חמי. ר' יונה הוא דמהדר ליה בל' תמיה בא וראה דמאי קשיא לך מ"ש עשוין כמצובה או עשוין כשורה מהאי דצריך שיהא בקר עובר בכליו התם טעמא הויא דבשעה שיש ביניהן כדי שיהא הבקר עובר בכליו השרשים מהלכות מן הצד כלומר שאינם נוגעין זה בזה אלא מן הצד הן מהלכין למיקם קיומו ובשעה שאין ביניהם שיהא הבקר עובר בכליו א"כ השרשים אין מהלכין מן הצד אלא הן נוגעין זה בזה ולמיעקר קיימו והשתא איכא למימר דבדאיכא ביניהם שיהא הבקר עובר בכליו פליגי רב ושמואל דרב

ס"ל אע"ג דיש ביניהן כשיעור הזה אפ"ה צריך שיהו עשוין כמצובה ולא כשורה מפני שהן נראין כבמקום אחד ושמואל ס"ל אפי' הן עשוין כשורה הואיל ויש ביניהן כמלא הבקר עובר בכליו לאו למיעקר קיימי:

ר' ליעזר שאל. אמתני' קאי הא דתנן ג' אילנות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן אם צריך שיהא מזה לזה ט"ז ולצד עשרין וחמש. כלומר לפי שבית סאה היא חמשים אמה אורך על חמשים אמה רוחב והשאלה היא אם דוקא כשהג' אילנות מסודרין הן באמצע הבית סאה שנמצא מן אילן לאילן ט"ז אמה שהן שני מרחקין של ט"ז אמה לג' אילנות והן ל"ב אמה דהכי אמרינן נמי בפ' הספינה לענין קניית קרקע בג' אילנות דבעינן שלא יהא ביניהן פחות מד"א ולא יותר מט"ז אמה נשאר עוד י"ח אמה תן ט"ז אמה לשני הצדדין של האילנות ח' אמות מכאן וח' אמות. מכאן לפי שכל אילן תופס יניקתו ח' מכאן וח' מכאן ונמצאו ב' המרחקין שבין האילנות צריך ט"ז אמה ולצדדין ח' מכאן וח' מכאן והן בין הכל מ"ח אמות ושתי אמות העודפין למקום האילנות וזהו לאורך חמשים לפי סדר האילנות בשורה באמצע הבית סאה ומן הצדדין של האילנות לרוחב הסאה שהוא ג"כ חמשים והן כ"ה מכאן וכ"ה מכאן:

היו נתונין בצד הגדר חורשין כל בית סאה בשבילן. הך בעיא כך היא פירושה אם חורשין כל בית סאה בשבילן גם מצד השני להגדר דתופסין בית סאה מכאן ובית סאה מכאן דמי נימא הואיל ונתונין בצד הגדר לא חשבינן הבית סאה אלא מצד האילנות ולא מצד השני להגדר דהגדר מפסיק הוא או לא והיינו דמקשה ר' יוסי עלה:

אין בעי ניתן להן ארבעה סאה. כצ"ל סאה מכאן וסאה מכאן סאה מכאן וסאה מכאן. כלומר לדידך להבעיא דמספקא לך אם נותנין בית סאה מצד השני להגדר ש"מ דסבירא לך לפרש דחורשין בית סאה בשבילן מכאן ובית סאה מכאן הלכך מספקא לך אם הגדר הוי הפסק לענין זה א"כ טפי הוה לך למיבעי אם נותנין להן ארבעה בית סאה והיינו בית סאה לכל רוח ורוח סאה מכאן למזרח אורך סדר האילנות וסאה למערב וסאה לדרום מצדי האילנות וסאה לצפון מצידי האילנות אלא דלא היא דאנן לא תנינן אלא חורשין כל בית סאה בשבילן דמשמע בית סאה אחת ותו לא דהא לא קתני בית סאה לכל רוח:

היתה גפן אחת מודלה על שתי סאין. לפי שדרך הגפן המודלה ע"ג קנים להתפשט ולהתרחב לפיכך נקט הבעיא בגפן ואם נתפשטו הזמורות והעלין עד מקום שתי בית סאה אם אמרינן דאת מותר לחרוש כל הקרקע שתחתיהן ואף שהן שתי סאין ועוד גם לקרקע שחוצה להן כמלא אורה וכמלא סלו חוצה לו והבעיא היא בשאין עושין כל אחד

מהן כדי ככר של ס' מנה דתנינן דאין נותנין להן אלא צרכן ובכה"ג אם מותר לחרוש כל שתחתיהן ואפילו הן ב' סאין מלבד שיעור חוצה להן ולא איפשטא:

באיסור שני פרקים הראשונים אלו מלמעלן וכו'. כלומר דמפרש הדין כיצד הוא בענין החרישה שאמרו חורשין כל סאה בשבילן עד העצרת ומפני שזה אינו נוהג בזמן הזה שהרי כבר נמנו ר"ג וב"ד והתירו לאלו ב' פרקים הראשונים הלכך קאמר באיסור ב' פרקים הראשונים במשנה הקודמת בזמן שהיו נוהגין באיסור תוספת שביעית כפי שנשנה בב' פרקים הללו ומפרש דכן היה הדין:

אלו מלמעלן חורשין בו מלמטן. אם הג' האילנות האלו שאמרו במתני' הן מלמעלן כגון שהן נטועין במקום הגבוה והשדה בית סאה היא מלמטן במקום המדרון חורשין אותה בית סאה בשבילן וכן איפכא אם אילנות אלו מלמטן במקום המדרון חורשין בשבילן את השדה בית סאה שהיא מלמעלן:

ופריך ניחא. אם אלו אילנות מלמעלן שפיר הוא שמותר לחרוש השדה מלמטן מפני ששרשי האילנות מתפשטין למטה והחרישה מועלת להאילנות ואין החרישה נראית לצורך השדה בשביל שביעית:

ולא מלמטן חורשין בו מלמעלן. בתמיה. דהרי אין דרך השרשים שילכו למעלה א"כ אם הן נטועות מלמטן לא יהו חורשין בשבילן להבית סאה שהיא מלמעלן דנראית החרישה שהיא לצורך השדה לבן ולא התירו בה אלא עד הפסח:

נשמעינה מן הדא. דתנינן בפ' לא יחפור דאין חילוק בין אם האילנות מלמעלן או אם הן מלמטן כדלקמן:

מרחיקין את האילן מן הבור. משום דשרשי אילן מזקי לבור:

ותני עליה. בתוספתא דב"ב (פ"ק):

או נימר בין שהאילן למעלן וכו'. כלומר דמעיקרא רוצה הש"ס לפרש התוספתא דהא דקתני בין מלמעלן בין מלמטן אם נימא דה"ק בין שהאילן הוא למעלה והבור הוא מלמטן במקום הנמוך ובין איפכא או דנימא בין שניהן למעלה בין שניהן למטה קאמר:

והתני. כלומר דפשיט ליה דהתני בהדיא בברייתא כן בין שהאילן מלמעלן וכו':

ניחא. והשתא מדייק עלה. וכדי לפשוט להא דלעיל וכלומר דהא קשיא לן הניחא אם האילן הוא מלמעלה והבור מלמטה דצריך להרחיק את האילן לפי שהשרשים הולכין למטה ומזקי לכותל הבור אלא אם האילן מלמטה והבור הוא מלמעלה וכי דרך השרשים לעלות מלמעלן בתמיה ואפ"ה קתני דמרחיקין אלמא דלא פלוג רבנן וה"נ במתניתין כן:

א"ר חנינא. דלא היא דמהתם לא תפשוט דלא מפני השרשים שמתפשטין והולכין עד כותל הבור הוא הטעם אלא מפני שהן עושין עפר תיחוח במקומן ומתוך כך הן מלקין ארעיתו של בור שנתקלקל הקרקע והולך עד יסוד הקרקע של בור וזה לא שייך הכא לטעמא דמתניתין דהחרישה שניתרת היא בשביל שמועלת היא להאילנות וא"כ איכא למימר דדוקא כשהאילנות למעלה אז מהניא החרישה מלמטה מפני השרשים שהולכין לשם ולא כשהן מלמטה דלא מהניא להו החרישה שמלמעלן ונראה שלצורך השדה בלבד הוא חורש:

יחידי היא. ר' חנינא ולא סמכין עליה בהא דאמר לפרש הך ברייתא דמרחיקין אלא דטעמא מפני השרשים שהולכין לשם והכי תני עלה בהדיא בתוספת' שם רש"א כשם שאמרו להרחיק להאילן מלמעלן כך אמרו להרחיק מלמטן ש"מ דחדא טעמא אית להו ואע"ג שאין דרך השרשים לעלות מלמעלן לא פלוג רבנן וה"ה. במתני' כן:

הלכה ג

מתני' **אחד אילן סרק**. שאין עושה פירות ונטועין ג' לבית סאה ולעיל פי' הש"ס דהא דאמרו כן באילן סרק אף שאינו עושה פירות מעבה הוא את הקורות עד העצרת:

רואין אותן כאילו הן תאנים. בגמרא מפרש למה שיערו בתאנים:

לצרכן. כדקתני לעיל מלא האורה וסלו חוצה לו:

גמ' **על ידי שפירותיהן גסין**. ועוד שהן עושות הרבה וכדמסיק ואזיל שהרי אתרוג אף שפירותיו גסין אין האילן עושה הרבה וזתים איפכא הוו ולפיכך שיעורו בתאנים דתרוייהו איתנהו בהו וזהו לקולא דאף שאותן האילנות אינן מוציאין הפירות כשיעור הזה רואין אותן כאלו הן תאנים שהן הרבה והן גסין והיה כשיעור ככר ששים מנים מכל אחד ואחד:

א"ר חייא בר אדא. דהיינו טעמא. לפי שכל האילנות עבדין שנה פרא שנה פחות שנה אחת כלומר לא כמו שעושים פירות בשנה זו עושים בשנה זו אלא שנה אחת כך ושנה אחת פחות מזה אבל הדא אילן תאינתיה עבדא כל שנה ושנה בשוה וזהו נמי לקולא דאף שאין האילן הזה מוציא פירות בכל שנה כשיעור הזה רואין אותו כאילו היה תאנה והיה מוציא כל כך אף בשנה זו וחורשין כל בית סאה בשבילן:

מתני' **היה אחד עושה וכו'**. עד שיהו ג' וכאו"א יהיה ראוי לעשות ככר דבילה:

ומג' ועד תשעה. כלומר וכן אם היו מג' ועד ט' צריכין שיהו ראוין לעשות ככר דבילה אלא דאם הן כ"כ אינן צריכין שיהא כאו"א מהן ראוי לעשות דאם כן הו"ל למינקט בחדא

בבא עד שיהו מג' ועד ט' אלא דאפילו אם יש בהן שאינו ראוי לעשות והשאר ראוין לעשות ככר דבילה סגי בכך ומיהו ראוין לעשות שיעור הזה בעינן:

היו עשרה. אבל אם היו עשרה ומעשרה ולמעלה לא בעינן עושין אלא דבין עושין בין שאין עושין חורשין כל בית סאה בשבילן:

שנאמר בחריש ובקציר תשבות. ארישא קא מהדר דתנינן אין חורשין להן אלא לצרכן ומנין לנו רמז לתוס' שביעית לפי שנאמר בחריש ובקציר תשבות אם אינו ענין לשבת בראשית וכו' כדקאמר לעיל בגמרא בריש פרקין. ר' ישמעאל אומר דקרא בשבת משתעי וא"ת הלא כבר נאמר ששת ימים וגו' וביום השביעי תשבות סיפיה דקרא להכי הוא דאתא לומר לך מה חריש רשות שאין לך חריש של מצוה אף קציר דאמר קרא תשבות בקציר של רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה דלכתחילה מצותו לקצור בלילה ואם חל ט"ז בשבת נקצר בליל שבת דהכי ילפינן מהאי קרא שקצירתו ג"כ דוחה שבת וכן הלכה: גמ' **ובלבד שלא יפחות מחשבון משולשים**. על מג' ועד ט' קאי דמדחלקן התנא בתרי בבי ש"מ דאין דינן כמו אם היו ג' בלבד שראויין לעשות כולן בעינן אבל מג' ולמעלה ועד תשעה אינו צריך שיהו כולן ראוין לעשות וקמ"ל דמיהת בעינן שלא יפחתו מחשבון משולשים כלומר דמ"מ ככר של ששים מנה יהו עושין וכדפרישית במתני':

זעירא בר חיננא. פל"ג וקאמר ובלבד שלא יפחות מחשבון מתושעים. כלומר כמו שאם היו ג' היה צריך שיהו כל השלשה ראוין לעשות ובין הכל יהיה ככר של ששים מנה כך אם היו תשעה צריך שיהיו מתושעים כל אחד ואחד מהן יהי' ראוי לעשות ובין כולן יהיה שיעור ככר ס' מנה לכל אחד מהן חלק התשיעית של שיעור הזה:

היו ארבעה והבקר עובר בכליו ביניהן. לפי שכך צריך שיהו רחוקין זה מזה כדי שיהא הבקר עובר בכליו ביניהן כדאמרינן לעיל דאי לאו הכי למיעקר קיימי:

שנים ואין הבקר עובר בכליו. כלומר ועוד יש כאן שנים אצל הארבעה והן קרובין שאין בין אלו השנים כדי שיהא הבקר עובר בכליו בהא אמרינן מכיון שאין הבקר עובר בכליו בין השנים אינן נחשבין אלא לאחד ואת רואה אותן כאלו הן חמשה:

היו חמשה. כלומר והיאך הדין באלו החמשה וקאמר דהפלוגתא דר"ש ורבנן היא לעיל (בפ"ד דכלאים) בכרם שהוא נטוע על פחות מד' אמות בין שורה לשורה דלר"ש לא הוי כרם וא"צ להרחיק ממנו אלא כדי עבודת גפן יחידית וחכ"א כרם ורואין את האמצעית כאלו אינם והן לעצים והשאר יש שיעור הרחק ביניהם והכי נמי לרבנן רואין את אלו שאין ביניהם כשיעור כאלו אינן ונשארו אלו שיש ביניהן כשיעור וחורשין כל בית סאה בשבילן:

שנאמר בחריש ובקציר תשבות. לא אתיא דלא על רישא. כלומר לא קאי הא אלא על רישא אין חורשין להן אלא צורכן שנאמר בחריש ובקציר תשבות כדפרישית במתני׳:
אין צריך לומר כו׳ ר׳ ישמעאל כדעתיה וכו׳. הך דר׳ ישמעאל גרסינן לקמן (בריש פ״ד דשקלים) דמייתי התם מתניתן דמנחות כל הקרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחו״ל מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ ומוקי לה כר׳ ישמעאל דס״ל אין העומר בא אף מן הסוריא אלא מא״י דוקא ומייתי ראיה גם מהכא דס״ל דיצא קצירת העומר שהיא מצוה ואין להביא עומר אלא מן החדש ומא״י דוקא והלכך לא שכיחא ולפיכך דרשו דאף קצירת העומר דוחה את השבת כמו הקרבתו:

הלכה ד

מתני׳ **ג׳ אילנות של ג׳ אנשים הרי אלו מצטרפין**. והוו כאלו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן:
וכמה יהא ביניהן. אכל ג׳ אילנות קאי ואפי׳ של איש אחד כדאמרינן לעיל שצריך שיהא ביניהן כדי שיהא הבקר עובר בכליו והיינו ד״א אבל בפחות מיכן למיעקר קיימי ואין חורשין בשבילן:
גמ׳ **וקרקע של אדם אחד**. כגון שמכר לו האילנות ופירש ששייר הקרקע לפניו הרי אלו מצטרפין וחורשין הקרקע בית סאה בשבילן:
אף אנן תנינא דרובא. רבותא טפי שמעינן מהאי ברייתא בשל ג׳ אנשים מצטרפין הן וחורשין כל בית סאה בשבילן עד ר״ה:

הלכה ה

מתני׳ **עשר נטיעות**. אילנות קטנים וילדות שקורין אותן נטיעות והן מפוזרות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר״ה אף בזמן המקדש ודבר זה הלמ״מ:
היו עשויות שורות. כשורה אחת במקום אחד ואינן מפוזרות או שהיו מוקפות עטרה והוא גדר סביב אין חורשין אלא לצרכן של כל אחד ואחד:
גמ׳ **ערבה של מקדש הל״מ וכו׳**. וגרסי׳ להסוגיא בריש פ׳ לולב וערבה:
למקדש. שהיו מקיפין את המזבח:
וניסוך המים. בחג:
ועכשיו למה הן חורשין בזקינות. עד ר״ה הרי הל״מ בנטיעות ילדות דוקא:
בשעה שניתנה הלכה לכך ניתנה שאם וכו׳ וכן הוא בסוכה. כלומר שבתחלה כך נאמרה הלכה שאם בקשו לחרוש אף באילנות זקנות יחרשו ושלא למחות בידם:

מה ופליגי אם פליג הוא על הא דקאמר ר' יוחנן דהל"מ הן וקא"ר יוסי בר בון דלא פליג אלא כך היתה הלכה בידם ואח"כ שכחוה ועמדו השנים והן נביאים אחרונים וחזרו ויסדוה:

סופו להתקיים בידם. שיסכימו לדבר כמה שנאמר למשה בסיני וכך יתקיים:

ואתיא וכו' כדגרסינן להא לעיל (בפ"ק דפאה) וספ"ח דכתובות בכמה מקומות:

תרין מילין סלקון בידיכן. אלו שני דברים עלו בידכם בני בבל ואנחנו קבלנו מנהג שלכם וגרסי' להא גם בפ"ד דע"ז (בהלכה א'):

מפשיטותא דתעניתא. השתחויה בפשיטת ידים ורגלים שהיו נוהגין בת"צ כדאמר התם דלא התירו השתחויה בפישוט ידים ורגלים אלא בתענית צבור בלבד:

וערובתא דיומא שביעייא. וערבה שנוהגין ביום ז' של חג ומבבל נתפשט המנהג שהיו עושין זכר למקדש:

אף הדא מקזתה. אף מנהג הקזה באיזה יום מקיזין ובאיזה שאין מקיזין כדאמרינן בשילהי פ' מפנין ומבבל הוא המנהג:

תני. בתוספתא (פ"ק) ולא הועתקה כאן אלא הסיפא ובתוספתא דפוס ג"כ חסרה במקצת וה"ג בתוספ' כתיבת יד אשר לפני אשר הובאה ממצרים וזקינה נראית כנטיעה הרי היא כנטיעה ונטיעה נראית כזקינה הרי היא כזקינה מה בין זקינה לנטיעה זקינה עד עצרת נטיעה עד ר"ה זקינה מעין ג' ונטיעה נראית כזקינה מה בין זקינה לנטיעה זקינה מעין ג' ונטיעה מעין עשרה. וקס"ד השתא דמה דתני ברישא נטיעה נראית כזקינה הרי היא כזקינה היינו לכל דבר דאם האילן גדול הוא ונראה כאילן זקן דינו כזקן ממש והלכך מתמה הש"ס איתא חמי דהא גופא קשיא דברישא אמרת דהואיל ונראית כזקינה נותנין לה דינה כזקינה והדר קתני בסיפא מה בין זקנה לנטיעה וכו' והאי מה בין דסיפא ע"כ אהאי חלוקה שאם נראית כזקינה מתפרשא דבין נטיעה ממש לזקינה ממש הא כבר תנא לה ברישא אלא ודאי דהכא קמ"ל דבנטיעה נראית כזקנה יש ג"כ חילוק בינה לבין זקינה ממש דזקינה ממש היא מעין ג' כלומר דדינה כג' אילנות לבית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן ונטיעה מעין עשרה כלומר הך נטיעה אף שהיא נראית כזקינה מ"מ דינה כשאר נטיעות ומעין עשרה שאם עשר נטיעות בבית סאה אז חורשין כל בית סאה וקשיא אריש:

א"ר חונה מהו מעין עשר. דקתני בסיפא לענין שאין נטיעה מעין ג' דלא לכל דבר קאמר ברישא דהוי כזקנה אלא דלהאי דינא לא הוי כזקנה כדמסיק ואזיל:

שלא תאמר שלש זקנות שהן עושות כעשר שאינן עושות ודכוותה שלש נטיעות שהן עושות וכו' כצ"ל ובספרי הדפוס נתחלפו התיבות בטעות. כלומר דלא תימא הואיל ובזקנות הדין הוא דג' אילנות לבית סאה צריך שיהו ראוין לעשות ככר דבילה ואם הן עשרה א"צ שיעשו כדתנן לעיל (בהלכה ד') דבין עושין ובין אינן עושין חורשין כל בית סאה בשבילן וא"כ שלש זקנות העושות כעשר שאינן עושות ומהו דתימא דה"נ דכותה בנטיעות אלו שהן נראות כזקנות דג"כ הוא כך דשלש שהן עושות כעשר שאינן עושות וחורשין כל בית סאה בשבילן:

לפום כן צריך מימר. הלכך קמ"ל בסיפא דלעולם נטיעה מעין עשרה ואע"פ שהיא נראית כזקנה דלא אמרו ברישא דאם נראית כזקנה דינה כזקנה אלא לחומרא כדקתני בה מה בין זקנה לנטיעה זקנה עד עצרת נטיעה עד ר"ה ובהא הוא דאמרינן דהולכין אחר המראה ולפעמים גם לקולא כגון בזקנה שנראית כנטיעה דינה כנטיעה וחורשין עד ר"ה ונטיעה שנראית כזקנה דינה כזקנה ואין חורשין אלא עד העצרת משום מראית העין אבל לענין מעשה הפירות לעולם נטיעות נחשבין הן ואע"פ שנראית כזקנה וטעמא דהואיל דלא שכיחא שהנטיעות הילדות יעשו פירות עד שיתגדלו אין הולכין בהן אחר המעשה ואף שלפעמים אירע שעשו ולעולם בעינן שיהו עשר לבית סאה ואז הוא שחורשין כל הבית סאה בשבילן דלא פלוג רבנן:

שדה קנים נידונות כשדה תבואה. בתוספתא שם היא שנוייה וכלומר דאם נטע קנים בשדה שיתגדלו ויתעבו וכהאי דאמרינן לעיל (בפ"ו דדמאי) דשכיח שעושין כן נידונית כשדה תבואה וכדמפרש ר' אבהו בסאתים שנו כלומר שדינה כשדה לבן דזמנה עד הפסח כדלקמן (בפרק ב') ולא כשדה האילן דשיעורה בג' אילנות לבית סאה אלא אף בסאתים והוא הדין נמי טפי אלא משום דבשדה אילן קתני סאה קאמר הכא בסאתים וקא משמע לן דלעולם דינה כשדה תבואה שהיא שדה לבן:

לית הדא פליגא על שמואל. אסיפא דמתניתן קאי דקתני היו עשויות כשורה אין חורשין להן אלא לצרכן וכי לא פליגא היא על הא דאמר שמואל לעיל (בהלכה א') דבשלשה אילנות עשוין כשורה מיירי ואפ"ה חורשין כל בית סאה בשבילן:

תמן. כלומר דמשני דלא דמי לעשר נטיעות דמתני' דע"י שהן מפוזרות בכל הבית סאה את רואה כאלו כל הבית סאה מלאה כרם ובשבילן הוא חורש ולא בשביל השדה והלכך מפוזרות דוקא בעינן דאם הן נתונין במקום אחד כשורה אינו ניכר מה שחורש דבשבילן הוא חורש הואיל ונטיעות ילדות הן:

הכא כולן נתונין במקום אחד. כלומר אבל הכא גבי אילנות זקנות דריש פרקין אף שהן כולן נתונין במקום אחד הואיל ואילנות גדולות הן ניכר הוא שבשבילן הוא חורש לכל הבית סאה. א"נ דהאי הכא וכו' סיומא דמילתא לטעמא דמתני' הוא וכלומר דדוקא במפוזרות את רואה וכו' אבל הכא בעשויות כשורה הוי כאילו נתונין במקום אחד ואינו ניכר שבשבילן הוא חורש להבית סאה ושאני מתני' דריש פרקין והיינו הך דאמרן:

הלכה ו

מתני' הנטיעו' והדלועין מצטרפין לתוך בית סאה אם יש בין כולן עשרה חורשין כל בית סאה בשבילן:

רשב"ג אומר. אפילו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן עד ר"ה כאלו הן נטיעות ומסיק בגמ' דלא אמר רשב"ג אלא בדלעת יונית מפני שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין ואין הלכה כרשב"ג דדוקא מצטרפין הן כת"ק ואין חילוק בין דלעת יונית לבין שאר דלועין:

מתני' **עד שיחולו**. כדמפרש בגמרא על הא דבעי אם עד שיפדו בשנה הרביעית ואם לא פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו חולין מאליהן בשנה החמישית:

נטיעה כשמה. כל מר כל זמן שבני אדם קורין אותה נטיעה ואין קורין אותה אילן והלכה כר"ע:

אילן שנגמם. שנחתך והוציא חליפין שנתגדל אח"כ:

מטפח ולמטה. כל זמן שהוא פחות מטפח דינו כנטיעה לענין חרישה בתוס' שביעית אבל לא לענין ערלה ואם נקצץ מטפח ולמעלה דינו כאילן והלכה כר' שמעון:

גמ' **והן**. ודוקא שיהו הנטיעות רבות על הדלועין כגון שהיו הנטיעות ששה והדלועין ד' אז מצטרפין הן:

לא מסתברא. אם זה לא מסתברא דדוקא בדלעת יונית שהיא נראית כנטיעה הוא דאמרו כן אבל לא בשאר דלועין:

התיב רב מנא והתני. בתוספתא (פ"ק) ג' קשואין וכו' אלמא דאף קשואין מצטרפין הן. וא"כ הני דלועין נמי אף בשאר דלועין אמרו:

לא אתיא. הא דר' חנניה אלא על הסיפא דרשב"ג אומר וכו' עליה הוא דשייך דקאמר לא מסתברא אלא בדלעת יונית:

גמ' **מהו עד שיחולו**. אם עד שנפדו בשנה הרביעית כדין נטע רבעי ומל' חילול הוא או מלשון חולין הוא ועד שיעשו חולין מאליהן וזהו בשנה החמישית דאף אם לא פדאן ברביעית מ"מ הפירות של חמישית הם חולין מאליהן:

ר' אבא בשם ר' יוחנן. פשיט לה דכן הוא דקתני עד שיעשו חולין מאליהן ונקראין נטיעות עד ה' שנים:

ואתיא. האי פירושא דר' יותנן בדברי ר"א בן עזריה דמתני' כהאי דר' יהושע בתוספתא דקאמר שיש שנקראו נטיעות עד חמש שנים:

כדקתני. התם (בפ"ק) וה"ג שם איזו היא נטיעה ר' יהושע אומר בת חמש בת שש בת שבע אמר רבי מפני מה אמרו בת חמש בת שש בת שבע אלא אומר אני גפנים בני חמש תאנים בני שש וזיתים בנות שבע. והכי מייתי לה לקמן (בפ"ק דערלה):

ופריך הש"ס והא אנן חמיי חדא מרביתא דתאנתא אתיא בפירי. ילדה אחת של תאנה שמוציאה פירות והיא לא היתה בת שש ואמאי קרי לה נטיעה עד שש אם היא מביאה פירות מקודם:

א"ר יהודה בן טרפון לעוביה. שאינה מתעבה להיות כאילן עד שש ולפיכך קרו לה נטיעה:

ר"ש. דמתני' דקחשיב לאילן שנגמם עד פחות מטפח כנטיעה ור"א בן יעקב אמרו דבר אחד:

דא"ר שמואל בר נחמן וכו'. לקמן (בפ"ו דכלאים) גריס לה בהדי שאר מילי דראב"י דקחשיב התם:

הגומם את כרמו פחות מטפח. שקוצץ כל הגפנים עד שיהו פחותין מטפח חייב בערלה מפני מראית העין לפי שנראות הן כנטיעה בת שנתה והרואה שאוכלין מפירותיה יאמר פירות ערלה מותרין הן אלמא דכל פחות מטפח כנטיעה מחשבינן לה:

דברי חכמים. פליגי וסברי דעד שיגום אותן עד הארץ אז מה שיתגדל אח"כ חייב בערלה כאלו נטעה מחדש אבל כל זמן שנשאר אפי' פחות מטפח פטור ולא חיישי מפני מראית העין:

הדרן עלך שדה האילן

פרק ב

הלכה א

מתני' **עד אימתי חורשין שדה הלבן**. שדה של תבואה וקטנית נקרא שדה לבן לפי שאין בה אילן ואין כאן צל וכן מפני שכשמתבשלת התבואה היא מתלבנת:

עד שתכלה הליחה. לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים והוא כל זמן שבני אדם חורשין כדי ליטע במקשאות ומדלעות והוא מקום שזורעין בו הקשואים והדלועין אבל מכאן ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית:

א"ר שמעון נתת תורת כאו"א בידו. שזה אומר כלתה הליחה וזה יאמר לא כלתה הליחה בתוך שלי:

אלא בשדה לבן. שהיא עשויה לזורעה אחר החרישה וצריך שבתחלה תהא הליחה קיימת אין חורשין אלא עד הפסח ובשדה האילן שהיא נטועה מכבר ואין צריך שתהא רוב הליחה קיימת והחרישה היא כדי שירדו הגשמים בתוך הקרקע לפיכך חורשין בה עד העצרת והכי קאמר בגמ' והלכה כר"ש וכל זה בזמן המקדש כדאמרי' לעיל בריש מכילתין דר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו והם פסח ועצרת והתירו בזמן הזה לחרוש עד ר"ה של שביעית:

גמ' **מאן תנא ליחה ר"מ היא**. פלוגת' דר"מ ור"ש בתוספת' דריש מכילתין גבי שדה האילן דתני התם שלשה בתוך בית סאה הרי אלו מצטרפין וחורשין כל בית סאה בשבילן דברי ר"מ ור' יהודה. ר' יוסי ור"ש אומרים אין חורשין להן אלא צרכן וקס"ד השתא דר"ש דפליג במתניתן בשדה הלבן ולא ס"ל עד שתכלה הליחה אלא עד הפסח לטעמי' הוא דאזיל דכמו דמחמיר בשדה האילן מחמיר נמי בשדה לבן דאפי' לא כלתה הליחה קודם הפסח אסור לחרוש מפסח ואילך ור"מ דמיקל בשדה האילן מיקל הוא נמי בשדה לבן והיינו דקאמר מאן תנא ליחה דכל זמן שלא כלתה הליחה מותר לחרוש ר"מ היא:

ור"מ כב"ש ור"ש כב"ה. כלומר וטעמיה דר"מ דמיקל בהני דיני משום דכב"ש ס"ל דמקילין ג"כ בריש מכילתין בשדה האילן וקסברי מותר לחרוש כ"ז שהוא יפה לפרי ור"מ דתוספתא אליבא דב"ש קאמר לפיכך מיקל נמי הכא בשדה לבן ור"ש דמחמיר בתוספת בשדה אילן וכן במתני' בשדה לבן כב"ה ס"ל דקאמרי בריש מכילתין דאין מותר לחרוש אלא עד העצרת וכן מחמיר הכא בשדה לבן ודקאמר ר"ש בשדה אילן אין חורשין להן אלא צרכן היינו אחר העצרת:

וכן אתינן מתניתא. בתמיה כלומר דמתמה מאי חזית לפרש למתניתן דהכא דר"מ לטעמיה דב"ש קאמר ור"ש לטעמיהו דב"ה והא לא שמעינן להו לב"ש ולב"ה דפליגי בהדיא בשדה הלבן ואמאי תלית לה בפלוגתייהו דפליגי בשדה האילן אימא במאי דפליגי פליגי ובמאי דלא פליגי לא פליגי:

אלא אימא הכא. דרבי מאיר כמשנה הראשונה שנה משנתו וזהו קודם תקנת ר"ג ובית דינו שהיו מחמירין בתוספת שביעית ור"ש כמשנה אחרונה ומתמה עלה הש"ס וכן

אתינן מתני' וכו' דהא נמי לא מצית אמרת דר"ש אליבא דמשנה אחרונה קאמר דהא משנה אחרונה של ר"ג וב"ד לגמרי התירו לתוס' שביעית ומותר לחרוש עד ר"ה:

אלא ר"מ שנייה מחלוקת. כלומר אלא לעולם כדאמרינן מעיקרא דמאן דמחמיר בשדה אילן מחמיר הוא בשדה הלבן ומאן דמיקל בזה מיקל בזה ודקשיא לך היכא שמעינן לב"ש וב"ה דפליגי בשדה הלבן בסברא זו גופה פליגי ר"מ ור"ש דר"מ שנה לה במחלוקת דאיהו הוא דס"ל הכי דבמחלוקת ב"ש וב"ה בשדה האילן תליא וכמו דמקולי ב"ש בשדה האילן ה"ה נמי בשדה הלבן ור"ש שנה לה לדינא דשדה הלבן כד"ה דס"ל דלא פליגי ב"ש וב"ה בהא ולכ"ע עד הפסח:

הוי. דמסקנא דמלתא כך היא כדאמרן דמאן תנא עד אימתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הליחה ר"מ וס"ל כב"ש:

ברם כר"ש דברי הכל עד הפסח כצ"ל. דלדידי' לא פליגי בשדה הלבן ולגי' הספר עד העצרת י"ל דה"ק דר"מ שנייה במחלוקת למתני' דריש מכילתין בשדה האילן כמו שנשנית במשנה והלכך תלי נמי דינא דשדה הלבן בפלוגתייהו וס"ל כב"ש וא"כ ת"ק דהכא ר"מ היא אבל ר"ש לא שנה להמתני' דריש מכילתין בפלוגתא אלא דברי הכל בשדה האילן עד העצרת והלכך נמי שנה דינא דשדה הלבן עד הפסח וככ"ע אתיא והיינו דמסיים במתני' וקתני לשדה האילן עד העצרת לומר דכמו דלא פליגי ב"ש וב"ה בזה ל"פ נמי בזה:

לא סוף דבר וכו'. הא דקתני כל זמן שבני אדם חורשין וכו' ואע"ג דכבר תני משתכלה הליחה ולמה לו לשנות עוד לסימן הזה הלכך מפרש דהא קמ"ל דאע"ג דלית ליה לדידיה מוקשה ומודלה לידע מתי כלתה הליחה מהן מ"מ כל זמן שבני אדם שיש להן עתידין ליטע מותר לו לחרוש שדהו דאכתי לצורך ששית היא ולא מיתזי לצורך שביעית:

א"ר שמעון וכו' כדפרישית במתניתי' וכן להאי מה בין וכו':

הלכה ב

מתני' מזבלין את השדות:

ומעדרין. חופרין בעיקרי המוקשאות והמדלעות עד ר"ה וכן מעדרין בית השלחין והיא שדה שצריכה להשקותה תמיד ואין די לה במי הגשמים:

מזבלין. ובנוסחת המשניות מיבלין. חותכין היבלת הנולדות באילנות ונראה דנוסחא דהכא מזבלין היא:

מפרקין. העלין מן האילן כדי להקל מעליו:

מאבקין. להשרשים המגולין מכסין אותן באבק:

ומעשנין. תחת האילן להמית התולעים הגדילין בו כל אלו וכן הא דחשיב בפרקין דלקמן מותרין בערב שביעית עד ר"ה אף בזמן המקדש ואע"ג דכל אלו עבודות וכיוצא בהן שהן לתיקון השדה והאילנות והן אסורין מדבריהן בשביעית כמו החרישה שהיא ג"כ מדבריהם איסור הלאו שבה שאינו אסור בלאו מן התורה אלא אותן ארבעה עבודות המפורשין בכתוב והן הזריעה והקצירה והזמירה והבצירה מ"מ לענין תוספת שביעית כל אלו דחשיב כאן וכיוצא בהן אינן אסורין בתוספת שביעית מלבד החרישה והקצירה הלמ"מ שאסורין בתוספת שביעית בזמן המקדש כדפרישי' בפ' דלעיל:

רש"א אף נוטל הוא את העלה מן האשכול בשביעית עצמה והלכה כת"ק דלא אמרו מפרקין את האילן אלא בתוספת שביעית וכן כל דבר שהוא לתיקון השדה או להאילנות אסור בשביעית עצמה מדבריהם אבל לא בתוספת שביעית כדאמרן:

מתני' **מסקלין**. מסירין את האבנים מן השדות:

מקרסמין. כמו קרסמוה נמלה שחותכין וכורתין הענפים היבשים מן האילן:

מזרדין. זירוד שייך בלחין כשהענפים הלחין הם מרובים רגילים לקצוץ מקצת מהן:

מפסלין. שנוטלין הפסולת והו' מה שיבש מענפי האילן ולפי זה מקרסמין דלעיל אתבואה קאי שכורתין את השבלים ביד ולהניח התבן. וי"מ מפסלין מלשון פסל לך שנוטל כל הענפים כדי שיתעבה האילן לקורות:

ר' יהושע אומר וכו'. בגמ' מסיק דג' מחלוקת בדבר לת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית ור' יהושע קסבר כזירודה ופיסולה של שנת החמישית שמותרת בשנה הששית עד ר"ה כך הוא של שנת ששית שמותרת אף בשביעית ר"ש קסבר דאף זירודה ופיסולה של חמישית בששית לא התירו אלא כ"ז שהוא רשאי בעבודת האילן בששית והיינו עד העצרת ולא יותר והלכה כת"ק:

גמ' **מהו לחרוש להם**. לאלו דקתני במתני' מעדרין:

תני בתוספתא (פ"ק) כ"ז וכו' ובתוספתא לא גריס לעדור:

אמר רבי יוסי ומתני' אמרה כן. ממתני' גופה שמענו דחרישה ועדירה חדא היא דהא קתני וכן בית השלחין ותני עלה בתוספתא סוף הפרק שם חורשין בית השלחין עד ר"ה אלמא כל היכא דהתירו זה התירו גם את זה:

רבי אומר עד לפני ראש השנה ג' ימים וכו'. ופריך ואלו עושין שרשים לג' ימים בתמיה:

רבי אומר וכו'. כלומר אלא תני הכי שלשה חדשים לפני ר"ה כדי שיזרע אורז שם וישרש וכו' מפני שהאורז ממהר להשריש בקרקע:

מזבלין וכו' כדפרישית במתני':

מעשנין. ומפרש מתנינן לה עשן תרגומו תננא:
תני. בתוספתא (פ"ק):
מכוונין. מצדדין. ומפרש מכוונין היינו כפשטה מכוונון לה שעושין שיתגדל האילן בשוה ושיעלה כיון:
מצדדין חבריא מפרשי עושה לה דיקרין. כמין דקר עוש' ותוחב בצדדי האילן כדי שיעלו הענפים בשוה ור' יוסי מפרש תולה לה אבן אם מתעקם האילן מצד אחד תולה אבן מצד השני כדי שיעלה בשוה:
תני. בתוספתא שם:
מוותרין משמטין. כדמפרש ואזיל כיני מתניתא מוותרין בגפנים שעושין להסמיכה בעצים ובקנים שיתוותרו ויתרחבו הזמורות ביותר:
ומשמטין בקנים. אם הקנים תכופין הרבה זה לזה שומטין כמה מהם כדי שאלו יתגדלו ויתעבו:
מקום (**שנהגו**) **לוותר ולשמט לפני החג**. של שנה שמינית ומפני שיש מקומות שנוהגין לוותר ולשמט אחר החג ולא קודם שמחמירין מפני תוספת שביעית ביציאתו והכל אחר המנהג:
ובלבד מן הבקעה ולמעלה. כמו הפקעה והיינו פקעת האילן שממנו יוצאין הענפים וס"ל דלא התירו כל זה באילן אלא מן הפקעה ולמעלה לפי ששם הוא נעשה לתיקון גידול הענפים:
נוטל את הקבוצין עמה. לפרש מכוונין דלעיל קאי שנוטל את הקבוצים והקוצים שעולין באילן כדי לכוונו:
ר"ש אומר וכו'. ופריך מיחלפה שיטתיה דר"ש דהא תמן בסוף פרקין הוא אומר ממרסין וכו' אבל לא מכסחין שאין חותכין וקוצצין העלין ממנו:
והכא הוא אומר הכין. שנוטלין את העלה מן האשכול בשביעית:
ומשני שנייא היא הכא שהוא כמציל מן הדליקה. כלומר שזהו הצלה מן ההפסד והקלקול שלא יתקלקל האשכול מחמת העלין שעלו עליו וכל שהוא דרך הצלה מן ההפסד מותר אבל בסוף פרקין הוא עושה שיתגדל ביותר וזהו אסור בשביעית עצמה:
גמ' **תמן תנינן**. לקמן (בפ"ג) המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ כי היכי דלא ליתחזי שמתקן את שדהו והכא את אמר הכין בתמיה דקתני מסקלין סתם ולא מחלק בין עליונות להנוגעות בארץ. ואע"ג דלקמן בשביעית עצמה מיירי והכא בשנת ששית עסקינן ולר' יהושע הוא דפריך דפליג אזירודה ופיסולה וס"ל דמותרת

אף בשביעית בשל ששית ומסתמא פליג נמי אמסקלין דברישא דלת"ק עד ר"ה דוקא ולדידיה אף בשביעית מותר דמאי שנא תיקון האילן מתיקון השדה ופריך דמי נימא דר' יהושע פליג נמי אסתמא דמתני' דלקמן:

כאן בתלוש. אבנים תלושות המונחות ע"פ השדה דאף אם נוטל לאותן הנוגעות בארץ לא מחזי כמתקן את השדה אלא שמפנה אותן שלא יעכבו ההליכה וכאן במתני' דלקמן במחובר מיירי שאותן הנוגעות בארץ מחוברין הן בקרקע וכשנוטלן מיחזי שמתקן את שדהו:

הוינן סברין מימר. מעיקרא היינו רוצין לומר דר"ש כר' יהושע ס"ל בקירסום וה"ה לאינך כלומר שהיו סבורין לפרש להא דר' יהושע דמחמיר הוא מהת"ק דלהת"ק כל אלו מותרין עד ר"ה ואתא ר' יהושע למימר כזירודה וכו' היינו כמו בחמישית דנוהגין לתקן בתחלת ימות החמה כך של ששית בתחלת ימות החמה וזהו כסברת ר"ש כל זמן שהוא רשאי בעבודת האילן רשאי הוא בתקינו ולא יותר וא"כ ר"ש ור' יהושע בחדא שיטתא קיימי ורישא כרבנן וליכא אלא תרין תנאין דפליגי במתני':

ר' יהושע אומר וכו'. כלומר אבל לבתר דדייקינן בלישניה דר' יהושע דקאמר כזירודה ופיסולה של חמישית וכן של ששית ואי ס"ד דר' יהושע מחמיר הוא מת"ק וכדאמרן כזירודה ופיסולה בחמישית כן בששית מבעיא ליה מאי של חמישית ושל ששית דקאמר אלא ודאי ר' יהושע מיקל טפי וס"ל דכמו של חמישית בששית מותר כך של ששית בשביעית מותר הוי תלתא תנאי אינון ורישא לרבנן עד ר"ה ולר' יהושע אפי' יותר מכאן דאף בשביעית מותר ולר"ש עד העצרת ותו לא:

הלכה ג

מתני' **מזהמין את הנטיעות**. דרך עובדי האדמה שמושחין את הנטיעות בשמן זוהמא וריחו רע כדי שיבריחו את התולעים מהן:

וכורכין אותן. כשהענפים מתפרדות הרבה כורכין אותן למעלה וקושרין אותן בראשיהם שלא יהו נוטות על הארץ:

וקוטמין. ראשיהן לפי הצורך וי"מ קוטמין באפר על השרשים:

ועושין להן בתים. כמו סוכה למעלה להגן עניהן מפני החמה והצנה:

ומשקין אותן. ששופכין את המים על ראש האילן ויורדין על גוף האילן כולו ומשקהו:

אף משקה הוא את הנוף. של האילן בשביעית עצמה אבל לא את העיקר שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר שנים ואין הלכה כר"א בר' צדוק:

מתני' **סכין את הפגים**. פגי תאנה שאינן נגמרות דרך הוא לסוכן בשמן ומנקבין אותן ומשימין שמן בנקבים למהר בישולן:

פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית. כלומר שאין דרכן של אלו להתבשל עד שנכנסו לשביעית וכן של שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן לא בערב שביעית ולא בשביעית:

ר' יהודה וכו'. דס"ל דבמקום שלא נהגו לסוך לא מיחזי הסיכה עבודה ואין הלכה כר' יהודה:

ר"ש מתיר באילן. כלומר באילן זה שהוא מלא פירות שביעית ומתיר לעשות בו מלאכה במוצאי שביעית מפני שעכשיו הוא רשאי בעבודת האילן ואע"פ שהפירות קדושין מקדושת שביעית בעבודת אילן הוא מותר ואין הלכה כר"ש:

גמ' **מתניתא דרבי וכו'**. פלוגתא דרבי ורבנן בענין זה לא מצאתי בפירוש ובתוספתא (בפ"ק) גרס רשב"א אומר במועד צורד בשביעית חותך וקתני בתרה מסקלין מקווצין מקטפין ומסתתין ומגזמין עד ר"ה ונוטל את הרואה רבי שמעון בן אלעזר אומר אף סמין את הגפנים בשביעית ופי' סמין זהו מזהמין שמושחין אותו בסם שריחו רע להבריח את התולעים שבגפנים ולפ"ז יש לגרוס הכא כן מתני' דרבי שמעון דהא דקתני מזהמין כרבי שמעון בר"א דאיהו דס"ל הכי בין במזהמין ובין בקוטמין והיינו מגזמין ברם כרבנן מזהמין מתולעין בשביעית כלומר בשביל התולעים אבל לא במועד דחמירה משביעית כאן וכאן אין מגזמין ומתני' דקתני קוטמין כרשב"א אתייא דרישא דברייתא נמי כותיה:

אבל נוטל הוא את הרואה. כלומר מה שלפניו והוא רואה שראשיהן תלויות נוטל וקוטם אותם דמכיון שאינו מחזר לקטום את כל הראשי נטיעות אלא מה שלפניו מותר:

מה בין המזהם לעושה לה בית. להתנא דהתוספתא פריך דקתני סמין את הכפנים בשביעית כי מה בין זה לעושה בית על הנטיעות דלא התירו במתני' אלא בערב שביעית ומ"ש מזהמין דמתיר אף בשביעית דקס"ד דתרוייהו לשמירה הוא דעבידי שלא יתקלקלו האילנות:

וקאמר דהיינו טעמא דהמזהם אינו אלא כמושיב שומר כלומר שלא יתקלקלו וכל כה"ג אף בשביעית מותר אבל בית שמסכך עליהן ועושה להן צל ומחמת זה הן גדילין בשביעית לפיכך אסור:

תמן תנינן. לקמן (בפ"ד) המבקיע בזית ליקח ממנו לעצים לא יחפה בעפר את מקום הבקוע אבל מכסה הוא באבנים ובקש ובעי נמי ר' אבונא מה בין זה לזה ומשני ליה

דכשמכסה בקשין אינו אלא כמושיב שומר ששומרו שלא יתיבש אבל בעפר עושה לה טיט ומחמת כן הי' גדלה וזה אסור בשביעית:

תני. בתוספתא (פ"ק):

משקה. הוא את הנטיעות עד ר"ה לב"ש על הנוף והמים יורד לעיקר וב"ה וכו' ומתני' אתיא כב"ה:

משקה בסלא. בסל ולשנות בשביעית משאר השנים עשו כן:

ועדר. כלומר שהיה נוהג ג"כ לעדור בגפנים והיה אומר וכי בכך מתכוין לעבודת הארץ הוא:

בכנישתא. כמו בכניתתא מל' כנתא דפרי בסל חדשה והיתה נקובה בחורין חורין ולשנות בשביעית היו נוהגין כן:

גמ' **אנן תנינן**. ברישא דמתני' סכין את הפגין בערב שביעית אבל תנאי דבית רבי לא היו שונין כן אלא ואלו הן פגי ערב שביעית כו' כלומר שהיו שונין בפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית שסכין אותן כמו אלו פגין שנשנו ברישא דמתני':

ר' אלעזר. שונה במתני' דלא התירו אלת בפגי ערב שביעית עצמן ולדידיה לא בא ר' יודה אלא להקל דאסיפא פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית קאמר דמקום שלא נהגו לסוך סכין ור' יוחנן היה שונה כתנאי דבית רבי ור' יודא להחמיר הוא בא דקאמר במקום שנהגו לסוך אין סכין ולת"ק לעולם סכין:

הלכה ד

מתני' אין נוטעין וכו' לאו משום תוספת שביעית הוא אלא כדמפרש בגמרא מפני החשד שלא יאמרו בשביעית נטעו הואיל דאינו ניכר שנטעו לפני שביעית כל שהוא פחות מל' יום:

ואין מבריכין וכו'. הברכה הוא שכופף את היחור של אילן לתוך הארץ ומכסהו בעפר והיתור יוצא לצד האחר והרכבה שמרכיב נוף של אילן זה על גב אילן אחר שהוא ממינו:

גמ' **מתניתא בסתם הא דבר ברי שחרש מותר**. כלומר הא דאסרו ליטע בפחות מל' יום לפני ר"ה של שביעית לא אסרו אלא מפני מראית העין שלא יאמרו בשביעית נטעו כדפרישית במתני' והלכך קאמר דהיינו דוקא בסתם שאינו ניכר שנטעו קודם לשביעית אבל אם דבר ברי הוא שנטעו לפני שביעית כגון שחרש וחפר בארץ למקום הנטיעה שיעמיד שם את האילן ונראה לכל הוא שעשה זה לפני שביעית מותר ליטע שם האילן אף בפחות מל' יום:

לא עקר. את האילן פירותיו מה הן באכילה וקאמר דר' בא ור' אילא הוו יתבין בצור ובא מעשה כזה לפניהן והורי ר' אילא שישפכו פירותיו ישליכם לחוץ שאסורין הן ואמר לו ר' בא אני לא נמניתי בעלייה עם החברים לאסור אלא נצא לחוץ ונלמד כלומר נשאל מה שארי חברים אומרים בדבר זה ויצאו ושמעו ר' יונה וכו' אין מחדשין על הגזירה דנטיעה גופה גזירה הוא כדאמרן ואין לחדש עליה ולאסור להפירות:

ר' יוסה וכו' אין מוסיפין על ההלכה. כצ"ל וכך הוא לקמן (בפ"ק דמעשר שני) וכלומר אף אם היתה הלכה ולא גזירה בעלמא אין מוסיפין להחמיר עוד עליה ודי במה שקבלו חכמים להחמיר שלא ליטע לכתחלה ואם נטע יעקור האילן אבל אם לא עקר אין לנו להוסיף ולאסור הפירות:

נטעו ומת. מהו שבנו יהא מותר לקיימו:

ואתיא כמ"ד מפני החשד. שלא יהו חושדין שנטעו בשביעית מאחר שאינו ניכר אם נטעו קודם שביעית והלכך בנו ג"כ אסור לקיימו מהאי טעמא שלא יאמרו מקיים הוא נטיעה של שביעית:

אבל מפני הבניין. אבל למ"ד דטעמא הויא מפני קנס חכמים שקנסו אותו לעקרו על שעבר ובנאו ונטעו פחות מל' יום לפני שביעית:

אב בנו בונה. בתמיה כלומר זה שייך דוקא אצל האב שהוא בנאו אבל בנו וכי הוא בנה דליקנסיה ולדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן:

תני. בתוספתא (בפ"ב):

עלתה לו שנה תמימה. כשיגיע אחד בתשרי שהוא ר"ה לנטיעות ועלתה שנה למנין שני ערלה:

ומותר לקיימו בשביעית. אם ערב שביעית היא:

לא עלתה לו שנה. לערלה עד א' בתשרי הבא ואם ערב שביעית היא אסור לקיימו בשביעית הואיל ונטעו בפחות מל' יום לפני שביעית:

אבל אמרו פירות נטיעה זו שנטעה ל' יום לפני ר"ה אסורין עד ט"ו בשבט אותן פירות שחנטו אחר ר"ה של שנת השלישית אע"פ שזה כמי שעברו עליו ג' שנים שהרי הל' יום שלפני ר"ה הראשון נחשב לשנה אפילו כן אסורין משום ערלה עד ט"ו בשבט לפי שאחד בתשרי ר"ה הוא לנטיעות דוקא וזה כבר נעשה אילן ור"ה שלו לצאת מידי ערלה ט"ו בשבט הוא שהוא ר"ה לאילנות וכדיליף לה מקרא:

ובשנה. כתיב וכדמפרש ואזיל דמה את שמע מינה מהאי ובשנה וקא"ר זעירא דה"ק משום דכתיב שלש שנים יהיו לכם ערלים לא יאכל ובשנה הרביעית יהיה כל פריו

קדש וגו' ודרשינן וי"ו דובשנה מוסיף על ענין ראשון שלפעמים יהיה לכם ערלים אף בתוך שנה רביעית שלו כגון זה שלא יצא מדין ערלה עד ט"ו בשבט ואז יש לו דין רבעי להפירות שחנטו אחר ט"ו בשבט שמותרין בפדיון וה"נ דרשינן לקרא דאבתריה ובשנה החמישית תאכלו את פריו דמוסיף אדלעיל שלפעמים דין רבעי לו אף בשנה החמישית שלו וצריך פדיון אם חנטו קודם ט"ו בשבט:

נראין הדברים בשנטעו לפני ר"ה ל' יום. כלומר שלא תטעה לומר דהואיל וט"ו בשבט ר"ה לאילנות וקאמרת דמשום הכי אע"פ שעברו עליו ג' שנים עדיין אסור משום ערלה עד ר"ה לאילנות א"כ אף בגוונא שעברו עליו ג' שנים שלימות נימא נמי הכי וכגון שנטען פחות מל' יום לפני ר"ה דאז אינן נחשבין לשנה ומנינן ליה שני ערלה מר"ה עד ג' שנים ויהיו ג"כ הפירות אסורין עד ט"ו בשבט הלכך קמ"ל דהא לא אמרינן אלא נראין הדברים שאמרנו דוקא בשנטעו לפני ר"ה ל' יום והן נחשבין לו לשנה דבהא הוא דאסרו הפירות משום ערלה עד ט"ו בשבט:

הא אם לא נטעו ל' יום לפני ר"ה. אלא בפירות לא אמרינן דיהו הפירות נאסרין עד ט"ו בשבט של שנה הרביעית כדמסיק הטעם איתא חמי שנה שלימה עלתה לו ואת אמר הכין בתמיה כלומר בוא וראה דמכיון שעברו ג' שנים שלימות מהיכי תיתי יהו עוד אסורין משום ערלה עד ט"ו בשבט:

אמר לו ואין כיני. אי הכי דבדאיכא ג' שנים שלימות תו לא אסרינן משום ערלה עד ט"ו בשבט וא"כ קרא דובשנה לא דרשינן אלא בגוונא דלא עברו ג' שנים שלימות כ"א ב' שנים ול' יום שלפני ר"ה של שנת הנטיעה דאז אסורין עד ט"ו בשבט ולא יותר מעתה תקשי לך דאימא כוליה לחומרא דרשינן ואפילו אם נטעו ל' יום לפני ר"ה יהא אסור עד ל' יום שלפני ר"ה שלאחר ט"ו בשבט דג' שנים שלימות בעינן מיום אל יום ואימא דקרא ה"ק ובשנה הרביעית דלפעמים אף שעברו ג' שנים והיינו ב' שנים עם אותן ל' שלפני ר"ה הקודמין והן נחשבין לשנה אפילו כן אסורין כל שנה הרביעית עד ל' יום לפני ר"ה של שנת הרביעית דאז הן ג' שנים מיום אל יום:

מאי כדון. והשתא מ"ט דאמרת שאינו אסור אלא עד ט"ו בשבט שלאחר ר"ה של שנת השלישית שהיא רביעית מהל' יום:

א"ר מנא. היינו טעמא דמכיון שעומד בתוך שנתו של אילן כלומר מכיון שהגיע לט"ו בשבט שהוא שנתו של אילן משלים הוא שנתו וכמו שעברו ג' שנים מיום אל יום דמי ודי בזה שנחמיר לאסור מר"ה שלאחר שנת השלישית שהיא רביעית עד ט"ו בשבט ותו

לא מחמרינן. וגרסינן להא לקמן (בפ"ק דר"ה בהלכה ב') וכתוב שם בדברי ר' בא בר ממל איתא חמי שנה שלימה לא עלתה לו וט"ס הוא וצ"ל עלתה לו כמו שכתוב כאן:

הלכה ה

מתני' **האורז**. ריזש"ו בלע"ז:

ודוחן. מי"ל:

והפרגין. הוא מין מלא זרע כעין הרימון והזרע שלו מקשקש בתוכו כמו השומשמין:

והשומשמין. כמין זרע ארוך סינלינ"ה בלע"ז ובערבי סומסו"ם:

שהשריש לפני ר"ה. בשאר מינין יש שהלכו בהן אחר השליש כגון תבואה וזיתים ואילן בתר חנטה ובירק בתר לקיטה אבל אלו מתוך שאין מתלקטין אלא מעט מעט היום מעט ולמחר מעט ונותנן בגורן ונמצאו חדש וישן מתערבין זה עם זה ואי אפשר להלך בהן אחר הלקיטה לפיכך אזול רבנן בהו בתר השרשה שבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי זורעין אותן בבת אחת:

מתעשרין לשעבר. לפי מעשר השנה שעברה אם מעשר שני כגון שנה ראשונה ושנייה ורביעית וחמישית של שמיטה ואם מעשר עני כגון שנה שלישית וששית:

ומותרין בשביעית. אם היתה שנת הששית והשרישו לפני ר"ה של שביעית מותרין כן ואין בהן קדושת שביעית:

מתעשרין לשנה הבאה. כפי מעשר שנה הבאה שהיא שנת הלקיטה לפי שבאותה שנה השרישו ואם היתה שנת שביעית אסורין הן כדין פירות שביעית ואין מתעשרין כלל:

מתני' **פול המצרי**. פאזול"י בלע"ז:

שזרעו לזרע בתחלה. דעתו היה להוציא ממנו הזרע לזריעה ולא לאכילה:

כיוצא בהן. כאורז ודוחן דאזלינן ביה בתר השרשה בין למעשרות בין לענין שביעית אבל אם זרעו לירק אזלינן ביה בתר לקיטה כירק:

הגמלונין. הגסין:

משתרמלו. משהוקשו קליפתן ונעשה כמין כיס כמו תרמילו של רועה הוא הכיס שלו:

גמ' **בפירות הילכו אחר שליש**. כלומר יש שהילכו בהן אחר שליש בישולן שהוא עונת המעשר שלהן כגון תבואה וזיתים ובאורז וכו' כדפרישית במתני':

מגרנך. משמע אפילו לא נגמר כולו ולא כל גרנך:

מעתה. נימא אפילו לא נגמרו אלא פחות משליש ביש לן יתחייבו במעשרות:

את כל תבואת זרעך. והו"ל למיכתב את כל תבואתך אלא ללמד דבר שכשזורעין אותו מצמיח והיינו אם הביא שליש לכך נאמר זרעך:

מעתה. ופריך אכתי נימא דאף דלמדנו דמשהביא שליש כבר הגיע לעונת המעשר וא"כ אותו השליש הראשון יתעשר לשעבר לפי מעשר שנה שעברה שנגמר בישולו עד שליש ושליש שני כלומר ומה שנגמר אח"כ בשנה שאח"כ יתעשר לבא כפי אותה שנה הבאה ואמאי הילכו הכל אחר שנה שעברה שהביא שליש הראשון:

אמר רבי יוחנן מחג הסוכות. כלומר מקרא דכתיב ביה בחג הסוכות למדנו זה דהכל הולך אחר לשעבר דכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות וכי מה ענין לשמיטה בחג הסוכות שהוא מקץ שבע שנים והלא בשמינית הוא אלא לומר לך:

מה חג הסוכות לבא ואת מהלך בה לשעבר. כך ואילו וכו' כלומר כמה שנאמר בחג הסוכות דכתיב ביה וחג האסיף בצאת השנה ואסיף קציר הוא וגמירי דכל תבואה הנקצרת בחג הסוכות בידוע שנגמרה שליש לפני ר"ה וקרי ליה בצאת השנה אלמא שהיא לפי השנה שעברה והלכך נמי הכתוב הראשון מתפרש כך דתבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ר"ה אתה נוהג בחג הסוכות שהוא בשמינית מנהג שביעית ומכאן הוא נלמד דהכל הולך אחר שליש הראשון הן לענין מעשר והן לענין שביעית:

נאמר אף באורז וכו' כן. ומפני מה הילכו בהן אחר השרשה:

שא"א לעמוד עליו. כלומר לפי שבמינין אלו אין לעמוד עליהן מתי הביאו שליש בישולן אבל באלו שאמרנו יש לעמוד עליהן דכשזורעין אותו ומצמיח בידוע שהביאו שליש:

מתיבין לחונה בר חייה. לדידך דאמרת לפי שא"א לעמוד עליו הלכך הלכו בהן אחר השרשה וא"כ אין להן תקנה אחרת אלא זה והתני בתוספתא (פ"ב) על הא דר"ש שזורי דקאמר במתני' דלקמן פול המצרי שזרעו לזרע בתחילה כיוצא בהן דהולכין בו אחר השרשה ותני התם ר' יוסי בן כיפר אמר משום ר"ש שזורי במה דברים אמורים בזמן שזרעו לירק וחשב עליו לזרע אבל אם זרעו מתחלה לזרע ומקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש לאחר ר"ה אין מעשרין הימנו על מקום אחר ולא ממקום אחר עליו כלומר דאף מזה על זה אין מעשרין דהוי כמי שמעשר ממקום אחר שהוא חדש על זה הישן וכן איפכא אלא כונס את גרנו לתוכו ומעשר הימנו עליו ונמצא מעשר מן החדש על החדש ומן הישן על הישן והשתא קשיא לחונה בר חייה דבאורז ודוחן נמי ליעבד הכי ואמאי קאמר דהואיל ואי אפשר לעמוד על זמן בישול השליש שלהן הילכו בהן אחר השרשה הא מיהת במקצתן השרישו לפני ר"ה ומקצתן לאחר ר"ה אמרינן יצבור הגורן לתוכו וא"כ כאן דאיכא ספיקא מתי הביא שליש בישולן יעשה תקנה זו ולעולם יצבור הגורן כדי שיתערבו ויעשר מן החדש על החדש ומן הישן על הישן:

א"ר יונה קיימא חונה בר חמא דר' יונה וכו'. כלומר ואית דאמרי דר' יונה אמר קיימא חונה בר חייא גופיה בשם שמואל לתרץ הקושיא דהיינו טעמא דלא עבדינן להאי תקנתא משום דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ודרשינן מעשר אחד אתה מעשר בשנה אחת ואין אתה מעשר שני מעשרות בשנה אחת וכלומר דנהי אם היתה שנה שעברה ושנה הבאה ממעשר אחד שהיו שתיהן מעשר ראשון ומעשר שני ולא היה החשש כאן אלא משום חדש וישן דאין מעשרין מזה על זה ניחא בהאי תקנתא דצובר גרנו לתוכו ונמצא הכל הוא מעורב ותורם ומעשר מן החדש שבו על החדש שבו ומן הישן שבו על הישן שבו אבל אם היתה שנה שעברה מעשר ראשון ומע"ש ושנה הבאה מעשר ראשון ומעשר עני ונמצא כשמערב הכל יש כאן של שנת מעשר שני ושל שנת מעשר עני מעורבין זה עם זה וצריך לעשר שתיהן לפי חשבון והכי קתני בתוספתא מעשר עני ומעשר שני לפי חשבון והיינו אם היו אלו ב' שנים משתי מעשרות הללו כדאמרן ושמואל פליג וקאמר דא"א לעשות כן דא"כ מעשר אתה שתי מעשרות בשנה אחת והתורה אמרה מעשר אחד אם היא שנת מעשר שני או אם היא שנת מעשר עני ולא שתי מעשרות הללו בשנה אחת כ"א מעשר ראשון דנוהג הוא בכל השנים של מעשר כדילפינן מקראי והלכך לא עבדינן להאי תקנתא אפי' אם שתי השנים של מעשר שני הן:

התיבון הרי פול המצרי וכו'. הא בפול המצרי עבדינן הכי לר"ש שזורי דתני צובר את גרנו לתוכו וכו' וכדמסיים בתוספתא מעשר עני ומעשר שני לפי חשבון:

אר"ז וכו'. כלומר דר' זעירי משני שינויא אחרינא למיהב טעמא דבאורז ודוחן הלכו בהן אחר השרשה ולא מהניא בהו תקנתא לצבור את הגורן לתוכו:

כתיב שש שנים. ברייתא בת"כ פ' בהר מנין לאורז ולדוחן ולפרגים ולשומשמין שהשרישו לפני ר"ה כונסין אותה בשביעית ת"ל ואספת את תבואתה בשביעית יכול אע"פ שלא השרישו תלמוד לומר שש שנים תזרע שדך ואספת ששה זרעים וששה אסיפים לא ששה זרעים ושבעה אסיפים. כלומר מיתורא דואספת דרשינן שאתה אוסף בשביעית מה שנזרע בששית וכדכתיב שש שנים תזרע ואספת משמע באלו שש שנים שאתה זורע אתה אוסף אבל לא תאסוף בשביעית אפילו למה שנזרע בששית הא כיצד אם השרישו לפני ר"ה של שביעית אתה אוסף אותן בשביעית ואם השרישו לאחר ר"ה הוו להו כפירות שביעית ואין אתה אוספן דרחמנא אמר משש שנים ואספת ולא משבעה ומשביעית נלמד למעשר דג"כ הולכין בהן אחר השרשה:

בשיתה לו אנן יכלין קיימין אלא בשבעה בתמיה. כלומר דר' יונה מתמה על הא דר' זעירא דבעי למילף לענין מעשר מההיא דרשה דבשביעית והא באלו ששה שנים קשיא לן דאמאי לא אמרו להאי תקנתא לצבור את גרנו לתוכו וליעשר מניה וביה ובענין המעשר של הששה הלואי אנו יכולין לקיים ולפרק קושיין אלא דאת בעית לאתויי מהאי דרשא דבשבע. ואכתי הקושיא כדקאי קאי:

אלא כיני ששה זרעים וששה אסיפין לא ששה זרעים וחמשה אסופין כצ"ל. כלומר אלא הכי מבעי לן למימר דכמו דדרשו משש שנים תזרע ואספת למעוטי שבעה אסיפין כדלעיל כך נדרוש כאן לענין מעשר דשש זרעים ושש אסיפין אמרה תורה והיינו מכל זרע של שנה ושנה תאסוף ותפריש מעשר אבל לא ששה זרעים וחמשה אסיפין שאם אתה אומר צובר את גרנו לתוכו שיהיה מעורב הכל מה שהשריש לפני ר"ה עם מה שהשריש לאחר ר"ה נמצא אין כאן אלא איסוף אחד משתי שנים הללו ואנן בעינן שיהא איסוף מכל שנה לזרע שבה שיהיו ו' זרעים וו' אסיפין ולא ו' זרעים וה' אסיפין:

התיבון הרי פול המצרי וכו'. כלומר הא מ"מ קשיא לעולם מההיא דתני גבי פול המצרי צובר את גרנו לתוכו ומעשרו מניה וביה והרי יש כאן ששה זרעים וחמשה אסיפין ואפ"ה אמרינן ביה האי תקנתא ולימא נמי כה"ג גבי אורז ודוחן:

מנין שהילכו בירק. אחר לקיטה למעשר משום דכתיב מגרנך ומיקבך הרי אנו למדין מה גורן ויקב שהן חיין וגדילין ממי שנה שעברה ואתה הולך בהן למעשר אחר שנה שעברה כדאמרינן אחר שהביאו שליש הראשון יצאו אלו ירקות הואיל והן חיין וגדילין ממי שנה הבאה שהיא שנת לקיטתן שהרי גוזזין אותן והן חוזרין וגדילין ולפיכך הילכו בהן למעשר אחר שנת הלקיטה:

התיבון הרי פול המצרי. דתנינן התם בתוספתא אם זרעו לזרע מתעשר לשעבר לפי שנת השרשה ואם זרעו לירק מתעשר לפי שנה הבאה ומה טעמא דמחלקינן ביה אם אנו הולכין אחר מי שנה שנתגדל בה:

קסומה בידיה. כלומר אחוי ליה בידיה לסימן ולקוסם דמה"ט גופיה מחלקינן ביה הכי דאם זרעו לזרע הוא חיה ממי שנה שעברה. דלאחר שנתגדל עד שנולד בו הזרע שוב אינו מקפיד על הירק שלו לאחר לקיחת הזרע ממנו והרי מה שנתגדל היה ממי שנה שעברה ומתעשר לשעבר אבל אם זרעו לירק הוא גוזזו וחוזר וגוזז מה שנתגדל אח"כ והרי הוא כשאר ירק שחיה ממי שנה הבאה ומתעשר לפי מעשר שנה הבאה:

גמ' **עבדון קנקלון**. כשיעשו כמין כיס והחדר שלהן שמונחין בתכו ודוגמתו (בפ"ג דעבודה זרה) מן הקנקילין ולפנים:

תני. בתוספתא (פ"ב) וגריס התם ג' מדות וכאן הברייתא מבוארת ביותר לפי הנוסחא שמצאוה:

זרעו לזרע מתעשר לשעבר. שאין לו דין ירק כלל וכשהביא שליש לפני ר"ה מיירי כדלקמן:

זרעו לירק מתעשר לבא. לפי שנת הבאה שהיא שנת לקיטה והכל כדין ירק יש לו שאינו מתעשר אלא לפי שעת לקיטה:

זרעו לשתיהן. להוציא ממנו מקצת הזרע לזריעה ולהניחו ג"כ לירקו לאכילה או שזרע בתחלה לזרע בלבד ושוב נמלך וחישב עליו גם לירק הרי מחשבת הירק חל עליו ג"כ ומעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו לפי שהכל אחד הוא והא דמייתי בהלכה דלעיל להברייתא דקתני צובר את גרנו לתוכו ונמצא מעשר מזרעו על ירקו ומשמע הא לאו הכי אינו מעשר מהזרע על הירק ולא מהירק על הזרע התם בשלא הביא שליש לפני ר"ה מיירי אלא מקצתו השריש לפני ר"ה ומקצתו השריש לאחר ר"ה והואיל ולא נגמר השליש עד לאחר ר"ה היה בדין לילך אחר גמר הפרי ואפי' אם לא יצבור את הכל בגורן אלא מכיון דמיהת השריש המקצת לפני ר"ה והרי הוא זרע אותו לזרע ולא לירק כדמיירי התם לפיכך צריך לצבור את הכל לגורן שבזה נראה שהוא מעשר על הכל כאחד לפי המעשר של השנה שנגמר ומשום דגמר הפרי היה באותה שנה אבל הכא כיון שהביא שליש לפני ר"ה והוא זרע גם בשביל הירק נמצא דנגמר הפרי מיהת השליש גם מהירק ועכשיו דין הזרע והירק אחד הוא ומעשר מזה על זה:

כשהביא שליש לפני ר"ה. כל הא דאמרן דוקא כשהביא שליש לפני ר"ה וכטעמא דפרישית:

אבל אם לא הביא השליש עד לאחר ר"ה אז חלוק דין הזרע מדין הירק ובשזורעו לזרע ואח"כ חישב לירק מיירי כדאמרינן לקמן והלכך הזרע מתעשר לפי שנה שעברה כדלקמן דמיירי שליקט מן הזרע לפני ר"ה שאף שלא הביא עדיין השליש מן הירק מ"מ הזרע הוא מתלקט לפעמים אף בקודם ובשעת לקיטת הזרע עישורו:

וירקו. שנגמר אח"כ מתעשר כשעת לקיטתו עישורו:

בשליקט ממנו לפני ר"ה. כלומר והא דאמרן דהזרע מתעשר לשעבר בשליקט מן הזרע לפני ר"ה וכדפרישית:

אבל אם לקט ממנו להזרע לאחר ר"ה אז חוזר ג"כ דין הזרע והירק כאחד שהרי לא לקטו ממנו כלום עד שנת שנגמר ושתיהן מתעשרין לפי שנה הבאה שהיא שעת הלקיטה:

זרעו לזרע וחישב וכו'. כלומר והא דאמרינן לעיל דמחשבה שלאחר הזרע מהניא היינו דוקא אם בתחלה זרעו לזרע ואח"כ חישב עליו גם לירק אז באין מחשבה וכלומר שבאת המחשבה של הירק וחלה על מחשבה שבתחלה שהיתה לזרע וכזרע בתחלה בשביל שתיהן דמיא כדלעיל אבל איפכא שזרעו בתחלה לירק ושוב חישב עליו לזרע לעולם אין מחשבת הזרע חלה על המחשבה שהיא בתחלה לירק מפני שהעיקר שזורעין בשביל אכילת הירק הוא ואין מחשבת הטפל חל על העיקר:

אא"כ מנע ממנו ג' מורביות. גידולין שמתגדל בתחלת צמיחתו ולוקטין אותו מעט מעט נקרא מורביות ודוגמתו בשלהי הפרק דלעיל הדא מרביתא דתאנתה ואם מנע ג"פ ולא ליקט ממנו כלום אז גילה דעתו שלא בשביל הירק בלבד זרעו בתחלה ולפיכך חלה עליו גם מחשבת הזרע שאח"כ וחזר דין הזרע והירק כאחד:

בשהביא שליש לפני ר"ה. והא דבעינן ג' מורביות בשהביא שליש לפני ר"ה ואעפ"כ נמנע ולא ליקט אבל אם לא הביא שליש גידולו לפני ר"ה אלא לאחר ר"ה אפי' לא מנע ממנו ג' מורביות הדין הוא כך אם זרעו לזרע בתחלה ועשה כולו קצצין גמורין לפני ר"ה כלומר אע"פ שלא הביא שליש גידולו מ"מ עשה כל כך שיוכל לקצוץ ממנו בידו לפני ר"ה ואז חלוקין הן דין הזרע מהירק מפני שמ"מ לא הביא שליש לפני ר"ה וכדלעיל וזרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר להבא כשעת לקיטתו וזה דוקא אם כולו עשה קצוצין גמורין לפי שנראה וניכר כולו הוא והזרע לחוד והירק לחוד אבל אם מקצתו עשה קצוצין גמורין ומקצתו לא עשה בהדא הוא הדין דצובר את גרנו לתוכו ומעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו:

תנא ר' אבדומה דחיפה. לברייתא חדא דפליגא על הא דלעיל בענין הקצוצין וס"ל דאפי' לא עשה כולו קצוצין גמורין לפני ר"ה דין הזרע לחוד ודין הירק לחוד כל היכא שלא הביא השליש לפני ר"ה וזרעו שליקט ממנו לפני ר"ה מתעשר לשעבר וירקו מתעשר בשעת לקיטתו עישורו כפי אותה השנה שמתלקט בה:

אמר ר' יוסי והוא שהביא שליש למחשבת זרע. ר' יוסי אהאי חלוקה דלעיל אם לא הביא השליש עד לאחר ר"ה קאי דאמרינן בה דהיכא שזרעו לזרע בתחלה אע"פ שאח"כ חישב עליו לירק ובעלמא מחשבת ירק חלה על מחשבת הזרע והוי כמי שזרעו בתחלה לזרע ולירק ובדין היה שיתעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו אפ"ה משום שלא הביא שליש עד לאחר ר"ה חלוק הוא דין הזה מדין הירק וזרעו מתעשר לשעבר וירקו מתעשר כשעת לקיטתו ועלה קאמר ר' יוסי דהיינו דוקא בשהביא השליש לאחר ר"ה למחשבת זרע כלומר בעודו במחשבת זרעו ואכתי לא חישב עליו לירק בהא הוא דאמרינן דמכיון

שכבר הביא השליש קודם מחשבתו על הירק חלוק הוא דין הזרע מדין הירק שחישב עליו אח"כ ולא הוי כמו שזרעו בתחלה לזרע ולירק:

אבל אם הביא שליש למחשבת ירק. כלומר שהבאת השליש שלאחר ר"ה לא היתה עד לאחר שחישב עליו לירק בכה"ג חזר הדין להיות הזרע והירק כאחד שהרי לא הביא כלום עד שחשב עליו לירק ושפיר הוי כמי שזרעו בתחלה לזרע ולירק וכדמסיק ואזיל אפשר לומר וכו' בתמיה וכי אפשר לומר בכה"ג שיהא חלוק דין הזרע מדין הירק והזרע יתעשר לשעבר והירק כשעת לקיטתו והלא לא הביא כלום עד לאחר מחשבת הירק:

ואת אומר צובר את גרנו לתוכו וכו'. כלומר לכל היותר דאת יכול להחמיר בו הוא זה דאת אומר דאינו מתעשר כולו כאחד אלא א"כ צובר את גרנו לתוכו ונמצא מעשר מזה על זה שפיר אבל לא שתאמר בו שיהא חלוק לגמרי דין הזרע מדין הירק אלא דדי הוא בזה דנחמיר שצריך שיצבור את הגורן לתוכו כי היכי דליעשריה כולו כאחד ולא דנחמיר ביה טפיה וא"ת ומאי קשיא ליה לר' יוסי הא אמרינן לעיל בחלוקה זו דדוקא בשליקט ממנו להזרע לפני ר"ה בהא הוא דאמרינן דהזרע חלוק הוא מהירק אבל לא בשליקט ממנו לאחר ר"ה יש לומר דר' יוסי האי גופי' הוא דקשיא ליה דכיון שלא הביא שליש לפני ר"ה אמאי יהיה דין הזרע חלוק מדין הירק ואע"פ שליקט ממנו איזה גרעיני זרע לפני ר"ה ס"ל לר' יוסי דהאי לקיטה לאו כלום היא מכיון שעדיין ליכא שליש הפרי והלכך לא מסתברא ליה לדידיה לחלק דין הזרע מדין הירק אלא בענין הבאת שליש שלאחר ר"ה בהא דאיכא לחלק אם הוא קודם מחשבת הירק או אח"כ כדלעיל ותנא דברייתא דלעיל ס"ל דהאי לאו קושיא היא דהא מיהת לקט מן הזרע לפני ר"ה ואע"פ שעדיין לא הביא שליש מ"מ כשלקט ממנו אחשביה ואמרינן ביה ג"כ בשעת לקיטתו עישורו ומתעשר לשעבר:

זרעו לזרע לפני ר"ה שביעית. הני חילוקי דינים בפול המצרי דלעיל במעשר הן והשתא קאמר האיך דינו לענין שביעית:

זרעו לזרע בששית. וכגון שהשריש לפני ר"ה של שביעית להאי מ"ד דאזיל ביה בתר השרשה ולמ"ד דהולכין אחר גמר הפרי מיירי שנגמר פריו קודם ר"ה של שביעית:

ונכנסה שביעית. ועדיין לא עקרו:

בין זרעו בין ירקו מותר. ואע"פ שעודנו הוא מתגדל ביותר בשביעית אפ"ה לא נאסר משום ספיחי שביעית משום שהוא זרעו לזרע וכבר השריש או נגמר קודם שביעית ותתבטל הירק לגבי הזרע שהוא העיקר:

זרעו לירק לפני ר"ה השביעית. והרי הירק הוא העיקר ונכנסה שביעית וגדל הירק הלכך הכל אסור משום ספיחי שביעית שאף הזרע שנגמר מקודם בטל הוא לגבי הירק:
זרעו לזרע ולירק וכו'. פשיטא זרעו מותר שהרי זרעו גם בשביל הזרע והלכך לא מתבטל לגבי הירק אלא ירקו מהו משום ספיחי שביעית:
מאן דאמר מותר דבר תורה. מן התורה הוא מותר שהרי כבר נגמר קודם השביעית ומאן דאסר מפני מראית עין הוא דאסור שהרואה עוקר אותו בשביעית ואינו נוהג בו קדושת שביעית יאמר פירות שביעית מותרין הן:
ואפילו. אם אפילו להאכיל את בהמתו נמי יהא אסור כדין פירות שביעית שהן מיוחדין למאכל אדם שאין מאכילין אותן לבהמה כדתנינן בתוספתא (בפ"ה) ובפול המצרי הזה שנגמר מערב שביעית ונכנס בשביעית דאמרת דאסור מפני מראית העין אם להאכיל לבהמתו ג"כ אסור מפני מראית העין:
א"ל לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו. כלומר מ"ש לבהמתו דמבעיא לך אם אמרינן דאסור הוא כפירות שביעית מפני מראית העין א"כ כדין פירות שביעית לכל מילי הוא ואף לבנו ולשלוחו לא יתן כמה שאסור ליתן להם שאר פירות שביעית כגון שהן חשודין על השביעית שאין מוסרין פירות שביעית להחשוד או שהוא אחר זמן הביעור בשביעית:
ולא יהא לוקט על אומן. למ"ד מותר קאי אבל לא יהא לוקט אותו על השור' כסדר שצריך לשנות בשביעית אף בדברים שהתירו ללוקטן בשביעית אלא עומד מצד השורה ולוקט מעט מכאן ומעט מכאן:
אם נעקרה הגומא. כדרך שעושין כעין גומות בין שורה לשורה ואם נתקלקלה הגומא ואינו יכול לעמוד שם מותר ללקט אף על האומן:
ואפי' כמ"ד אסור היה לוקט. מה שמותר כגון שיש שם מה שזרע לזרע לפני ר"ה של שביעית דבזה הכל מותר ללקט בשביעית או אפי' זרע לזרע ולירק דהזרע מותר ללקט לד"ה:
ונמצא בתוכו ירק. בתוך הלקיטה של זרע נמצא גם מעט מן הירק מותר דלא אסרו ללקוט הירק אלא מפני מראית העין וכיון שהנמצא דבר מועט הוא לא גזרו:
כהדא. עובדא דשמעינן מינה דבדבר מועט לא הקפידו חכמים:
עשר מוסרין דלובי מעשר. עשרה איסורות ואגודות של לוף מעשר עשר עיקרין בכל אגודה ואגודה ובלוף של ערב שביעית שנכנס לשביעית היה המעשה כדתנן לקמן (בפ"ה) שהתירו לעקור אותו בשביעית וזה הביא הרבה לפני ר' ירמיה וא"ל לא תו עבד כן לא תוסיף לעשות עוד כן:

לא תלקוט אלא צורכה דלפצה. כמו לפסה כלומר לצורך האילפס והקדרה לבשל בה לפעם אחת שלא התירו אלא מעט מעט:

זרעו לפני ר"ה השמינית. כגון שעבר וזרע בשביעית:

בין זרעו בין ירקו אסור. כדין ספיחי שביעית שאסורין אף במוצאי שביעית:

זרעו לירק וכו' מותר. הכל במוצאי שביעית דמכיון שזרעו לירק אין לו דין ספיחי שביעית לפי שהירק אינו נלקט אלא לאחר שנגמר כולו ומתחלה זרעו ע"מ ללקטו במוצאי שביעית:

זרעו לזרע ולירק וכו'. הזרע אסור משום ספיחי שביעית וירקו מותר:

הלכה ו

מתני' **בצלים הסריסים**. כדמפריש בגמרא אילין בוצלייא כופרייא מיני בצלים שגדילין בכפרים ואין עושין זרע כשאר בצלים ואינם אלא לירק וכן פול המצרי שלא זרעו לזרע וסתמו לירק:

שמנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה. לפי שרגילין להשקותן וכשמנע מהם מים ל' יום הרי הן גדלו בשנה שעברו לפיכך מתעשרין לשעבר:

ומותרין בשביעית. לפי שהן כפירות ששית:

ושל בעל. שדה שהיא בעמק אין רגילין להשקותה אלא מסתפקת ממי גשמים אבל כשזורעין בה ירקות צריכה השקאה ואם מנע מהם מים שתי עונות והם זמן השקאה לפי ההרגל להשקותה וקרוי עונה הרי מה שגדל בה משנה שעברה:

וחכ"א שלש עונות. אם מנע מהן הרי הן כגדלין בשנה שעברה פחות מכאן כגדילין בשנה הבאה הן וכן אם הם מששית שנכנסו לשביעית אסורין משום ספיחי שביעית והל' כחכמים:

גמ' **מהו הבצלים הסריסין וכו'**. כדפרי' במתני':

אמר ר' מנא. טעמא מפרש דמכיון שמנע מהן מים ל' יום לפני ר"ה יצאו הן מתורת ירקות ונעשו כשדה הבעל לענין שהן כגדלין ממי גשמים בשנה שעברה אלא אם הן זרועין בשדה הבעל גופה צריך שימנע מהן מים שתי עינות לר"מ וג' לחכמים לשיהו נחשבין כגדלו בשנה שעברה:

ר' יונה בעי. אם מנע מהן ל' יום לפני ר"ה מי אמרינן למפריעו הוא נעשה זרע זרעו כלומר שנעשה כמי שזרעו לזרע ולא לירק מפני שהירק צריך השקאה תמיד וכל הל' יום מחשבין ליה כאלו זרעו לזרע והולכין בו אחר השרשה כדתנן במתני' דלעיל או מכאן ולהבא לאחר הל' יום הוא דמחשבינן ליה כאלו זרעו לזרע:

מה נפק מביניהון. וקאמר דהנ"מ אם לקט ממנו בתוך אלו השלשים וחזר ולקט ממנו לאחר ל' דאין תימר למפריעו הוא נעשה כזרעו לזרע א"כ שתי הלקיטות משנה שעברה הן נחשבין ומעשר מזה על זה אבל אין תימר מכאן ולהבא הוא דנעשה כזרעו לזרע אינו מעשר מזה על זה דמה שליקט בתוך ל' דינו כירק ולאחר ל' דינו כזרע ואין מעשרין מזרעו על הירק ומירק על הזרע חלא אם הוא בענין דאמרינן בהלכה דלעיל גבי ו' מדות בפול המצרי ולא איפשטא:

הלכה ז

מתני' **הדלועין שקיימן לזרע**. ליטול מהן הזרע לזריעה אם הוקשו לפני ר"ה של שביעית שנעשו קשין ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית לפי שהן מפירות ששית ואם לאו אסור לקיימן בשביעית מפני שהן כספיחי שביעית ובגמרא מפרש למה לי תרתי הוקשו ונפסלו מאוכל אדם:

התמרות. אלו הן הציצים וקודם שנפתחות דומות לתמרה וכעין דאמרינן בפרק לולב הגזול נקטם ראשו ועלתה בו תמרה:

אסורות בשביעית. משום ספיחי שביעית:

מרביצין בעפר לבן. עפר שבין האילנות נקרא עפר לבן מרביצין אותן במים בשביעית בשביל שלא יפסדו האילנות:

ממרסין באורז בשביעית. מערבין עפר שלו במים ודוגמתו ביומא נתנו למי שהוא ממרס:

אבל לא מכסחין. שאין חותכין את העלין ממנו כדי שיתגדל ביותר והלכה כר"ש בשתיהן:

גמ' ל"ל הוקשו אפילו לא הוקשו בנפסלו מאוכל אדם סגי וקאמר דה"ט משום שכיון שהוקשו נעשו כשאר זרעוני גנה שאין נאכלין ואינן עומדות אלא לזריעה לפיכך אם הוקשו לפני ר"ה הוו להו כזרעוני גנה של ששית ומותר לקיימן בשביעית אבל אם לא הוקשו לפני ר"ה הו"ל כזרעוני גנה של שביעית ואסור לקיים מפירות שביעית לזריעה:

עוקצו. תוחב במחט או בקוץ אם נתאחה הנקב עדיין יש בהן לחלוחית ואסור ואם לאו מותר:

קרמולין מין ירק וכדאמרינן פ"ז דנדרים (בהלכה א') קרמולין הן כירק ולענין מעשרות הדין הוא כדמסיק ואזיל:

הדא דתימר. דפטורין עד שלא עשו דלועין. כלומר עד שלא גדלו ונעשו כדלועין אבל אם גדלו ונעשי כדלועין כשאר ירק הן וחייבין במעשרות:

מאן הורי כן ר' יוסי. כלומר להא דלקמן ובנדרים שם גריס הורי ר' יוסי באילין עלי קולקסייא. והוא מין שורש נטע שגדל במצרים ואוכלין אותה. כך פי' הערוך:

שאסור לגמות בהן מים. בשביעית דתנן לקמן (בפ"ז) כל שהוא מאכל אדם או מאכל בהמה יש להן שביעית ויש להן ביעור ואילו העלין הואיל והצבאים אוכלין אותן חייבין הן בביעור וכלה לחיה מן השדה קרינן בהו וכשהגיע זמן הביעור אסור ליהנות מהן ולגמות מים בהן:

אתיא דר"ש כרבנן דלקמן וראב"י לשיטתיה אזיל:

דתנינן תמן. (בפ"ק דמ"ק) וגרסינן להאי סוגיא התם. ראב"י אומר מושכין את המים מתחת אילן זה לתחת אילן זה דליכא טירחה יתירה ובלבד שלא ישקה את כל השדה וחכמים מתירין:

ר' מנא אמר לה. להא דלקמן סתם ולא בשם שמואל ור' אבין קאמר לה בשם שמואל:

בסתם חלוקין. כלומר הא דפליגי בו שקצת כל השדה לא תוקמי לאילנות בשהן נטועין מרווחין ולא כשהן נטועין רצופין זה אצל זה פליגי אלא בסתם שהן לא כמרווחין ולא כרצופין אלא כדמסיק ואזיל:

מה אנן קיימין. פלוגתייהו אם בנטועין מרווחין ד"ה אסור להשקות שדה ביניהן דכיון שיש ריוח הרבה ביניהן אינו נראה כמשקה לצורך האילנות שלא יפסידו אלא כמשקה השדה עצמה וזה אסור בשדה של אילנות:

אם בנטועין רצופין אף ראב"י מודה דמשקה להשדה ביניהן שניכר שלצורך האילנות הוא משקה:

אלא כי אנן קיימין. פלוגתייהו בנטועין מטע עשר אילנות למקום בית סאה דמר משוי להו כמרווחין ומר משוי להו כרצופין:

ובעי הש"ס הא לרבנן דאמרינן דמודו במרווחין הרבה דאסור להשקות השדה שביניהן מהו שמותר להמשיך המים מאילן לאילן וקאמר דנילף הדא דרבנן מן הדא דראב"י כמה דלדידיה במרווחין דיליה להשקות השדה ביניהן הוא דאסור דהא איהו דאוסר במטע עשר לבית סאה משום דעביד להו וא"כ מה דמתיר להמשיך אף במרווחין דלדידיה מותר וה"נ לרבנן אפי' במרווחין ממש:

לא כן סברינן מימר. השתא פריך על הא דקאמר אתיא דר"ש דהכא כרבנן דהתם והא לא כן סברין למימר דגם לרבנן במרווחין אסור והרי עפר לבן שבין האילנות וכי לא אף במרווחין ג"כ מתיר ר"ש להרביץ דהא סתמא קאמר מרביצין בעפר לבן וא"כ לא אתיא כרבנן דהתם:

אלא כאן בשביעית כאן במועד. השתא לא צריכא לן לאוקמי לדר"ש כרבנן בכל מילי דסברי התם אלא לענין השקאת השדה בלחוד הוא דאמרן דר"ש מתיר הכא כמו דרבנן שרו התם כך ר"ש הכא ולעולם יש חילוק בין שביעית דכאן למועד דהתם וראב"י מחמיר אף בשביעית וכשישתיה במועד דהתם:

ואית דבעי נשמעינה. להחילוק בין מועד לשביעית מן הדא טעמא דשביעית שזמנה מרובה ואם ימתין להרבית יפסידו האילנות לפיכך התירו אבל מועד שזמנו קצר ימתין עד לאחר המועד:

ואותן ז' ימים אחרונות. כצ"ל וכן הוא במ"ק. כלומר של שביעית לא מסתברא שנעשו אלו הז' ימים אחרונים כז' ימי הרגל שהרי זמן קצר הוא ויכול להמתין ויהיו אסורין ודרך בעיא הוא אם מסתברא לומר כן:

אשכח תני. לברייתא בהדיא דר"ש מתיר בשביעית אבל לא במועד. וש"מ דכנגד הימים שאסור במועד מותר בשביעית ואפילו באלו הז' ימים אחרונים מותר:

הדרן עלך שדה לבן

פרק ג

הלכה א

מתני' **מאימתי מוציאין זבלים לאשפתות**. לפי שדרך עובדי אדמה להוציא הזבל ולכונסו במקום אחד בשדה ולעשות אשפה גדולה ואח"כ מפזרין אותו בשדה כדי לזבלה ומאימתי מותר להוציאו בשביעית ושלא יהא נראה כמזבל שדהו:

משיפסקו עובדי עבודה. ויש נסחאות שכתוב בהן עוברי עבירה והיינו הך שהם עוברים ועובדים עבודת הארץ בשביעית ועד שלא יעבור זמן שרגילין לזבל לעבודת הארץ אסור להוציא שלא יאמרו לזבל שדהו הוא מוציא:

משיבש המתוק. בגמרא מפרש:

פקועה. כההן פקועה דבקעתה והם הסדקין שבבקעה וכשהמטר יורד מתמלאין מים ואינן מתייבשין אלא לאחר זמן וע"ד מתקו לו רגבי נחל. כך פי' הערוך וכלומר שכשעבר זה הזמן שוב אין דרך לזבל השדה לפי שאינו מועיל כ"כ:

משיקשר. בגמרא קאמר משיעשה קשרין קשרין כלומר שיעשה הזבל כמו קשרים מחוברים יחד ואינו ראוי לזבל השדה כהמפוזר:

עד כמה מזבלין. כלומר והא דהתירו לאחר זמנים הנזכרים להוציא הזבלים לאשפתות וכמה יהיו אותן האשפתות:

עד ג' אשפתות. לתוך קרקע בית סאה וכל אשפה ואשפה יהיו בה עשר משפלות והן קופות שמוציאין בהן הזבל וכל משפלה תהיה מחזיק לתך והוא ט"ו סאין שהלתך הוא חצי הכור:

מוסיפין על המשפלות. הא דאמרן עשר עשר משפלות היינו שלא יפחות מעשר משפלות לאשפה אבל אם רצה להוסיף עוד למשפלות מוסיף:

ואין מוסיפין על האשפתות. אבל לא יעשה יותר מג' אשפתות לכל בית סאה שזה נראה כמפזר להזבל לתוך שדהו:

ר"ש אומר אף. מוסיף הוא על האשפתות דס"ל דמכיון שיש הרבה בכל אשפה ואשפה לא מיחזי כמזבל שדהו ואין הלכה כר"ש:

גמ' **עד שלא פסקו וכו'**. מהו שיהא מותר. לעשות אשפה על פתח חצירו. אם דווקא להוציא וליתן בתוך שדהו הוא דאסרו או דלמא על פתח חצירו נמי אית ביה משום מראית העין שהרואה אומר דעתו של זה ליטלו מכאן וליתנו בתוך שדהו:

סילני. כך היה שם איש אחד:

ר' חנינא אמר. לא כך היה המעשה אלא מעיקרא שרא ליה דכיון שעשה על פתח חצירו ליכא חששא והיו אומרים על ר' חייא בר בא בשביל שהוא לוקח המעשר של זה סילני שהיה רגיל ליתן לו מעשרותיו לפיכך הוא מקיל עליו ואח"כ אסרו:

והורי על גרמיה. ר' חייא בר בא כשראה שחושדין אותו הורה על עצמו היתר לצאת מא"י לחו"ל וחזר לבבל כדי שלא יטול מעשרות:

מעתה. אם חוששין אנו מפני מראית העין א"כ אפי' משפסקו עובדי עבודה יהא אסור להוציא שלא יהו אומרים לתוך שדה בית השלחין שלו הוא מוציא שאע"פ שכבר עבר הזמן של המזבלין לשדה הבעל מ"מ בית השלחין שדרך להשקותה תמיד מועיל לה הזבל אף לאחר הזמן. ומשני שיודעין הן בני עירו שאין לזה שדה בית השלחין:

הדא אמרה לא חשו לעוברין ושבין מפני מראית העין. שאע"פ שהן אין יודעין אם יש לו בית השלחין או לא אין מראית העין אלא מפני בני עירו שהן רואין שהוא מוציא הזבל מתוך חצירו ונותנו לשם:

באיסור שני פרקים. הראשונים שהיו אוסרין עבודת הארץ בתוספת שביעית לפי משנה הראשונה ומהו שיהא מותר לעשות כסדר הזה ששנינו במתניתן או נימא דחוששין אנו שיאמרו שמוציא עכשיו לצורך עבודת הארץ בשביעית:

נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא (פ"א):

מוכרין. הזבלים ומוציאין אתן עם ישראל החשודין לעשות בשביעית אפילו הכי בערב שביעית מותר להוציא עמהן:

עם העכו"ם ועם הכותי. מותר אפילו בשביעית:

ובלבד שלא יפרק. הוא את הזבל מן המשפלות ולפזר על פני השדה:

לא אמר וכו'. כלומר מדלא אסר אלא לפרק את המשפלות ש"מ דמיהת כסדר שנשנה במתני' מותר בערב שביעית להוציא דאם תאמר שהוא אסור וכלומר דהא דקתני בהדיא מוציאין תפרש דהיינו קודם הזמן שנשנה כאן וקמ"ל שזה מותר בערב שביעית ואין חוששין שמא זה לצורך שביעית הוא מוציא הואיל וחשוד הוא על כך ואסור לסייע ידי עוברי עבירה דמכיון שהוא קודם שפסקו עובדי עבודה תלינן דבשביל שנה זו הוא מוציא ולא בשביל שביעית אבל אם כבר פסקו עובדי עבודה בערב שביעית אימא דלא התירו להוציא עם זה החשוד על השביעית:

יהא אסור מלהוציא. כלומר דאם תאמר כך א"כ קשיא לישמעינן רבותא טפי דאפילו מלהוציא אחר שפסקו עובדי עבודה בערב שביעית אסור דנראה שלצורך שביעית הוא מוציא אלא ש"מ דכל ערב שביעית מותר ואפי' משפסקו עובדי עבודה דלא גזרו משום תוספת שביעית על כך:

משיבש המתוק. ומפרש פקועה וכו' כדפרישית במתני':

מכיון שנתקשר בו קשר העליון מיד הוא יבש. כלומר כשרואין העליון שבו הוא נתקשר כבר נקרא יבש ואין צריך שיהא כולו קשרין קשרין:

ותני עלה. בברייתא על האי פלוגתא במתני' וקרובין דבריהן להיות שוין:

בפוחת מן המשפלות הא שתים מותר. על סיפא דמתני' קאי דקתני ואין מוסיפין על האשפתות ובעי ר' ירמיה לפרש דבפוחת מן השיעור שאמרו במשפלות איירי ורוצה לעשות בכל אשפה פחות מעשר משפלות ומתוך כך יוסיף על ג' אשפות ולזה הוא דאסרו להוסיף על האשפות שמכיון שבכל אשפה הוא פחות משיעור המשפלות שאמרו והוא מוסיף באשפות נראה כמזבל הוא אבל לעשות שתים אשפות מותר בפוחת במשפלות:

ר' יוסי בעי. על האי פירושא דר' ירמיה דאדרבא איפכא מסתברא אם בפוחת מן שיעור המשפלות א"כ הא אפי' בשתים אשפות אסור דליכא שיעורא שתהא נראית כאשפה והוה קשיא מאי אריא דקתני אין מוסיפין על האשפות הא אף אין פוחתין מהן מבעי ליה למתני:

אלא דלא כר' ירמיה. וכי אנן קיימין להא דקתני אין מוסיפין על האשפות בעושה יותר מן כשיעור כלומר שהוא עושה האשפות יותר מן כשיעור שאמרו והיינו כמה שאמרו

שמותר לעשות ג' אשפות של עשר משפלות והוא רוצה לעשות ד' אשפות ואפי' בכל אשפה יש בה עשר משפלות מ"מ אסור הואיל ועושה אשפות במקומות הרבה נראה כמזבל השדה ומכ"ש אם פוחת הוא בשיעור המשפלות בכל אשפה דפשיטא דאסור הוא ואפילו בשתי אשפות או אחת אסור אם אין בה כשיעור המשפלות אלא דבמתני' לא איירי אלא בדאיכא כשיעור המשפלות בכל אשפה ולפיכך בא התנא להשמיענו האיסור בתוספת האשפות בדווקא דאלו בפחות מג' אשפות פשיטא דמותר ואפי' אשפה אחת מותרת כשיש בה כשיעור המשפלות שאמרו:

כהדא דתני. בתוספתא (פ"ב) דפליגי התם בהוספת המשפלות:

ומוסיפין על המשפלות לא בכשיעור. כלומר וכי לא בכשיעור שאמרו במשפלות שהוא עשר של לתך לתך איירי דהתירו חכמים להוסיף עליהן ולעשות י"א או יותר ממשפלות כאלו בכל אשפה ואשפה דהא במאי דפליג ר"מ ואוסר להוסיף על המשפלות בהאי גופיה מתירין חכמים ודברי ר"מ אי אתה יכול לפרש אלא דכשיעור הנשנה במשפלות דאם המשפלות הן פחות מכשיעור א"כ מ"ש אם הוא עושה עשר משפלות של לתך לתך או אם הוא מוסיף במשפלות הפחותין מלתך לתך הלא חדא היא אלא ודאי בכשיעור איירי וחכמים מתירין להוסיף על המשפלות:

ודכוותיה אין מוסיפין על האשפתות אפי' בכשיעור כצ"ל. וא"כ בכה"ג נמי מפרשינן להא דאסרו להוסיף על האשפתות דאפי' בכל אחת ואחת יש בה כשיעור שאמרו באשפה שהוא של עשר משפלות אפ"ה אסור כדאמרן:

הלכה ב

מתני' **עושה אדם את שדהו וכו' יותר מכאן מותר דברי ר"ש**. ובספרי הדפוס כתיב אסור וט"ס הוא. ובגמרא פריך הא תני ליה רישא ומשני לה:

וחכמים אוסרין. בגמרא קאמר דהא דאסרו חכמים יותר מכאן היינו יותר מכשיעור אשפתות שאמרו שהיא ג' אשפתות לבית סאה והוא עושה ד' אשפתות לבית סאה דבזה הוא דאסור דכיון דמוסיף באשפתות במקמות מקומות נראה כמזבל עד שיעמיק ג"ט בארץ ויתן שם האשפתות או עד שיגביה ג' להמקום שבהן האשפתות דאז ניכר הוא שאינן לזבל את השדה אלא לכניסת הזבל למקום מיוחד אבל אם אינו מוסיף על שיעור האשפות אלא שהוא עושה כל שיעור האשפות במקום אחד מותר דהשתא בג' מקומות מותר במקום אחד לא כ"ש:

עושה אדם את זבלו אוצר. השתא אשמעינן דאפי' יותר מג' אשפתות במקום אחד מותר ומוסיף עליהן כמו שירצה ולאצור עליהן הרבה:

ור"מ אוסר. דס"ל הואיל ועושה יותר מג' אשפתות במקום אחד עד שיראה כאוצר ניכר הוא שאין בדעתו שיהא כל הזבל הזה מכונס שם אלא שבדעתו לפזרו ולזבל השדה ולפיכך אוסר ואין הלכה כר"מ:

והיה לו דבר מועט. בגמרא מפרש לה בתרין פתרין הא' שהי' לו דבר מועט מן הזבל בתוך שדהו והב' שהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ת"ק סבר מה שיש לו יש לו ומוסיף עליו והולך וראב"ע סבר שמא לא ימצא לו עוד זבל יותר ויהא נראה כמזבל שדהו ואסור עד שיעמיקו בארץ או עד שיגביהו שלשה או עד שיתן אותו על הסלע והיא קרקע קשה שאינו ראוי לזריעה ואין הלכה כר"א בן עזריה:

גמ' **ולמה תניתה תרין זימנין**. להא דר"ש ורבנן הא כבר תנינן לה במתניתן דלעיל דלחכמים אסור להוסיף על הג' אשפתות לבית סאה ולר"ש מוסיפין אף על האשפתות:

כאן בפוחת מן המשפלות וכו'. כלומר במתני' דכאן אשמעינן לר"ש דמותר להוסיף על האשפתות אפי' בפוחת מן המשפלות ממה שאמרו עשר משפלות לאשפה והוא עושה פחות מעשר משפלות לאשפה אפ"ה מתיר ר"ש להוסיף באשפות כאלו ואינו חושש:

ברם הכא בעושה בכשיעור. כלומר אבל במתני' דלעיל בעושה כשיעיר איירי עשר משפלות לכל אשפה ואי לאו דהדר תני לה הכא ה"א דר"ש לא מתיר להוסיף על האשפות אלא אם יש בהן כשיעור המשפלות הלכך קמ"ל כאן דאפי' בפוחת משיעור המשפלות שאמרו מותר להוסיף על ג' אשפתות:

ותני כן על דר"ש. בתוספתא (פ"ב) תני הכי לדברי ר"ש מוסיפין אף על האשפתות ובלבד שלא יפחות לאשפה שמוסיף פחות מג' משפלות אלמא דאף בפחות מעשר משפלות מתיר ר"ש ובלבד שלא יהו בפחות משלש. ובתוספת' ובלבד שלא יפחות מג' אשפתות לבית סאה ונראה דט"ס הוא וגי' דהכא עיקרית:

וחכמים אוסרין. ומפרש לה דדוקא בעושה יותר מכשיעור כלומר יותר מכשיעור ג' אשפות שאמרו שהוא עושה ד' לבית סאה אבל בכשיעור ג' אשפות והוא עושה אותן במקום אחד פשיטא דמותר דהשתא בג' מקומות וכו' כדפרישית במתני':

פתר לה תרין פתרין. אהיה לו דבר מועט קאי דיכול אתה לפתור זה בתרין פתרין הפתרא הא' דה"ק בשהיה לו דבר מועט מונח בתוך שדהו בשביעית שכבר הוציא מערב שביעית וקאמר הת"ק הרי זה מוסיף עליו מעט מעט והולך משפסקו וכו' דליכא למיחש למידי וראב"ע אוסר להוסיף עליו בשביעית מעט מעט שמא לא ימצא לו זבל עד שיהא בו לעשות האשפות כשיעור ונמצא מזבל הוא אותו מקום שהוסיף עליו בתחלה בשביעית:

פתר לה. ויכול אתה לפתור בה פתרא אחרינא דבשהיה לו דבר מועט בתוך ביתו ערב שביעית ולא הוציאו לשדה ועכשיו מבקש להוציאו לת"ק מוסיף עליו והולך וראב"ע אוסר שמא לא ימצא וכו':

ולא כבר מזובל הוא מערב שביעית. אפתרא קמייתא פריך דאם בשהיה לו דבר מועט בתוך שדהו בשביעית א"כ נתנו לשם מערב שביעית וכבר הוא מזובל שדהו ואמאי אוסר ראב"ע להוסיף עליו:

מפני מראית העין. שהרואין אותו מוציא פחות מכשיעור יאמרו לזבל שדהו הוא מוציא שאין הכל יודעין שכבר מזובל הוא מערב שביעית ועד שיוציא עשר משפלות כאחת שהוא שיעור אשפה:

ולית לרבנן מפני מראית העין. בתמיה:

דחוטרא. ממקום חוטרא:

סלו ומגריפו. שמוציא עמו מוכיחין עליו שלעשות אשפה היא מכוין כדרך העושין אשפה גורפין את הזבל במגריפה אל מקום אחד ומחליקין האשפה במוט ובמקל וישאהו במוט ת"י באשכולא. וגרסינן להאי סוגיא מן פתר לה תרין פתרין עד סוף הלכה לקמן בפ"ק דמ"ק (בהלכה ב') וגי' דהכא עיקרית הוא:

איליין שמועתא דהכא דתנינן וכו'. כלומר מהשמועות שנאמרו כאן אליבא דראב"ע הולכין הן למאי דתנינן במ"ק שם ראב"ע אומר אין עושין את האמה והיא החריץ שעושין סביב השדה להיות המים נמשכין בו ומשדה לשדה וסתמו רחבו אמה ועומקו אמה לכך קרוי אמה ואין עושין אותה במועד בתחלה אם לא היתה שם מקודם משום טירחא:

ובשביעית. ופליגי בטעמא דשביעית:

מפני שהוא מכשיר את צדדיה לזריעה. שע"י שרוצה שתתקיים החפירה הוא מתקן ומחזיק הצדדין שלא יפול העפר לתוכה וע"י כך מכשיר את הצדדין לזריעה והרי הוא עושה עבודת הארץ בשביעית:

מפני מראית העין. כלומר שהחפירה גופה אסורה בלאו הכי מפני מראית העין שנראה כחופר את הקרקע בשביעית:

הוון בעי מימר. השתא מפרש לה להא דקאמר ר' יוסי בר בון דאילין שמועתא דהכא למאי דתנינן תמן הן כהאי דהוין בני ישיבה בעי מימר דלמ"ד תמן מפני מראית העין ניחא דה"נ כן כדמשנינן לעיל אליבא דראב"ע ולשיטתיה הוא דאזיל אבל למ"ד תמן מפני שמכשיר את הצדדין ולזריעה ואינו חושש משום מראית העין א"כ הכא מאי איכא למימר ומ"ט דראב"ע דאוסר להוסיף בשהיה לו כבר דבר מועט:

לית לך אלא כהדא וכו'. כלומר ע"כ אין לנו טעם אחר אליביה כי אם כהאי דאמרינן לעיל שמא לא ימצא לו זבל וכו' ואע"ג דכבר הוא מזובל מערב שביעית כדמקשינן לעיל מ"מ כל זמן שמוציא מעט מעט אינו מניחו במקום שיש שם זבל לפי שאין לו לעשות שיעור אשפה אלא מניחו בשדה אצל הזבל שישנו שם ונמצא מזבל אותו המקום שהניחו לשם: **מה נפק מביניהון**. ומהדר הש"ס לפרש מאי בינייהו דהני מ"ד לטעמיה דראב"ע גבי אין עושין את האמה בשביעית:

חפר לעשות אמה של בניין. איכא בינייהו שחפר ועושה הצדדין של אמה בבנין עצים ואבנים לחזקן וכהאי דהוון בני הישיבה בעי מימר דלמ"ד תמן כלומר בסתם אמה דאסור מפני מראית העין הכא נמי אסור דהא מיהת חופר הוא בקרקע ובשעת חפירה אית ביה מפני מראית העין אבל למ"ד דבאמה בעלמא אית בה טעמא מפני שהוא מכשיר את הצדדים לזריעה ואינו חושש למראית עין א"כ באמה של בנין הרי אינו מכשיר צדדיה לזריעה דאינו ראוי לזרוע שם ומותר:

הכל מודים. בין ראב"ע וחכמים דפליגי התם באמה בשביעית מודין הן שאם היה לו שם במקום שחופר את האמה סיד או צרורות או אבנים או גופסיד מותר וזה ג"כ לתרווייהו דהני מ"ד אליבא דראב"ע דאין המקום הזה ראוי לזריעה ולית ביה ג"כ מפני מראית העין כחופר קרקע בשביעית לעבודת השדה שאין המקום ראוי לכך:

הלכה ג

מתני' **המדייר את שדהו**. לשון דיר הוא הרוצה לעשות דיר של צאן בשדהו בשביעית: **עושה סחר**. היקף מחיצה ובנסחת המשניות סהר והיינו הך:

לבית סאתיים. למקום המחזיק בית סאתים והוא מאה על חמישים ומכניס את הצאן לתוך ההיקף ולאחר שנתמלא המקום זבל מדיר הצאן עוקר הוא ג' הרוחות של המחיצה כדי שיכניס הצאן לצד האחר של אותה המחיצה שמניחה ברוח הרביעית וזו היא שאמרו ומניח את הרוח האמצעית שמצד האחר עושה ג"כ הדיר למקום בית סאתים והיא אמצעית בין שתי הדירים ונמצא מדייר בתוך שדהו בית ארבעת סאין אבל לא יותר שלא יהא נראה שמזבל כל השדה:

רשב"ג אומר בית שמונת סאין. שכשם שהוא חוזר ועושה מצד האחד בית סאתים כך הוא עושה מכל ג' הצדדים אחרים ונמצא מדייר עוד בית ח' סאין חוץ מן האמצעית שהוא הסהר הראשון ואין הלכה כרשב"ג:

היתה כל שדהו בית ארבעת סאין. לא ידייר כולה אלא משייר ממנה מקצת מפני מראית העין שלא יאמרו זיבל זה כל שדהו בשביעית ויהיו הכל יודעין שהצאן הטילה בה זבל ונדיירה:

ומוציא מן הסהר. הך סיפא מילתא באנפי נפשה היא. דקמ"ל דכשם שמוציא הוא מחצירו כדרך המזבלין כמו ששנינו בריש הפרק כך מותר להוציא הזבל מתוך סהר הצאן ונותן לתוך שדהו כדרך המזבלין דמהו דתימא דכשמוציא מן הסהר והוא מקום שאינן מקפידין לפנות הזבל בכל פעם כדרך שמפנין מהחצר א"כ נראה כמו שזה מוציא כדי לזבל שדהו הלכך קמ"ל דאף מן הסהר מותר אם הוא עושה האשפות כדרך המזבלין. א"נ איפכא משום דאיכא צד קולא בסהר יותר מבחצר כדמפרשי' בגמ' וה"א דאף קודם הזמן שנשנה לעיל מותר קמ"ל דדין הסהר כמו דין החצר:

גמ' **ותמן תנינן**. לקמן (בפ"ד) שדה שנתקווצה שניטלו הקוצים ממנה בשביעית תזרע במוצאי שביעית ואם נידיירה לא תזרע ואיך מתיר הוא כאן לדייר לכתחלה בשביעית ומשני ר' יונה כיני מתניתא הרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו עושה סהר בית סאתים כלומר דהכין מפרשינן דוודאי לדייר כל שדהו אסור בשביעית והרוצה להעמיד צאן בתוך שדהו כדי שתזדבל עושה סהר לבית סאתים ולא יותר שיהיה הכל בית ד' סאין וכדקתני לקמן במתני' והאי מתני' דפרק ד' לקמן מיירי שנידיירה כל השדה דהוי כמזבל כל שדהו בשביעית וזהו שאסור ולפיכך קנסו חכמים שלא תזרע במוצאי שביעית:

בכל עושין סהרין וכו'. תוספתא היא (בפ"ב):

אפי' ג' חבלים זה למעלה מזה. ומסיים בתוספתא ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג"ט כדי שיכנס הגדי ומשום שבת הוא דנשנה כדמיירי ג"כ בסיפא מענין שבתות ויו"ט וצריך שתהא מחיצה מעלייתא וכהאי דתנן (בפ"ק דעירובין) גבי שיירא שחנתה בבקעה מקיפין בג' חבלים זה למעלה מזה וכו' ומפני שהוא עושה תשמישו שם. וחסר כאן בהעתקה והאי ובלבד שלא יהא בין סהר וכו' דכתוב כאן מילתא אחריתא היא וה"ג בתוספתא עוקר מסהר זה ונותן לתוך סהר אחר ובלבד שלא יהא בינו לחבירו בית שמנה ד"ר דוסתאי בר' יהודה ר' יוסי בן כיפר אומר משום ר"א בית סאתים ובית סאתים זו חולב וגוזז לתוכה ומכניס ומוציא דרך עליה. כלומר דלת"ק כשעוקר את הצאן מסהר זה ליתנם לתוך סהר אחר צריך שלא יהא בין זה לזה כמלא בית ח' סאין משום דסבירא ליה כרבן שמעון ב"ג דבמקום הסהר מותר לעשותו בית שמנה סאין ועושה הוא סהר אצל הסהר הראשון אבל כשיש בין זה לזה כמלא סהר נראה שהוא רוצה לדייר כל השדה ואסור ולדברי ר"א דס"ל כת"ק דמתני' דמקום הסהר הוא בית סאתים ועוקר הסהר

ונותנו למקום אחר ובלבד שלא יהא בין זה לזה יותר מבית סאתים וכדפרישית תמן ואותו המקום שהוא בין סהר לסהר חולב בו וכו' ומעביר את הצאן מסהר לסהר דרך עליה ואינו חושש שלא יהא נראה כאילו גם המקום הזה הוא סהר ונמצא מוסיף הוא על שיעור הסהר הלכך קא משמע לן דמכיון שאינו אלא דרך אקראי בעלמא לחלוב בו ולגזוז הצאן ולהעביר דרך עליה מותר:

תני רשב"א אומר וכו'. כל זה הוא בתוספתא שם בסוף הפרק עד תני השוכר את הצאן:

אם רצה. שלא להקיף המקום במחיצה תוקע את היתד בארץ ועושה בהיקף ד' סהרין בד' הרוחות של שמנת סאין. ובתוספתא לא גריס אלא סתם ד' סהרין מד' רוחותיה. ולפי גי' דהכא רשב"א כרשב"ג ס"ל דמקום הסהר הוא בית ת' סאין:

אין מדיירין לא בשבתות וכו'. אין מכניסין את הבהמות בשדה כדי שיוציאו זבל שתזדבל השדה:

אפי' בטובה. אדלמטה קאי וכך כתוב בתוספתא אפי' בטובה אם באו מאליהם אין מסייעין אותן כלומר אם של עכו"ם הן ואפילו באו מאליהם אין מסייעין אותם להסיען ממקום למקום כדי שתזדבל כל השדה ואפי' בהחזקת טובה בעלמא ואין העכו"ם נותנין להם כלום אסור:

ואין רשאי להושיב שומר ולנער את הצאן. כך הוא בתוספתא. כלומר שלא יושיב שומר שינער את הצאן ממקום למקום כדי שיוציאו זבל על פני השדה:

ואם היו עושין עמו בשבתות וביו"ט. כלומר אם היה ישראל זה שכיר שבת או חודש או לשנה של העכו"ם כדי לשמור צאנו רשאי הוא להושיב שומר ולנער את הצאן דזהו בהבלעה ומותר להת"ק:

תני רשב"ג וכו'. בשבת דוקא בחנם אלא בהחזקת טובה בעלמא וביו"ט מותר בשביל מזונות שנותן לו העכו"ם ובחולו של מועד מותר בשכר:

תני השוכר את הצאן. מחבירו לחלוב או לגזוז אסור לנערה. כדמפרש מהו לנערה מוליכה ממקום למקום כדי שתטיל את כל הזבל מפני שמפסיד להמשכיר וכדמסיק ואזיל הדא אמרה דוקא בששכרה לזמן מועט על יום או יומים ואח"כ מחזירה להבעלים ונמצא שמפסיד אותו אם מנערה אבל אם השכירו לזמן מרובה נתרצה המשכיר בזה דכל אותו הזמן יהיה הזבל של שומר ומותר לנערה:

אותו היום האחרון. של זמן השכירות ומחזירה להמשכיר אסור לנערה דעכשו מפסידו:

ההן דאזיל ליה לצורכה ולא מתעני. מי שהולך לעשות צרכיו ולא נפתח מעיינו ואינו יכול להפנות ילך ממקום למקום שמתוך שהוא מרבה בהליכה נפתח מעיינו. ואיידי דאיירי במנער הצאן ממקום למקום נקט להא:

חפריתה. הוא מין ירק מהשחת ודוגמתו בפ"ו דיבמות (דף ס"ג) מאה זוזי בארעא מילחא וחפורה:

עיקר טב למעייה. זהו עיקר ותרופה לפתוח המעיים של בן אדם:

ר' חייא בר בא שאל. על סיפא דמתני' קאי דקתני ומוציא מן הסהר ונותן לתוך שדהו ומספקא ליה דאם דייקינן ממשנה יתירה זו דאף עד שלא פסקו עובדי עבודה מותר להוציא מן הסהר ליתן לתוך שדהו כדרך המזבלין וטעמא דאיכא צד קולא בסהר משום דדחיקא ליה המקום שהבהמות עומדין שם תמיד ומתמלא זבל ואיכא למימר דאף קודם לכן התירו לו כשעושה האשפות כדרך המזבלין דאל"כ מאי קמ"ל בהא דמ"ש סהר מחצר או דילמא איפכא אמרינן דאיכא צד חומרא בסהר מפני שדרך לפנות הזבל מתוך הסהר לתוך השדה והו"א דמסהר אסור לפיכך קמ"ל דאף מן הסהר מותר ולעולם אחר שפסקו עובדי עבודה דוקא:

הלכה ד

מתני' **לא יפתח אדם מחצב בתחלה לתוך שדהו**. בשביעית והוא מקום שחוצבין ממנו אבנים לבנין אין פותחין אותו בתחלה שלא יאמרו לתקן שדהו הוא מתכוין ומסיר את האבנים ולא להוציאן לבנין:

עד שיהו בו. במקום הזה מקודם שביעית:

שלש מרביות. והן שורות של אבנים:

שהן ג' על ג' על רום ג'. כלומר שבכל שורה ושורה יהיו ג' על ג' אבנים זע"ז וכל אבן ואבן הוא אמה על אמה ברום אמה נמצא בכל שורה תשעה אבנים ותהיה השורה ג' אמות אורך על ג' אמות רוחב ברום ג' אמות ונמצא בכל הג' שורות הן כ"ז אבנים:

גדר שיש בו עשרה אבנים של משוי שנים שנים. שכל אחת היא משאוי. של שני בנ"א הרי אלו ינטלו שהרואה יודע שהגדולות כאלה לצורך אבנים הוא נוטל ולא מיתחזי כמפנה המקום לעשותו שדה ומתוך שהותר לו ליטול אלו נוטל את כל האבנים שבגדר:

פחות מכאן. שהיה הגדר פחות מי"ט. או שהיו פחות מעשר אבנים או שהיו האבנים קטנות ממשוי שנים שנים:

מחצב וגוממו. ונוטל ממנו עד פחות מהארץ טפח. כלומר שהטפח הסמוך לארץ יניח כדי שלא יהא ראוי המקום לזריעה:

בד"א מתוך שלו. דאז צריך שלא יהא נראה כרוצה לתקן שדהו אבל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה יטול וכן דוקא בזמן שלא התחיל לפנות מערב שביעית אבל אם התחיל בו מערב שביעית נוטל מה שהוא רוצה ועד סמוך לארץ דמכיון שהתחיל מקודם לא מיחזי כמתקן שדהו בשביעית:

גמ' **היך עבידא**. הא דקתני שהם ג' על ג' מפרש:

תלתא זימנין מן תשע תשע זימנין מן תלת. כלומר שבכל שורה ושורה עושה ג"פ של ג' אבנים זו על זו היינו דקאמר מן תשע תשע זימנין שבכל שורה יש תשעה אבנים אבל אין התשעה מסודרות זו אצל זו באורך תשעה דא"כ תלתא זימנין מן תשע תשע מיבעי ליה למימר אלא שהן מונחות ג' ג' ועל גבי ג' שבתחלה מסדר ג' שורות של ג' אבנים זו אצל זו והן פעם אחת תשעה וחוזר ומניח עליהן ג' על ג' אבנים והן שני פעמים תשעה וחוזר ומניח עוד ג' של ג' אבנים עליהן והרי הן ג"פ של תשע תשע פעמים:

מן תלת. וזהו כדאמרן שבכל פעם של תשעה יש ג' של ג' שהן בין הכל עשרין ושבע והשתא מדויק ג"כ לישנא דמתני' ג' מוריות ובכל מוריה ג' של ג' ונמצא שכשהן מונחות כולן זו על זו יש בהן ג' אמות אורך וג' אמות רוחב וברום ג' אמות לפי שכל אבן ואבן אמה אורך ואמה רוחב וברום אמה אחת כדפרישית במתני':

תני. בברייתא:

מחצב של אבנים שבינו לבין גבול חבירו ופתח בו חבירו בהיתר קודם שביעית מותר לכאו"א מהם ליטול ממנו בשביעית:

ואם היתה. אותה המחצב ריקה שאין בה אבנים שפתח לחצוב משם קודם שביעית אסור:

תמן תנינן. (בריש פי"ד דאהלות) הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא כדמפרש התם במתני' איזהו הזיז שפניו למטה כלומר שהזיז הזה היוצא מן פתח הבית כפוף למטה לארץ ואז שיעורו להביא את הטומאה להבית בכל שהוא ואם פניו למעלה זהו נקרא הגיזרה או הגיבלית ואינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח ומסיים שם במתני' ובמה אמרו הזיז מביא את הטומאה בכל שהוא בזיז שהוא גבוה מן הפתח שלשה נדבכין שהם שנים עשר טפח וכלומר שגם בזיז שהוא גבוה מן הפתח ג"כ הדין כן ובלבד שלא יהא גבוה מעל גבי הארץ אלא עד י"ב טפח ולא יותר אבל אם הוא גבוה מעל הארץ יותר מכאן אינו מביא את הטומאה אלא בפותח טפח:

הדא אמרה זה שהוא מקבל נדבך מחבירו. שהוא מקבל עליו לעשות נדבך לחבירו והוא שורה של אבנים צריך לעשות לו שיהא הנדבך ארבעה י"ט שהוא כדי מקום חשוב דהא

קחשיב במתני' ג' נדבכים שהן י"ב טפחים וזהו ד"ט לכל נדבך ולמד ר' חייא בר בא לענין מקח וממכר מהמתני' דקתני לענין שיעור גבי טומאה:

מתניתא אמרה כן כלומר דר' יוסי מחזק דברי ר' חייא בר בא שלא תקשה מנין לנו ללמוד דין ממון מדין טומאה וקאמר דמלישנא דהאי מתני' שמענו כן דקתני ובמה אמרו וכו'. כדפרישית ולמה תנינן נדבכין לא הוי ליה למיתני אלא בגבוה י"ב טפחים ומאי קמ"ל בשיעורא דנדבכין אלא למדת הדין כלומר להשמיענו אגב דגם לענין דין ממון הוא כן דסתם נדבך שיעורו בגובה ד"ט:

אלין שיעוריא באינון שיעורייא. כלומר אם שיעור האבנים המוזכר במתני' כאן שוה לשיעור הנשנה במתני' דאהלות וקא"ר חזקיה אין דהכי הויא דאילין שיעורייא כמו אלין שיעורייא:

הכא. ופריך והיכא מצית למימר כן דהא הכא במתני' את אמר שיעור גדר שאמרו שנוטל ממנו אבנים הגדולות י"ט והכא במתני' דאהלות את אמר הכין שהנדבך של אבנים גבהו ד"ט והשתא קשיא מה אנן קיימין בגדר דמתני' אם בשהיה בו גובה שני נדבכין א"כ אין כאן אלא ח' טפחים ואמאי תני עשרה ואם בשהיו בו ג' נדבכין י"ב טפחים מבעי ליה:

א"ר יוסי. דלא קשיא דלעולם סתם נדבך של גובה ד"ט הוא והיינו כשניטל מהמחצב אבל כשבא לעשות גדר צריך הוא לסתת האבנים ולתקנם וצא חצי טפח לסיתות מכאן ומכאן לכל נדבך מהעליונים ונשתייר בו גובה ג"ט וכן לחבריה והוא הנדבך האמצעי שצריך ג"כ לסתתו חצי טפח מכאן ומכאן אבל הנדבך השלישי והוא התחתון הסמוך לארץ אין מדרך לתקנו ונמצא עושה הגדר מג' נדבכין שהוא גדר של י"ט א"נ דגם הנדבך התחתון מסתתו כמו שנים העליונים ונשאר מהשלשה גובה תשעה טפחים ועכשיו צריך טיח של סיד וטיט לחברן והוא טפח ונמצא הגדר של ג' נדבכין גבוה י"ט ובמתני' דאהלות דתנן בג' נדבכין שהן י"ב טפחים היינו לשיעורא דנדבכין מקודם שמסתתן הוא דקחשיב וכדי להשמיענו אגב הדין לענין המקבל עליו לחצוב נדבך לחבירו שצריך שיהא בתחלה ד"ט כדאמרינן לעיל:

פחות מכאן וכו'. כלומר אין לו דין גדר שאמרו ולא דין מחצב דרישא דמתני' אלא מחצב ונוטל ממנו עד סמוך לארץ ואף ע"פ שלא פתח מקודם שביעית כדין המחצב:

תני בתוספתא (בריש פ"ג) והועתקה כאן בספרי הדפוס בטעות בדברי ר' יודה ור"ש כמו דגריס שם אר"י בד"א בזמן שנתכוין לתיקון שדהו אבל אם לא נתכוין לתיקון שדהו אפילו דבר מרובה מותר כלומר בהמחצב דרישא או בגדר שאמרנו בהן השיעור הזה דוקא אם כוונתו בהסירו את האבנים כדי לעשות השדה ולתקנה ומשום דבשביעית

אסור הוא לתקן שדהו לפיכך אמרו בהן שיעורין הללו כדי שלא יהא נראה שהוא עושה לתקן את שדהו בשביעית אלא מה שנוטל עכשיו צריך שיהא ניכר שלצורך בנין הוא נוטל ולא לתיקון שדהו אבל אם לא נתכוין לתיקון שדהו כלומר שאנו יודעין בו שמעולם אין כוונתו בהסירו את האבנים לתקן שדהו אלא לבנין בלבד כגון שאנו מכירין בו שדרכו בכך:

אפילו יותר מכאן מותר. כלומר מה שהוא רוצה יכול הוא ליטול ואפילו אין באבנים שהוא נוטל השיעור שאמרו וכן אין במחצב כפי השיעור שאמרו נוטל הוא ואף את הכל מאחר שאנו יודעין בו שאין חפצו לתקן שדהו:

ארשב"ג וכו' כלומר דפליג ואיפכא אמרינן ולחומרא דדוקא בזמן שאין אנו חוששין בו שהוא מתכוין לתיקון שדהו בהא דאמרו דנוטל וכפי השיעור ששנינו דתולין בו שלצורך בנין הוא נוטל אבל אם נתכוין וכו'. כלומר שיש לחוש בו שהוא מתכוין לתקן שדהו:

אפי' פחות מכאן אסור. כלומר אף היה בהן כשיעור שאמרו והוא נוטל פחות ממה שהתירו בשיש בהן כשיעור אעפ"כ אסור הואיל דאיכא למיחש ביה דכל מה שהוא נוטל לתקן את שדהו הוא נוטל:

כהדין תנייא לקולא. כר' יהודה:

הלכה ה

מתני' **אבנים שזעזעתן המחרישה**. האבנים שבשדה והמחרישה זעזעתן מעט ממקומן ומפרש בגמ' לאו דוקא שכבר זעזעתן אלא אפי' ראויות הן לכך ועתידה המחרישה לזעזע אותן וזה נלמד ג"כ מהתוספתא דתנינן (בפ"ג) אבנים תושבות שהמחרישה מזעזעתן כלומר שהן מיושבות עדיין בקרקע אבל אינן קבועות בעומק בארץ ועתידה המחרישה לזעזען:

או שהיו מכוסות. בעפר ונתגלו:

אם יש בהן שתים של משוי שנים שנים הרי אלו ינטלו. אותן וקמ"ל דאף שראויין הן שהמחרישה תזעזע אותן מ"מ בעינן דוקא שיהו של משוי שנים שנים ואם היו קטנות מזה לא ינטלו:

המסקל שדהו בשביעית. מפני שהוא צריך לאבנים ומסלקן מן השדה נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ שלא יהא נראה כמתקן שדהו לזריעה:

וכן גרגיר של צרורות. אבנים קטנות האסופות במקום אחד:

ואם יש תחתיהן סלע או קש. דאין מקום הזה ראוי לזריעה הרי אלו ינטלו כולן:

גמ' **לאסוף דבר וכו'**. כדפרישית במתני':

מתניתא אמרה כן וכו'. ממתני' גופה שמעינן להא דמדקתני של משאוי שנים שנים א"כ צריך עד שיהא בכל אחת ואחת משאוי של שנים ובאבנים גדולות כאילו אי אפשר שתזעזע אותן המחרישה אלא ודאי לא שזעזעתן ממש קאמר אלא שעתידה לזעזע אותן וכלומר שראוין הן לכך לפי המקום שמונחות בארץ שאינן קבועות בעומק הרבה והמחרישה יכולה לנגוע בהן וזהו עתידה לזעזען דקאמר:

ר' יעקב בר בון וכו'. זה מצויין בספרי הדפוס אחר הלכה דלקמן וטעות הוא ואין אנו סומכין על ציון הלז של ספרי דפוס שנעשה מספרי העתקות ולא שלטה יד המגיהים הבקיאים בהם לא כאן ולא בכל מקום אלא כל דבר ודבר לפי הענין השייך לו וזה שייך למתניתין דידן דמדייק מדקתני וכן גרגר של צרורות ש"מ דגם צרורות קטנות נצרכין הן לבעל השדה לאיזה דבר ואע"פ שאינן ראוין לבנין ועלה קאמר זאת אומרת שאסור לאדם ללקט צרורות מתוך שדה חבירו לפי שבעל השדה מקפיד עליהן ולפעמים נצרכין לו:

די מנכש ויהיב עסביה עליהון. כשהוא מנכש את השדה מהעשבים נותן אותן על הצרורות ובמתני' נמי אוסף אותן אל מקום אחד להיות מוכנים להניח עשבים שמנכש עליהן:

הדא דתימר בבקעה. בשדה מישור אבל בשדה שבהרים ובשרשים מקום שטרשים וסלעים מצוין ואינו צריך לכך ולפיכך מותר לאחר ליטלן:

וטיבו חשב ליה. כלומר ואדרבה לטובה נחשבת ליה שמנקה את השדה מן הצרורות ובשדה הרים וטרשים צריכה ביותר שתהא נקיה מן העפר וצרורות:

הלכה ו

מתני' **אין בונין מדרגות על פי גיאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים**. גיאיות הן השדות הנתונות בעמק ועושין להן מדרגות ומעלות על שפתן שיהא נוח לירד בהן ולעלות מהן ומפני שדרך לתקן השדות אחר שעבר זמן הגשמים להכי נקט התנא משפסקו הגשמים ואין בונין או מתקנין אותן בערב שביעית מפני שנראה שהוא מתקן שדהו לשביעית לירד בתוכה ולזורעה שהרי בשביל שנת ששית אין לתלות עכשיו שכבר פסקו הגשמים:

ולא יסמוך בעפר. וכשהוא בונה את המדריגות בשביעית שאמרנו שהוא מותר לפי שנראה שתיקון המדרגות הוא למוצאי שביעית אבל מ"מ לא יסמוך את הגיא בעצמו ג"כ למלאות אותו או לתקנו בעפר דזהו מתקן את שדהו בשביעית:

אבל עושהו חייץ. מל' מחיצה כדמפרש בגמרא כדכתיב והוא בונה חייץ כלומר עושה מחיצה על פני הגיא להבדיל אותו מן שאר השדות:

כל אבן וכו' כשהוא בונה על שפת הגיא כל אבן שיכול הוא לפשוט את ידו וליטלו מן הגיא ה"ז תנטל אבל אם אינו יכול להגיע ליטול אותם בהפשטות ידו לא ירד לתוך הגיא כדי ליטלה שזה נראה שיורד לתקן אח שדהו:

גמ' **ר' קריספא וכו' באיסור שני פרקים היא מתניתא**. הא דקתני אין בונין המדרגות בערב שביעית היינו דווקא למשנה הראשונה שאסרו כל מלאכות שאסורין בשביעית גם בתוספת שביעית כמו ששנינו בשני פרקים הקודמין דבשדה האילן אין חורשין אלא עד העצרת ובשדה לבן עד הפסח אבל למשנה אחרונה והוא לאחר שבא ר"ג וב"ד והתירו באיסור שני פרקים הראשונים כדאמרינן בריש מכילתין ואין איסור בתוספת שביעית כ"א בזמן המקדש מותר גם לבנות המדרגות בערב שביעית בזמן הזה:

תני וכו'. כלומר וראיה לזה כמו דתני בתוספתא (בפ"ג). ושם לא גריס לר' יודא אלא כך היא שנויה ר' נחמיה אומר אין בונין מדרגות על פי גאיות בערב שביעית ובשביעית סומך להן עפר ונותנן ע"פ גאיות. ובספרי דפוס כתוב שם ר' נחמיה אומר בונין וט"ס הוא וכדגריס הכא בהדיא אוסרין:

לא באיסור שני פרקים. כלומר וכי לא מיירי בהתוספתא באיסור שני פרקים דהא לא קתני טעמא מפני שהוא מתקנן לשביעית אלא משום איסור תוספת שביעית גרידא קתני והכי נמי במתני' באיסור שני פרקים מיירי והא דמסיים התנא מפני שהוא מתקן לשביעית משום דבא להשמיענו טעמא דאיסור תוספת שביעית שכל מה שנאסר בתוספת שביעית הכל מפני שכמתקן לשביעית הוא:

ר' שמאי בעי. על האי אוקמתא דר' יוחנן ויש כאן חילופי השיטות שנתחלפו מענין לענין בספרים וטעות דמוכח הוא וכצ"ל בקושיא דר' שמאי אם באיסור שני פרקים בהדא תנינן אבל הוא בונה בשביעית משפסקו הגשמים מפני שהוא מתקינן למוצאי שביעית ומה שכתוב כאן שייך לקמן בקושיא דמקשה הש"ס על הא דרבי שמאי אם בהיתר שני פרקים בהדא תנינן לחרוש מותר ולבנות אסור וה"פ דר' שמאי מקשה במאי אוקימתא באיסור שני פרקים אי הכי קשיא בהדא תנינן אבל הוא בונה בשביעית וכו' בתמיה. והרי בזמן איסור תוספת שביעית היה נוהג גם במוצאי שביעית כמו בערב שביעית כדדרשינן להאי מאן דאמר והוא רבי עקיבא דיליף לה מקרא בחריש ובקציר תשבות אין צריך לומר של שביעית וכו' וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית כדאייתינן לעיל בריש מכלתין וא"כ כל שנעשה בשביעית לצורך מוצאי שביעית אסור הוא:

אלא בהיתר שני פרקים. מיירי במתני' לאחר שהתירו ר"ג וב"ד לתוספת שביעית ואפ"ה אין בונין בערב שביעית כדמפרש ר' מנא לטעמא לקמן:

ופריך הש"ס אם בהיתר שני פרקים בדא תנינן לחרוש מותר ולבנות אסור. בתמיה דהא אמרינן לעיל דלר"ג וב"ד שביטלו איסור שני פרקים מותר לחרוש בערב שביעית עד ר"ה וא"כ אמאי אסרו כאן לבנות המדרגות בערב שביעית:

א"ר מנא יאות א"ר שמאי. דלעולם בהיתר שני פרקים מיתוקמא המתני' ודקשיא לך מ"ש דלחרוש מותר ולבנות אסור היינו טעמא:

הדא קדמיתא לחרוש מותר. כלומר הא דאמרינן לעיל דלחרוש מותר בתוספת שביעית לפי משנה האחרונה מפני דבחרישה תלינן שהוא מתקינן להשדות בשביל מוצאי שביעית ולא בשביל שביעית דכ"ע ידעי שאסור לזרוע ולחרוש בשביעית ולא אתו למטעי בה והרואין שזה חורש בערב שביעית יאמרו ודאי בשביל שנה שאחר השביעית הוא חורש עכשיו כדי למהר הזריעה לאחר שתעבור שנת השביעית:

לבנות אסור. אבל לבנות בערב שביעית אסור מפני שיאמרו שזה הוא מתקינן למדרגות לצורך שביעית שאם דעתו לצורך מוצאי שביעית מפני מה הוא מקדים לתקנן בערב שביעית הלא אף בשביעית עצמה יכול הוא לבנות בשביל מוצאי שביעית ושמא בתוך הזמן יחזרו ויתקלקלו אלא ודאי לצורך שביעית הוא עושה והלכך אסרו לבנות בערב שביעית:

מתניתא לא אמרה כן. כלומר דהדר הש"ס ודחי לטעמא דקאמר ר' מנא דליתא וכדדייקינן ממתני' דהא לא אמרה אלא אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים וכו' ואי ס"ד כטעמא דידך דלחרישה התירו בערב שביעית משום דלא אתו למטעי שחורש עכשיו כדי לזרוע בשביעית שהכל יודעין שאסור לזרוע בשביעית וא"כ גם בלבנות מפני מה אמרו דדוקא משפסקו הגשמים מותר לבנות לצורך מוצאי שביעית אבל קודם לא הא לא אתי למטעי ולומר שמתקן המדרגות שיהא נוח לו לירד לתוך השדה שבגיא לחורשה ולזורעה בשביעית אלא מה שהוא מתקן לצורך מוצאי שביעית עושה וא"כ לכל הפחות נתיר לו לבנות אף קודם שפסקו הגשמים אלא ע"כ לא מיתוקמא מתני' אלא בזמן איסור שני פרקים והא דהקשה ר' שמאי דא"ה אף לצורך מוצאי שביעית יהא אסור משום תוספת השביעית שלאחריה הא בלא"ה לאו קושיא היא דלא אסרו בתוספות שלפניה ושלאחריה אלא בעבודה שהיא בגוף השדה כדדריש מבחריש ובקציר וכו' אבל לבנות המדרגות לא חששו לאסור כל זמן שנוכל לתלות דלצורך מוצאי שביעית הוא עושה ולא לשביעית וכגון שפסקו הגשמים וכדפרישית במתני':

מהו חייץ ליה. להגיא שמבדילו מבין שדות אחרות שסביבותיו כמה דתימר והוא בונה חייץ פסוק הוא (ביחזקאל י"ג) גבי נביאי שקר והיתה ידי אל הנביאים החוזים

שוא וגו' והוא בונה חיץ והנם טחים אותו טפל ועל בנין מחיצה גרועה נאמר כתרגומו ואינון דמין דבני מחיצה ושעע ליה טין פטיר דלא תבן:

הלכה ז

מתני' אבני כתף באות מכל מקום. ואפי' מתוך שדה שלו דהני מינכרי הם ולא נתכוין לתקן את השדה:

הקובלן. האריס שמקבל השדה בקבלנות מביאין מכל מקום ואפילו מתוך שדה זו שקבלוה בקבלנות ואפילו הן פחותין מאבני כתף כדמפרש בגמ':

כל שהן ניטלות ג' או ב' על הכתף. כלומר אף שלפעמים הן ניטלות ג' אבנים גדולות מיקרו שצריכות להנשא על הכתף והלכה כר' יוסי:

מתני' **הבונה גדר בינו ובין רה"ר**. בשביעית ולפי שהשדה סמוכה לו התירו לו לעשות גדר בשביעית אבל בינו לבין שדה חבירו אסור כדקאמר בגמ':

מותר להעמיק עד הסלע. כלומר אע"פ שחופר בעומק להעמיק הגדר עד מקום קרקע קשה התירו לו מפני שהיא סמוכה לרה"ר ושלא יקלקלו העוברין את השדה:

מה יעשה בעפר. שהוא נוטלו משם:

צוברו בר"ה. לפי שעה ומתקינו אח"כ ומסלקו:

כדרך שאין מקלקלין בר"ה כך לא יתקן. כלומר אע"פ שמתקן ומסלקו אח"כ לא ניחא להו לבני ר"ה לא קלקולו שבתחלה ולא תיקונו שאח"כ שאם מסירו ממקום זה ומניחו במקום אחר נמצא לעולם מקלקל הוא אלא מה יעשה בעפר צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין ששנינו בריש פרקין שיעורן וכן החופר בור ושיח ומערה בשביעית צובר העפר בתוך שדהו כדרך המזבלין והלכה כר"ע:

גמ' **אפילו מתוך שלו**. כדפרישית במתני':

אפילו פחות מאבני כתף. כלומר ששיעור האבנים אינן כשיעור אבני כתף אעפ"כ הוא מביא אף מן השדה שקיבלה לפי שאינה נחשבת כשדה שלו כדאמרינן לעיל מתוך של חבירו מה שהוא רוצה הוא נוטל:

גמ' **לא שנו**. שהתירו לבנות גדר בשביעית בהשדה אלא בינו לבין ר"ה מפני בני ר"ה העוברין אבל בינו לבין שדה חבירו אסור דהוי כמתקן את שדהו בשביעית:

אבל במועד וכו'. דכל שהוא משום טירחא אסרו במועד:

בפרצה וכו'. זה שייך להמתני' דפ"ק דמו"ק (בהלכה ד') ואדהתם הוא דקאי ואיידי דאיירי בבנין בשביעית מייתי לה הכא והגירסא בכאן משובשת היא ובמ"ק שם היא הגירסא הנכונה דהכי אמרינן התם על המתניתין דקתני מקרין את פרצה במועד

ובשביעית בונה כדרכו כלומר דבמועד לא התירו אלא בקירוי מסידור אבנים זע"ז ובלא טוח בצרור וטיט אבל בשביעית בונה את הפרצה של הגדר כדרכו באבנים ובטיח טיט וצרור ביניהן והכי מפרש לה שם וקאמר התם עלה. ובפרצה שאינה סגה את העפר אבל בפרצה שהיא סגה את העפר אסור לגודרה בשביעית ותני כן כל פרצה שהיא סגה את העפר אסור לגודרה בשביעית ושאינה סגה את העפר מותר לגדרה בשביעית בשאינה מכשלת את הרבים אבל אם מכשלת הרבים אע"פ שהיא סגה את העפר מותר לגודרה בשביעית. ע"כ שם. ופירושה דבתחלה קאמר הא דהתירו לבנות פרצת הגדר בשביעית כדרכו דוקא בפרצה שאינה סגה את העפר כלומר שנפרצה לגמרי ואינה סוגה בעפר כלל אבל אם הפרצה עדיין סוגה וסתומה בעפר אלא שהאבנים נפרצו ממנה לא דמכיון דאינה פתוחה כולה לא התירו לגודרה בשביעית:

ותני. בברייתא בהדיא כן כל פרצה וכו'. בשאינה מכשלת את הרבים. כלומר והא דאמרינן דאם היא סוגה בעפר אסור לגודרה דוקא בשאינה מכשלת את הרבים העוברין שם אבל אם היא מכשלת את הרבים דמחמת שנפרצה והיא סמוכה לרה"ר נכשלין בה בני רה"ר העוברין מן האבנים הפרוצות וכיוצא בזה בכה"ג אע"פ שהיא סוגה עדיין בעפר ואינה פרוצה לגמרי מותר לגודרה בשביעית שלא להכשיל את הרבים:

כחיב ושם דרך אראנו בישע אלקים. כלומר אהא דקתני כשם שאין מקלקלין ר"ה כך לא יתקן פריך דאמאי לא יתקן הלא הוא משים דרך לרבים:

ומשני שנייא היא הכא שהוא תיקון וסופו לקלקול כדפרישית במתני'. דמה שהוא מתקן כאן במקום שמסיר את העפר מקלקל הוא במקום שהניחו וסוף סוף קלקול הוא:

דארשב"ל וכו'. כלומר דמייתי ראיה שיש להזהר שלא לעשות איזה קלקול בר"ה כ"א לעשות להם תיקון וזכות הוא לו כהאי דאמר ר"ל לא זכה שאול למלוכה אלא ע"י זכות זה שהיה זקנו מדליק נר לרבים במבואות האפלים ולכן ג"כ נקרא שמו נר ואף ששמו האמיתי היה אביאל כדדרי' ואזיל מהפסוקים בד"ה:

עד שלא פסקו עובדי עבודה מהו וכו'. כלומר הא דקתני צוברו בתוך שדהו כדרך המזבלין אם אפילו עד שלא פסקו עובדי עבודה התירו לזה שחופר בהשדה ברשות וכדרך המזבלין דקאמר על האשפתות ושיעורן קאמר כמו ששנינו בריש פרקין או דילמא כדרך המזבלין אכולא מילתא קאמר דדוקא משפסקו עובדי עבודה יעשה כן:

הדרן עלך מאימתי מוציאין

פרק ד

הלכה א

מתני' **בראשונה היו אומרים מלקט אדם עצים ואבנים ועשבים מתוך שלו וכו'**. מפרש בגמ' דאת הגס הגס אמתוך שלו קאי וה"ק בראשונה היו אומרים שמלקט מתוך שלו את הגס הגס כדרך שהוא מלקט מתוך של חבירו בין דקין בין גסין דכשהוא מלקט מתוך שלו את הגס הגס ומניח את הדקין ניכר הוא שאינו מלקט לתקן את השדה אלא לעצים הוא צריך ואבנים הגסין לבנין ועשבים לבהמתו כדרך דתלינן במלקט מתוך של חבירו אף הדקין דלא לתקן את השדה הוא מכוין דלא עביד אינש לתקן שדה חבירו:

משרבו עוברי עבירה. והיו מתכונין לתקן את השדה ומלקטין את הכל ואומרים את הגס הגס אנו נוטלין:

התקינו שלא יהא מלקט כלל מתוך שלו אלא זה מלקט מתוך של זה וזה מתוך של זה וכדאמרן דמתוך של חבירו אין חוששין לכלום ומלקט את הכל אלא שצריך שיהא שלא בטובה שלא יחזיק לו טובה ולא יאמר לו זה שליקט כמה טובה עשיתי לך שנקיתי את שדך:

ואין צריך לומר שיקצץ להן מזונות. בשביל שהוא לוקט זה מתוך של זה יקצצו להן מזונות זה לזה דהא פשיטא דאסור:

גמ' והכין צורכה מיתני וכו' כן צריך לפרש המתני' דאת הגס הגס אמתוך שלו קאי דאילו מתוך של חבירו אין חשש אף אם הוא מלקט את הכל כדפרישית במתני':

נחשדו להיות מלקטין בטובה. חזרו ונחשדו גם על כך שהיו מלקטין בהחזקת טובה זה לזה ואמרו שלא בטובה לקטנו:

התקינו שיהו מביאין מן הקרוב ומן המצוי. הכי תנינן לה בתוספתא (פ"ג) דכשאין מביאין אלא מן הקרוב ומצוי אין חוששין שיחזיק לו טובה בשביל כך:

ראשונה ראשונה מתקיימת. כלומר דר"ז קאמר דחזרו לומר שתקנה הראשונה מתקיימת דמלקטין אף משאינו קרוב ומצוי ושלא בטובה ואין חוששין שמא ילקטו בטובה:

היתה בהמתו שם. עומדת בתוך שדה שלו מלקט ואינו חושש שהרי בהמתו מוכחת עליו שהוא מלקט להביא לפניה לאכול וכן אם היתה הכירה שלו סמוכה לשדהו מלקט שהרי כירתו מוכחת עליו שמה שהוא מלקט להדליק הוא מלקט:

ליקט בגסין מהו שיחזיר וכו'. אמשנה ראשונה מהדר ולפרש להא דקתני את הגס הגס. ואם ליקט את הגסין בתחלה מהו שיהא מותר אחר כך לחזור וללקט הגסין שבדקין

כלומר ממה שנשארו הדקין ילקט הגסין שבהן והיינו דקתני את הגס הגס ופשיט לה דאת הגס הגס דוקא קתני שאם אתה אומר כן א"כ אף הוא ילקט את כל שדהו בשביעית ויאמר יש איזה מהן שנחשבין לגסין נגד הדקין מהן ונמצא מתקן הוא את שדהו שלא יניח אלא מעט מן הדקין שבדקין ואינן נכרין אבל למשנה אחרונה דאינו מלקט אלא מתוך של חבירו מותר ללקט את הכל:

היתה שדהו מלאה גסין. ואין שם דקין כלל אם הוא מותר ללקט את כולן אף למשנה האחרונה הואיל ואין שם דקין וכיצד הוא נוהג וקאמר הש"ס דתרתי מתני' פליגי בה חדא אמרה דשרי ללקט כשהוא ניכר שאינו מתקן את השדה וחדא מתני' אמרה אסור כלומר דאיכא תנא בהך מתניתין דס"ל דאעפ"כ אסור כדמפרש ואזיל:

המסקל שדהו. דתנינן בפרק דלעיל (בהלכה ה') שנוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ הדא אמרה שרי כלומר דמהאי מתני' שמעינן דהכל מודים שמותר ללקט כל העליונות ובלבד שיניח אלו הנוגעות בארץ ובהכי סגי שניכר שאינו מתכוין לתקן את השדה:

איזהו וכו'. אבל האי מתני' בפרקין לקמן דקתני המידל בזתים שכורת איזה מהן לעצים ולא את כולן כדמפרש התם איזה מידל אחד או שנים ופליגי התם בית שמאי וב"ה דבש"א יגום שאסור לשרש אותן אלא גומם ומקצץ את האילן ומניח השורש בארץ שלא יראה כמתקן את הארץ ואע"פ שאינו נוטל את כולן וא"כ הדא מתני' אליבא דב"ש אמרה אסור:

אף במועד כן. בעיא היא אם דינא דמתניתין היה נוהג בראשונה אף במועד וקאמר דאשכחן לתנא דתני בברייתא דבמועד לא התירו כן:

אף באבנים כן. אמועד קאי אם באבנים ג"כ אסרו במועד משום דבהך ברייתא לא תני אלא עצים ועשבים בלבד וקאמר דאשכחן תני דתני בהדיא אף באבנים לא התירו במועד אף בראשונה:

הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. תוספתא היא שם ואתקנה שניה נשנית התם כדמייתי לעיל כשחזרו להיות נותנין זה לזה בטובה התקינו שיהו מביאין מן המצוי ומן הקרוב והלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות כלומר דאף על פי כן הדבר תלוי בכוונתו והלב יודע אם נתכוין בטובה או שלא בטובה וכהאי דאהדר ר"ע להההוא גברא לקמן:

ר"ע עביד כשיטתיה. האי כשיטתיה דסוף פרקין דלעיל הוא דקאמר ר"ע כדרך שאין מקלקלין ר"ה כך אין מתקנין שהלב הוא יודע שאומר לתקן נתכוין ואפשר שקלקול הוא וכך השיב לזה שראה אותו זומר כרמו בשביעית א"ל ולית אסור זה בשביעית וא"ל

לעקלין אנא בעי לצורך עקל בית הבד אני עושה ולא לתקן את הכרם והשיב לו ר"ע על זה הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות:

הלכה ב

מתני' **שדה שנתקווצה**. שהסיר הקוצים ממנה בשביעית ולכתחילה אסור הוא ואע"פ כן אם עשה לא קנסו חכמים בזה ותיזרע למוצאי שביעית:

שניטייבה. שחרשה והפכה היטב וזהו שקראו אותה במקום אחר ניר כדכתיב נירו לכם ניר:

או שנדיירה. שעשה הדיר על כל פני השדה לזבל אותה ולא התירו חכמים להיות מדייר כל שדהו אלא בית ד' סאין כדתנן בפרק דלעיל ואם דייר וזבל כל השדה בזה קנסו אותו חכמים ולא תיזרע במוצאי שביעית:

שדה שניטייבה. בשביעית ומחמת כן צמחו פירותיה מן הזרע שנפלו בה מקודם שביעית או העיקרים שנשארו בה חזרו וצמחו וזהו נקרא ספית:

ובה"א אוכלין. ומה שאמרה התורה את ספיח קצירך לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה אלא קוצר מעט מעט ואוכל וזהו מן התורה אבל חכמים גזרו על כל ספיחי שביעית שיהו אסורין באכילה כדתנן לקמן בפ"ט בש"א אין אוכלין פירות שביעית בטובה. פירות שעלו מאיליהן בשביעית כגון פירות האילנות או מיני עשבים שאין דרך רוב בני האדם לזורען ואלו מותרין באכילה בשביעית אף מדבריהם וקאמרי ב"ש שאין אוכלין אותן בטובה שלא יחזיק לו טובה על כך דרחמנא אפקרינהו ובה"א אוכלין אף בטובה:

חילוף הדברים. בזה דב"ש לקולא וב"ה לחומרא ואין הלכה כר' יהודה:

גמ' **תמן**. בבבל אמרין לפרש שנתקווצה היינו שניטלה קוציה והן מפרשין שניטייבה שנחרשה היטב כדפרישית במתניתין:

ורבנן דהכא אמרין. דשנתקווצה היינו שנחרשה שמחמת המחרישה ניטלו הקוצין מאליהן ועל דעתייהו דרבנן דהכא איזהו הטיוב:

כל העם חורשין פעם אחת. כדמפרש לקמן דבשעת שהמלכות אונסת לפרוע לו המס איירי והתירו להן לחרוש פעם אחת כדי שימהרו לזרוע במוצאי שביעית והוא חורש שני פעמים וזהו שנטייבה לדעתייהו דרבנן דהכא ולפיכך קנסו אותו שלא תיזרע למוצאי שביעית:

וכא כן. הש"ס קיצר כאן וקושיא היא כדגרסינן לה לקמן (בפ"ז) וכן בפ' זה בורר (בהלכה ה') על הא דתני שם א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא וכו' ומפרש לה

דרבי יהודה אפירות שביעית נמי קאי כדמייתי התוספתא דהתם איזהו תגר שביעית שאמרו חכמים שפסול לעדות כל שיושב ובטל כל שני שבוע וכיון שהגיע שביעית התחיל מפשט את ידו ונושא ונותן בשביעית ואיכא ברייתא דתני לחומרא כדמביא שם שאע"פ שיש לו מלאכה אחרת אסור ופסול הוא וקא"ר בא שם בשם ר' אבהו דהלכה כרבי יהודה והיו מקלסין אותו ומזכירין אותו לשבח שאמר שמעתתא משם דזעיר מניה והוא ר' אבהו:

ופריך הש"ס עלה ואוף הכא כן. כלומר הואיל דשמעינן דהלכה כר' יהודה דמחמיר בפירות שביעית לפי האי ברייתא דתני לחומרא וא"כ אמאי הקילו הכא. ועלה הוא דמשני תמן בשאין המלכות אונסת ברם הכא המלכות אונסת. כלומר בשעה שאין גזירת המלך לא הקילו ומתני' דהכא איירי בשעה שהמלכות אונסת ולפיכך התירו חכמים לחרוש פ"א כדפרישית לעיל:

בראשונה כשהיתה המלכות אונסת לפרוע המס הורי ר' ינאי שיהו חורשים חרישה הראשונה בשביעית כדי למהר הזריעה אח"כ שיהיה להם ממה לפרוע מס המלך:

חד רשיעא הוה איעבר בשמיטתא. כך כתוב בסנהדרין:

חמתון רמיין קובעתה. ראה אותן שהרימו הגדר סביב השדה בכדי שלא יוכלו להכנס שם אלו הרוצין לחרוש שלא יהא חורשין בשביעית. קובעתה מלשון וקובע ישימו עליך סביב (ביחזקאל כ"ג):

אמר לון האסטו. ל' מקרא הוא (בדניאל ג') ענה נבוכדנצר וא"ל הצדא. ופירושו וכי כן הדבר ואמת הוא:

שרא לכון מירדי. אם התחילו אתם למרוד במלך והתחילו אתם לרמיין אותן קובעתה. שלא לחרוש ושלא לפרוע מנת המלך:

לא כן א"ר זעירא וכו'. על הא דהתיר ר' ינאי לחרוש בשביעית פריך והא נמנו וגמרו בעלית בית נתזה בלוד דעל כל התורה כולה חוץ מאותן ג' עבירות שאמרו יעבור ולא יהרג הדא דתימר בינו לבין עצמו בצינעא הוא דחילקו דבאלו שלשה יהרג ואל יעבור ובשאר התורה כולה יעבור ואל יהרג אבל ברבים אפילו על מצוה קלה אל ישמע לו כגון פפוס ולולייניוס דמסכת תענית שאפילו על דבר קל שנתנו להם מים לשתות בכלי זכוכית צבועה שם ע"ז בתוכה ולא קבלו מהן וקדשו השם על זה והיכי עביד ר' ינאי הכי להתיר דבר שהוא ברבים:

אמרי שאני הכא דלא מתכוונין משמדתהון שהרי לא משום גזרת שמד גזרו עליהן שיחרושו בשביעית ולעבור על התורה אלא בשביל הנאתן נתכוונין כדי להגבות ארנונין והמס מהן ובכהאי גוונא מותר בשאר כל התורה:

עשרה. אם הוא בפני עשרה מישראל אל יעבור אפילו על מצוה קלה דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל וילפינן דעשרה הן:

חמנוניה פרי. ראו אותו שהיה רץ אחר החמור בשבת שכפוהו העכו"ם להיות מחמר אחריהם:

הורון מפי. הורו והתירו לאפות הלחם בשביל ראש החיל ואנשים שלו בשבת:

קשיתי. הקשיתי לפני ר' יונה אבל לא כן וכו'. כדלעיל וא"ל ג"כ כהך שינויא שלא נתכוונו אלא להנאת עצמן לאכול פת חמה:

מהו שיהו מצווין על קידוש השם. לפי שמוזהרין הן על ע"ז ואם אומרים לו עבור ואל תיהרג אם מצוה עליו לקדש את השם:

שמע לה מן הדא. נעמן שקיבל עליו שלא לעבוד ע"ז ואמר לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדוני בית רימון להשתחוות שמה והוא נשען על ידי בהשתחויתי בית רימון. והודה לו אלישע שהרי אמר לו לך לשלום ש"מ שאינן מצווין על קידוש השם:

הוה מחייט. תופר בגדים אצל עכו"ם אחד ברומי ונתן לפניו בשר נבלה לאכול וא"ל לית אנא אכיל:

וא"ל אכול דאם לא כן אנא קטיל לך והשיב לו אם רצונך להרוג הרוג אותי ואיני אוכל בשר נבלה. וא"ל העכו"ם מאן מודע לך הדבר. שאני לא באתי אלא לנסות אותך ואם היית אוכל הייתי הורגך שאם יהודי צריך להיות יהודי ואם ארמאי ארמאי:

אלו הוה ר' אבא בר זימנא שמע מיליהון דרבנן. דלעיל דאמרו דבשאר עבירות אם הוא בצנעה יעבור ואל יהרג מיכל הוה והיה נהרג ולטובתו היה שלא שמע זה. ובסנהדרין גריס מיזל הוה שהיה חלף והלך לו והיינו הך:

טייבה ומת. אמתני' מהדר שאם עבר וטייבה ומת מהו שיהא בנו מותר לזורעה:

טייבה ומכרה אסור. לו להלוקח לזורעה דאע"ג דאיהו לא עביד איסורא מ"מ אם אתה מתיר להלוקח לזרוע מרגילו אתה לזה לעשות כן שיהא תמיד חורש בשביעית ולמכור לאחרים:

עבר וזרעה. זה המטייב מותר הזרע ליהנות ממנו כדאמרינן לעיל (בפ"ב) גבי אין נוטעין וכו' ואם נטע ולא עקר פירותיו מותרין שלא גזרו אלא על הגדר שהוא יכול לעמוד בו ואין מוסיפין על הגזרה:

טיוב בזמן זה מהו. אם גזירת חכמים במקומה עומדת ואפי' בזמן הזה:
ולא שמיע ר' ירמיה שהוא לוקה. וכי לא שמע מה שאמרו דאם עבר על דברי חכמים לוקה מכת מרדות וכן אמרו שהוא פסול לעדות וכי לא שמע גם לזה ומ"ט מיקל בזמן הזה וחזר ואמר. ר' יוסה אין דודאי שמע אלא כאינש דשמע מלה ומחשי עלה והוא מפלפל למה נחמיר כ"כ בשביעית בזה"ז ולפיכך סבר מימר שרי ולא דשרי להדיא:
א"ר חזקיה אתתבת קומי ר' ירמיה דאמרי וכי איזה ב"ד עמד וביטל. כצ"ל הקשיתי לפניו דמהיכי תיתי דנתיר וכי איזה ב"ד עמד אח"כ שביטל גזירה הראשונה שגזרו דאם טייבה אסור לזורעה והרי אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ומנין ואיזה בית דין שמבטלו בזה"ז:
חייליה דר' חזקיה. צ"ל דהא הראיה היא מדלקמיה שהתקנה הראשונה במקומה עומדת כדמתיב ליה ר' חזקיה ור' ירמיה הא סבר מימר שרי וכן הוא בהדיא בסנהדרין שם דר' ירמיה סבר מימר בטל הדין בטלה גזירתא ור' יוסי פליג עליה כדלעיל וס"ל כר' חזקיה דלעולם הגזירה עומדת עד שיעמוד ב"ד אחר ויבטלה ומייתי סייעתא לר' חזקיה ור' יוסי מן הדא דגרסינן לקמן בפ' בתרא דתרומות:
בת ישראל שבאת להדליק מן הכהנת טובלת את הפתילה. שלה בשמן שריפה ומדלקת ואף ע"פ דשמן שריפה והוא שמן של תרומה שנטמא ועומד לשרפה אין רשות להדליק אלא הכהן או לבת ישראל שניסת לכהן הרי היא ככהנת לענין זה ואם בת ישראל אחרת נכנסה לביתה או לכהנת ממש והיא בבית אביה. ורוצה להדליק את הפתילה יכולה היא לטבול בתוך שמן שריפה שדולקת שם ומדלקת את שלה וכדמפרש ר' חונא לטעמא:
שעת משלחת זאבים היתה. והתירו מפני הסכנה. שלא תכשל באישון לילה ולפיכך אמרו שיכולה היא לטבול את הפתילה בשמן שריפה כדי להדליק ולהאיר לה בהליכתה:
ולא עמד ב"ד וביטל. כלומר ואע"פ שלא היה זה אלא לפי שעה נשארה התקנה כמו שהיתה ולא בטלוה אח"כ ולאסור וא"כ כמה דתימר תמן לא עמד ב"ד וביטל ואף דלקולא היא והכא נמי לא עמד ב"ד וביטל ומכ"ש הוא דלחומרא היא:
ודכותה. כמו דפליגי ר' ירמיה ור' יוסי בענין שביעית לעיל דכוותה פליגי נמי בפירות שביעית וג"כ ר' ירמיה לקולא ורבי יוסי לחומרא:
מאימתי אדם זכה בפירותיו בשביעית. שלא יהו הפקר לכל:
משיתנם לתוך כליו. ואף על פי שלכתחילה אסור ללקט פירותיו בשביעית דרחמנא אפקרינהו מ"מ אם ליקט ונתן לתוך כליו זכה:

ר' יוסי סבר מימר. דלא היא אפילו נתן לתוך כליו לא זכה דזכיה בטעות היא כהכין דסבר דאינון דידיה ולית אינון דידיה שהתורה הפקירה בשביעית לכל אדם ואין הבעלים יכולין לזכות בהן:

כהדא. אמתני' קא מהדר אפלוגתייהו דב"ש וב"ה בסיפא ומייתי האי עובדא דר"ט לקמיה דכסבור היה להחמיר על עצמו ולנהוג כב"ש לאכול פירות שביעית שלא בטובה דוקא וירד לאכול משלו להקציעות ונתנכר לפני אנשיו שלא יכירו אותו כדי לקיים דברי ב"ש לפי שסבורים יהיו שזה איש אחר והוא אוכל ואינו מחזיק להם טובה:

חמוניה וראו אותו הסנטירין והשומרין והתחילו להכות אותו כשראה בעצמו שהוא בסכנה אמר להן בחייכון תאמרון בבית טרפון שיכינו לו תכריכין שהוא ימות מחמת המכות אלו כששמעו אנשיו כן נשתטחו על פניהם ובקשו ממנו רבי תמחול לנו זה והשיב להם יבא עלי על כל מקל ומקל שירד עלי מחלתי לכם מקודם. שקבלתי עלי הדין על שעברתי על דברי ב"ה:

באלין תרתין מילייהו נהג ר"ט. לחומרא כב"ש ונסתכן חדא הא דפירות שביעית ובק"ש (פ"ק דברכות) שהיה בדרך והטה לקרות כדברי ב"ש ונסתכן מן הלסטים:

היה מתענה על דבר זה. שגילה עצמו לפני אנשיו שיניחו אותו וחשב לזה כמשתמש ונתכבד בכתרה של תורה:

הלכה ג

מתני' **חוכרין נירין מן העכו"ם בשביעית**. מותר לומר לו אני אקבל ממך שדה זו שחרשת בשביעית בכך וכך כורים לשנה ולא איכפת לן מה שהעכו"ם חורשין בשביעית לפי שאינן בני חיוב לקנוס אותן:

אבל לא מישראל החורשין בשביעית דקונסין אותן. נירין כבר פירשתי במתני' דלעיל שדה שנהפכה בחרישה היטב נקראת ניר:

ומחזיקין יד עכו"ם בשביעית. שאומרים לו בשעה שהוא עובד בשדה איישר חילך ותתחזק וכיוצא בזה:

ושואלין בשלומן. שיכול לומר שלום עליכם בלבד שלא יכפול שאין כופלין שלום לעכו"ם וכן הלכה:

גמ' **ר' חייא ור' אימי**. פליגי בפירושא דמחזיקין ידיהם ופירושא דשואלין בשלומן:

חד אמר חריש בה טבאות וכו'. כלומר דאפילו זה מותר לומר לו תחרוש בה בטוב ואני לוקח ממך אחר שביעית:

וחרנא. ואידך אומר דאסור לומר לו כך אלא איישר חילך הוא דאומר לו וזהו מחזיקין:

מ"ד חרוש וכו' כלו' להאי מ"ד דחרוש בה טבאות היינו מחזיקין א"כ מפרש שואלין בשלומן דקתני שזהו איישר:

מ"ד לעכו"ם איישר מהו שואלין בשלום ישראל. שלום עליכם כך כתוב הוא בפ"ד דע"ז (בהלכה י') וגירסא נכונה היא וכאן חסר מקצת ובסוף פ"ה דגיטין הגירסא יותר משובשת היא. וה"פ דלהאי מ"ד גופיה מפרש ואזיל דלדידיה דמחזיקין הוא חרוש בה טבאות ושאילת שלום לעכו"ם איישר הוא ומהו שאילת שלום לישראל וקאמר שלום עליכם משום דהאי מ"ד ס"ל דאסור לומר לעכו"ם שלום עליכם דשלום שמו של הקב"ה הוא אבל לאידך מ"ד דס"ל מחזיקין איישר הוא ושואלין בשלומן דקתני שלום עליכם הוא דהאי מ"ד סבר דמותר הוא לומר שלום עליכם אפילו לעכו"ם ולא אסרו אלא בכפילת שלום לעכו"ם כדפרישית במתני':

דלמא. מעשה בר"ח ור' שמואל שעברו על אחד מחורשי שביעית וא"ל ר"ש איישר חילך:

לא כן למדנו רבי ולא אמרו העוברים וכו'. שאסור לברך להעוברים על המצוות:

לדרוש אי אתה יודע. שלא כך דרשו חכמים אלא על העכו"ם קאמר:

ברכנו אתכם בשם ה'. כלומר שישראל אומרים להם לא דייכם וכו':

פיסין וזימיות. מיני מסים הם:

הורי ר' אימי לרדות עמו. לא שייך הכא אלא בע"ז שם אמתני' דנחתום העושה בטומאה קאי שאסור לרדות עמו פת לתנור כדאמרינן התם ואיידי דהאי סוגיא דשביעית כתובה היא שם הועתק גם לזה כאן וככה תמצא בהאי ש"ס למאות מאות מקומות:

הלכה ד

מתני' **המידל בזיתים**. שקוצר וכורת מהן לעצים ומפ' בגמ' שנוטל אחד ומניח שנים או נוטל שנים ומניח אחד ולהכי קרוי מידל כלומר שממעטן ומדלדלן ואם נוטל ג' זה בצד זה ה"ז מחליק שעושה המקום חלק:

ב"ש אומרים יגום. יקצץ מעל הארץ ומניח השרשים בארץ ובה"א אף ישרש:

ומודים במחליק עד שיגום. דכיון שהוא מחליק את הקרקע נראה שלעבודת השדה הוא מתכוין ואסור לשרשן:

אבל מתוך של חבירו. דלא עביד אינש דמתקן שדה חבירו בודאי לעצים הוא מכוין אף המחליק ישרש:

מתני' **המבקיע בזית**. ליטול לעצים לא יחפה מקום הבקוע בעפר לפי שהעפר נעשה טיט ומשביח את האילן:

אבל מכסהו באבנים או בקש. דזה לא הוי אלא כשומרו שלא יפסד ויתייבש וכן בקוצץ קורת שקמה והוא מין ממיני התאנים:

אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית. בתולת שקמה הוא הצמח הראשון שיצא בה קודם שיכרתו ואין קוצצין אותה הפעם הראשון בשביעית מפני שהיא עבודה שמתוך כך היא מתגדלת ומתעבה:

כדרכה. כדרך שקוצצין אותה בשאר שני שבוע אסור אלא או מגביה י"ט מהארץ וקוצץ או גומם סמוך מעם הארץ שאין דרך לכורתה כך והלכה כר' יהודה:

גמ' **מהו המידל**. ומפרש שנוטל אחד ומניח שנים או איפכא זהו נקרא המידל:

תני דבית רבי. דוקא נוטל אחד מתוך ג' ומניח שנים אבל כשנוטל שנים אין זה מידל:

והתנינן. בסיפא איזהו המחליק ג' זה בצד זה וא"כ שמעינן הא מידל נק' כשנוטל שנים ומניח אחד:

ומשני ר' יונה דמתני' מיירי במידל מכבר בתחלה. כלומר שהוא מידל עכשו ממה שהיה בתחלה שמתחלה נטל אחד מהג' ועכשו הוא נוטל עוד אחד לפיכך אפי' הן שנים והאחד הוא שמניח נק' מידל ומה דתני דבית רבי מיירי במידל מכבר שנוטל עכשיו ולא נטלן אחד אחד ומכיון שהוא נוטל שנים בבת אחת אין זה מידל:

אין מציתין את האור באישת הקנים. תוספתא היא (בפ"ג) ושם כתוב בחישות הקנים והיינו הך כשיש הרבה קנים תכופין זה בזה נק' חישת הקנים שהן כאגודה ואינן יכולין להתגדל ומציתין את האור למעטן כדי שהנשארין יתגדלו ויתעבו ואין עושין כן בשביעית מפני שהיא עבודה:

וכן היה רשב"ג אומר נוטעין אילן סרק בשביעית. שאינו עושה פירות ואינו אלא לסייג:

אלא בחולות. מקום שאינו ראוי לזריעה שלא יהא נראה כחורש ואף ע"פ שאינו מתכוין אלא ללמדה ולהרגילה לחרוש:

ה"ג בתוספתא רשב"ג אומר אף בתוך שדה חבירו מותר ללמדה. דבשדה חבירו אין חוששין שיאמר לחרוש הוא נתכוין ובלבד שלא יסמוך לה מענה של חרישה שלא יהא נראה כחורש ממש כמו שעושין מענה ושורה של מחרישה:

תני. שם. אבא שאול אומר מגררין בחרשים וגומם מעם הארץ. עצים שבחורשין מגררין אותן וגוממין מעל הארץ. ובלבד שלא יקוץ בקרדום. כדרך שעושין בשאר שני שבוע:

אין בודקין את הזרעים באדמה בעציץ. מפני שכן דרך לזרוע בעציץ מלא אדמה ונראה כזורע בשביעית אבל בודקין אותן בגללים בעציץ שאין דרך לזרוע בעציץ מלא גללים:

ושורין אותן בשביעית. שיהיו יפין לזריעה למוצאי שביעית דאין זה עבודה:

ומקיימין את האלויי בראש הגג. אלויי מין פרי הוא. כמו כאלה וכאלון ובפי"ז דכלים הרימון האלון והאגוז שחקקום התינוקות. דרך להטמינו בעפר בראש הגג לקיימו וקמ"ל דאין זה עבודה אבל אין משקין אותו שיתגדל ביותר:

אין תולין תוכין בתאנה. תוספתא היא (בפ"ק) והתם גריס תחובין והיינו הך וכך הוא כתוב שם תאנה שנתקלפה אין טחין חותה בטיט מפני שהיא מלאכתה אין תולין תחובין בתאנה ומפרש ואזיל מהו זה:

כיצד הוא עושה מייתי יחור דתאנה שטר ותלי בה. שטר ממרח הוא. וימרחו על השחין ויחי תרגומו וישטרו על שיחנא ויתסי. כלומר אע"פ שאינו ממרח בטיט לאילן עצמו אלא שמביא יחור של תאנה וממחה ותוחב ותולה בו אפילו כן כעבודה היא שמתוך כך נתחזק האילן:

ואמרי עלה. כלומר דאיכא דפרכי עלה. הדא עבודה ואית לית את עבודה בתמיה. לזה את מחשב לה לעבודה ואית כה"ג דלית את מחשב עבודה כדמסיק הקושיא דהא לא כן תני התם בתוספתא:

אילן שמנבל פירותיו שפירותיו נובלין ונושרין ממנו סוקרין אותו בסקרא ומטעינין אותו אבנים ומבהת ליה דיעבד כלומר שמכחישין ומתישין אותו בשביל שיעשו פירות וכדמסיים שם ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום דרכי האמורי אלמא דכל כה"ג לא הוי כעבודה בשביעית:

אמרי שאני תמן דאינו עושה אלא דלא יתן ממנו פירותיו. כלומר שלא ינשרו ממנו וכה"ג מותר בשביעית דלא הוי אלא לנטורי בעלמא ברם הכא דיעביד בתחלה. שהוא גורם שיתחזק האילן ויעשה פירות בתחלה וכל אברויי אילנא אסור בשביעית:

אין מרכיבין דקלים. בשביעית מפני שהיא עבודה:

שלא תאמר. כלומר וכי תימא מאי קמ"ל פשיטא דהרכבה עבודה הואי הלכך מתרץ לה דהא קמ"ל שלא תאמר הואיל והוא רובה שרי הוא מתוך שהדקל גדול הוא ואינה ניכרת ההרכבה בו כל כך:

א"כ שדי הוא צ"ל. מתוך שהוא גדול הוא משיר פירותיו ומרכיבין אותו באילן דקל אחר שלא ישיר ומהו דתימא דזהו מותר הוא שהרי אין כאן אלא לשמור ולא להחזיקו לפום כן צריך מימר אסור דאפ"ה הואיל והוא עושה התיקון על ידי הרכבה והרכבה עבודה היא:

מג' ועד תשעה היא מתני'. אהא דקתני המחליק ג' זה בצד זה קאי וקאמר דמג' ועד ט' מיירי כלומר שאם יש שם מג' אילנות ועד ט' כשנוטל מהן ג' זה בצד זה נקרא מחליק ומודים ב"ה עד שיגום:

הלכה ה

המזנב בגפנים. שמקטע זנבות ענפי הגפנים:

ירחיק טפח. מן הגפן עצמו ובקנים ירחיק טפח משורש הקנה שלא יהא נראה כעבודה:

ר"ע אומר קוצץ כדרכו בקרדום במגל. והוא חרמש או במגירה ובכל מה שירצה מותר כל זמן שאינו מתכוין אלא לעצים והלכה כר"ע:

אילן שנפשח. שנבקע. וישסף תרגומו ופשח. קושרין אותו בשביעית ולא שיעלה שיתחברו בקועיו ויהיה נדבק ונקשר אלא שלא יוסיף להתבקע יותר:

גמ' **תני**. בתוספתא (פ"ג) והתם גריס לדברי רבי יהודה במקום דגריס הכא רשב"ג לקמן ורשב"ג במקום רבי יהודה כאן:

מקום שנהגו לקוץ יתוק. מל' ננתקה את מוסרותימו ובתוספתא גריס לתוך מל' עמוד התוך כלומר שיקוץ באמצע שלא יעשה כדרך שעושין בשאר השנים:

הקוצץ בקורת. שקמה לא יהא מחליק ומדריג מדריג ומחליק כלומר כדרך שעושין בקציצת קורות מן האילן שעושין כמו מדריגות מדריגות וחולקין אותן שיהיו חלקין. ובתוספתא גריס ה"ז לא יחליק ולא ידריג אלא מתכוין כדי שתהא קציצתן שוה:

ר' יוסי הגלילי כב"ש. קס"ד דטעמא דר"י הגלילי במתני' דבעי שינוי כדסברי ב"ש בפ' דלקמן גבי בצלים הקיצונים דעוקרין אותן במארופות של עץ וב"ה אומרים בקרדומות של מתכת ור"ע דקאמר הכא קוצץ כדרכו בקרדום וכו' כב"ה:

וכן אתינן מתני' וכו'. בתמיה וכי כאן בא להשמיענו לזה הא ידעינן דר"י הגלילי מתלמידי ב"ש כב"ש ס"ל ור"ע הוא מתלמידי ב"ה אלא הכא טעמא אחרינא איכא דריה"ג חשש שלא יהא נראה כעבודת הארץ ור"ע אין חושש לכך מכיון שהוא כורתן לעצים:

הלכה ו

מתני' מאימתי אוכלין פירות האילן בשביעית משום דכל זמן שאינן ראוין לאכילה אסור לקוץ ולאכול שהרי הוא מפסידן ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד:

הפגי'. פגי תאנה כדכתיב התאנה חנטה פגיה:

משיזריחו. כשיתחיל המים והלחלוחית להכנס בתוכן דרכן להבהיק ולהיות נראות חלק וזהו משיזריחו:

אוכל בהן פתו בשדה. אבל לא יכניסם בתוך ביתו כדדריש בגמ' דכתיב כל תבואתה לאכול וכתיב מן השדה תאכלו את תבואתה בענין שתי תבואות הכתוב מדבר אחת מענין השדה ואחת שמותר לו לאכול בבית והיינו כשנתבשלו כדקתני בסיפא:

בחילו. מל' וגם נפשם בחלה בי. כלומר שהתחילו להתגדל ולהתבשל:

וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע. משביחלו חייבין במעשרות כדתנן לקמן (בפ"ק דמעשרות) התאנים משיבחילו:

הבוסר. ענבים שלא נתבשלו:

משהביא מים. בתוכו וכשסוחטן מוציא מים:

הבאיש. שנתבשלו והגיעו לכלל שיקראו באשה ושהגרעינים נראין מבחוץ:

גמ' **מהו ביחלו חיתה**. כלומר שנתבשל' מעט ונראית גדולה כמה דתימר וכו':

כתיב וכו'. כדפרישית במתני':

פגין מהו לעשות מלוגמא. משום דתנינן לקמן ברפ"ח כל האוכלין המיוחדין לאדם אין עושין מהן מלוגמא לרפואה בשביעית דרחמנא אמר לאכלה ולא למלוגמא והלכך בעי מי נימא דמאחר שהוא אוכל בהן פתו בשדה מאכל אדם נקראין ויהא אסור או דילמא מאחר שהוא מכניסן לתוך הבית כלומר לאחר שהוא מכניסן לתוך הבית דווקא ומכיון שהוא צריך להמתין עד שיהו ראוין שהוא מכניסן לתוך הבית יהא מותר למלוגמא דאכתי לאו מיוחד למאכל אדם הן ולא איפשיטא:

תמן תנינן. בפ"ג דעוקצין:

תני כאן מיד. כלומר דמפרש הא דר"ע מטמא בהן משום טומאת אוכלין תני בהן מיד דאע"פ שלא הגיעו להשיעור דתנינן הכא במתני' מיד הן מטמאין משום אוכלין ופריך ולית כאן מיד הא לא תנינן מיד בהדיא ואמאי לא בעית למימר דצריך שיהא בהן כשיעורא דמתני' ומקודם לאו אוכלין נינהו כלל:

בפגי תאנה היא מתניתא. כלומר ר"ל מפרש למתני' דעוקצין דבפגי תאנה מיירי ובהו פליג ר"ע וקסבר דמטמאין טומאת אוכלין הואיל ונקראין אוכלין לענין שביעית וא"כ שיעורא דידהו לענין טומאה כדתנינן הכא בשביעית:

אבל בשאר כל הפגין. דכל פירות שלא נתבשלו נקראין פגין אף ר"ע מודה שאינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיבואו לעונת המעשרות האמורה בהן:

מתניתא אמרה כן. מלישנא דמתני' שמענו ג"כ דבפגי תאנה עסקינן דקתני משיזריחו ודרך פגי תאנה הוא כן ואז הן ראוין לאכול בהן פתו בשדה ומתני' דעוקצין נמי בהכי

מיירי ושמעינן נמי דמקודם לכן לאו אוכל נינהו וכן בשאר כל הפגין דלא שייך בהן האי שיעורא לאו אוכלין נינהו עד שיבואו לעונת המעשרות:

ור' פדת בשם ר' יוחנן אומר. דשאני שביעית והכל מודין בשביעית וכדמפרש ואזיל:

הכל מודין. כלומר לענין מאי הכל מודין:

חברייא אמרין שאין מטמאין טומאת אוכלין. כלומר בשביעית הכל מודין שאין מטמאין טומאת אוכלין מקודם שיבואו לשיעורא דמתני' משיזריחו דבשביעית בעינן שיהו מיהת ראוין לאכילה כ"ד וכן לענין טומאה לאו אוכלין נינהו בשביעית עד שיגיעו לשיעור שיכול לאוכלן בשדה מיהת אבל מתני' דעוקצין פלוגתייהו בשאר השנים ואיכא למימר דלר"ע בין פגי תאנה ובין שאר כל הפגין מטמאין טומאת אוכלין אע"פ שלא הגיעו לשיעורא דמתני' דהכא:

הקור וכו'. סיפא דמתני' בעוקצין שם והוא עץ רך הנוסף בסביבות הדקל בכל שנה ואוכלין אותו כשהוא רך:

כעץ לכל דבר. ואינו מטמא טומאת אוכלין אלא שהוא נלקח בכסף מעשר דגידולי קרקע הוא:

כפניות. תמרים שלא בשלו כל צרכן:

לאוכלין. לענין טומאת אוכלין כאוכלין הן ופטורות מן המעשרות:

ור' יוסי מפקדין על שואלייה. על השואלים אותו היה מצוה עליהם שינהגו בו קדושת שביעית והיה אומר להם מי הוא זה שאמר לכם כן שלא יהא שביעית חלה עליו שאתם מסתפקים ושואלין על כך ואמרו לו הוא ר' יודה בר פזי שדרש כן:

א"ל ר' יוסי. אל תחושו לו דמתנית' פליגא עליה ומסייעה לן דקדושת שביעית חלה עליו:

דתני. בתוספתא (פ"ג):

אין שולקין אותן. כחומרי מאכל בהמה שאין שולקין אותן בשביעית:

ובמסויפות. של סוף הקיץ מותר מפני שהוא מלאכתן שכן דרכן לאכלן ע"י שליקה וכמאכל אדם הן ומותר לשולקן:

קור וכפניות הרי הן כעץ. ובתוספתא שם גריס בקור וכפניות מותר. ונראה שחסר כאן הסיפא דתוספתא וצ"ל כדהתם והיינו דמדייק דמדקתני מותר וקשה מאי קמ"ל הלא קור כעץ הוא וכן אנו אומרין ועץ אסור לשלקו בתמיה. אלא ש"מ בגין דקדושת שביעית חלה עליו לפום כן צריך מימר מותר כצ"ל כמו שהוא בתוספתא ומיהת מסייעא לן דקדושת שביעית חלה עליו ומאכל אדם הוא לפי שלפעמים בני אדם אוכלין אותו:

גבי בוסר מה איתי לך מימר. כלומר מ"ט דקתני במתני' אוכל בו פתו וכי ראוי לאכילה הוא וקאמר ר' אבון אין שכן דרך הקיהות אוכלות אותו כלומר אלו שאוהבין לאכול מידי דאית ביה קיוהא ואוכלין פתן עמו:

הלכה ז

מתני' **זיתים שהכניסו רביעית לסאה**. שמסאה מהן יכול להוציא רביעית לוג שמן פוצע דרך הזיתים לפצוע אותן כדי למתק מרירותן ואוכל בשדה דלאכילה הוא דחזו אבל אין סכין דלא חזי לסוך ואין סכין אלא בדבר שדרכו לסוך כדתנן לקמן (בפ"ח):

הכניסו חצי לוג שיכול להוציא חצי לוג שמן מסאה:

הכניסו שליש. שיכול להוציא מהן שליש ממה שמוציא לסאה כשנתבשלו יפה. א"נ שליש הוא שליש לוג וכדמפרש בגמ' כגון שהן עושין ג' לוג לסאה כשיגמרו וכשהכניסו שליש הלוג שהוא תשיעית ממה שראויין לעשות כשיגמרו כותש וכו' וכך עונתן למעשרות:

ושאר כל פירות האילן כעונתן למעשרות. המפורש לקמן בפ"ק דמעשרות כך עונתן לשביעית לאכול מהן דדוקא תאנים וענבים וזיתים שדרך לאכול מהן קודם שנתבשלו יפה התירו לאכול מהן בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות אבל לא בשאר פירות לפי שלא התירו אלא כדרך שאוכל בשאר שני שבוע:

גמ' **מהו שליש לוג**. כלומר דמפרש מהו שליש אם שליש ממה שמוציא לסאה כשיגמרו קאמר או שליש אחר. וקאמר הש"ס לוג. כלומר שליש לוג הוא ולא שליש מסאה וכדמפרש ואזיל מתני' וכו' דמתני' מיירי שהן עושין ג' לוגין לסאה כשיגמרו וכשהכניסו שליש הלוג שהוא תשיעית להסאה כשיגמרו עונתן אז כותש וכו' וכך למעשרות וכדפרישית בל' הב' במתניתין והוא העיקר:

כתיב כי יובל היא קודש. ודריש היא יתירא לרמז מה היא קודש הארץ אף תבואתה קדש ויש לנהוג בפירות שלה קדושה בשנת הקדש ולפיכך לא ניתן אלא לאכילה ולא להפסד:

מנשק לכיפתא דעכו. שהיא גבול א"י והיה מנשק לכיפי סלע אשר שם ואמר עד כה היא ארעא דישראל והיה מחבב אף הגבולין שלה:

עבר ירדנא במנוי. שלא היה לו במה לאחוז על מעברות הירדן ועשה מהבגדים שלו כדי לאחוז בו כדרך שעושין בחבל מפה ומפה לאחוז בו ולעבור על המעברת:

מתעגל בהדא אליסוס דטבריא. מחוז של טבריא הנקרא כן והיה מתעגל עצמו על הארץ וכל זה מפני חיבוב קדושת הארץ:

מתקל כיפי. היה שוקל האבנים לידע אם כבר הוא בא"י מפני שאבניה יותר כבדים הן וכן גושי האדמה שלה ולקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך וגו' ומר מקיים רישא דקרא ומר לסיפיה:

הלכה ח

מתני' **מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית**. לפי שאסור לקוץ את האילן בשביעית משיתחיל לעשות פרי שהוא מפסיד הפרי וכתיב לאכלה ולא להפסד:

כל האילן משיוציא. משיתחילו העלין להיות ירוקין:

ובה"א החרובין משישלשלו. משיתחילו להכביד ויראו בהן כמין שלשלת של חרובין:

משיגרעו. משיעשו בוסר כשיעור פול לבן וזהו נקרא גרוע ובגמרא דהכא מפרש משיזחלו מים מל' כי יגרע נטפי מים וחד שיעורא הוא:

משיניצו. משיגדל הנץ עליהן סביב:

ושאר כל האילן משיוציא. הבוסר שלו וכשיגיעו לשיעורים הללו שנשנו אסור לקצצן בשביעית:

וכל האילן כיון שבא לעונת המעשרות. שכבר גדלו הפירות עד שהגיע לעונת המעשרות האמור בהן מותר לקוצצו בשביעית לפי שזה כבר הוציא פירותיו ובטל דין שביעי' ממנו וכן קודם שיתחילו לעשות פרי מותר לקוץ לעצים בשביעית ומשום חוצץ אילנות טובים ליכא דהכא מיירי שהוא מעולה בדמים לעצים יותר מלאילן:

וכמה. יהא בזית ולא יקוצנו. האי דינא לאו אשביעית קאי אלא בעלמא ומשום קוצץ אילנות טובים כדדרשינן מדכתיב כי ממנו תאכל ואותו לא תכרות:

רובע. הקב משום דזיתים חשיבי שיעורו ברובע ובדקל שיעורו בקב שאם עושה קב תמרים לא יקוצנו ואין הלכה כרשב"ג:

גמ' **שלשולן היא חנטן**. לענין מעשרות קאמר דאמור רבנן באילן אזלינן בתר חנטה לפי השנה שחנטו מתעשרין אבל עונתן למעשרות מפורש בפ"ר דמעשרות משינקדו:

משיזחלו מים. כשסוחט מוציאין מים:

מה. ושואל הש"ס מאי משהכניסו רובע דקאמר אם רובע נץ או רובע זיתים:

א"ר יונה. ומאי תיבעי לך לאי דהוא נץ שהוא עושה רובע זיתים כלומר לאיזה דבר הוא הנץ אלא שמשערים לפי הנץ שהוציאו כמה זיתים יכולים להיות ממנו ואם היה כל כך שיעשה רובע זיתים קאמרי אנא:

א"ר יונה וכו'. כמו ועוד א"ר יונה כדמייתי לכל הני מילתיה אהדדי:

חד לתלת מאה וארבעים קיים בה. מנין ישל קדריש שלא ישאירו זיתיך כ"א חלק אחד קיים מנין ישל שעושה האילן:

כתיב כי עץ נשא פריו. ישא פריו מבעי ליה אלא מגיד שלא נשא פריו בעוה"ז כראוי ולזה אמר הנביא שלעתיד תראו מה שנושא פירות ותאמרו כי עץ נשא פריו עכשיו וכן ותאנה וגפן נתנו חילם:

המת בשבע שני גוג אין לו חלק לע"ל. לפי שבאותו הזמן יהיה בהלה גדולה ורב היגיעה והטרחא כדכתיב אם לא ביום ההוא יהיה רעש גדול על אדמת ישראל ואותן שבע שנים דכתיב ויצאו יושבי ערי ישראל ובערו והשיקו וגו' ובערו בהם אש שבע שנים הן הן הכנה למתן שכרן של צדיקין לעתיד לבוא לפי היגיעה שיהיה להן בשבע שנים הללו וזהו דמסיים ואמר:

סימנא דאבל בבי"ת גרסי'. מי שהוא מוביל. ומביא פרטגמיא אכיל משתותא. פרוטגמיא. מלה לעז יוונית היא על מיני מגדים ופירות שדרך להביא לבחור הנושא בתולה וזהו הסימן מי שמביא הפרוטגמיא הוא מזומן לאכול שם בסעודת המשתה והוא כעין שושבינות הנשנה בפ"ט דב"ב ואף כאן מי שיטריח עצמו ויהיה לו היגיעה זה הוא מזומן לחלק לע"ל:

ויאות עד כאן אית תתובה לעלמא דאתי. כל מר שהוטב לו לר' יוסי זה ואמר עד כאן שמענו שיש מנוחה בלא יגיעה לעתיד לבא שהרי אמר כל המתיגע באותן שבע שנים זה הוא זוכה לחלק לעתיד לבא אם כן יהא מנוחת ישיבה לעתיד לבא:

עתידין הן חבירין להתייגע וכו'. כלומר אף שאמרנו שלעתיד יהיה הכל במנוחה יגיעה זו יהיה להם לתלמידי חכמים שילכו מבתי כנסיות לבתי מדרשות וזה יהיה להם לנחת שמתוך כך יזכו להתראות אל אלהים כדכתיב ילכו מחיל אל חיל ואז יראה וגו':

קטני עכו"ם. שלא היה בהן כח לעשות רעה לישראל וכן שאר חיילותיו של נבוכדנצר אותן שלא פשטו ידיהן בזבול כדאמרינן לעיל בברכות פ' הרואה (בהלכה א') והן הן לא חיין ולא נידונין אבל אותן שפשטו ידיהן בזבול אין להן תקנה כדאמר התם ואיידי דאיירי בלעתיד לבא מייתי לה הכא:

מאימתי קטני ישראל חיין. לע"ל:

יסופר. משעה שיכול לספר:

שומר אמונים. שאומרים אמנים:

נשאתי אימך. אימת מצות מילה שקבלנו לשמך:

אפילו נפלים. חיין לע"ל דכתיב ונצורי קרי ונצירי משעת יצירה של ישראל זוכין הן להשיב:
הדרן עלך בראשונה

פרק ה

הלכה א

מתני' **בנוח שוח**. הן תאנים לבנות ואינן נגמרות אלא לאחר ג' שנים:
שביעית שלהן שניה. שנה שניה של שני שבוע לפי שהחונטים בשביעית אינן נגמרין עד שנה שניה משמטה שלאחריה שהיא שלישית להחניטה ואז נוהג בהן דין שביעית דבאילן בתר חנטה אזלינן:
הפרסאות. מין תאנים שהן נגמרות לשתי שנים לפיכך שביעית שלהן מוצאי שביעית שהיא שמינית ואין הלכה כר' יהודה:
גמ' **מהו בנות שוח פיטיריה**. כך היו קוראין לתאני חיוורתא:
מה. האי דקתני שהן עישות לג' שנים אם בכל שנה ושנה הן עושות אלא שאין נגמרין עד לאחר ג' שנים מזמן חנטתן או אחת לג' שנים הן עושות וטעמא דשביעית שלהן שנייה משום דכשנטען קודם שביעית חלה שביעית עליהן לשנה שיעשו ופשיט לה דבכל שנה ושנה הן עושות וכו' ואותן שחנטו בשביעית נגמרין בשניה לפיכך נוהג בהם דין שביעית דבתר חנטה אזלינן:
כיצד הוא יודע. אם בכל שנה ושנה הן עושות כיצד הוא יודע להבחין ביניהן:
משיקשור עליו החוט. על אלו שרואה שחונטין הן בשביעית קושר החוט עליהן להכירן אח"כ:
תני שמואל. דבלאו הכי יכול הוא לידע שתוחב בהן קסמין וכשרואה שהן רכין נגמרין הן ובידוע שחנטו בג' שנים מקודם:
תני. בתוספתא (פ"ד) והתם לא גריס לרשב"ג ברישא אלא סתמא דברייתא היא:
אילן שחנט קודם ט"ו בשבט. שהוא ר"ה לאילנות מתעשר לשעבר לפי השנה שעברה ואם לאחר ט"ו בשבע מתעשר לפי שנה הבאה:
באילן שהוא עושה שתי גרנות בשנה. שאין פירותיו נגמרין כאחת ומתלקט פעמים בשנה כגון תאנים:
אבל באילן שהוא עושה גורן אחד. שפירותיו נלקטין כאחד בתר לקיטה אזלינן אפי' חנט קודם ט"ו בשבט מתעשר לפי שנה הבאה:
מותיב רבי שמעון. בן לקיש:

והא תנינן בנות שוח וכו'. ועל דעתך דנהגו כר' נחמיה מה שעשו בשביעית יהו שביעית כלומר דוקא אלו שעשו ונגמרו בשביעית יהא שביעית חלה עליהן דהא אמרת בתר לקיטה אזלינן אבל אלו שעשו ונגמרו בשניה אמאי יהא שביעית חלה עליהן אלא לאו ש"מ בתר חנטה אזלינן:

והוא מקבל מניה. וקבלה ר' יוחנן לאותה תשובה ממנו בתמיה וכדקמתמה ר' בון לקמיה:

ותמיה אנא. איך היה מקבל ממנו לקושיא זו:

ויתיביניה. ומפני מה לא השיבו אנא אמר בחרובין נהגו כר"נ ואת מקשית לי מבנות שוח ואנא אמינא מנהג ואת מייתית לה מהלכה ועוד אמינא אנא מר' נחמיה ואת מקשית לי מסתם מתני' דאתיא כרבנן:

אלא היא חרובין וכו'. מסקנת התמיה דר' בון היא כלומר אלא היכי ס"ד דהמקשה דהיא חרובין היא בנות שוח וכו'. דמותיב מבנות שוח על האי דחרובין ודהלכה על המנהג ומסברת רבנן דפליגי על הא דר' נחמיה וכי היינו הך הוא:

תמן. בבבל:

אמרין. דהא דאזלינן באילן בתר חנטה היינו בשנה של עולם הדבר תלוי שהוא אחד בתשרי ואם חנט קודם אחד בתשרי מתעשר לשעבר וכו':

הרי חרובין. שהן חונטין קודם אחד בתשרי ואפ"ה אמרינן דמתעשרין לפי שנה הבאה שהיא שנת לקיטתן:

ולא שמיע. וכי לא שמיע ליה לר' יודן בר פדיא הא דא"ר חיננא בר פפא לעיל בסוף הפרק דחרובין שלשולן היא חנטן ואין דרכן שישלשלו אלא עד אחר א' בתשרי:

א"ר יסא הביא שליש וכו'. אשאר אילנות קאמר וס"ל דאחר שנה שהביאו שליש אזלינן. התיב ר' זעירא. לפני ר' יוסי הרי תמרים שלפעמים בשנים מאפילות אינן מטילות שאור עד לאחר א' בתשרי. כלומר שלא נראו בהן הסדקין כמו בשאור כדתנן (בפ"ק דמעשרות) לענין עונת המעשר התמרים משיטילו שאור וכל זמן שלא הטילו שאור מסתמא לא נגמר שליש בישולן ואפ"ה הן מתעשרות לשעבר והיאך אמרת דאחר שליש אזלינן ואחר שנה של עולם וא"כ בשנים מאפילות לא יהו מתעשרין אלא לפי שנה הבאה:

א"ר זעירא. כלומר הדר א"ר זעירא דלא מן דעתיה הוה ר' יסא אמר הדא מילתא אלא מן הדא דר' יוחנן דלעיל דאמר נהגו בחרובין כר' נחמיה ומשמע בחרובין בלחוד הוא דנהגו כותיה דמתעשרין להבא אבל זתים ותמרים דקא"ר נחמיה לא נהגו כותיה אלא מתעשרין הן לשעבר ולמד ר' יסא מזה דהיינו בהבאת שליש תליא מילתא ובתר שנה של

עולם אזלינן כהאי דתמן אמרין והא דאקשי לי' משנים מאפילות בלא"ה לא קשה מידי דאה"נ בשנים מאפילות שאין מביאין שליש עד לאחר אחד בתשרי מתעשרות הן להבא: **דרשב"ל וכו'**. מילתא באנפי נפשה היא כלומר והא דר"ל לא ס"ל דהולכין אחר שנה של עולם אלא אחר ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות ומיהו בתר הבאת שליש אזלינן:

א"ר זעירא ויאות הוא. דמסתברא דאזלינן בתר שליש שהרי אתרוג עקרתו חנטתו דלא אזלינן ביה בתר חנטה לענין מעשר כדתנן (בפ"ב דבכורים) דשוה לירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו:

לא עקרתו שנתו. בתמיה כלו' וכי לא עקרתו שנתו דלא אחר שנה של עולם אנו הולכין בו אלא אחר ראש השנה לאילנות שהוא ט"ו בשבט אם כן וכאן נמי שעקרתו שנתו דאחר ט"ו בשבט אנו הולכין לא עקרתו חנטו בתמיה אלא דגם חנטה עקרינן ובתר הבאת שליש אזלינן וכמו באתרוג דעקרתו השנה והחנטה וה"נ כן אלא דבאתרוג מתעשר אחר שנת הלקיטה כירק משום דגדל על כל מים כירק ובאילו שאין גדלין על כל מים אם עקרתה השנה דין הוא שתעקור גם החנטה:

מעתה. דאזלת בתר הבאת שליש נימא דשליש הראשון יהא מתעשר לשעבר ושליש השני כלומר מכאן ואילך יהא מתעשר להבא דבשלמא למ"ד בתר חנטה אזלינן לא שייך למיפרך כן דחנטת הפרי לאו כלום הוא לשנאמר דמה שחנט יהא מתעשר לשעבר דהא אכתי ליכא פרי כלל וכי אמרינן דאזלינן בתר חנטה ודאי כל גמר הפרי שדינן בתר שנת החנטה אבל כי אזלת בתר שליש שכבר נגמר שליש הראשון של הפרי אימא דאותו השליש הראשון בלבד יהא מתעשר לשעבר והשאר להבא:

א"ל. ר' זעירא לא היא דשליש הראשון קשה לבוא כלומר כל עיקר של עיכוב זמן גידול הפרי הוא עד הבאת שליש הראשון ומכיון שהוא בא מיד הוא גדל וממהר גמר בישולו ולפיכך הכל הולך אחר הבאת שליש הראשון דשוב אינו מתעכב גמר גידול הפרי אח"כ:

באריס אומן יליף לה ר' זעירא. כלומר כמו אם היה ר"ז אריס אומן כך הוא יליף למילתיה שבקי הוא בענין גידול הפירות כאריס אומן:

שיתין יומין שיתא עליי. כלומר בתחלה מתעכב האילן ששים יום עד שיוציא ששה עלין ממנו ומכאן ואילך בשיתא יומין יוצאין ממנו ששים עלין והרי זה כעין דהאי דר' זעירא:

תני. בתוספתא (פ"ד):

מהוצאות העלין ועד הפגין. עד שיהא ניכר חנטת הפרי כעין הפגין וכד"א התאנה חנטה פגיה מתעכב חמשים יום ובתאנה קאמר:

ועד השיתין הנובלות. כלומר שיתגדל כשיעור השיתין והן תאני' מדבריות והן נובלות מאליהן מתעכב ג"כ חמשים יום ועוד חמשים יום עד שיהו תאנים ממש:

לקט תאנה ואינו יודע אימתי חנטה באיזו שנה וכמ"ד בתר חנטה אזלינן:

מונה מאה יומין למפרע. כת"ק דמן הפגין ועד השיתין חמשים יום וכן עד התאנים ואם חל ט"ו בשבט של שנה זו לתוכן יודע אימתי היתה החנטה שחנט קודם ומתעשר לפי מעשרות של שנת החנטה:

אמרו לו והרי עמך בטבריא. שאתה שם ורואה אתה שהן עושות לשנה אחת מחניטתן עד גמר הפרי והיאך אתה סומך על מאה יום למפרע:

אמר להן והרי עמכם בצפורי והן מתעכבות לשתי שנים. אלא לא אמרנו כ"א בסתם תאנה שזמן גידולו מחניטתה ועד גמר הפרי מאה יום ואין מביאין ראיה ממקומות שמשתנין הן לפעמים כך ולפעמים כך:

הלכה ב

מתני' **הטומן את הלוף בשביעית**. לוף הוא מין ממיני הבצלים ודרך להטמין אותו בארץ ולא יטמין בשביעית דבר מועט שנראה כזורע:

לא יפחות מסאתים. שיעשה חפירה אחת המחזקת סאתים שהן י"ב קבין ובגובה ג"ט וטפח עפר על גביו לכסות אותו:

וחכמים אומרים וכו'. וטומנו במקום דריסת האדם. כדי שלא יצמח והלכה כחכמים:

מתני' **לוף שעברה עליו שביעי'**. ונכנס לשמינית והוא נזרע קודם שביעית והפרי שלו גדל תחת הארץ והעלין נראין על הארץ ויש להן ביעור כדתנן לקמן (בפ"ז) דכל מאכל אדם ומאכל בהמה שאינו מתקיים בארץ יש להן ביעור ולדמיהן ביעור:

ר"א אומר אם לקטו העניים את עליו לקטו. כלומר אם לקטו העלין בשביעית מה שלקטו לקטו ואם לאו וגדלו עוד העלין ביותר בשמינית יעשה חשבון עם העניים דמה שגדלו בשביעית הוא שלהן וכדמפרש בגמרא דאם נתקיימו בארץ ג' שנים אחר השביעית יתן להם הרובע שהיא של שנת השביעי' ואם שתי שנים יתן להן השליש ואם שנה אחת יתן להם מחצה משום דר"א ס"ל כר' יהודה לקמן (בפ"ט) דעניים אוכלין פירות שביעית אחר זמן הביעור אבל לא העשירים ור' יהושע ס"ל כר' יוסי שם אחד העניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור ולפיכך אין לעניים עליו חשבון:

מתני' **לוף של ערב שביעית**. שנגמר בערב שביעית ונכנס לשביעית ולא נשאר אלא לחפור ולעקרו:

וכן בצלים הקיצונים. שהן מיוחדות לקיץ מפני שהם יבישות והן של ערב שביעית:

וכן פואה. מין צבע אדום רויי"א בלע"ז:
של עידית. היא הפואה הטובה:
בש"א עוקרין אותו במארופות של עץ. דבעי שינוי והלכך יחפור אחריהן במארופות והן כלי עץ שהן עשוין לחפור בהן אבל לא בשל ברזל שלא יהא נראה בחופר לעבודת הארץ:
ובה"א אף בקרדומות של מתכות. ואין בזה משום עבודת הארץ:
ומודים בפואה של צלעות. שהיא פואה שיש לה צלעות בעומק הארץ ואי אפשר לעקור אותה בכלי עץ אלא בכלי ברזל:
מתני' **ר' יהודה אומר מיד**. ולא חיישינן שמא של שביעית הוא והא דתנן לקמן (בפ"ו) גבי ירק דמשעשה כיוצא בו במוצאי שביעית אז הוא דמותר ליקח ולא פליג ר' יודה מפרש טעמיה בגמרא משום דגזרו על הלוף ולא גזרו על הירק וה"פ דר' יהודה לשיטתיה הוא דאזיל כדאמרינן לעיל (בהלכה ג') גבי לוף שעברה עליו שביעית אתיא דר' יהודה כר' אליעזר וכלומר דתרוייהו בחדא שיטתא קיימי כמו דר' יהודה ס"ל לקמן (בפ"ט) דעניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים ה"נ ס"ל לר"א והלכך קאמר דאם לקטו עניים את עליו מה שגדלו בשביעית לקטו ואם לאו וגדלו עוד העלים ביותר בשמינית יעשה חשבון עם העניים דמה שגדלו בשביעית הרי הוא של עניים וכמו דס"ל לר"א בלוף ס"ל נמי לר' יהודה והיינו דקאמר אתייא דר' יודה כר' אליעזר דכל חד ס"ל למאי דס"ל לאידך וזהו דקאמר הכא גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק משום דלא אשכחן דאמרו כן אלא בלוף בלבד אבל לא בשאר ירק אלא דבירק כ"ע מודים דאם עברה עליו שביעית ונכנס לשמינית דאין עליו דין שביעית כלל דאזלינן ביה בתר לקיטה בין לענין מעשרות בין לענין שביעית והלכך גבי ירק אמרינן נמי דמה שהוא של ערב שביעית מניחו כך בארץ עד לאחר השביעית כדי להשביחו שהרי במוצאי שביעית יכול הוא ללקטו ולאוכלו אלא דחוששין אנו שמא זה חשוד על השביעית ועקרו בשביעית עצמה ולפיכך אסור ליקח מהן ירק במוצאי שביעית עד שיעשה כיוצא בו דשמא זה משביעית הוא ואסור משום ספיחי שביעית אבל גבי לוף מכיון דגזרו עליו אף אם נכנס לשמינית שלא יהנה הבעה"ב ממה שגדל בשביעית אמרינן דמסתמא עוקר הוא אותו מערב שביעית ואינו מניחו בארץ עד לאחר שביעית שהרי הוא מפסיד מה שיתגדל בשביעית שצריך ליתן זה לעניים ואם נגמר הוא לגמרי לפני שביעית עוקרו או בערב שביעית או בשביעית עצמה דג"כ מותר לעקרו כדתנן במתני' דלעיל ולב"ה דהלכתא כוותייהו מותר לעקרו אפי' בלא שינוי ובקרדומות של מתכות כדרך שעוקרין אותו בשאר השנים ולפיכך ליכא חששא

גבי לוף כלל וזהו טעמיה דר' יהודה דמתיר ליקחו במוצאי שביעית מיד והיינו דפריך עלה בגמ' מעתה אפי' בשביעית יהא מותר ומשני לה כדמפרשינן בגמ':
משירבה החדש ובגמרא מייתי עלה מהתוספתא עובדא דר' יהודא אצל ר' טרפון מיהו סתם משירבה החדש מעשה שנתרבה מהחדש של שמינית יהיה באיזה זמן שיהיה ולאפוקי מקודם שיתרבה החדש והלכה כחכמים:
גמ' **עד כדון שמענו לוף בצלים מהו**. שדרך ג"כ להטמין אותן וכמה שיעורן:
א"ר יונה היא לוף היא בצלים. וחדא דינא ושיעורא אית להו:
דאינון שפין. מל' נישוף ברגלי אדם וברגלי בהמה (בב"ק פ"ז) כלומר שהן נישופין מיד שם כשדורסין עליהן ונשחתין והלכך אפי' בפחות מכאן מותר:
גמ' אתיא דר' יודה כר' ליעזר ודר' יוסי כרבי יהושע צ"ל:
דתנינן תמן. (לקמן פ"ט):
עניים וכו'. כדפרישית במתני':
ר' אימי בעי קומי ר' יוחנן מי נימא דמתני' עד שלא גזרו על הספיחין איירי דתניא בת"כ את ספיח קצירך לא תקצור מכאן סמכו חכמים על הספיחים שיהו אסורין בשביעית וזהו אליבא דר"ע דלקמן התם אבל רבנן פליגי עלי' שם וס"ל שמגזירת חכמים היא ומה שאמרה התורה לא תקצור שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה אלא קוצר מעט מעט ואוכל וראו חכמים לגזור על הספיחים שיהו אסורין שלא ילך ויזרע בשביעית ויאמר ספיחין הן וס"ד דר' אימי דלאחר שגזרו על הספיחים אף הלוף שעברה עליו שביעית אסור שהרי גדל בשביעית וזהו ג"כ מספיחי שביעית וא"כ מתני' קודם שגזרו נשנית:
א"ל וכי בעלייה היית. כלומר אתה רוצה לפרש המתני' כמו אם היית בעלייה שנמנו חכמים וגזרו עליהן וכאלו אתה יודע אותו הזמן שנמנו על זה בתמיה:
סבר ר' אימי אמר איסור ספיחין תורה. כלומר מתשובת ר' יוחנן שהשיב לו כך כסבור היה שדעת ר' יוחנן לומר שמן התורה אסורין הן ולפיכך הוא שכעס עליו:
א"ר ירמיה וכו'. מילתא באנפי נפשה היא דר' ירמיה מפרש לעלי לוף דקתני במתני' בעלי לוף שוטה דוקא מיירי כדתנן לקמן (בפ"ז) דעלי הלוף השוטה יש לו ביעור וזהו מין אחד של לוף שנקרא בשם לווי הזה ועל שם שהוא מר כדתנן (בפ"ג דעוקצין) לולבי זרדים ושל עדל ועלי הלוף השוטה אינן מטמאין טומאת אוכלין עד שימתקו שלאחר שכובשין אותן יוצא מהן מרירותן אבל בשאר מין לוף לא דקסבר ר' ירמיה דאותן אין להן ביעור ולא שייכא פלוגתא דר"א ור' יהושע בהן:

אייתי ר' הושעיה. ברייתא דבר קפרא דקתני בדינא דמתני' עלי לוף ועלי בצלים וכי אית לך למימר בעלי בצלים השוטים מיירי הא בבצלים לא אשכחן לחלק בין מין למין וא"כ ה"ה בעלי לוף דתני בהדיה אין חילוק בין מין למין ודלא כר' ירמיה:

מילתיה דר' ירמיה אמרה. כלומר שמעינן ממילתיה דס"ל דבר שיש לו ביעור שנמצא מעורב בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור לכל ואפי' הדבר שאין לו ביעור אם היה לבדו הואיל והדבר שיש לו ביעור נמצא בתוכו הרי הכל חייב בביעור והשתא לא קשיא עליה דר' ירמיה מהאי ברייתא דבר קפרא כדמסיק ואזיל:

מה עבד לה ר' ירמיה. כלומר ובמאי מתרץ לה להך ברייתא דבר קפרא דדייקינן מינה דלאו בעלי לוף השוטה מיירי מדקתני בהדיא עלי הבצלים וכדאמרן:

פתר לה בששיקף בעלין. מל' משקוף אשקופי שהקישן ועירבן אלו באלו וכלומר דלעולם בעלי לוף השוטה מיירי דלהן יש להן דין ביעור ודקשיא לך הא קתני נמי עלי בצלי' ואין להן חילוק בין מין למין הכא במאי עסקינן שהקישן ועירבן להעלין כולן ומכיון שעלי לוף השוטה מעורבבין בהן יש דין ביעור גם לעלי בצלים לסברת ר' ירמיה דדבר שיש לו ביעור שנמצא בתוך דבר שאין לו ביעור יש לו ביעור לכל המעורב עמו:

ר' יוסה פתר לה מתניתא וכו'. משום דקשיא להו הרי לוף ממיני ירקות הוא וקי"ל דבירק אזלינן בתר לקיטתו בין לענין מעשרות בין לענין שביעית וא"כ זה שעברה עליו שביעית ונכנס לשמינית אמאי ס"ל לר"א דיעשה חשבון עם העניים הרי שנת לקיטתו בשמינית הוא ואין כאן לא דין שביעית ולא דין ביעור עליו ולפיכך מתרצי לדינא דמתני' כל חד וחד לפי אוקימתיה דנקט ואזיל:

ר' יוסה מוקי להמתניתין דמיירי שנטעו לפני ר"ה של שביעית. כלומר זמן רב לפני ר"ה בכדי שהוא יכול להתגדל בו:

עשה ביצים לפני שביעית כלומר ונתגדל כשיעור ביצה לפני שביעית שהוא גידול הניכר בכל מקום:

וריכנו בשביעית. מל' הרכין בראשו כלומר שבשביעית כפפו והטה את עליו למטה כדי שלא יתגדלו יותר ולא עקרו לגמרי אלא במוצאי שביעית הוא שעקרו ומספקא לן אם הריכון הזה כעיקור הוא נחשב או לא כדמסיק ואזיל:

אין תימר ריכון כעיקור. דאם נחשב הריכון לעיקור הואיל ושוב אינו מתגדל עוד כל כך א"כ כולו לעניים הוא שהרי בשביעית הוא שריכנו והוי כעקרו ולקטו ואין תימר דאין הריכון כעיקור לגמרי א"כ אין כולו לעניים וכלומר שאין כאן לעניים כלל שהרי

בשמינית הוא שעקרו ומספק הזה ס"ל לר"א דיעשה חשבון עם העניים אם נתגדל עוד לאחר שביעית וכפי חשבון השנים שעשה בארץ כדלקמן:

ר' חזקיה. פליג על ר' יוסה בהא דקאמר שצריך שנטע אותו זמן כל כך לפני ר"ה בכדי שיתגדל כביצה לפני שביעית דהא לא בעינן ומוקי להמתני' בשנטעו סמוך לשביעית ואפי' בערב ר"ה סגי ובלבד שיהא נטוע קודם שביעית ולא יהא נעקר לגמרי בתחלת שביעית:

ועשה ביצה בתחלת שביעית. כלומר אפי' הגידול כביצה היה בשביעית עצמה ובהתחלתה בכדי שהיה יכול לרכנו באותו הזמן שהוא תחלת שביעית:

וריכנו בשביעית. כלומר בתחלתו קודם שהגיע זמן הביעור שהוא בזמן שכלה לחיה מן השדה כדאמרינן בפ' מקום שנהגו:

ועקרו בסוף שביעית. שהוא אחר זמן הביעור והשתא הספק הוא דאם הריכון הוא כעיקור הרי כולו לבעל הבית שהרי ריכנו קודם זמן הביעור ויכול הבעה"ב לזכות בו ואם אין הריכון כעיקור אין כולו לבעה"ב כלומר אין כאן לבע"הב כלל שהרי עקרו אחר זמן הביעור לפיכך יעשה חשבון עם העניים צ"ל ולגי' הספר הוי משמע דר' חזקיה פליג גם על הא דקאמר ר' יוסי דהחשבון הוא מחמת הספק אם הריכון הוא כעיקור או לא ואיהו ס"ל דאין כאן חשבון אלא או כולו לבעה"ב או כולו לעניים ומה שייך חשבון הכי הול"ל ומספק יחלוקו ביניהן הלכך מסיק דלאו בהכי מיתוקמא אלא עשה בארץ וכו' וכלומר דבכה"ג מיתוקמא שפיר וחשבון דקתני לפי חשבון השנים הוא וכדפרישית במתני':

ר' יוסה פתר וכו'. לא שייכא הכא אלא בריש הלכה דלקמן על מתני' לוף של ערב שביעית וכו':

גמ' ר' יוסי פתר לה מתניתא לפני ר"ה שביעית רבי חזקיה פתר מתניתא ערב ראש השנה שביעית זה כתוב בספרים קודם הלכה זו וטעות הוא דאמתני' דהכא הוא דשייך וקמפלגי כעין פלוגתייהו במתני' דלעיל דר' יוסי בעי שיהא נטוע לפני ר"ה שביעית בכדי שיוכל להתגדל לפני שביעית ור' חזקיה לא חייש להכי אלא אפי' נטעו ער"ה של שביעית יש לו דין לוף של ערב שביעית ועוקרו בשביעית:

אף בשאר שני שבוע כן. אם הדין הוא כך גם בשאר שנות השמיטה לענין מעשרות לפי ששנה הראשונה והשניה של שמיטה מעשרין מעשר ראשון ומעשר שני וכן ברביעית ובחמישית אבל בשלישית ובששית אחר שמפרישין מעשר ראשון מפרישין מעשר עני ואין בהן מעשר שני ואם הלוף של השנה שניה ונכנס לשלישית אם יש לו דין מעשר

שני כמו בלוף של ערב שביעית הנכנס לשביעית שיש לו דין ערב שביעית לענין שמותר לעקרו בשביעית וה"נ לענין מעשרות בשאר שני שבוע או לא:

והא תני. בתוספתא (פ"ב):

היתה שניה וכו'. כלומר דפשיט ליה ממה דתני בהדיא לענין מעשרות דגרסינן שם רשב"נ אומר בצלי' הקיצונים שרבצן לפני ר"ה מתעשרין לשעבר ומותרין בשביעית ואם לאו אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה היתה שניה ונכנסה לשלישית אינו מרכנו ואינו מונע מים בשביל שיהא מעשר שני היתה שלישית נכנסת לרביעית מרכנו ומונע ממנו מים בשביל שיהא מעשר עני. ובתוספתא נדפס בסיפא בהיפך וט"ס הוא וגי' דהכא עיקרית. כלומר בשניה ונכנס לשלישית לא יהא מרכנו בשניה כדי שיהא נראה כעוקרו וכלוקטו בשנה זו שיהא מעשרות שלו מעשר ראשון ומעשר שני דבירק אזלינן בתר לקיטה או אם מונע ממנו מים לפני ר"ה של שנת שלישית כדי שיהא מע"ש וכהאי דתנן לעיל (בפ"ב) גבי בצלים הסריסים שאם מנע מהם מים ל' יום לפני ר"ה יצאו מתורת ירקות לפי שגדלו ממי שנה שעברה ומתעשרין לשעבר ובשניה ונכנסת לשלישית לא יעשה כן לכתחילה בשביל שיהא מעשר שני דזה כגוזל את העניים הוא דאם לא ימנע ממנו מים יתעשר לפי שנת לקיטתו שהוא מעשר עני אבל בשלישית שנכנסת לרביעית עושה הוא לכתחלה מפני תקנת עניים כדי שיהא מתעשר לשעבר והוא מעשר עני שמעינן מיהת מהאי ברייתא דלענין מעשרות לעולם אזלינן בתר לקיטה בירקות ובבצלי' הקיצונים שדינן תלוי אם מנע מהם מים או הרכינם וה"ה בלוף דהא קתני להו במתני' גבי אהדדי:

הדא אמרה שריכון כעיקור. קושיא היא דהא שמעינן מהברייתא שהוא כעיקור דקתני אם מרכנו מתעש' הוא לשעבר וקשיא להא דאמרינן בהלכה דלעיל דמספקא לן אם הריכון כעיקור או לא:

תיפתר. להאי ברייתא דחשיב ליה כעיקור כגון שעקרן כלומר שהרכינן והטה אותן עד שלא צמחו וכלומר שריכנן כל כך עד שלא צמחו שוב אח"כ ולא נתוספו להתגדל וריכון זה ודאי כעיקור הוא ולעיל דמספקא לן אם הריכון הוא כעיקור מירי שצמחו עוד אח"כ וניתוספו להתגדל:

הקיצונים קייטינאי. שעומדים ומיוחדים לזמן הקייטא:

פיטרא כך שמה של פואה של צלעות:

ותני עלה. בברייתא על הני דקחשיב במתני' שהן של ערב שביעית ונכנסו לשביעית מקום שנהגו לחרוש אחריהן יחרוש לנכש ינכש ואין חוששין שמא יאמרו לעבודת השדה הוא מתכוין:

גמ' **גזרו על הלוף ולא גזרו על הירק**. כדפרישית במתני' ופריך מעתה דמכיון דאמרת דהואיל וגזרו על הלוף שעברה עליו שביעית ואע"פ שנכנס לשמינית שלא יהנה הבעה"ב מהגדל בשביעית שהוא חלק של עניים הלכך לא אתי להשהותו בארץ עד השמינית אלא עוקרו בערב שביעית או שעוקרו אף בשביעית אם הוא נגמר מערב שביעית א"כ אף בשביעית עצמה יהא מותר ללוקחו דהא תלינן שהוא מערב שביעית ואפי' אם עקרו בשביעית אין כאן איסור למה שהוא נגמר מקודם כדתנן לעיל:

בטמון אנן קיימין. כלומר דמשני דודאי נוכל לתלות לקולא כדאמרן מיהו אפ"ה אית ביה חששא בשביעית עצמה דבטמון עסקינן שכן דרך להטמין את הלוף בארץ כדי שיתקיים ואפי' בשביעית מותר להטמינו אם הוא של ערב שביעית וכדתנן לעיל (בהלכה ב') הטומן את הלוף בשביעית וכו' אלא דחוששין אנו שלא ילך ויביא מן האיסור והיינו שעקרו בשביעית מאותו שלא נגמר מערב שביעית וזה ודאי אסור הוא משום ספיחי שביעית ומפני שיתעצל להביא מן הטמון יביא מן האיסור וימכרנו ויאמר מן הטמון הוא שהבאתי לפיכך חששו בשביעית עצמה אבל במוצאי שביעית שאין כאן איסור לפנינו לא חיישינן למידי ומשו"ה קסבר רבי יהודה שמותר מיד:

תני. בתוספתא (פ"ד) שהביא ר' יהודה ראיה לדבריו מעשה שהיינו בעין כושין שם מקום:

ואכלנו וכו' במוצאי החג של שנת השמינית וזהו מיד והשיב לו ר' יוסי אין אתה זוכר ועמך הייתי ולא היה זה אלא מוצאי חג הפסח של שמינית שבודאי באותו הזמן נתרבה החדש של שמינית:

הלכה ג

מתני' **אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעי**'. ומפרש בגמ' דדוקא למי שהוא חשוד על השביעי' לפי שאסור לסייע ידי עוברי עבירה אבל מן הסתם שאינו ידוע אם הוא חשוד או לא מותר למוכרו אפי' דבר שמלאכתו למלאכה האסורה בשביעית שאני אומר שאינו קונה אלא להצניע עד אחר השביעית:

וכל כליה. ואלו הן העול והמזרה שזורין בו התבואה בגורן והדקל. כמו והדקר וכן הוא בנסחת המשניות. והוא כמין יתד של ברזל שקורין קולדר"ו בלע"ז ועשוי לחפור בו את הקרקע:

אבל מוכר הוא מגל יד ומגל קציר ועגלה וכל כליה. לפי שאנו תולין שיקצור בהן מעט ויביא על העגלה מעט מעט וזה מותר:

לאיסור ולהיתר. שאפשר שתהיה מלאכתו אסורה ואפשר שתהיה מותרת מותר למוכרו אף להחשוד שתולין להקל:

גמ' **כיני מתניתא וכו'**. כן אנו צריכין לפרש דדוקא למי שהוא חשוד על השביעית אמרו שאסור למוכרן:

סתמן מהו. אם הוא מן הסתם בני אדם ואינו ידוע אם הוא חשוד או לא:

ופשיט לה מן מה דתני להכלים שהן מיוחדין לאיסור ולהיתר מותר למוכרן אף להחשוד א"כ הדא אמרה שה"ה לאלו שהן מן הסתם מותר למוכרן אף להכלים שמלאכתן מיוחדת לעבירה דתולין להקל:

מתני' **היוצר**. אומן שעושה כלי חרס:

מוכר. הוא לכל חמש כדי שמן וט"ו כדי יין שכן דרך להביא כ"כ מן ההפקר ואין חוששין שמא יחלוף אלו ליין ואלו לשמן לפי שניכרים הן כדקאמר בגמרא שאין האדמה שעושין ממנה כדי יין דומה להאדמה שעושין ממנה כדי שמן:

ואם הביא יותר מכאן מותר. כלומר אע"ג שאמרו דאינו מוכר לו אלא כפי שיעור כלים הללו לשמן וליין אם הביא יותר מכדי שיעור הנזכר כגון שהביא וחזר והביא מותר ואין חוששין שמא לא הביא מן ההפקר. א"נ דאם הביא יותר מכאן איוצר קאי ואדלמטה שייכא שאם הביא כלים יותר מכאן מותר ומוכר לעכו"ם מה שהוא יותר מכאן ואין חוששין שמא ימכור העכו"ם לישראל ואפי' בארץ:

ולישראל בחו"ל. ואין חוששין שמא יביאם ויקנה מהארץ:

מתני' **לא ימכור לו פרה חורשת**. פרה העומדת לחרישה לא ימכור בשביעית להחשוד דאמרינן לחרישה הוא דזבן:

וב"ה מתירין. לפי שתולין להקל ואפשר לשחיטה הוא קונה אותה:

ומוכר לו פירות אפילו בשעת הזרע. דתלינן לאכילה הוא קונה ולא לזריעה:

ומשאיל לו סאתו. למדוד בה אע"פ שיודע שיש לו גורן לפי שאנו תולין שלא ימדוד בה בגורן אלא בתוך ביתו:

ופורט לו מעות. מחליף לו הסלע בפרוטות אע"פ שהוא יודע לו שיש לו פועלין לא אמרינן לשלם לפועלין הוא פורט ונמצא זה מסייע ידי עוברי עבירה אלא תלינן דלשאר צרכיו הוא פורטו:

וכולן בפירוש. שפירש לו לדבר האסור אני רוצה אסורין למסור לו:

גמ' **וחש לומר שמא החליף**. וניחוש שמא יחליף להביא שמן באלו של יין:

נכרות הן וכו'. כדא"ר עולא אדרא דאלין חכימא. אדרא מל' גורן וקבוץ האדמה הוא כדגן מן הגורן תרגומו כעבורא מן אדרא ובדניאל כעור מן אדרי קיט כמוץ מן הגורן של קיץ כלומר האדמה שעושין לאלו של שמן נכרת וכן אלו של יין ניכרות הן שמן אדמה אחרת עשויין הן:

מוכר לעכו"ם בארץ ואפי' יותר מכאן. כלומר דמפרש הא דקתני ואם הביא יותר מכאן מותר איוצר קאמר שהיותר מותר לו למכור לעכו"ם אפי' בארץ כדפרישית במתני' בל' הב':

ואפילו מן הקנוי בארץ. הכדים שיותר מכאן מוכרן לישראל בחו"ל ואינו חושש שמא יביאם לארץ:

גמ' **רב אמר מקח טעות הוא**. ואפילו אם לא ידע בו שלקחו לחרישה ויעכבנו אצלו מ"מ הואיל ורובה דאינשי לרדיא הוא דזבני אזלינן בתר רובא והוי מקח טעות:

לשחיטה מכרתיו לך. דאין הולכין בממון אחר הרוב:

מה אנן קיימין. במאי עסקינן לפלוגתייהו אם בשמכרו לאריס המקבל עליו לעבוד את השדות בזה דברי הכל לחרישה מכר דהרי ידוע הוא שהאריס קונה שורים לחרישה:

אם בשמכרו לטבח. ודאי לשחיטה מכר לו וד"ה מודים בה:

אלא כי אנן קיימין. לפלוגתייהו בשמכר לסרסור הקונה בהמות למכור לאחרים והוא קונה לכך ולכך לפי מה שיזדמן לו למכור לחרישה ולשחיטה ובהא הוא דפליגי רב אמר וכו' כדפרישית:

מחלפה וכו' קשיא דרב ודשמואל דידהו אדידהו ממאי דפליגי בעלמא:

דאיתפלגון. במוכר שדהו ביובל עצמו דרב אמר קנה הלוקח ואין המוכר צריך להחזיר לו הדמים ויוצאה השדה ממנו ביובל להמוכר בלא דמים ושמואל אמר לא קנה דהוי כמקח טעות והשתא קשיא דרב אדרב תמן וכו' ומשני דלא דמי דתמן יובל מפורסם לכל הוא ולא מצי הלוקח למימר לא ידעי דיובל הוא וא"כ מעיקרא אדעתא דהכי זבין דליפוק מניה והדמים מתנה הוא דיהב ליה אבל הכא מכיון דרובא דאינשי לרדיא הוא דזבני מקח טעות הוא דאלו הוה ידע דנגחן הוא לא זבניה:

מיחלפא שיטתי' דשמואל וכו'. אכתי קשיא דשמואל אדשמואל ומשני שאני הכא בשדה דלאיזה דבר מכר לו לא לזריעה וכיון דיובל הוא ולא מצי לזורעה אינה מכורה כלל והדמים חוזרין אבל הכא יכול המוכר מימר ליה לשחיטה מכרתיו לך דלא אזלינן בממונא בתר רובא:

רב כב"ש. דמתני' דלא תלינן שלוקח לשחיטה ושמואל כב"ה:

ופריך ורב כב"ש. בתמיה:

ומשני דאפי' תימא דיסבור כב"ה וכי לית אורחא משהתה תלתין יומין כלו' אע"פ דבמתני' אמרי ב"ה דמצינן למיתלי שזה לשחיטה הוא שלוקחה מ"מ וכי אין דרך להשהותה בביתו שלשים יום או איזה זמן מועט ולא ישחטנה מיד והלכך במתני' מותר למוכרה לו דהא מיהת שפיר תלינן שעתיד הוא לשוחטה ולא לחרוש עמה:

ויתון תלתין יומי לא מקח טעות הוא. בתמיה כלומר אבל התם נהי דאמרת דמצי למימר ליה לשחיטה מכרתיו לך הא מיהת כיון דמדרך שלא לשחוט מיד אחר הקניה אלא משהא אותו בביתו כמה ימים וא"כ הגע עצמך וכי לאו מקח טעות הוא שהרי באותן הימים שזה משהא אותו בתוך ביתו יכול הוא לנגוח ויפסידנו דבר קטלא הוא והשתא מילתיה דרב אף לב"ה דמתני' הוא דאזלא:

ושמואל כב"ה וכו'. כלומר וכן הא דאמרת דשמואל כב"ה נמי מצינן למידחי דאפילו אי יסבור כב"ש שאני מתני' מדהתם דלית אורחא דבר נש מיכוס תורא רדיא והלכך הכא כיון שפרה חורשת היא קסברי ב"ש דלא תלינן שלוקח אותה לשוחטה לפי שאין מדרך לשחוט את השור העומד לחרישה אבל התם כיון דממונא הוא אין מוציאין הממון מיד המוכר המוחזק בהאי סברא בעלמא אלא דאפ"ה מצי מימר ליה אנא לשחיטה מכרתיו לך ולא דמיא דינא דמתני' לפלוגתייהו דרב ושמואל:

השאיל לו סאתו. הא דקתני במתני' ומשאיל לו סאתו דתלינן לקולא כדפרישית ואם השאיל לו ובא ומצאו מודד בה בגורן אינו זקוק לו למחות בידו:

כ"ש במשכירה לו. כלומר והא דהתירו להשאיל לו סאתו וכ"ש הוא במשכירה לו שמותר דהאי ודאי לאו מסייע עוברי עבירה הוא דלטובת עצמו נתכוין ומתני' דקתני נושאיל לו לרבותא קתני:

הלכה ד

מתני' **משאלת אשה לחבירתה החשודה על השביעית**. שהיא חשודה לשמור פירות שביעית להצניען מן הביעור ואילך:

נפה וכברה. נפה היא לקמח וכברה היא לתבואה שהיא יותר גסה מהנפה וטעמא מפרש בגמ' שאני אומר נפה לספור בה את המעות היא צריכה וכברה לכבור בה את החול ריחים שמא לטחון בהן הסממנין ותנור שמא ליבש בו אונין של פשתן:

אבל לא תבור ולא תטחון עמה. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה:

לאשת ע"ה. והיא חשודה על המעשרות נפה וכו' ובוררת וכו' ולא החמירו בה כדרך שהחמירו בחשודה על השביעית משום דרוב ע"ה מעשרין הן:

אבל משתטיל את המים. בעיסה לא תגע אצלה לפי שהעיסה משגילגלה הוטבלה לחלה והרי היא מיטמאה מחמת כלים של ע"ה שהן טמאים והרי כבר הוכשרה לקבל טומאה וזו מסייעתה לגלגל ואסור לגרום טומאה להטבול לחלה:

וכולן לא אמרו. להתיר אלא מפני דרכי שלום:

ומחזיקין ידי עכו"ם בשביעית. שאומרין לו יישר כחך כשמוצאין אותו חורש או כיוצא בזה:

ושואלין בשלומן. מותר לומר לו שלום ואע"פ שהוא שמו של הקב"ה התירו לומר להם ואפי' ביום חגם מפני דרכי השלום כדתנן לעיל (בפ"ד):

גמ' **ר' זעירא בעי קומי ר' מנא**. אם מתני' בסתם דוקא מיירי אבל במפרשת שהיא נוטלת את הכלים כדי לנפות הקמת או התבואה וכיוצא מהכלים שהוזכרו לא התירו להשאיל וכדתנן לעיל משאיל לו סאתו וכו' סתמן מותר פירושן אסור או דילמא דהכא לעולם התירו:

א"ל וסתמו לאו כפירושו הוא. ומאי תיבעי לך שהרי אלו הכלים עומדין לכך ואפ"ה התירו:

אני אומר. תשובת ר"ז היא ובגיטין (סוף פ"ה) גריס הכי א"ל אני אומר וכו' כלומר לעולם פירושן אסור והא דאמרת סתמן כפירושן לא היא דבסתם היינו טעמא דהתירו שאני אומר נפה וכו':

במה קנסו. הא דתנינן אבל לא תבור ולא תטחון עמה היכא הוא דקנסו בכך:

במקום שזורעין ואוכלין. כלומר אם בשני המקומות קנסו במקום החשודין על הזריעה בשביעית וכן נמי במקום שאינן חשודין על הזריעה אלא שחשודין הן שאוכלין פירות שביעית אחר הביעור ג"כ קנסו:

או במקום שזורעין ולא אוכלין. כלומר או דילמא דוקא במקום שהן חשודין על הזריעה הוא דקנסו דאיכא למיחש טפי שמא מפירות שנזרעו בשביעית הן ולא קנסו במקום שאוכלין בלבד ואינם חשודין על הזריעה דכיון שאינן חשודין לזרוע לא שכיחי פירות שביעית כ"כ ותלינן לקולא שמא ממקום היתר הן:

מה נפק מביניהון. כלומר מהו ההפרש ובאיזה צד תלינן לקולא במקום שאוכלין בלבד וקאמר דזהו מה שיש מן ההפרש ומה דנוכל לתלות להתירא אם לא קנסו אלא במקום שזורעין דוקא:

ראו אותו לוקח מן הסירקי. זהו שהוא מוכר תבואה בשוק במעט מעט וא"נ סירקי נקרא סוחר ישמעאל בהש"ס הזה דאין תימר במקום שזורעין ובמקום שאוכלין בלבד

ג"כ קנסו א"כ ראו אותו לוקח מן הסירקי נמי אסור אבל אין תימר במקום שזורעין דוקא הוא דקנסו:

אין אוכלין. כלומר אבל לא במקום שאוכלין בלבד א"כ ראו אותו לוקח מן הסירקי מותר לסייע עמו דליכא למיחש למידי דתולין שזה הביא ממקום ההיתר למכור כאן ולא איפשטא:

על כל פירקא איתאמרת. על הא דתנינן וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום הוא דבעי אם על כל מה ששנינו לעיל קאי מוכר לו פירות ומשאיל לו סאתו וכו' או על הדא הלכתא דמתני' משאלת לחודה אתאמרת ונ"מ במקום דליכא משום דרכי שלום לא התירו:

מן מה דלא תנינן בגיטין. דהתם (בפ"ה) קחשיב לכל הני שאמרו מפני דרכי שלום ולא מייתי מהאי פרקין אלא להך מתני' דמשאלת בלבד הדא אמרה דלא נשנה הכא מפני דרכי שלום אלא על הדא הילכתא דהאי מתני' בלבד ולא על הא דלעיל שאותן התירו אף במקום דליכא מפני דרכי שלום כגון שמצוי לו לקנות הפירות ולשאול הסאה וכיוצא בזה:

תמן תנינן. (בפ"ד דע"ז):

לא לשין ולא עורכין עמו. שאסור לסייע ידי עוברי עבירה:

ותני עלה. בברייתא שם דאף לא בוררין וכו' והכא הוא אומר הכין דאשת חבר בוררת וטוחנת עם אשת ע"ה ואמאי. כאן לחולין. מתני' דהכא בחולין מיירי וכאן במתני' דע"ז בתרומה והחמירו בה:

אית לך למימר נחתום בתרומה בתמיה. וכי נחתום מוכר תרומה הוא:

כאן בלותת. מתני' דהתם איירי בלותת את החטים במים והוכשרו לקבל טומאה ולפיכך אסור והכא בשאינה לותתת:

מתני' מסייעא לחברייא. דקתני משתטיל המים אסור אלמא כל היכא דאיכא הכשר טומאה אסור:

ר' חייא ור' אימי וכו'. גרסינן להא בפרק דלעיל (בהלכה ג') וגי' דהכא עיקרית מאן דאמר לעכו"ם איישר וכו' וכך היא כתובה בפ"ד דע"ז כמפורש ומבואר הכל לעיל ע"ש:

הדרן עלך בנות שוח

פרק ו

הלכה א

מתני' **שלש ארצות לשביעית**. חלוקות הן לענין דין שביעית:

כל שהחזיקו עילי בבל מא"י. עזרא וסייעתו כשעלו מבבל והרבה כרכים שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל:

ועד כזיב. הוא סוף המקום שכבשו עולי בבל:

לא נאכל ולא נעבד. הארץ ההיא אסורה בעבודה בשביעית ואם נעבדה והוציאה כל הצומח בה אסור באכילה:

וכל שהחזיקו עולי מצרים. ולא החזיקו עולי בבל והוא מכזיב ולחוץ ועד הנהר והוא נחל מצרים וכן מכזיב לצד השני ועד אמנה והוא הר ההר המוזכר בגבולות הארץ ות"י טורי אמנום ואותן המקומות אין בהן קדושת הארץ ממש וכהאי דתנן לעיל (בפ"א דדמאי) מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי לפי שכל שהחזיקו עולי מצרים כיון שגלו בטלה קדושתן שקדושה הראשונה שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לע"ל וקדושה שנייה שקדשו עולי בבל והחזיקו בהמקומות אותה קדשה לשעתה ולע"ל:

נאכל אבל לא נעבד. לכתחילה אסור בעבודה אף מכזיב ולהלן. ואם נעבדה מותר באכילה הצומח בה:

מן הנהר ומאמנה ולפנים. האי ולפנים כמו ולפנים בישראל כלומר מהם ולהלאה לצד ח"ל וזהו הקודם למקומות הללו נאכל ונעבד:

גמ' **כתיב אלה החוקים והמשפטים וכו'**. האי סוגיא גרסי' לה (בפ"ק דקידושין) על המתניתין כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ ומשום דקתני במתני' שלש ארצות וכו' גריס לה נמי הכא:

ת"ל השמרו לכם וגו'. דמשמע אע"פ שאתם גולים כדכתיב ואבדתם מהרה מעל הארץ ואפ"ה ושמתם את דברי אלה על לבבכם:

מה אית לך ללמוד. מפרשה זו:

כגון תפילין ות"ת. דכתיבי בתר ושמתם ומנלן לכל המצות שהן חובת הגוף וקאמר דילפינן במה מצינו מתפילין ות"ת:

מעתה משגלו יהו פטורין. אמצות התלויות בארץ קאי שמשגלו בטלו. ומעתה אף לאחר שנגאלו בבית השני יהו פטורין דכתיב בהאי קרא אשר נתן ה' אלהי אבותיך לך לרשתה ונימא דלא נצטוו אלא בירושה הראשונה בלבד:

ולמה ישוע. חסר ה"א:

פגם הכתוב כבוד צדיק בקבר אגב דריש לה להא דכתיב ישוע חסר לפי שפגם הכתוב בכבודו בקבר מפני כבוד עזרא בשעתו כדאמרינן בפ' בתרא דערכין משום דעזרא בעי רחמי על יצרא דע"ז ובטליה ויהושע הו"ל למיבעי רחמי עליה דהא הו"ל זכותא דארץ

ישראל ולא בעי ומשום דהזכיר הכתוב ליהושע בן נון דריש דמקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע שחזרו ונתחייבו במה שהיו פטורין כשהיו גולים:

ממה נתחייבו. בביאתן בימי עזרא ופליגי בה אם חזרו לחיובן ממש כבראשונה או לא:

מדבר תורה נתחייבו. בביאה שניה כמו בראשונה כדדריש מקרא דכתיב אשר ירשו אבותיך וירשתה שתי ירושות במשמע ומקיש ירושתן בשניה לירושת אבותיך בראשונה:

מאבותיך. משמע עוד יותר מאבותיך בדבר אחד כדמסיק שהם נתחייבו אע"פ שהיה עליהם עול מלכות פרס ואבותיכם לא נתחייבו עד לאחר י"ד שנה שכבשו אויביהם ונחו וחילקו ביניהם אבל אתם מיד וראשון ראשון שתירשו קונה ומתחייב במצות:

אמר ר' אלעזר. ר"א פליג וסבירא ליה דלקדושה ראשונה שבטלה משגלו שוב לא קדשה בשניה לענין קדושת הארץ ובימי עזרא לא נתחייבו מדברי תורה במצות שהן חובת הקרקע אלא מאליהן קבלו עליהן להתחייב בתרומות ובמעשרות כדכתיב ובכל זאת אנחנו כורתים אמנה וגו' ואת ראשית עריסותינו ותרומתינו נביא לכהנים ומעשר אדמתינו ללוים וגו':

מה מקיים ר"א ואת בכורות בנינו וגו' ואת בכורי בקרינו וצאנינו להביא בית אלהינו. דכתיבי התם הא בהני ודאי ליכא למימר מאליהן קבלו שהרי אלו אינם תלויות בארץ ואף משגלו היו חייבין בהן:

מכיון שקבלו עליהן וכו'. ולפיכך כתוב לכל אלו לפי שהעלה עליהן המקום כאילו גם אותן קבלו עליהם עכשיו:

מה מקיים ר' יוסי ב"ח. דס"ל מד"ת נתחייבו הא אנחנו כורתים אמנה כתיב:

העלה עליהן הכתוב וכו'. ואע"פ שמד"ת חזרו ונתחייבו:

מה מקיים ר"א מאבותיך דמשמע שמד"ת נתחייבו כמו בירושה ראשונה:

פתר לה. להאי קרא לעתיד לבא על הגאולה אחרונה שתהיה במהרה בימינו:

את הקיני וגו'. שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים לתת לו ארץ עשר עממים ולא מצינו שניתן להם אלא שבע' ואלו הקיני והקניזי והקדמוני עתידין לירש לעתיד לבא וזהו מאבתיך ומפרש מה הן ר' יודה וכו'. מאבותיך ועוד דרשינן יותר מאבותיך שמשאתם נגאלים אין אתם משתעבדים עוד עד עולם:

המהלך מעכו לאכזיב. תוספתא היא (בפי"ח דאהלות):

מימינו למזרח הדרך טהורה משום ארץ העמים וכו'. הכי גריס לה בתוספתא שם ולפי שעכו בצפונה של א"י הוא וכזיב ממנה ולהלן לצד דרום והדרך שבין עכו לכזיב הוא גבול מזרחה של א"י ונמצא המהלך מעכו לכזיב וזהו מצפון לדרום מימינו למזרח של

א"י היא א"י ודאי וטהורה מארץ העמים וחייבת במעשרות ובשביעית ומשמאלו למערב הדרך והיינו לצד השני ונקרא מערב הדרך ואע"פ שהוא מזרח של העולם מפני שהוא להלן ממזרחה של א"י. והואיל והימין הדרך הוא מזרח של א"י קורא לשמאל מערב הדרך ושם טמאה משום ארץ העמים ופטור וכו':

עד שתתודע לך. כלומר שיבא אחד ויאמר לך בכאן נתעקם הדרך וזהו שייך לארץ העמים ואע"פ שהוא מימין הדרך וכן בהכיך שיאמר לך שנתעקם הדרך וזהו שייך לא"י ואע"פ שהיא משמאל הדרך:

עד לבלבו. שהוא להלן מכזיב:

עכו עצמה מה היא. שלא שמענו כאן אלא הדרך שהוא מעכו לכזיב ועכו עצמה שהיא עומדת במקצוע צפונית מזרחית של א"י מה היא אם היא נחשבת לא"י או לא:

מן תרין עובדין דרבי. דלקמן אנן ילפין שעכו יש בה מא"י ויש בה מח"ל לפי שפעם א' חשיב לה כא"י ופעם כח"ל ש"מ שיש בה משתיהן ואיתא להא לקמן בפ"ק דגיטין (בהלכה ב'):

חמתון. ראה אותם אוכלין פת נקיה ביותר ושאל להם במה אתם מלתתין החטים להיות פת יפה ונקיה כל כך ונתכוון לידע אם נשמרו מדבר המכשיר לקבל טומאה:

הורה לנו על מי בצים שאינן מכשירין ואנן שלקין ביעין ולתתיי במיהן סברין מימר מי שלק של ביצים. כך הוא בגטין. כלומר שזה התלמיד אמר להם מי ביצים אינן מכשירין והיו סבורין לומר מי ביצים מי שלק של ביצים קאמר והיו מבשלין ביצים ומלתתין במים שנתבשלו בהן:

ולא אמר. ואותו התלמיד לא נתכוין אלא מי ביצים עצמן וזהו המשקה של הביצים והיינו החלבון דהוי כמי פירות ואינן מכשירין והן טעו בדבריו:

שלא יהא התלמיד מורה הורייה. אא"כ נטל רשות מרבו כי יהיב ליה רביה רשות מידק דייק בלישניה ושלא יטעו בהן השומעין דבריו שמעינן מיהת מהאי עובדא דעכו מא"י היא מדהקפיד רבי על הטהרה ומעובדא אחריתא דלקמן שמעינן דיש בה ג"כ מח"ל:

י"ב מיל כמחנה ישראל. דכתיב ויחנו וגו' וגמירי די"ב מיל הוו וכתיב ומשה יקח את האוהל וגו' והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד אשר מחוץ למחנה ש"מ עד י"ב מיל אסור:

ייתי. יבא עלי אם ידעתי שר' מנא יושב בצפורי:

רבי הוה בעכו וכו'. וזו היא העובדא אחריתא:

מכיפתא ולעיל. מן הגשר שהיה עומד שם ולהלן:

לית את. וכי אין אתה בנו של פלוני שהיה כהן ואתה עומד בארץ העמים וחכמים גזרו טומאה עליה שמעינן מהא דעכו יש בה מחו"ל:

היו גבוהות. שהלך אחר עיניו ונשא אשה גרושה שאינה הוגנת לו וממנה נולדתי וחיילל אותי:

תחומי ארץ ישראל. תוספתא (פרק ד') והתם גריס פרשת אשקלון וחומת מגדל שור וכן נשתנה נוסחת שאר שמות המקומות במקצת:

אשקלון עצמה. מהו:

מן מה דתני גנייה דאשקלון. הגינית של אשקלון הן התחום שמע מיניה אשקלון עצמה כלחוץ הוא:

נמנו על אויר אשקלון וטיהרוהו. משום ארץ העמים:

מפי רבי פנחס בן יאיר. מכח עדותו שאמר שהיו יורדין לשם לירידה הסוחרים שבאשקלון וכהנים היו כדמסיק אלמא אינה בכלל ארץ העמים. וגרסינן להא בפרק שביעי דיבמות (בהלכה ג'):

וטובלין. מפני צינורות של עכו"ם שנתזו עליהן:

למחר. חזרו ונמנו עליה לפוטרה מן המעשרות משום דלא חששו לעדות זו וסבירא להו כדלעיל דאשקלון לחוץ ומשך ר' ישמעאל בר' יוסי את ידיו שהיה רגיל להיות מסתמך על בן הקפר כדי שיבין שאין דעתו מסכמת לזה:

למה לא אמרת לי וכו'. למה לא שאלת אותי הטעם שמשכתי את ידי והייתי אומר לך אתמול הייתי מן המנויים לטהר משום ארץ העמים ועכשיו איך אהיה מן הנמנים לפוטרה ממעשרות ולהחשיבה כחו"ל:

אני הוא שטמאתי. היום אני הוא שטהרתי אתמול בתמיה ויש לפרש דה"ק דבשלמא לענין טומאה גזירה דרבנן בעלמא היא שגזרו על ארץ העמים אני הוא שטמאתי אני הוא שטיהרתי:

ועכשיו. אבל עכשיו לענין מעשרות אני אומר שמא נתכבשה מד"ת להתחייב במעשרות וכהאי מ"ד דאע"ג שלא כבשוה עולי בבל קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לע"ל:

והיאך אני פוטרה מד"ת. דס"ל כמ"ד לעיל דמן התורה נתחייבו בבית שני:

אימתי היא טמאה משום ארץ העמים. לאחר שנמנו עליה לפוטרה ממעשרות אם היא טמאה מיד משום ארץ העמים או עד שתתפשט תקנה זו:

משתשהא הגזירה ארבעים יום. כלומר משתתפשט תקנה זו מ' יום להיות פטורה ממעשרות שהגזירה להיות טמאה משום ארץ העמים היא מחמת תקנה זו אבל קודם

לכן לא שעד שלא נתפשטה יהיה זה נוהג בה חיוב מעשרות וזה יחזיקנה כארץ העמים והן סותרין זא"ז:

א"ר ירמיה. דלא היא שהרי ולא בטעות אנו מחזיקים אותה עד עכשו לחייבה במעשרות בתמיה וא"כ משעה שנמנו עליה לפוטרה מיד היא טמאה משום ארץ העמים ולא איכפת לן אם אחד או שנים שלא ידעו מהמנין שנמנו עליה ויהיו נוהגים בה חיוב מעשרות לפי שבטעות הוא:

א"ר מנא לא כן וכו'. ר' מנא נמי כר' ירמיה ס"ל ועל ר' סימון הוא דמקשה דהא לא כן א"ר יעקב בר אחא לעיל דשמעינן מהתוספתא דאשקלון עצמה כלחוץ וא"כ לכל דבר היא כח"ל לפוטרה ממעשרות ולטמאה משום ארץ העמים:

וכי צור אינו אסור לילך לשם. מסקנת דברי ר' מנא הן כלומר וכי תימא דאי הכי דשמעינן מהאי ברייתא להדיא דכח"ל היא מפני מה הוצרכו להיות נמנין עליה לפוטרה ממעשרות הלכך קאמר דהיינו טעמא לפי שהיו רגילין להיות נוהגין בה חיוב מעשרות ובטעות וע"ז לא היו חוששין דמה בכך אם הן פטורין ומחמירין על עצמן אלא דמשום טומאה הוא דחששו שלא ילמדו ממה שנוהגין בצור דכי אינו אסור לילך לשם מפני טומאת ארץ העמים והקונה תבואה שם אינו מתחייב במעשרות דודאי ח"ל הוא:

דלא תסבור מימר אוף הכא כן. כלומר שיסברו דלפי זה הכא נמי כן דזה תלוי בזה וכמו דצור מחזיקין אותה לטמאה ולפוטרה ממעשרות ה"ה הכא איפכא דכשיראו שנוהגין בה חיוב מעשרות יחזיקו אותה כא"י ויטהרו אותה ג"כ לפיכך הוצרכו להיות נמנין עליה לפוטרה מן המעשרות שיחזיקו אותה כח"ל לגמרי ויטמאו אותה משום ארץ העמים:

אמר. חד לחבריה והכתיב וילכוד יהודה את עזה ואת גבולה אלמא מארץ יהודה היא ואמאי לא החזיקו בה חיוב מעשרות:

ליתי עזה. השיב לו אין זו עזה שבכתוב וכן שאלו הא כתיב שם את אשקלון ואת גבולה והשיב דנמי ליתי' האי אשקלון:

מעתה. תאמר ג"כ על נחל מצרים דליתיה להאי נחל מצרים שהזכיר בכתוב:

ולא מבעלי סיסין הן. והיה מוחזק בימיהם לחייבה במעשרות וכן בתוספת' דקחשיב עיירות שחייבות במעשרות בתחום סוסיתא ועניש'ת וכו':

סבר ר' אימי. דהוה פשיטא ליה שחייבת במעשרות ואע"פ שלא נכבשה שהגרגשי שישב שם פינה מעצמו כמי שנתכבשה דמי:

ג' פרסטיגיות שלח יהושע לא"י. מל' פריסתקא דמלכא ציווי המלך בכתב:

עד בואי וכו'. וזכה לארץ הזאת שהיא חשובה כא"י כמו שאמר מלך אשור:

מפני מה לא גזרו. טומאה משום ארץ העמים על אותו הרוח שבגרדיקו שם מקום הסמוך לגבול:

מפני שנויה רע. ואין רגילין להלוך לשם שנוה רע הוא:

והרי עזה נויה יפה. ולא גזרו וכהאי דפשפשה שם איש אחד שאל לר' אחא ושרא ליה:

והוי חמי גרמיה. ראה עצמו שנתרחק ונתון הוא לחוץ מן מקום הנקרא דיקליא דבבל והוא היה כהן כדאמרי' לעיל (בפ"ג דברכות) ר' זעירא קם מקרי כהן במקום לוי וכן עוד בכמה מקומות ושלח שאל לר"ח ולתרין בנוי דר' אביתר דדמא שהיו בקיאין במקומות להיכן הן נחשבין אם מא"י או מארץ העמים ואמרו לו נוהגין הן הכהנים להיות הולכין ומגיעין עד לשם:

ההן חוטא דנוה. השביל והדרך של מקום נוה והשיב להם נוהגין הן להגיע עד מקום דריי ובההן דרך של בוצרייא עד דפרדיסא:

שנהגו בהן היתר. לענין תרומות ומעשרות:

מעתה לא יחושו כהנים על חלתן. שמפרישין ואנן חמינן רבנן חששין לה ושיהו מפרישין בטהרה וחששו לה משום חלה שלא תהא נאכלת לזרים וקס"ד דר' יוסי דטעמיה דר' אבהו משום הכותים עצמן לפי שאינן נחשבין כישראל והלכך הקשה דמ"ט חששו לחלתן:

לא בגין מילתא דאת אמרת. לא כדקס"ד דבשביל הכותים עצמן א"ר אבהו אלא בגין דדא חלטתון מלכותא בידא. כלומר בשביל אותן העיירות שלא כבש אותם יהושע להיות נחלטין בידו ואין להם דין א"י אבל הכותים קודם שגזרו עליהם היו חוששין לחלתן כדתנן (בפ"ד דחלה) ג' ארצות לחלה וכו':

שאל לר' יוחנן מהו לצאת. לח"ל לקבל אותה ור' יוחנן היה מסופק בשאלתו וא"ל אם מפני סכנת דרכים שהיא צריכה לך שתהיה לה לעזר מפני הסכנה צא ואם היא לא צריכה לכך אלא בשביל כבודה בלבד איני יודע אם מותר הוא. וגרסי' להא לעיל בפ"ג דברכות (בהלכה א'):

עוד היא צריכה לר' יוחנן וכו'. כלומר אע"פ ששמענו שא"ל ר' יוחנן אח"כ אם גמרת לצאת תבא בשלום עדיין הדבר בספק וספוקי מספקא ליה לר' יוחנן אלא מפני שר' יוסי הטריח עליו בדברים אמר לו כן:

שמע ר' אלעזר ואמר אין רשות גדולה מזו. מכיון שברכו אין לך נתינת רשות גדולה מזו ולא מפני שהטריח עליו אמר לו זה:

הקונה. מארץ עמון ומואב מהו בשביעית:

וקשיא. על התשובה דר' חנינא דהוא שאיל ליה על הדא מעמון ומואב והוא אומר לו הדא מענין אחר:

אלא בגין דדרכו של ר' חנינא דלא אמר דבר שלא שמע מעולם ולא היה רוצה להשיבו ריקם בשביל כך על ששאל לו דבר אחד השיב לו דבר אחר:

חמי לן בר נש. אנו מבקשים שתראה לנו אדם אחד שיהא בו כל המעלות הללו ושיעשה כל צרכינו וראה בבלי אחד וא"ל אני רואה לך שיש מקום אחד טוב לפניך:

אתא האי בר נש לגביה דר' יוחנן לשאול אותו אם ילך לבוצרה וא"ל מן בבל לבבל הלא אתה מבבל ולמה לא תלך אל מקום אחר שהוא ג"כ ח"ל:

הדא אמרה הקונה שם. בבוצרה אינו מתחייב במעשרות ובשביעית וכי צור אינו אסור לילך מא"י לשם והקונה שם אינו מתחייב כדלעיל וה"ה בוצרה דח"ל חשיבא כדשמעינן מדברי ר' יוחנן:

אשכח תני. אשכחן ברייתא דתני סימן זה הוא לעמון ומואב ולארץ מצרים שדין שתי ארצות להן אחת נאכלת ונעבדת בשביעית ואחת נאכלת ולא נעבדת:

סבר ר' יוחנן מימר את בצר במדבר. כלומר מעיקרא סבר ר' יוחנן לומר דבוצרה היינו בצר מארץ עבר הירדן כדכתיב בשלש ערים שהבדיל משה בעבר הירדן את בצר במדבר בארץ המישור לראובני והדר שאל לרשב"ל וא"ל בצר בוצרה. בצר לחוד ובוצרה לחוד שהיא מח"ל:

ר' יצחק בר נחמן. מתמה על הא דשאל ר"ל מר' חנינא לעיל הקונה מארץ עמון ומואב מהו ואמר קשיתה עלה קומי ר' יסא לית עמון ומואב דמשה בתמיה וכי לא משה כבש ארץ סיחון ועוג שהיא מעמון ומואב וא"כ דין ארץ עבר הירדן להם וכן הקשה ר' מנא קומי ר' חגיי:

לית עמון ומואב דראב"ע. מסקנת הקושיא היא דהא תנינן (בפ"ד דידים) בו ביום שהושיבו את ראב"ע בישיבה נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית וא"כ עכשיו התירו להם לזרוע בשביעית מפני שלא קידשום עולי בבל ומאי מספקא ליה לר"ל:

א"ר יוסי בר בון. הייני דמספקא ליה לרשב"ל דכתיב כי חשבון וגו' ואם טהרה לגמרי מיד סיחון ועוג או לא טהרה לגמרי דאם טהרה על ידם שיהו ישראל מותרין ליכבש א"כ לעולם חייבת היא דקסבר כמ"ד קדושה הראשונה קדשה לשעתה וקדשה לע"ל ואם לא טהרה פטורה לעולם היא:

החל רש. ודריש ל' חולין ולעולם היתה פטורה:

ההן יבלונה. שם מקום וביקש להתירה בשביעית:
הא לך חתום. תחתום גם אתה על היתר הזה ולא קביל עליו מיחתום ולמחר קם עם ר' מנא ר' חייה בר מדייה וא"ל שפיר עבדת דלא חתמת דא"ר יונה אבוך אנטונינוס יהבה לרבי תרין אלפין דשנין באריסו' דשנין מקומות שמנים וטובות כמו דשנה של יריחו ושיהו שלו להניח לעובדם באריסות וכלומר שמאחר שנתן לו אלו והמקום יבלונה הוא בכללן ונקרא שם של רבי עליהן לפיכך נאכל אבל לא נעבד בשביעית כסוריא ופטור מן המעשרות משום דמ"מ כשדות עכו"ם היא:
כיני מתני'. דהא דקתני עד הנהר אמנה תרווייהו אכזיב קאי מכזיב וכו' כדפרישית במתני':
תני. בתוספתא דתרומות בפ"ב ופ"ב דחלה:
כל ששופע מטורי אמנה ולפנים א"י. והוא הר ההר הנאמר בגבולין וגבול צפוני לא"י הוא וקמ"ל דראש ההר הוא הגבול וכל ששופע ויורד מן ההר ולפנים לצד דרום א"י הוא. מטורי אמנה ולחוץ לצד צפון ההר ח"ל הוא:
הנסים שבים. איי הים שהוא במערב א"י ונחל מצרים שהוא בדרום של א"י ובמקצוע מערבית דרומית ומחובר לים הגדול שהוא במערב נמצא ארץ ישראל בין נחל מצרים לבין הר ההר זה במקצוע מערבית דרומית וזה במערבית צפונית ויש מקומות שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך כמה ימים ובאותם כניסה יש ניסין והן מתפשטין גם לחוץ מא"י לתוך הים לצד מערב לפיכך רואין כאילו חוט מתוח מהר ההר עד נחל מצרים וכל שהוא מהחוט ולפנים א"י והזורע בהניסין במקומות שלפנים חייבות במעשרות ובשביעית ומן החוט ולחוץ ח"ל:
ר' יהודה אומר כל. הים שהוא כנגד א"י הוא א"י עד אוקיינוס שהוא בסוף העולם שנאמר וגבול וגו' וגבול בתרא יתירא הוא אלא למידרש דכל רוחב הים הוא בתוך גבול המערבי:
שבצדדין. כלומר ואם באת לחלק בניסין לא לצד מערב הוא אלא לצד צפון ודרום שיש ניסין שהן מתפשטין לאורך הים ונמשכין חוץ מכנגד א"י מכאן ומכאן ושם ראוי למתוח החוט וממזרח למערב לחלק בין מה שכנגד אויר א"י ובין מה שכנגד אויר ח"ל:
מהן את רואה אותן וכו':
קפלריא. היא עיר היושבת בראש גבהו של הר ההר הגבול הצפוני ועד ים אוקיינוס שהוא סוף העולם במערב וזהו החוט לצפון וכן רואים חוט מחוח מנחל מצרים ועד ים אוקיינוס:
מחוט ולפנים. כלומר בין אלו ב' החוטין הוא א"י שזה הכל כנגד א"י ומהן ולחוץ ח"ל:

לכשיגיעו הגליות. איידי דאיירי בטורי אמנה דריש לה להאי קרא וקמ"ל דמיד כשיגיעו לגבול א"י יגילו וישמחו ויאמרו שירה:

הלכה ב

מתני' **עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר**. סוריא מפורשת לעיל בדמאי פ"ו (בהלכה י') שהוא ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אלו הארצות שכבשן דוד ולפי שכבש אותן קודם שנכבשה כל א"י לפיכך לא קדשו בקדושת הארץ ממש אלא במקצת דינים היא כא"י ובמקצת היא כח"ל והקונה בה קרקע כקונה בא"י לענין תרומות ומעשרות ושביעית והכל מדברי סופרים הוא והלכך במחובר אסור בה העבודה בשביעית ומפרש טעמא בגמרא דגזרו במחובר שלא יהו הכל הולכין מא"י ומשתקעין שם אבל בתלוש מכיון דריוח מועט היא לא גזרו:

כל שכיוצא בו מותר בא"י. כגון בכל דבר תלוש שמותר בא"י או כהאי דתנן לעיל מדברים המותרים לעשות בשביעית מרביצין בעפר לבן ומשקין בית השלחין ועוד כיוצא בהן זהו שעושין אותו בסוריא ולאפוקי דברים האסורים לעשות בשביעית בא"י והא קמ"ל ר"ע דלכל דיני דשביעית עשו סוריא כא"י מדבריהם:

גמ' **א"ר אבהו**. טעמא דגזרו במחובר שלא יהו הכל הולכין ומשתקעין שם:

בתלוש למה הוא מותר. ולמה לא גזרו גם על התלוש שכיוצא בו אסור בא"י כגון האי דאמרינן לעיל (בפ"ד) אין בודקין את הזרעים בעציץ וכן המסקל את האבנים והרבה כיוצא בהן שאסרו מה שהוא נראה שעושה לתקן את הקרקע ואע"פ שהן עצמן בתלוש:

מן גו דהוא חמי רווחא קריב לא נפיק. רווחא קריב הוא ריוח מועט ועל שריוח כזה מצוי וקרוב קרי ליה רווחא קריב כלומר לא חששו לכך שבשביל שהוא רואה שהריוח דבר מועט הוא לא יצא להשתקע שם:

מהו לטחון עם העכו"**ם בארץ**. מי נימא כיון דאין העכו"ם מצווה על השביעית אין כאן מסייע ידי עוברי עבירה או דילמא מכיון שבארץ הוא הוי כגורם לעשות עבודת הקרקע בשביעית דהואיל ויש לו מסייעין אף הוא עובדה ביותר:

מתני' אמרה. ממתני' איכא למיפשט שהוא אסור דקתני עושין בתלוש בסוריא ומשמע הא בארץ אפי' בתלוש יהא אסור ואי דשרי עם העכו"ם א"כ משכחת לה דגם בארץ מותר בתלוש ואמאי קתני סוריא דוקא:

מקום שהוא נאכל ולא נעבד. כהאי דתנינן לעיל מהו להשכיר בהמתו שם מי תלינן דלהביא פירות שוכר הוא זה או דילמא חיישינן דאתי לעבוד בה עבודת הקרקע והרי אסור לעבוד שם בשביעית:

ר' הושעיא יהיב לעממוא פריטין. נתן להם מעות שהן בעצמן יביאו לו הפירות ממקדם ההיתר ולא רצה למסור להם בהמתו:

לא משום דהוא אסור. דהא ליתא ולא ס"ל כהאי דר' יצחק ור' אימי שאסרו דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית אלא מטעמא אחרינא שלא לייחד בהמתו עם העכו"ם דחייש לרביעה כהאי דתנינן (בפ"ב דע"ז) אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם:

ומה אנן קיימין. לפרש מתני' קאי הא דקתני דשין וזורין וכו' אם בפירות של ששית שנכנסו לשביעית הרי אפי' בארץ מותר לדוש בשביעית בפירות של ששית ומאי אריא סוריא דנקט ואם בפירות של שביעית שיצאו למוצאי שביעית קשיא לחרוש לכתחילה מותר במוצאי שביעית ולקצור אסור בתמיה ואמאי לא יהא קוצר מפירות אלו במוצאי שביעית אלא ודאי כי אנן קיימין במתני' בפירות שביעית בשביעית וכגון ספיחי שביעית דמותרין באכילה בסוריא ואפי' כן לא יקצור כדרך שקוצרין בשאר השנים שכל שהוא במחובר אסרו בסוריא מה שהוא אסור בא"י:

ואסר לון הדא אשקייתה. שלא ישקו את השדות בשביעית דצור ג"כ מארצות סוריא היא:

ויאות. עביד דאסר לון וכי הדא לא במחובר הוא שאסור בסוריא:

והא תנינן. (בפ"ק דמו"ק) משקין בית השלחין במועד ובשביעי' ואמאי אסר להן השקייתה סתמא הוה ליה לפרש דלבית השלחין מותר:

א"ר יודן לזרעים שבו. התירו להשקות בית השלחין שלא יפסידו וכי קאמר דאשקייתה אסור היינו לצורך הקרקע עצמה שמשקה אותה כדי שתהא נוחה ליחרש:

ר' מנא בעי. דא"ה דכל שהוא לצורך הזרעים התירו מעתה יהא מותר לחרוש להן כדרך שחורשין סביבות השדה שיתמלאו החפירות מים וישקו אותה ואנן לא תנינן אלא משקין בית השלחין לדברי הכל אבל בעשיית האמה להשקותה ע"י כך פליגי התם ולדידך יהו הכל מודים בה:

הלכה ג

מתני' **בצלים**. של ששית שירדו עליהן גשמים בשביעית וצמחו מאליהן בלא נטיעה:

אם היו העלין שלהן שחורין. כשהבצלים גדילין העלין שלהן משחירין ונתפשטין הלכך אם השחירו הרי הן כנטועין בארץ ואותן העלין אסורין משום ספיחי שביעית:

הוריקו. כלומר כל זמן שהן ירוקין וכמושין הרי אלו מותרין והכי מפרש בגמרא:

אם אינן. האי אינן כמו הינן כלומר אם הן גדלו כל כך שכבר יש להן כח בעלין שכשאוחז אותם יכול לתלוש הבצלים מן הארץ אסורין לפי שהן נחשבין גידולי שביעית:
כנגד כן מוצאי שביעית. כלומר וכך הוא הדין בבצלים של שביעית שנכנסו למוצאי שביעית שגידולי מוצאי שביעית מעלין אותן אם הן יכולין להתלש בהעלין שלהן מותרין ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס:
גמ' **כיני מתניתא וכו'**. כלומר הא דקתני הוריקו קמפרש דלא כשהתחילו להוריק קאמר אלא ה"ק כל זמן שהן ירוקין מותרין הן ואם התחילו להיות שחורין אסורין כדפרישית במתני':
בצל שעקרו. ועישרו:
וחזר ושתלו. מכיון שהשחיר העלין שלו ויש כאן גידולי טבל מתעשר לפי כולה לפי שהגידולין מבטלין את העיקר ונעשה הכל כטבל וצריך לעשר לפי כולה:
מכיון שהשריש. ר' חייא היה שונה בשם ר' יוחנן דלאו מכיון שהשחיר בעינן אלא מכיון שהשריש בארץ בטל העיקר ומתעשר לפי כולה:
ולא שנייא בין שעקרו בששית ושתלו למוצאי שביעית בין שעקרו בשביעית. כצ"ל ואמתני' קאי דקתני וכנגד כן במוצאי שביעית מותרין ומפרש דלא תימא דדוקא בבצל שעקרו בששית ושתלו למוצאי שביעית מירי אבל לא שעקרו בשביעית והלכך קמ"ל דאין חילוק בין שעקרו בששית ובין שעקרו בשביעית ושתלו למוצאי שביעית גידולי מוצאי שביעית מעלין את העיקר ומותרין ודברי ר"ז הן דהוא מפרש הכי להמתניתין וכדמסיק דמכיון שרבה עליו החדש של מוצאי שביעית מותר ואע"פ שעקרו בשביעית:
רבי לא ורבי אימי. פליגי אדר' זעירא ותרויהו אמרי אסור אם עקרו בשביעית ומתני' בשעקרו בששית מירי:
מתני'. הך ברייתא דלקמן פליגי על ר' הילא ור' אימי:
דתני. בתוספת' דתרומות (סוף פ"ה) ומייתי לה לקמן בנדרים פ"ו (הלכה ד'):
כגון טבל. שמתקנו ומעשר שני והקדש שיש להן היתר ע"י פדייה וחדש שהעומר מתירו:
לא נתנו להן חכמים שיעור. אם נתערבו במינן אוסרין בכל שהן אבל שלא במינן בנ"ט:
כגון תרומה וחלה. דאע"ג דמצי לאתשולי עלייהו כיון דליכא מצוה למיעבד הכי לא מיקרי דבר שיש לו מתירין וכן תרומת מעשר:
נתנו להן חכמים שיעור. אם נתערבו מין במינו תרומה ותרומת מעשר וחלה עולין בא' ומאה ועֶרלה וכלאי הכרם באחד ומאתים משום דכפל איסורן שאסורין בהנאה כפלו עלייתן ואם נתערבו שלא במינן הכל בנ"ט:

התיבון. לו חכמים בתוספתא שם שהקשו לו הרי שביעית שאין לה מתירין ולא נחנו לה חכמים שיעור דתנן (בסוף פרק דלקמן) השביעית אוסרת כל שהוא במינה:
אמר להן לא אם אמרתם בשביעית. מה שאמרו אוסרת בכל שהוא לא אמרו אלא לענין ביעור שהכל חייב בביעור וכגון שאין עומדין לאכילה שהן עדיין בארץ והוא של ששית וננכנס לשביעית ונתוסף הגידולין צריך לבער הכל כשיגיע זמן הביעור לפי שגדולי שביעית מבטלין את העיקר:
אבל לאכילה. אם נתערבו פירות שביעית בשל ששית אף במינן בנותן טעם קתני מיהת דלענין ביעור הגידולין מבטלין את העיקר וא"כ ה"ה נמי בבצל של שביעית שעקרו ושתלו במוצאי שביעית גידולי היתר של מוצאי שביעית מעלין את העיקר של שביעית וקשיא לר' הילא ור' אימי ומה עבדין לה:
פתרין לה בעירובין. הא דקתני דלענין ביעור אוסרת בכל שהוא לאו בגידולין מיירי אלא בתערובת שאם נתערבו פירות שביעית במינן הכל חייב בביעור אבל בגידולין חומר הוא בגידולין שאין מעלין את העיקר כדאשכחן דא"ר זירא בשם ר' יונתן לעיל בפ"ה דכלאים (בהלכה ז'):
אפי' הוסיף כמה. אח"כ בהיתר הכל אסור:
שאין גידולי איסור. כלומר גידולין הבאין מחמת האיסור אע"פ שהן עצמן נתוספו בהיתר אין מעלין את העיקר האסור וקסברי ר' הילא ור' אימי דה"ה בשביעית אין הגידולין מעלין את העיקר:
מתניתא. ומהאי מתני' קשיא על ר' זעירא דתנינן לקמן (בפ"ט דתרומות):
ותני עלה. שם:
בד"א. דגידוליהן חולין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והשום והבצלים אפי' גידולי גידולין אסורין וקשיא לר"ז דמתיר בבצל של שביעית שעקרו ושתלו במוצאי שביעית הרי בצל דבר שאין זרעו כלה הוא וקחשיב הכא גם לספיחי שביעית דאפי' גידולי גידולין אסורין ומה עבד לה ר' זעירא:
פתר לה. דהתם מיירי לענין קדושת שביעית שהכל חייב בביעור אבל לאכילה באלו שגדלו במוצאי שביעית ועדיין לא הגיע זמן הביעור כגון שלא כלה לחיה מן השדה מותר משירבה החדש במוצאי שביעית ואין בהן איסור אכילה משום ספיחי שביעית דהגידולין מעלין את העיקר לענין זה:
לארבל. שם מקום:

באילין בצלייא. שעקרן בשביעית ושתלן בשמינית והורה להן כר"ז דמשרבה עליו החדש מותר:

חמתון. כשראה אותן אח"כ שסומכין עליו בזה ועושין לכתחילה כן לעקור אותן בשביעית ולחזור ולשתלן בשמינית אמר להן אני לא אמרתי להתיר אלא במרוכנין כלומר שהטה העלין מל' הרכין בראשו כדי שלא יתגדלו ואם עשה כן בשמינית וא"נ בשביעית בזה הוא דגידולי שמינית מעלין את האיסור:

אנא ידע ראשה וסופה. מעיקרא היכי הוה העובדא ולבסוף וכלומר לא משום הכי אמר להם דבמרוכנין דוקא מותר אלא מעיקרא כר"ז הוי ס"ל וכד שמע אח"כ דר' הילא ור' אימי פליגין שרש מיניה הסיר עצמו ונמנע מהיתר זה. מל' או שרוע. ולא מדינא חזר בו אלא משום חומרא בעלמא:

הלכה ד

מתני' **משיעשה כיוצא בו**. מזה המין דאז תלינן ביה:

עשה הבכיר. מקום שממהר לבכר ולהוציא בתחלת מוצאי שביעית הותר גם מקום האפל שמאחר מלהוציא משום דתלינן ממקום הבכיר הביאום:

רבי התיר ליקח ירק מוצאי שביעית מיד. משום שראה שבשנים או בשלשה ימים הוא נתגדל והכי אמרינן לעיל פ"ז דפאה (בהלכה ד') והלכה כרבי:

מתני' אין מוציאין שמן שריפה שמן של תרומה שנטמא והואיל ואינו ראוי אלא לשריפה קרי ליה שמן שריפה ואין מוציאין אותה מהארץ לח"ל וכן פירות שביעית אלא מתבערין במקומן שמוציאין לסוריא ואין הלכה כר"ש:

מתני' **אין מביאין תרומה מחו"ל לארץ**. כדמפרש טעמא בגמרא שלא יהו הכהנים מרדפין אחריה לח"ל וחכמים גזרו טומאה על ארץ העמים ור"ש מתיר להביא מסוריא הואיל ויכולין ליכנס לתוכה בשיד' תיבה ומגדל כדאמרי' (בפ"ק דגטין) דסורי' על עפרה גזרו ועל אוירה לא גזרו וחכמים ס"ל דאעפ"כ חוששין אנו שמא יבואו ליכנס לתוכה בעצמה ואין הלכה כר"ש:

גמ' **בראשונה היה הירק אסור**. במוצאי שביעית מיד בעיירות הסמוכות לספר א"י משום דחששו שמא מא"י ומשביעית הוא:

אעפ"כ היה אסור להביא ירק מח"ל לארץ כלומר שלא יסמכו על זה ויקחו אף מהארץ אסרו להביאו מח"ל עד שיעשה כיוצא בו בארץ ואח"כ התירו להביא ולא חששו לכך:

אעפ"כ היה אסור. בא"י ליקח במוצאי שביעית מיד אא"כ היה ידוע שהוא מח"ל עד שבא רבי והתיר:

בר מן קפלוטא. דאותו לא רצה להתירו שהיה חושש שמא משביעית הוא לפי שאינו ממהר להוציא כמו שאר ירק ומה עשו אנשי ציפורי הלבישוהו להקפלוט בשק ואפר על גביו כמתאבל על עצמו והביאו אותו לפני רבי ואמרו לו מה חטא הדין קפלוט יותר מכל הירק והתירו להן רבי לפי שהעידו לפניו שגם זה המין ממהר לעשות מיד:

עולא בר ישמעאל בשם ר' חנינא. היה מספר המעשה שפ"א ירדו רבי ור' יוסי בר"י לעכו ומוצאי שביעית היה ונתקבלו אצל ר' מנא וא"ל רבי עשה לנו לפס של תבשיל ירק ועשה להם תבשיל של בשר וכך אמרו לו למחר ועשה להם תרנגולת אחת וכסבור היה רבי שזה מגודל ותרנות שלו ואמר ניכר הוא זה שהוא מפתח של שמואל כלומר שנתגדל בביתו ותלמידו היה ונוהג בוותרנות כשמואל. א"נ על שם ששמואל רופא מומחה היה וזה נתגדל אצלו ויודע שתבשיל של ירק אינו יפה להגוף לפיכך עושה לנו תבשיל אחר:

והשיב לו ר' יוסי אפי' וכו'. כלומר לא בשביל כך אלא אני אגיד לרבי למה הוא עושה כן דמתלמידיו של ר' יהודה הוא ור' יהודה היה אוסר הירק במוצאי שביעית בספרי א"י כמו עכו וכיוצא בו וכשבא אח"כ ר' מנא לפניהם ושאל לו רבי והגיד להם המעשה שבשביל שקיבל כך מתלמידי ר' יהודה הוא נוהג כן ואמר לו רבי צריך היית לנהוג ולעשות כוותין שאנחנו התרנו ליקח ירק במוצאי שביעית מיד:

תמן תנינן. (בפ"ו דנדרים):

הנודר מן הירק מותר בירקות שדה מפני שהוא שם לוי שנקרא ירק השדה וזה לא נדר אלא מסתם ירק:

אסור אף בירקות שדה. לפי שאין זורעין ואין נוטעין ואין ירקות הגנה מצויין ולא נתכוין זה אלא על ירקות השדה:

ואמר טעמא. להך דאמרן והדא דתימר דדוקא עד שלא התיר רבי להביא ירק בשביעית מחו"ל אבל לאחר שהתיר היא שביעית היא שאר שני שבוע. משום דשכיחי ירקות גנה מח"ל ואדעתא דהכי נדר:

עולשין. עולשי שדה חשובין הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית דבשאר שני שבוע דשכיחי עולשי גינה לא חשיבי עולשי שדה ולא הוו אוכלין עד שיחשב עליהן כדתנן בפ"ג דעוקצין:

היא שביעית היא שאר שני שבוע. לענין טומאת אוכלין ולענין נדר דהואיל ושכיחי עולשי גנה הבאים מח"ל עולשי שדה לא חשיבי:

הוון בעיין מימר וכו'. הכתוב כאן בספרי הדפוס טעות הוא ולא שייך אלא על המתני' דלקמן:

גמ' **הוון בעיין מימר**. סברי בני הישיבה לומר דלא פליגין ת"ק ורבי שמעון אלא דמר קאמר לח"ל ורבי שמעון מאי דשמיע ליה קאמר דלסוריא מוציאין:

אשכח. והדר אשכחן חדא ברייתא דפליגי בהאי דינא דר' יהודה סבר עד כזיב הוא דמוציאין דעד כאן מקום שהחזיקו עולי בבל הוא ורבי שמעון סבר עד אמנה והשתא רבי שמעון דמתני' פליג את"ק דלא שרי להוציא לסוריא ור"ש מתיר ולר"ש דברייתא עד אמנה מקום שהחזיקו עולי מצרים ותרי תנאי ואליבא דר"ש:

תני. בתוספתא (ריש פ"ה):

פירות הארץ. של שביעית:

מתבערין במקומן דברי רבי. כצ"ל וכמו שהוא בתוספתא:

מביאן לארץ ומבערן דכתיב בארצך וגו'. ומהאי קרא ילפינן ביעור דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול ודרשינן כל זמן שיש לחיה בשדה אתה אוכל בבית כלה לחיה בשדה כלה מן הבית ודריש האי תנא מדכתיב בארצך דגזירת הכתוב הוא שיהא הביעור בארצך ואפי' בדיעבד ורבי דריש אלכתחלה שמצוה להיות הביעור בארצך ואם הוציאן לחו"ל מתבערין במקומן:

הורי ר' אימי. למעשה כהדין ת"ק לקולא:

ובלבד שלא יעבירם ממקום למקום. אע"פ שהכל חו"ל הוא. צריך לבערן במקום שהוציאן:

גמ' **תמן תנינן**. (סוף מסכת חלה):

אריסטון הביא בכוריו מאפמיא שם מקום וקיבלו ממנו מפני שאמרו הקונה בסוריא כקונה בפרור ירושלים:

ויביא תרומה. ג"כ משם:

בכורים באחריות בעלים. שהן צריכין להביאן לירושלים וחייבין באחריותן עד שיביאו להר הבית כדתנן בפ"ק דבכורים אבל תרומה אין הבעלים מחזרין אחר הכהן אלא הכהן הוא מחזר אחריה שיתנו לו ואם אומר את כן שיביאו תרומה משם אף הן הכהנים מרדפין אחריה לשם וחכמים חששו לזה כדפרישית במתני':

הדרן עלך שלש ארצות

פרק ז

הלכה א

מתני' **כלל גדול אמרו בשביעית**. הא דאמרו גדול מפרש בשבת משום דגדול עונש של שביעית יותר מן המעשר דאלו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ואלו מעשר במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא:

ואינו מתקיים בארץ. משום ביעור נקט לה:

ולדמיו שביעית. שאם מכרן נתפסין הדמים בקדושת שביעית:

יש לו ביעור. כשכלה לחיה בשדה:

זה עלה הלוף השוטה. יש ממיני לוף ששם לויי שלו הוא כך ועל שם שהוא מר כדתנן בפ"ג דעוקצין ומשום שהעיקר שלו הוא מתקיים הרבה בארץ ואין לו ביעור כדתנן במתני' דלקמן תני ליה הכא דהעלין שלו יש להן ביעור:

ועלה הדנדנה. מינט"ו בלע"ז:

העולשין. תרי גווני עולשין איכא עולשי גנה ועולשי שדה וכך בכרישין כרישי גנה וכרישי שדה:

והרגילה. פורקוקל"י בלע"ז:

ונץ החלב. נקרא מקדונ"ס והוא עשב כשסוחטין אותו יוצא ממנו חלב וידוע הוא אצל הרופאים:

החוחים והדרדרים. מיני קוצים של מאכל בהמה:

ספיחי אסטיס. הצבע שלו כעין צבע תכלת וקוצרים אותו וחוזר וצומח ולכך נקרא ספיח:

וקוצה. מין ממיני הצבעונים:

יש להן שביעית. קדושת שביעית נוהגת בהן שלא להפסידם ושלא לעשות בהן סחורה ויש להם ביעור שצריך לבער' מן העול' כשהגיע זמן הביעור:

מתני' **עוד כלל אחר אמרו וכו'**. ומתקיים בארץ. דכיון שאינה כלה לחיה מן השדה שמתקיים בארץ אין לו ביעור אע"פ שיש לו ולדמיו קדושת שביעית:

הערקבלין. בסוף פ' עושין פסין אמרינן מאי ערקבלין אצוותא חרוזיאתה והוא כמין סיב עבה הגדל ונכרך סביבות הדקל ועולה בו כעין לולבי גפנים:

והחלבציץ. מפורש בסוף הלכה דלעיל ביצי נץ חלב:

והבוכריא. מין עשב אחד ובערבי נקרא כנג"ר:

הפואה. פוו"א ובלע"ז זרוי"א:

והרכפא. ברז"ל בלע"ז ויש ששולקין אותן ושותין את המים להמית התולעים שבבטן:

דמיהן מתבערין עד ר"ה. כלומר רואין שיהו מתבערין עד ר"ה ואם לא ביערן מקודם ר"ה מבערן לאח"כ:
ק"ו לדמיהן. וטעמיה דר"מ משום דיש חומר בדמי שביעית יותר מבהן כדקאמר בגמ' ואין הלכה כר"מ:
מתני' קליפי רימון והנץ שלו הנץ הוא הפרח של הפיטמא:
וקליפי אגוזים. וכל אלו ראוין לצביעה הן:
והגלעינין. גרעיני פירות כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאין מהן שמן וגרעיני תמרה ראוין למאכל בהמה הן יש להן שביעית ולדמיהן שביעית:
מתני' **הצבע צובע לעצמו**. כדאמרינן לעיל דשביעית ניתנה לצביעה דכתיב לכם לכל צרכיכם:
ולא יצבע בשכר לפי שאין עושין וכו'. וצביעה בשכר הוי סחורה:
ולא בבכורות. דין הבכור דמוכרין אותו תמים חי בזמן הזה שעומד לאכילה אבל לא בזמן הבית שעומד לקרבן אין לכהן זכות בו כדי למוכרו ובעל מום מוכרו בין בזמן הבית בין בזמן הזה בין חי בין שחוט וכדתנן לקמן (בפ"ק דמעשר שני) והכא קאמר דאע"פ שמותר למכרו כדאמרן מ"מ לא יעשה תמיד סחורה בו שאין עושין סחורה לא בבכורות ולא בתרומות:
ולא בנבלות וכו'. כדקאמר בגמרא דכל שאיסורו מד"ת אסור לעשות בו סחורה מן התורה כדדריש לה מקראי:
ולא יהא לוקח ירקות שדה. שלו ומוכר בשוק דזה הוי כלוקט פירות שביעית לסחורה:
אבל הוא לוקט. כלומר כשלוקט לעצמו לאכילה זה מותר אם בנו מוכר על ידו וכן אם לקט לעצמו לאכילה והותיר מותר למכרו אפי' הוא עצמו והדמים דמי שביעית הן בין כשבנו מוכר ובין כשמוכר הוא בעצמו:
מתני' **לקח בכור למשתה בנו**. בכור בעל מום ומותר באכילה לכל:
מותר למכרו. דזה הוי כנזדמן ואינו אסור אלא לקיימן לעשות סחורה כדלעיל:
ר' יהודה אומר אף מי שנתמנה לו לפי דרכו. אע"פ שאינו צייד אלא שנזדמן לו לפי דרכו לוקח ומוכר:
וחכמים אוסרין. דלא התירו אלא לצייד דוקא ומשום כדי חייו והלכה כחכמים:
גמ' **צבעין לאדם מהו שיהא עליהן קדושת שביעית**. משום דמין הצובעים דקתני במתני' היינו מה שצובעין בהן מיני בגדים דזה ודאי מותר ויש להן קדושת שביעית דשביעית נתנה לאכילה לשתיה לסיכה ולצביעה והבעיא היא אם מותר לצבוע לאדם בדבר שדרך לצבוע בהן כגון אלו הנשים שמתקשטין במיני צבע אם פירות שביעית הותרו ג"כ לכך

ולא נקרא הפסד או לא. נשמעינה מן הדא. דכתיב והיתה שבת הארץ לכם ודרשינן לכם לכל שהוא צורך לכם וצביעת אדם נמי בכלל ועוד הא תני עלה בהדיא בת"כ כגון אכילה וכו' יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולין לרפואה יצאת אלינתין והוא אלונתית שעושין מיין שמן ודבש שאינה אלא לתפילין כמו לטפלין. לקטנים שעושין האלונתית להן והואיל ואינה שוה לכל אדם לא הותרו פירות שביעית לכך ומדלא ממעט בברייתא אלא אלון ש"מ דלצביעה דקתני כולל ג"כ צביעה לאדם שניתנו פירות שביעית לכך:

ר' יונה בעי. מ"ט דיצאת מלוגמא שלא יהא עליה קדושת שביעית ומי גרעה מהא דתני הדן וצר וזרע אסטיס ומינין צבעונין הן ומשל שביעית מיירי:

שזורעין אותן במוצאי שביעית. כלומר אפי' שזרע מהן במוצאי שביעית עדיין קדושת שביעית חלה עליהן וחייבין בביעור ומ"ש דממעטינן מלוגמא:

מאי כדון. והשתא מ"ט וקאמר דשאני מלוגמא דאינה שוה לכל אדם דלכם כתיב השוה לכלכם:

שמע מן הדא. אבעיא דלצבוע לאדם מהדר דר' הילא פשיט לה מהדא ברייתא דדריש לקרא ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה וגו' ותהיה לכל דבר אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע:

ולא נמצא מאבד את אוכלי בהמה. בתמיה כלומר דהא האי קרא באוכלי בהמה משתעי ואי מפרשת לה כפשטה דמרבה גם לצבוע ממאכל בהמה הלא הוא מפסיד אותן ושביעית לא ניתנה להפסד אלא על כרחך תיפתר בצבועין לאדם דלאו הפסד הוא וש"מ לצבוע לאדם מותר:

א"ר מנא. דלא היא דמהכא לא מצית למיפשט בעיין דתיפתר להא דמרבה צבע היינו באוכלי בהמה לאדם שמותר לצבוע לאדם במאכלי בהמה ואנן קמיבעיא לן אם אפי' במיוחד למאכל אדם מותר לצבוע בהן לאדם ולית ש"מ מההיא כלום אלא כדפשטינן מעיקרא מקרא דלכם דבמאכלי אדם משתעי ודרשינן אף לצביעה ש"מ דגם מאכלי אדם הותרו לצבוע בהן לאדם כדאמרן דלא ממעטינן אלא דבר שאינו שוה לכל אדם:

צבעין לבהמה וכו'. השתא בעי אם ניתנו פירות שביעית אף לצבוע לבהמה:

נישמעינה מן הדא דתני בתוספתא (פ"ה):

עקר הורד וכו'. אין בהן קדושת שביעית. כלומר שאותן העיקרין מן המינים הללו עושין מהם מיני צבעים לבהמה ואין להן קדושת שביעית אלמא דלכל מילי שיש בהן קדושת שביעית לא נתנו לצבוע לבהמה שאין לצבע בהמה קדושת שביעית:

מיני כביסות. שכובסין בהן בגדים מהו שיהא עליהן קדושת שביעית ואם הותרה הכביסה בשל שביעית:

נשמעינה מן הדא. דתנינן בתוספתא שם:

הירעונין. ממיני כביסה הן והבורית סאפונ"ו והאהל ממיני אלומ"א הוא וקתני דיש להן קדושת שביעית אלמא דשביעית ניתנה לכביסה מאותן המינין:

בשמים מהו וכו'. ואם מותר לאבדן ולהפסידן ופשיט לה דתני הפרח הלבן וכן פרחי האורז שעשויין להריח בהן ואין עליהן קדושת שביעית:

חברייא. הוו אמרי דר"ש היא הא דקתני הפרח אין לו קדושת שביעית אתיא כרבי שמעון דאמר לקמן בפרקין אין לקטף שביעית והוא אילן אפרסמון מפני שאינו פרי ור' שמואל דחי לה דתיפתר להא כדברי הכל בהדא נסורתא כמו נשורתא כלומר הפרח הנושר ולד"ה אינו פרי:

מיני אדלקות מה איתי לך. בעיא היא מיני הדלקות שמדליקין בהן מה את אומר בהן אם יש להן שביעית כגון ההן פקועה מל' הפקעת של גמי (בפ"י דכלים) שעושין מגמי מכורך כמין פקעיות ועשוי ג"כ להדליק אותן:

וההן ורד תני בה תלת מלין. הוורד דאמרינן לקמן דיש לו שביעית ושנינו בו שלשה חלוקי דינים עלין שלו וכו' מפני שהן נושרין ואינן מתקיימין בארץ לפיכך יש להן ג"כ ביעור:

פיקה שלו הוא העץ האמצעי ובלשון המשנה כמין פיקה יוצא מגודלו כעין חתיכת בשר (בפ"ז דבכורות) גבי מומין וכהנה הרבה במשנה כלומר חתיכות העץ שלו זה יש לו שביעית ואין לו ביעור לפי שמתקיים הוא ואינו כלה:

עיקר שלו. אינו חשוב כלום לפיכך אין לו שביעית ואין לו ביעור שמתקיים בארץ:

מהו לכבוש בשמן מן ההן ורד של שביעית. אם אין זה הפסד הפרי:

אמר לו וכי יש לו מלאכה אחרת. כלומר והלא למלאכה זו עומד שדרך לכבשו כדתנן בסוף פרקין וורד חדש שכבשו בשמן ישן וכו' שמעינן מיהת שכן דרכו:

תני ר"ת אוכל אדם הוא. כלומר דר' ירמיה השיב לו והא תני ר"ת דאוכל אדם הוא ואפשר דשל שביעית אין לכבשו דמפסידו ומתני' דפרקין לקמן דינא אתא לאשמעינן אם כבשו בשמן ולענין נתינת הטעם בהשמן מיתניא:

הורי ר' מנא אורוסטון וכו'. כל אלו שמות המינין מהעשבים הן ועושין מהן מאכל הידוע להם והיו קוראין אותן כך ואלו שדרכן לעשות מהן כך ולא נקרא הפסד שרי ואידך אסור:

מהו לחטן בחטין. לחטן כמו להטן (בפ"ג דמכשירין) המלקט עשבים כשהטיל עליהם להטן בהם חטים להטמין אותן בהן אינן בכי יותן והבעיא אם זה הוא הפסד ומאכלי בהמה יש להן ג"כ קדושת שביעית שאין להפסידן או אין זה הפסד והשיב להם הלא אתון אמרין בשם ר' חנינא שהיה בצפורי והורה שאפי' עלי קרסייה הן הכרישין והן לפעמים מאכל אדם ואפ"ה שרי להטן בעלין שלהן ולא נקרא הפסד:

א"ר יאשיה. כלומר וכן ר' יאשיה אמר שהורה כן ר"ח לעובדא וסמיך עלי להתיר:

אלא חציר בלבד. מיני עשבי בהמה נקראו חציר מצמיח חציר לבהמה:

ושלקחו לקטו בתחלה להטן בהן חטין מותר ותני נמי הכי בתוספתא שם חציר כו' ואם חישב עליהן לאוכל אדם אסור לחטן בהן דזה הפסד מאכל אדם הוא:

ואסור ללות מהן. כלומר להלוות ולשלם ההלואה מהן שאין פורעין חוב משל שביעית כדתנן בפרק דלקמן:

ופריך ולמה אם מפני שיש עליהן קדושת שביעית והרי כל אוכלי בהמה יש להן קדושת שביעית ואפ"ה את אמר דעושין מהן מלוגמא לאדם כדתנן בריש פ' דלקמן:

א"ר יוסי. ומאי קשיא לך שמעינן דזה מותר לעשות מהן מלוגמא לאדם וכן נמי שמעינן שמותר לסוחטן ולעשות מהן סממנין לאדם דהיינו הך אבל לא שמעינן מכאן לעשות מהן שאר דברים שאסור לעשות ממה שיש לו קדושת שביעית:

תמן תנינן. (בפ"ג דעוקצין):

לולבי זרדים. הם הענפים רכים שיוצאין בעת שהאילנות מלבלבין והקצוות הרכים מהן יש שכובשין אותן בחומץ או במים ומלח ואוכלין אותן:

ושל ערלה. ממיני הצנון הוא:

ועלי לוף שוטה. כדפרישית במתני':

למה לפי שהן מרין. ואינן חשובין אוכל עד שיוצא מהן מרירותן:

ותורמוסין לאו מרין אינן. עד שישלקו אותן ואמאי מטמאין טומאת אוכלין בתחלה. ומשני שאני תורמסין שעיקרן הן נזרעין לאוכל אדם אבל אלו לאו אוכל אדם מיקרו עד שימתקו:

לא צורכה דלא שמעינן וכו'. כלומר לא צריכה דקמיבעיא לן אלא הא אם שמעינן נמי שאין קדושת שביעית חלה עליהן עד שימתקו דלא הוו אוכלין לענין שביעית מקודם שימתקו כמו לענין טומאה:

לא כן. אעולשין דמתני' קאי כלומר דפריך וכי לא כן א"ר יוסי ב"ח בסוף פ' דלעיל עולשין של שדה חשובות הן לטמא טומאת אוכלין בשביעית הואיל דעולשי גינה לא שכיחי בשביעית חשיבי אוכלין ואיתמר טעמא לעיל דהדא אמרה עד שלא התיר רבי

וכו' אבל משהתיר רבי להביא ירק מחו"ל אין חילוק בין שביעית לשאר שני שבוע משום דשכיחי עולשי גנה הבאים מח"ל ולא חשיבי עולשי שדה ואינן מטמאין טומאת אוכלין עד שיחשב עליהן והכא נמי לא יהו חשובות אוכלין לענין קדוש' שביעית עד שיחשב עליהן:

ומצינו דבר בתחלה אין קדושת שביעית חלה עליו ובסוף קדושת שביעית חלה עליו. כצ"ל בתמיה אלא דבתחלה חלה ג"כ עליהן קדושת שביעית:

התיבון. ולא והרי מצינו הסיאה וכו'. דתנן ברישי פרק דלקמן דאם לקטן לעצים הרי הן כעצים ואין שביעית חלה עליהן ואם אח"כ חישב עליהן לאוכלין חלה שביעית עליהן. ומשני שאני התם שכן אם לקטן בתחלה לאוכלין חלה שביעית עליהן מיד ואנן לא אמרינן אלא דלא מצינו שבתחלה לא יהא עליהן תורת שביעית כלל ואם חישב עליהן אח"כ לאכילה תהיה חלה עליהן שביעית לבסוף:

הסיאה וכו'. איידי דאייתי להו מפרש להו:

קורניתא. כך שמה:

מהו חלביצין. דמתני' דלקמן:

ביצי. הן השרשין של נץ חלב דתנינן הכא:

גמ' **אמר להן ר"מ.** בתוספתא (פ"ה) היא שהשיב ר"מ לחכמים על הק"ו ואמר מחמיר אני בדמים של שביעית יותר מן העיקר שכן מצינו חומר בהן שהשמן של שביעית מדליקין בו שניתנה שביעית להדלקה ואם מכרו ולקח בו שמן חולין אין מדליקין בו לפי שאין מדליקין בלקוח מדמי שביעית:

החליף שמן בשמן. ושניהן של שביעית אלא שהחליף אחד בשל חבירו שניהן אסורין להדליק לפי שביד כל אחד כדמי שביעית הוא:

מחליף שניהן של חולין. כלומר מחליפין לשניהן בשמן של חולין לפי שהשביעית מתחללת דרך מקח לכ"ע שזה מוכר לו הפירות שביעית וזה מוכר לו החולין:

החליף יין בשמן. ושניהן של שביעית:

כמה דאת אמר יין. של שביעית אין סכין אותו לפי שאין דרך סיכה ביין כדתנן בפרק דלקמן לא יסוך יין וחומץ ודכוותה שמן זה אין מדליקין בו לפי שהשמן ביד זה כדמי היין הוא:

החליף עלין בלולבין. באותן שיש חילוק בין העלין ללולבין שלהן מיירי כהאי דתנינן לקמן לולבי האלה והבטנים ואטדים יש להן שביעית ואין להן ביעור ולעלין שלהן יש

להם ביעור מפני שנושרין מאביהן ואם החליף עלין של זה בלולבין של זה נעשו הלולבין כדין העלין לפי שהן כדמי העלין וצריך לבערן:

החליף אוכלי אדם. של זה באוכלי בהמה של זה כמה דאת אמר אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא כדתנן בריש פ' דלקמן ודכוותה אוכלי בהמה אלו נכנסו תחת האוכלי אדם ואין עושין מהן מלוגמא אף לאדם:

והתנינן. בניחותא והכי תנינן בתוספתא שם מוכרין וכו' וכ"ש אוכלי אדם אין מוכרין ליקח בהן אוכלי בהמה לפי שחמורין הן אוכלי אדם בענין שביעית יותר מאוכלי בהמה והלכך כשהחליף אוכלי אדם באוכלי בהמה נתפסין הן האוכלי בהמה בחומר של האוכלי אדם:

והדא קניבתא דירקא. ירק שקונבין ובוררין אותו והפסולת הנשאר נקרא קניבתא דירקא כלומר מה שנקנב מהירק:

מסקין לה לאיגרא והיא יבשה מן גרמה. לענין ביעור קאמר לפי שזה ראוי לבהמה הוא וחייב בביעור כשמעלין אותה לגג והיא תתייבש מעצמה וזהו הביעור שלה:

ביין עד הפסח. איידי דאיירי הכא בענין ביעור תני לכל הני דקחשיב ביין זמן ביעור שלו עד הפסח של שמינית ובשמן עד העצרת לפי שהשמן מתיישן יותר מן היין ובגרוגרת וכו':

ר' אילא וכו' הכתוב בספרים כאן לא שייך אלא על המתני' דלקמן:

גמ' ר' אילא בשם ר' שמעון בר ווא אמר דר' יוחנן וחברותיה הוון יתבין ומקשיין בדינא דמתני' דיש להן שביעית קתני ומענין ביעור לא הוזכר ומהדינן יש להן ביעור או אין להן ביעור ואדהכי עבר ר' ינאי ואמרו הא גברא דנוכל משאליניהו שאלוהו ואמר להן זה הכלל כל דבר שדרכו לישור יש לו ביעור כדתנן לקמן להעלין של האלה והבטנא וכו' יש להן ביעור מפני שנושרין הן מאביהן ואינן מתקיימין בארץ ודבר שאין דרכו לנשור אין לו ביעור לפי שמתקיים הוא ואלו דקחשיב במתני' יש מהן שדרכן לישור מאליהן כגון הקליפין החיצונים והנץ של רמון דלפעמים נושרין הן ויש מה שאין דרכן לישור כגון הגלעינין וכן הקליפין עצמן יש מהן שאין דרכן לישור:

ושרע תנייא מינה. כלומר ולפיכך הסיר ומנע עצמו התנא מינה ולא שנה כאן מדין ביעור לפי שסמך עצמו על הכלל הזה הלמד ממתני' דלקמן דבעינן שיהא דרכן לישור לעולם כמו העלין דשנה שם ולפיכך לא שנה כאן כלום מביעור דמסתמא אין להן ביעור והיינו טעמא דמתני':

גמ' **מהו לצבוע בטובת הנייה**. שאינו מקבל שכר אלא זה מחזיק לו טובה אם מותר הוא:

מן מה דתני. בתוספתא (פ"ה) היא אלא שחסר שם וניכר החסרון מתוכה וגי' דהכא עיקרית:

השלשושית. מין עשב. וחלביצין דתנן לעיל ואין עומדין לצביעה דהא לא קחשיב לעיל חלביצין במיני צבעונים אלא שלפעמים צובעין מהן איזה דבר מועט וקתני דהתגר עושה לעצמו ולא יצבע בהן לאחרים ואלו ודאי אין מדרך לצבוע בהן בשכר שהרי אינם מיני צבעונים ממש אלא בטובת הנאה וא"כ הדא אמרה שאסור לצבוע אפי' בטובת הנאה:

כתיב טמאים הם לכם וכו'. ומיתורא דקראי דרשינן דאחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה אסור והיינו לסחורה כדמסיק ואזיל כל דבר שאיסורו דבר תורה וכו' וגרסי' להא בבבא קמא סוף פרק מרובה:

והרי חמור. או גמל שאיסורן מדבר תורה ויהא אסור לעשות בהן סחורה. ומשני למלאכתן הם גדילים ואינן עומדין לאכילה ולא אסרה תורה אלא בהעומדין לאכילה:

ר' הושעיא. היה נושא ונותן בשביעית בהדין מורייס שזה נעשה ממיני קמח וידוע הוא דלאו משל שביעית הוא שאין זורעין בה וקמ"ל דלא היה חושש שמא יאמרו מספיחי שביעית הוא:

בהדין חלתותא. קורט של חלתית וקמ"ל דאין קדושת שביעית עליו:

תני. בתוספתא (פ"ו):

לא יהו חמשה מלקטין ירק ואחד מוכר. את הכל ביחד לפי שכשמוכר הרבה ביחד הוי כסחורה:

אבל מוכר הוא שלו ושל חבירו. כלו' אבל מוכר הוא על יד על יד בתחלה את שלו ואח"כ של זה ושל זה דמכיון דמוכר מעט. מעט לא מתחזי כסחורה ואותה מכירה לא אסרו:

ואחד מוכר על ידיהן. על יד על יד כדקתני ברישא ומשום סיפא הוא דהדר קתני לה כדמסיים שם ובלבד שלא יעשוהו פלטר ומפרש לה ר' יוסי בר' בון שלא יהא מזבין בהוא אתר בכל שנה כלומר שלא יקבע עצמו למכור באותו המקום בכל שנה ולהעשות כפלטר המוכר על יד על יד דזה נראה כעושה סחורה תמיד בהן שהרי בכל שנה הוא מתעסק בכך וא"כ אסור בשביעית:

ואית דבעי מימר דאע"פ שאינו מתעסק למכור אותן בכל שנה אמרו ובלבד שלא יעשוהו פלטר והיינו דלא יהא מזבין בכל שעה בשביעית שלא התירו אלא בהזדמנות פעם או פעמים אבל לא בכל שעה שזה כעושה סחורה בפירות שביעית:

תני. בתוספתא שם:

החנווני שהיה מבשל ירקות בשביעית. למוכרן והירק של שביעית הוא לפיכך לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית שהוא שכר הירק אבל מחשב הוא על היין ועל השמן שיש לו מקודם שביעית ועל האבטלה על שכר בטלה וטרחתו ומבליע שכר הירק בהן:
לאלין חלטריא. המוכרין מיני חליטות והן ממיני קמח מטוגנין בשמן וכשהן מטגנין בשמן של שביעית היה מצוה אותן שלא יחשבו שכרן על השמן אלא על הקמח של חטין שזה הוא מקודם שביעית שאין חטין בשל שביעית:
גמ' **תמן תנינן**. בפ' זה בורר וכל הסוגיא עד סוף הלכה להתם שייכא ואיידי דאיירי ר' יהודה במתני' ובלבד שלא תהא אומנותו בכך מייתי לה הכא דהתם נמי קאמר ר' יהודה כעין זה דלענין פיסול עדות נמי בעינן שלא תהא אומנותו אלא בכך ודקאמר הלכה כר' יודה דמתני' נמי אר' יודה דזה בורר שייכא ולא אמתני' דהכא וכן הא דקאמר בסוף הלכה על דפריך אוף הכא כן ומשני תמן אין המלכות אונסת וכו' לא קאי כלל אהאי מתני' אלא על המתני' דלעיל בפ"ד (בהלכה ב') שדה שנחרשה וכו' דהך קושיא והכא כן אהתם קאי וכן האי שינויא דר' יוסי בר בון כדמייתי הש"ס לעיל בקצרה ואני בארתי הכל שם עיין עליו ובמה שמצוין שם:

הלכה ב

מתני' **לולבי זרדים**. זרדים הן הענפים ולפעמים יכרתו מן הגפנים וכשהן לחין נקראו זרדין ולולבי הן הפרח שעליהן:
לולבי האלה. מין אילן כדכתיב כאלה וכאלון גלנד"י בלע"ז ובערבי באלו"ט:
והבטנה. מל' בטנים ושקדים פאסתא"ק בערבי:
ואטדים. מין ממיני הקוצים וצומחים בו גרגרים שחורים קשים כמו אפונים ונאכלין הן:
אבל לעלים. של אלו יש ביעור מפני שנושרין מאביהן והן הענפים המחוברין בהן וקרוי אביהן וכיון שנושרין יש להן ביעור אבל הלולבים אינן נושרין ומתקיימין הן לפיכך אין להן ביעור כדאמרינן לעיל:
מתני' **הוורד**. הם השושנים האדומים שיש להם ריח טוב כדכתיב שפתותיו שושנים נוטפות וגו':
והכופר נקרא בערבי אלח"נא וי"א שהוא הבושם הנקרא גרופיל"י:
והקטף. סתם קטף פירושו הוא השרף היוצא בין מהפרי בין מן העץ או מן העלין ובאילן אפרסמון עיקר השרף שלו הוא מן העץ והוא הצרי הנקרא באלסו"ם ולכן נקרא אילן אפרסמון קטף ע"ש שעיקר הבושם שלו היוצא מן העץ הוא וזהו פריו לפי שאינו עושה פרי אחר:

והלוט'. צרי ולוט תרגומו קטף ולטום וי"א שהלטום הוא הנקרא בלו"ט בל' ישמעאל והוא קאסטאני וי"א שהוא הנקרא צינוב"ר בערבי ובלע"ז פילוניש:

רש"א אין לקטף שביעית. מפני שאינו פרי ר"ש פליג על כל מיני קטף דס"ל דאין השרף פרי והלכה כת"ק ודוקא באילן שאינו עושה פירות כמו אילן האפרסמון וכיוצא בו וקטפו זהו פריו ויש לו ולדמיו שביעית אבל אילן העושה פרי שרף היוצא מן הפרי הוא כהפרי ויש לו שביעית והיוצא מן העץ או מן העלין אינו פרי ואין לו שביעית:

מתני' **ורד חדש שכבשו בשמן ישן**. הורד הוא של שביעית וכבשו בשמן ישן של ששית ילקט את הורד והשמן מותר מפני שהשמן כשהוא ישן אינו נכנס בו כח הוורד מיד אא"כ יניחנו בו זמן רב:

וישן בחדש. אם הורד הוא של שביעית וכבשו בשמן של שמינית שעכשיו נקרא הוורד ישן לגבי השמן וזה חייב בביעור כל השמן מפני שהשמן חדש הוא ונוח להכנס בין טעם הורד מיד ולפיכך חייב השמן בביעור:

חרובין. אבל החרובין ביין מיד הן קולטין לטעם היין וכן היין קולט לטעם החרובין מיד לפיכך בין החרובין הן של שביעית ביין של ששית או שהן של שביעית ביין של שמינית חייבין בביעור:

והשביעית אוסרת כל שהוא וכו'. הא דהדר תני להא לאתויי פירות בפירות שאם נתערבו פירות של שביעית בפירות אחרות מין במינו אוסר בכל שהוא אף לענין אכילה והיינו שקדושת שביעית חלה עליהן וצריך לאכול הכל בקדושת שביעית. ושלא במינו בנ"ט:

גמ' **בראשה דפירקא את אמר וכו**'. אעלין דסיפא פריך דקתני אבל לעלים יש להם ביעור מפני שהן נושרין מאביהן ומשמע דכל זמן שאינם נושרין אין להן ביעור והא ברישיה דפרקא תנינן סתמא דעלי הלוף השוטה וכיוצא בו יש להן ביעור ואין אוכלין אותן אחר זמן הביעור על ידי העיקר שלהן שהעיקרין אין להן ביעור כדתנן לעיל והכא את אמר דאוכלין העלין כל זמן שלא נשרו ע"י העיקר שלהן ואמאי לא נימא מכיון שהן עתידין לישור לא יהו אוכלין אוחן ואע"פ שעדיין לא נשרו כדאמרי' גבי העלין דלעיל:

א"ר פנחס. לא דמיא דתמן בעלין דריש הפרק אין סופו להקשות שהרי העלין אין דרכן להקשות וכיון דהתם אין בהן לולבין הלכך לעולם יש להן ביעור להעלין מפני שאין מתקיימין ועתידין לישור אבל הכא סופו להקשות כלומר דהכא דאיכא לולבין והלולבין סופן להקשות ומכיון שהקשו נעשה הלולבין כאביהן של העלין משום דעל הרוב מחוברין הן העלים עם הלולבין לפיכך כל זמן שלא נשרו הרי הן כלולבין ואין להן ביעור א"נ יש לפרש דהקושי' אירשא דמתניתין קאי דקתני לולבי זרדין והחרובין יש להן

שביעית ויש להן ביעור והעלין לא קתני ומשמע דאין להן ביעור להעלין ומ"ש מהעלין דר"פ דיש להן ביעור ומשני תמן אין העלין סופן להקשות ברם הכא סופו להקשות והיינו עלין של החרובין והדומה להן אין דרכן להיות נובלות וכלות וסופו להקשות קרי להו מפני שמתקיימין הן ולפיכך נעשו כאביהן והן הענפים ואין להן ביעור:

תני. בתוספתא (פ"ה) והכי גרסי' שם לולבי האלה והבטנא והאטדין והעדל ר"מ אומר ללולבין עם העלין אין ביעור וחכמים אומרים לעלין עם הלולבין יש ביעור רש"א ללולבין אין ביעור אבל לעלים יש ביעור מפני שנושרו מאביהן וכולן שנכנסו מערב שביעית לשביעית או שיצאו משביעית למוצאי שביעית נידונין כאילן חוץ מן העדל שנידון כירק והיינו דמייתי הכא הסיפא אמתני' דסתמא כר"ש דתוספתא היא וכולן שנכנסו מששית לשביעית דין ששית להן וחייבין במעשרות ופטורין מן הביעור מפני שנידונין כאילן דאזלינן ביה בתר שנת חנטה ועונת המעשר חוץ מן העדל מפני שהוא כירק דאזלינן ביה אחר שנת לקיטתו בין למעשרות בין לשביעית. עדל מין צנון הוא ושנוי בפ"ג דעוקצין והובא לעיל (בהל' א'):

לית כאן מששית לשביעית ששית. סמי מכאן הא דקתני דאם נכנסו מששית לשביעית דין ששית להן דהא ליתא אלא שביעית הן והתוספת' משבש' היא דהכי מיבעי למיתני דהואיל ונכנסו לשביעית אזלינן לחומרא ושביעית נוהגת בהן ואע"ג דלענין מעשרות אזלינן בהו בתר שנה שעברה כדין אילן מ"מ לענין שביעית מחמרינן:

והתני הסיאה והאיזוב והקורניס שהובילן לחצר. סיומא דמילתיה דר' אבהו בשם ר' יוחנן היא דמייתי ראיה דמחמרינן בשביעית טפי מלענין מעשרות דהא לענין מעשרות תנינן לקמן (בפ"ג דמעשרות) הסיאה והאיזוב והקורני' שבחצר אם היו נשמרין חייבין דמשמע דוקא אם הן נשמרין אבל אם אינן נשמרין אע"פ שהובילן לחצר פטורין מן המעשרות ואלו לענין שביעית תנינן בריש פרק דלקמן כל שאינו מיוחד למאכל אדם ולא למאכל בהמה חישב עליו לאוכל אדם ואוכל בהמה נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה חישב עליו לעצים הרי הוא כעצים כגון הסיאה והאיזוב והקורנית אלמא דלענין שביעית מחמרינן טפי דבמחשבה בעלמא סגי כשחישב עליהן לאוכל אדם ואוכל בהמה נותנין עליהן חומרי שתיהן ולענין מעשרות הא אמרינן דעד שיהו נשמרין בחצר ואכתי לא אסיק הש"ס לפרש טעמא דר' אבהו עד לקמן:

אבל אם היתה שניה נכנסת לשלישית שלישית. כלומר אבל לענין מעשרות אם הן משנה שניה של שני השבוע שמעשרות שלה מעשר ראשון ומעשר שני ונכנסת

לשלישית שמעשר שלה מעשר ראשון ומעשר עני דין שלישית להן ומתעשרין מעשר עני:

מששית לשביעית ששית. ואם נכנסו משששית לשביעית דין ששית להן ומעשרין מעשר ראשון ומעשר עני דגם שנת ששית מעשרות כמעשר שנת שלישית:

הכא. ופריך דהא גופה קשיא הכא את מני לחוריה והכא את מני לקומי' דבסיפא את אמרת משששית לשביעית ששית ואת מחשב לאחריה כשנה שעברה והכא ברישא בשניה נכנסת לשלישית את מחשב לפניה דאמרת דין שלישית להן:

א"ר יוסי היינו טעמא דשלישית וששית אע"פ שאינו נוהג בהן מעשר שני מ"מ יש בהן מעשרות דמתעשרין מעשר ראשון ומעשר עני וכיון דמיהת איכא חיוב מעשרות בשנה שעברה כמו דאיכא חיוב מעשרות בשנה זו לא איכפת לן ומתעשרין כשנה שנכנסין לתוכה אבל בששית שנכנסת לשביעית אם אתה הולך אחר שנה זו שנכנסין לתוכה הרי שביעית אין בה מעשרות כל עיקר ונמצא פוטר אתה אותן מן המעשר לפיכך אזלינן בתר שנה שעברה ודין ששית להן ומתעשרי כשנת ששית:

לא כן א"ר אבהו בשם ר' יוחנן וכו'. השתא פריך כדי לאסוקי טעמא דידיה כלומר ואמאי מחייבת להו בשביעית כדא"ר אבהו בשם ר' יוחנן לעיל והא כיון דאמרת דלענין מעשרות אמרינן בששית שנכנסת לשביעית דדין ששית להן ונימא נמי לענין שביעית כן ויהו פטורין מדין שביעית ומשני דהיינו טעמא:

תמן גבי מעשר ברשות הבעלים הוא ליתן לכל מי שירצה ואין העני יכול ליטלו מעצמו שאומר לו לעני אחר אני נותנו ברם הכא לענין שביעית ברשות העני הן דהפקר הוא וכל מי שירצה נוטל בעצמו וכדמסיק ואזיל:

מוטב ליתן לי אחד בודאי ולא שנים בספק. דרך משל הוא כאדם האומר יותר נוח לי שיהא ת"י האחד בודאי מלהמתין עד שיתנו לי שנים והוא בספק דשמא לא יתנו לי וה"נ כן דיותר נוח הוא לעניים שיהא לאלו דין שביעית והן באין ונוטלין מעצמן מלחייבן לאלו במעשרות ואע"פ שיהיה לה מעשר עני כדין הששית מ"מ הרי לכאו"א בספק הוא דשמא לא יתנו הבעלים לו אלא לעני אחר ומה"ט נמי לא חיישינן דאתו למימר אם אתה מחייבן בשביעית א"כ לא נפריש מהן המעשרות דלא ישמעו לחכמים האומרים דהולכין בזה ובזה להחמיר משום דאף אם לא ירצו להפריש המעשרות לא איכפת להו להעניים ומשום תקנתא דעניים עבדינן הכי:

עלין שכבשן עם לולבין. מדין סיפא דמתני' דהעלין דין ביעור להן והלולבין אין להן ביעור ואם כבשן יחד פליגי בה דאית תנא תני דלאלו ואלו יש להן ביעור הואיל דנותנין

טעם זה בזה ואית תני איפכא דלכולן אין להן ביעור ואית דתני דבדין הראשון שלהן עומדין לעלין יש להן ביעור ולולבין אין להן וקאמר הש"ס דפלוגתייהו תליא בהך פלוגתא במתני' דלקמן (בפ"ט) הכובש ג' כבשים בחבית אחת וכו' ומ"ד אין להן ביעור לאלו ולאלו כר' יהושע דהחם דאמר אוכלין אף על האחרון ומ"ד דבדינן הראשון קיימי כר"ג דאמר התם כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן הבית ואין ענין מין זה למין זה וה"נ כן ולעלין יש להן ביעור ולולבין אין להן ביעור:

גמ' **אתייא דר"ש כר' יהושע**. ר' יוחנן בא לפרש דחכמים דמתני' היינו ר"א ור"ש כר' יהושע דתנינן תמן (פ"ק דערלה) ר"א אומר המעמיד בשרף הערלה אסור א"ר יהושע שמעתי בפי' שהמעמיד בשרף העלין ובשרף העיקרין מותר בשרף הפגין אסור מפי שהוא פרי והאי מתני' דערלה ודאי באילן העושה פירות מיירי דבאילן סרק שאינו עושה פרי לא שייכא ערלה גבי' דונטעתם כל עץ מאכל כתיב ופליגי ר"א ור' יהושע בהשרף היוצא מן העץ או מן העלין דלר"א גם השרף הזה הוא אסור דכפריו הוא ור' יהושע קאמר דאינו אסור אלא שרף היוצא מן הפגים שהוא הפרי והשתא קא"ר פדת בשם ר' יוחנן דר"ש דמתני' דאמר אין לקטף פרי היינו הקטף היוצא מן העץ ומן העלין דשמע לת"ק דקאמר דסתם קטף יש לו שביעית ואפי' בהיוצא מן העלין ומן העץ ואף באילן העושה פירות וכר"א ועלה פליג דאין לקטף הזה שביעית אלא דוקא היוצא מן הפרי והיינו כר' יהושע דהתם:

א"ר זעירא לר' פדת. א"כ לדבריך כמה דתימא תמן הלכה כר' יהושע דלית הלכתא כוותיה דר"א לגבי ר' יהושע והכא נמי את אמר הלכה כר"ש בתמיה והא אנן קיי"ל בכל מקום הלכה כת"ק דמתני' דרבי סתים לן דברי הת"ק שהן חכמים דפליגי עליה דר"ש:

א"ר יונה ודמיא הוא לכל רביה. כך הוא בפ"ק דערלה. ובתמיה הוא דקאמר כלו' דר' יונה אסיק למילתיה דר' זעירא ומתמה על הא דר' פדת דמעיקרא דהיכי מדמי לה האי מתני' דשביעית למתני' דערלה בכולא מילתא וכי כל הרביה והן הגידולין של כל מיני האילן שוין הן כדמסיק ואזיל:

קטף בטל ע"ג שרפו. כלומר אילן קטף והוא האפרסמון בטל הוא האילן לגבי שרפו והיינו שהשרף שלו היוצא מן העץ הוא העיקר ואילן כלומר שאר האילן שעושה פירות אינו בטל ע"ג שרפו שיוצא מן העץ שלו דעיקר הוא הפרי ואין השרף היוצא מן העץ שלו נחשב לכלום וכיון שכן הוא ת"ק דמתני' נמי כר' יהושע ס"ל דלא מיירי הכא באילן העושה פירות אלא בקטף שאינו עושה פירות אלא הקטף שלו זהו פריו ושאני מתני' דערלה דלא איירי אלא באילן העושה פירות והיינו דמסיים ואזיל:

אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן ואין קדושת ערלה חלה עליהן. כלומר הא ודאי דבמתני' דידן שפיר מצינו לומר דבאילן שאינו עושה פירות מיירי שהרי אפילו על אוכלי בהמה קדושת שביעית חלה עליהן וכמו העלין של האילן וכיוצא בהן וא"כ בהא הוא דקאמר הת"ק דיש לקטף שביעית דאינו עושה פרי אחר אלא זה וקטפו זהו פריו אבל ערלה אין קדושת ערלה חלה על דבר שאינו עושה פירות וכמו העלין של האילן סרק והקטף היוצא ממנו וכדומה אלא דוקא באילן העושה פירות חל על הכל וא"כ ר' יהושע דערלה דלא איירי אלא באילן העושה פירות שפיר ס"ל כת"ק דהכא דלא איירי אלא בקטף שאינו עושה פרי אחר או בכיוצא בו באילן סרק דבהא מודה ר"י דקטפו זהו פריו ודלא כר' פדת:

א"ר אבין אית לך חורי. יש לך כאן דבר אחר למיפרך ועל הא דבעי ר"ז לדייק אליבא דר' פדת דאי אתיא האי דר"ש כר' יהושע א"כ נימא הלכה כר"ש כמו דהלכה כר' יהושע לגבי ר"א הא בלאו הכי לא קשיא דר' יהושע אמרה התם מפי שמועה דקאמר שמעתי וכו' ואיכא למימר דליה לא סבירא ליה הכי אבל ר"ש דמתני' בשם גרמיה אמרה הוא עצמו ס"ל כן ומיהת לענין הלכתא לא קיי"ל כוותיה דר"ש ואע"ג דהוה אתיא מילתיה כר' יהושע דהא ר' יהושע לאו אליבא דנפשיה אמרה. א"נ דר' אבין אדר' פדת גופיה מהדר דאית לך חורי לפרוכי מילתיה דקאמר אתיא דר"ש כר' יהושע הא ר' יהושע שמעתי קאמר ואיכא למימר דליה לא ס"ל הכי. ועיקר:

למה. ובעי הש"ס אליבא דר' אבין ולמה ומ"ט נימא דר' יהושע אליבא דנפשיה לא ס"ל כהאי דשמע בהאי דינא:

שרף פרי פגין פרי. כלומר אי משום דמספקא ליה לר' יהושע דאפשר דשרף עצמו הוי נמי פרי וא"כ שרף העלין והעיקרין של ערלה אסור או דנימא דוקא הפגין פרי הוי והמעמיד בשרף הפגין הוא דאסור ולא בשרף העלין והעיקרין והא דקאמר על מילתיה דר"א שמעתי וכו' היינו משום דר"א מדמה להו לכולהו שרף אהדדי דקאמר סתם המעמיד בשרף ערלה אסור ועלה' קא"ר ר' יהושע אני שמעתי לחלק בין שרף העלין והעיקרין לבין שרף הפגין ולדידי מספקא לי האי מילתא אי אמרינן קטפו זה פריו או לא:

ואין תימר שרף פרי עשה כן בתרומה מותר. כלומר דהש"ס מסיים לפרש הנ"מ אי אמרינן דמשום דמספקא ליה לר' יהושע הוא משום דלא תקשי ומאי נ"מ לענין ערלה הא אפי' אי מספקא לן מ"מ אסור הוא משום חומרא דערלה הלכך קאמר דלענין תרומה הוא דאיכא נ"מ בהא שאם עשה כן בתרומה שהעמיד הגבינה בשרף של תרומה דאין תאמר שרף פרי כלומר דאיכא לספוקי דשמא השרף של העלין הוי נמי פרי א"כ גבי תרומה

מותר שאם הפריש הפירות עם העלין והעמיד בשרף העלין ליכא איסורא לזרים דהא לא שייך למיסר כ"א באיסורי הנאה כמו ערלה אבל תרומה אין איסורה איסור הנאה כדקאמר לקמיה:

ואין תימר פגין פרי עשה כן בתרומה אסור כלומר אבל אי הוה ברירא לן דדוקא שרף הפגין הוי פרי ותו לא בזה ודאי תרומה כערלה ואם העמיד בשרף פגי תרומה אסור כמו בערלה:

ולמה שהניית תרומה מותרת וכו'. סיומא דמילתא היא בפירוש הנ"מ לתרומה דאין תימר משום ספק דשרף הוי פרי מותר הוא בתרומה דשאני תרומה מערלה כדפרישית:

גמ' **הכא את אמר**. אריסא בדין דוורד פריך מאי שנא חדש בשמן ישן דאת אמר ילקט את הורד והכא ישן בחדש את אמר חייב בביעור וקאמר ר' אבהו דתרי תנאי נינהו:

יכיל אנא פתר להון וורד בחד תנא. כצ"ל וורד חדש וכו' כדפרישית במתני':

הדרן עלך כלל גדול

פרק ח

הלכה א

מתני' **כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד לאוכל אדם**. כגון חטים תאנים וענבים וכיוצא בהן. אין עושין מהן מלוגמא לאדם. מלוגמא מלה מורכבת היא מלא לוגמא. ושם לוגמא הוא על צד אחד משני צדדי הפה מבפנים וכלומר לעיסה אחת שילעוס מן החטים או מן התאנים לשום על מכתו או לעשות תחבושת או רטיה וכיוצא בו זה הכל אסור בשביעית מדבר המיוחד לאדם לאכילה כדדריש בגמ' דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה דבר המיוחד לכם יהיה לאכלה ולא למלוגמא ורפואה אבל דבר שאינו מיוחד למאכל אדם כגון קוצים ודרדרים הרכין וכיוצא בהן שהן מאכל בהמה עושין ממנו מלוגמא לאדם אבל לא מלוגמא לבהמה:

וכל שאינו מיוחד לא לאוכלי אדם ולא לאוכלי בהמה כדמפרש לקמיה כגון הסיאה והאיזוב והקורנית הרי זה תלוי במחשבתו:

חשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה. שיהא לזה ולזה נותנין עליו חומרי אדם שאין עישין ממנו מלוגמא וחומרי בהמה שאסור לשלקן לפי שאין משנין פירות שביעית מברייתן כדרך שאין משנין בתרומה ומעשר שני ודבר שדרכו לאכול מבושל אין אוכלין אותו חי ודבר שדרכו לאכול חי לא יאכלנו מבושל לפיכך אין שולקין אוכלי בהמה:

לעצים. חשב עליו לעצים הרי הוא כעצים ואין בו קדושת שביעית כעצים וה"ה אם חשב עליו לאכילת אדם בלבד הרי הוא כשאר פירות שהן לאכילה:

כגון הסיאה. מפרש לה בפרק דלעיל הסיאה צתרא ונקרא בערבי פידר"ג ואיזוב בערבי צעתו"ר איזופו בלע"ז וקורנית נקרא בערבי האש"א ובלע"ז שידרייאה והן מיני עשבים: גמ' ר' בון בר חייא בעי קומי ר' זעירא מכדי אוכלי אדם ואוכלי בהמה שניהן הן כתובין בפרשה לכם לאכלה ולבהמתך וכו' מה ראית לומר דאוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא ואוכלי בהמה עושין מהן מלוגמא לאדם:

לכם לאכלה מיעוט. הוא באוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא:

ומיעט אוכלי בהמה. ונמעט נמי אוכלי בהמה וכדמסיק הקושיא אמר רבי בון בר חייא וכו' דאיהו הוא דהקשה מעיקרא לר' זירא ומהדר ליה נמי השתא דהא כל מדרש שאתה דורש מהפסוק ושובר אח"כ מדרש הראשון אין זה מדרש וה"נ כן הוא שאם אתה דורש לאכלה למיעוט דרוש נמי לאכול דכתיב בקרא דלבהמתך תהיה כל תבואחה לאכול דממעט למלוגמא. ואם אין אתה דורש כן ללאכול דסיפי' דקרא נמצא שובר אתה מדרש הראשון דלאכלה ואין זה מדרש:

ר' יוסי לא אמר כן. כדר' זירא ומיתרצה הקושיא דר' בון כדלקמן:

לכם לאכלה מיעט. והדר כתיב לך ולעבדך ולאמתך וגו' ולבהמתך וגו' כל תבואתה לאכול חזר ומיעט ומיעוט אחר מיעוט לרבות הוא ואכתי לא אסיק להשינוייא עד דרבי מתנייה דלקמן והיינו דפריך הש"ס מאי לרבות דקאמר' אם לרבות לאיסורא לאוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא א"כ סוף סוף הדרא קושיא לדוכתא ואימא דריבה נמי אוכלי בהמה לאיסורא וכהאי דא"ר בון בר חייא כל מדרש וכו' ואם ריבה כאן ריבה נמי כאן:

א"ר מתניה. לא היא אלא ה"ק אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות וריבה מלוגמא שמותר לעשות והלכך כשמיעטתה אוכלי אדם מיעטתה דבמיעוט הראשון אין לנו לרבות כ"א למעט ונמצא לאכלה דכתיב גבי אדם למעט מלוגמא היא והמיעוט השני הוא דמרבה מלוגמא ונמצא כשריבתה אוכלי בהמה הוא דריבתה דלאכול דכתיב גבי בהמה הוא מיעוט השני ולרבות הוא:

אוכלי בהמה מהו לעשות מהן צבועין לאדם. אם הותרה כמו מלוגמא לאדם וקאמר דק"ו הוא דמה אם אוכלי אדם שאסור לעשות מהן מלוגמא לאדם מותר לעשות מהן צבועין לאדם כדאמרינן בריש פרק דלעיל דאפי' אוכלי אדם עושין מהן צביעת אדם אוכלי בהמה שהותר למלוגמא לאדם לכ"ש שהותרו לעשות מהן צביעה לאדם:

מיני מלוגמיות שהן עומדין למלוגמא ולרפואה מהו לעשות מהן לצביעה לאדם וקאמר דהא נמי ק"ו מאוכלי אדם הוא דמותר:

לא צורכה דלא אוכלי בהמה. כצ"ל מהו וכו' כלומר לא איצטריך למיבעי לן אלא הא אם אוכלי בהמה מותר לעשות מהן צבעין לבהמה מי נימא דכמה דאת אמר דאוכלי אדם אף שלא הותרו למלוגמא הותרו לצבע לאדם ה"נ דכוותה אוכלי בהמה אף דלא הותרו למלוגמא לבהמה הותרו לצבע לבהמה או לא:

א"ר יוסי. דלא דמיא דאם אמרת באוכלי אדם שהותרו לצבע לאדם שכן צבעי אדם יש להן קדושת שביעית דחלה עליהן תאמר שנעשה אוכלי בהמה לצבע בהמה והרי צבע בהמה לא חלה עליו קדושת שביעית כדאמרי' לעיל שם:

ניחא. אמתני' מהדר דקתני נותנין עליו חומרי אדם וחומרי בהמה וניחא הוא לפרש לחומרי אדם שאין עושין ממנו למלוגמא וחומרי בהמה מאי נינהו וקאמר שאסור לשלקן כדפרישי' טעמא במתני':

תני. בבריית' על אלו דתנינן במתני' דבמחשבה הן תלוין ואם המוכר מוכר אותן על מנת לאוכלן והלוקח לוקח הוא לעצים לא הכל ממנו כלומר אין מחשבתו של הלוקח כלום ולא כל הימנו להפקיע מהן קדושת שביעית הואיל וכבר חישב עליהן המוכר לאוכלין חלה קדושת שביעית עליהן וכן אם המוכר מוכר לאוכלין וכו' וזה מכ"ש הוא שהרי גם הלוקח חישב בשעת המקח לאוכלין ופשיטא דלא מהניא מחשבתו אח"כ שנמלך עליהן לעצים אלא משום הסיפא נקט לה:

המוכר מוכר לעצים וכו'. כלומר אלא בהא הוא דמיבעיא לן אם המוכר מכרן לעצים והלוקח הוא שחישב בתחלה לאוכלין ואח"כ נמלך וחישב עליהן לעצים מהו מי נימא דהואיל והמוכר ג"כ חישב עליהן לעצים מהניא מחשבה בתרייתא דהלוקח שיהו לעצים או דילמא מכיון שהלוקח כבר חישב עליהן בתחלה כשבאו לידו לאוכלין תו לא מצי הדר ביה ומפרש ואזיל בהי גוונא מיירי דמיבעיא ליה הכי:

מה אנן קיימין. בהאי בעיא ובאיזו שעה היא נתינת מעות והמשיכה:

אם בשנתן לו מעות ואח"כ משך. כלומר אם נתינת המעות היה מיד בשעת המקח ומשיכת הלוקח לא היתה אלא אח"כ כשחזר ונמלך עליהן לעצים בזה לא הוה שייכא הבעיא דבכה"ג ודאי דמי עצים נתן לו וזהו אפי' למ"ד מעות קונות מד"ת ולענין שאינן יכולין לחזור בהן וא"כ הכא בשעת נתינת מעות הקנה לו המוכר להלוקח את המקח ודעתיה דהמוכר לעצים היה וכשקיבל הדמים בשביל מחשבה שיהיו לעצים הוא שקיבל ואע"ג דדעתיה דלוקח היה בשעת המקח לאוכלין מ"מ דעת המוכר שמקנה

לו היה לעצים ובו הדבר תלוי שמקנה לו בשעת נתינת המעות ולמ"ד משיכה היא דקונה מד"ת פשיטא שהוא לעצים שהרי המשיכה היתה כשנמלך הלוקח וחישב גם הוא לעצים:

אם בשמשך. בשעת המקח ואח"כ נתן לו מעות בזה נמי לא מספקא לן דאיפכא הואי דדמי אוכלין נתן לו שהרי אפי' למ"ד מעות קונות מודה הוא דמשיכא עדיפא לענין דאם קדמה המשיכה דכבר נקנה המקח אלא דס"ל דמעות קונות אף שעדיין לא משך הלוקח וא"כ הכא שבשעת המקח היה דעת הלוקח לאוכלין ואדעתא דהכי משך אותן ודאי דבדעתו הדבר תלוי שהוא עושה הקנין במשיכתו וכיון שמשך אותן אדעתא דאוכלין ונקנו לו מה שנתן דמים אח"כ בשביל דמי אוכלין נתן וכלומר דבכה"ג אין אנו הולכין אחר שעת נתינת המעות שאע"פ שלא נתן לו המעות עד אחר שנמלך עליהן לעצים לאו כלום הוא לפי שכבר נקנה לו במשיכה מאז שהיה דעתו לאוכלין והרי מה שנתן הדמים בשביל דמי אוכלין הוא שנתן:

אלא כי אנן קיימין. להבעיא בכה"ג דוקא הוא:

בשנתן לו מעות ואח"כ משך. כלומר שהנתינת מעות והמשיכה היה מיד בשעת המקח אלא שבתחלה נתן המעות ואחר כך משך ואם נתינת מעות הוא עיקר הקנין אם כן בדעת המוכר הדבר תלוי שהרי מיד כשנותן לו המעות מקנה הוא לו ואף שעדיין לא משך ודעתיה דמוכר לעצים הוא וכשנתן לו המעות אחר כך דמי עצים נתן לו אבל אי אמרינן דאין המעות קונות ועיקר הקנין מד"ת משיכה היא א"כ בשעה שנתן המעות עדיין לא קנה הלוקח וכשמשך אח"כ הוא שקנה אותן ומכיון שדעת הלוקח בשעת הקניה לאוכלין היתה א"כ דמי אוכלין נתן לו וכלומר שעת הקניה היא לאוכלין ובדעת הלוקח הדבר תלוי שאז היה דעתו לאוכלין ובכה"ג הוא דמיבעיא לן לדינא וקאמר דתפלוגתא דר"י ור"ל היא וכו' דלמ"ד אין המעות קונות מד"ת אלא משיכה דוקא א"כ דמי אוכלין נתן לו וכדפרישית ולמ"ד מעות קונות מד"ת דמי עצים נתן לו וכדאמרן:

המוכר מוכר לעצים וכו'. השתא מיבעיא ליה בגוונא אחרינא דאם לא נגמר המקח ביניהן לזה או לזה אלא כל א' מהן מעמיד על דבריו המוכר אומר לעצים אני מוכר לך והלוקח אומר לאוכלין אני רוצה ליקח ממך ולא נתרצו ביניהן ואח"כ לקח ממנו סתם ולא פירש לכך או לכך ומיבעיא לן אחר איזה מחשבה אנו הולכין:

וייבא כהדא וקאמר הש"ס דאתייא כהדא דתנינן בתוספתא דקידושין (סוף פ"ב) זה אומר במנה וזה אומר במאתים והלך זה לביתו וזה לביתו ואח"כ תבעו זה את זה אם הלוקח תבע את המוכר יעשו דברי מוכר ואם המוכר תבע את הלוקח יעשו דברי לוקח:

וכא כן. וה"נ כן הוא דאם אח"כ תבע המוכר את הלוקח יעשו כדברי הלוקח והרי הן לאוכלין וחלה קדושת שביעית עליהן ואם הלוקח הוא שתבע את המוכר יעשו כדברי המוכר והרי הן לעצים:

הלכה ב

מתני' **שביעית ניתנה לאכילה וכו'**. בפירות האילן או באילו שאין דרך רוב בנ"א לזורען מיירי דאלו מותרין באכילה ולא גזרו עליהן כדאמרינן לעיל (בפ"ד במתני' ב') ומפרש בגמרא כשדרכו ליאכל אבל אין מחייבין אותו לאכול דבר שאין דרכו לאכול כגון פת שעיפשה וכיוצא בו תבשיל שנפסד ולא קניבת ירק וזהו הנשאר מהפסולת הירק אחר שקנבו ובירורו אותו וכן דבר שדרכו לאכול כשהוא חי אוכלו חי ודבר שדרכו לאכול מבושל אוכלו מבושל ואין משנין אותן וכן לשתיה וכו':

וכן. הוא הדין בתרומה ומעשר שני שלא ניתנו אלא לאכילה ושתיה וסיכה ואין משנין אותן מדבר שדרכו בכך לדבר שאין דרכו בכך:

קל מהן שביעית. בדבר זה שניתנה להדלקת הנר כדדריש בריש פ' דלעיל תהיה אף להדלקת הנר משא"כ בתרומה ומעשר שני שהתרומה כל זמן שהיא טהורה לא ניתנה להדלקה ואם נטמאת מדליקין בה אבל מעשר שני אין מדליקין בו בין שהוא טמא בין שהוא טהור שלא ניתן אלא לאכילה ולשתיה ולסיכה ולא להדלקה והכי איתא בתוספתא (פ"ז) וכן הלכה:

גמ' **אין מחייבין אותו לאכול וכו'**. כדפרישית במתני':

אין שומעין לו. לפי שאין דרכן לאכלן חיין:

אין מחייבין אותו לשתות וכו'. בפ' כיצד מברכין מפרש להו אניגרון מיא דשילקי אכסיגרון מיא דכולהו שלקי ואם שלקן משביעית אין מחייבין אותו לשתות המים לפי שאין דרך לשתותן אלא עם השמן כדאמר התם:

ולא יין ושמרים. כלומר היין שיש בו שמרים הרבה וא"א לבוררן אין מחייבין אותו לשתותו כך וכן הוא בתוספתא (פ"ו) לשתות יין בשמריו:

לא יהא מגמע חומץ ופולט. לפי שהוא מפסידו ועוד שניכר שהוא לרפואה וכל המיוחד לאדם לא ניתנו לרפואה בשביעית:

ואינו חושש. שאם נתרפא נתרפא כדרך ששנינו בשבת:

לא יערערנו בשמן. שזהו לרפואה אבל לתוך אניגרון נותן הוא שמן הרבה וגומע ואם נתרפא נתרפא:

לא יסוך יין וחומץ וכו' ומפרש לה כגון החושש את ראשו וכו' שלפעמים עושין זה לרפואה ובשל שביעית אסור שאין דרכן לסיכה וניכר שהוא לרפואה:

אין מפטמין את שמן של שביעית לתת בתוכו עיקרי בשמים שיהא מפוטם מפני שהעיקרין בולעין את השמן והולך לאיבוד. אבל לוקח הוא שמן ערב שביעית. כלומר אבל שמן ערב שיש לו ריח לוקח הוא בשביעית ואינו חושש שמא נתפטם בעיקרי בשמים משל שביעית וכך הוא בתוספת' שם אין מפטמין שמן של שביעית אבל לוקחין שמן ערב לסיכ' מ"מ:

ר' אימי סבר מימר. דהאי מ"מ הוא לומר אפי' מישראל החשוד על השביעית וא"ל ר' יוסי לא אמרו אלא בסתם שאינו ידוע אם הוא חשוד או אינו חשוד הא אם ברור הוא שהוא חשוד אסור ליקח ממנו:

מהו לפטם יין של שביעית. דבמעשר שני תנן (בפ"ב) דמ"ש אין מפטמין את השמן אבל מפטם הוא את היין ובשביעית מהו:

נישמעינה מן הדא. דקתני במתניתין קל מהן שביעית וכו' וא"כ אם במעשר שני החמור לענין הדלקה מותר בשביעית מכ"ש לפטם את היין דמותר במעשר שני שהוא מותר בשביעית:

א"ר אלעזר דר' יהודה היא. (בריש פרק יא דתרומות) תנן אין מפטמין את השמן אבל עושין את היין ינומלין אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו ומפרש לה ר"א דר' יהודה דמתיר בבישול אוסר הוא בינומלין דהיינו מפטם שנותן לתוכו דבש ומיני בשמים וטעמא דאינו מותר לר' יהודה אלא במשביח את היין עצמו שהוא מתקיים ביותר כשמבשלו אבל במפטם שהוא ינומלין שאינו משביח את היין להתקיים ע"י כך אוסר וה"נ מאן דתני אסור ר' יהודה היא:

קל מהן שביעית וכו'. דקתני במתני' ופריך וכי תרומה לא ניתנה להדלקת הנר ומשני תרומה טמאה היא שניתנה להדלקת הנר דזהו שמן שריפה שאמרו בכל מקום ותרומה טהורה אין מדליקין בה אבל שביעית אפי' טהורה ניתנה להדלקת הנר:

על מיסחי. נכנס לרחוץ במרחץ:

לזיסימי אודייתא. לזוסימי הוא כהאי דאמרינן פ' במה טומנין כוספא דיסמין וזהו הוורד של יסמין ונכבש בשמן שומשמין ועושין אותו לסוך ולרחוץ את הזוהמא ואדייתא הוא מהגדל בשדה. וכל השדמות עד נחל קדרון בירמיה (ל"א) תרגומו וכל אדיתא:

וא"ל לשלוחו העל לי הצלוחית הזאת עם השמן לאשונא להתנור לחממו כדי שיהא נוח לסוך ולרחוץ בו ושל שביעית היה וא"ל זה וכי לית הוא אסור לסוך במרחץ כהאי ברייתא דלקמיה:

אתא זה השליח ושאל לר' ירמיה וא"ל שר' חזקיה צוה לו כך:

אתא. ר' ירמיה וא"ל לר' חזקיה הלא אתה למדתנו זה ותני בברייתא כן אין סכין שמן של שביעית במרחץ וכו'. והא דתנינן שמן של שביעית סכין בו היינו שסך עצמו מבחוץ ונכנס אבל במרחץ אין סכין בו משום בזיון קודש וכן לא שמן שריפה כדמסיק דטעמא מפני בזיון קדשים:

לא בבתי כנסיות וכו'. כלומר וכן אין סכין בו לא בבתי כנסיות ובתי מדרשות מפני שנראה כבזיון קדשים בפני רבים:

הלכה ג

מתני אין מוכרין פירות שביעית וכו' כלומר מה שמותר למכור כאותו ששנינו בפ' דלעיל שאם לקט לעצמו והותיר מותר למכרו וכיוצא בזה וכן מותר למכור מעט מעט כדאמרי' שם (בהלכה ד') וכשמוכרן לא ימכור לא במדה ולא במשקל ולא במנין שלא יהא נראה כסוחר בפירות שביעית ומדקדק למוכרן בצמצום במדה וכו' אלא מוכרן אכסרה שמתוך כך ימכור אותם בזול ויהא ניכר שהוא נוהג בהן מנהג הפקר:

ולא תאנים במנין. כלומר שאע"פ שדרך למוכרן במשקל וה"א דכשמוכרן במנין מותר וכן הירק שדרכו להמכר במנין וה"א כשמוכרן במשקל מותר שאין זה כדרך שרגילין למוכרן קמ"ל דאפ"ה לא משום דהוי כמדקדק במכירתן:

בש"א אף לא אגודות. מפני שהוא דרך שאוגדין אותו למכור בשוק:

ובה"א את שדרכו לאגוד אותו בבית מה שהוא מדרך לאגוד אותו כשמביאו לבית מותר לאגוד אותו למוכרו לשוק לפי שאגודת הבית מסתמא הוא דרך אכסרה שאינו מדקדק כמה יהיו באגודה לפיכך מותר למכור לשוק כדרך אגודה זו אבל אם אין דרכו לאגדו כשמביאו לבית אלא כשמוכרו בשוק אוגד אותו מודו ב"ה שאין מוכרין אותו אגודות שניכר שאגודה זו למכור בצמצום הוא והוי כסחורה:

ונץ החלב. מפורש בריש פרק דלעיל:

גמ' **למה לא ימכרו במדה וכו' כדי שימכרו בזול**. כלומר שמתוך שאינו מקפיד עליהן לצמצם ימכרו בזול וכדפרישית במתניתין:

וישקלו בליטרא וימכרו בזול שאם אין הקפידא אלא כדי שימכרו בזול א"כ הו"ל לחכמים לתקן שלעולם ימכור אותן בזול יותר מבשאר השנים ולמה אסרו לשקול וה"ה

דפריך על מדה ומנין וחדא מינייהו נקט. ומשני אם אתה אומר כן אף הוא אינו נוהג בהן בקדושה כלומר דמ"מ חששו שאם ימכור אותן דרך מכירה של שאר שמם אתי לזלזולי בהו ולא ינהוג בהן קדושת שביעית ואע"פ שמשנה הוא המקח ועוד דאם אתה מתירו למדוד וכו' אתי נמי לדקדק בהמקח:

תני. (בתוספתא פ"ד):

אלא כפירות הארץ. שלא במדה וכו' דלא ליתי לאחלופי ואם היו נכרין שהן מחו"ל מותר:

איליין קורדקייא. כמו חיפי קורדנייתא בפ' כל שעה כלומר כגון אלו שרגילין להעלותן מן סוסיתא והיא בח"ל סמוך לא"י כדאמרינן לעיל (בפ"ו בהלכה א') ארץ טוב זו סוסיתא ומעלין משם למכור בטבריא:

זה שהוא מודד בכפיש'. והיא עשויה למדידות הרבה עד כאן הוא כך ועד כאן הוא כך והוא לא מדד בצמצום אלא שנזדמנה לו ב' וג"פ כפי מה שרצה אסור למוד בה דהוי כמתכוון למדוד:

א"ר הושעיא אסור מימר עבד אצבעך. בתמיה וכי אסור לומר עשה כך באצבע שלך לסימן שעד כאן יהיה כך וכך וזה נמי כך הוא דמכיון שלא נתכוין למדידה ממש אין כאן איסור:

טבח כהן שנתמנה לו בכור. ואנן תנן בפ' דלעיל שאין עושין סחורה בבכורות אא"כ לקחו למשתה בנו או לרגל ולא צריך לו מותר למכרו והא כיון דטבח הוא לא התירו לו והבעיא היא אם מותר לקטעו קופדין וזהו לחתיכות חתיכות בשר ולמכרו בשוק דאפשר דמכירה כזו לא מיחזי כעושה סחורה:

ר' ירמיה סבר מימר. דבכה"ג שרי ורצה לפשוט ממה דשרו ב"ה את שדרכו ליאגד בבית אוגדין אותו למכור בשוק וה"נ מכיון שדרך לעשות חתיכות חתיכות לבית מותר למכור כך לשוק:

א"ר מנא. דלא דמיא דאדרבה כל גרמא היא אמרה דהוא אסור. מכל עצמה של מתני' נלמד שזה אסור שהרי הכא דרכו כך למכרו בשוק חתיכות חתיכות ושלא יהא נראה כעושה סחורה בגופו של הבכור ולא התירו ב"ה במתני' אלא דווקא בגוונא של האגודה שאינו מדרך לעשותה כשמוכר לשוק:

הלכה ד

מתני' **הילך איסור זה ולקוט לי ירק היום**. אין זה כדמי שביעית ושכרו מותר אבל אם אמר לקוט לי בו ירק היום ל' זה משמע יותר בשכר של שביעית ושכרו אסור להוציא

ממנו לשאר דברים אלא שצריך לנהוג בו כדמי שביעית שהוא לאכילה ושתיה כמו פירות שביעית:

כשאלקוט ירקות שדה אביא לך. בשכרו מותר מפני שא"ל כן בשעת המקח ואותו הככר הרי הוא כפירות שביעית אבל אם לקח ממנו סתם בהקפה ה"ז הפונדיון כחוב עליו לא ישלם לו מדמי שביעית לפי שאין פורעין חוב מדמי שביעית:

גמ' **מה בין האומר לקוט לי ומה בין יהאומר לקוט לי בו**. ומ"ש זה מותר וזה אסור:

מהלכות של עממום הוא. של גמגום שבגוף הדין גמגמו בו ואינו אלא חומרא בעלמא ולפיכך התירו באומר לקוט לי ולא אמר בו וכן להני דחשיב להו לקמן:

תמן תנינן. (ברפ"ג דמע"ש):

תמן תנינן. (ברפכ"ג דשבת) וגריס להא הכל שם במעשר שני וכן במסכת ע"ז (בפ"ב):

פיתי. של נכרים:

עוד היא. גם זו מהל' של עמעום:

קשייתה. הקשיתי לפני ר' יעקב בר אחא מהו מהלכות של עממום היא דקאמר גבי פיתן מפני שיש לפרש בזה לכאן ולכאן:

כך אני אומר. אם כך אני אומר במקום שאין פת ישראל מצויה בדין היה שתהא פת עכו"ם מותרת ועמעמו עליה ואסרוה אף בשאין פת ישראל מצויה. או כך אני אומר במקום שפת ישראל מצויה בדין היא שתהא פת עכו"ם אסורה ועמעמו עליה והתירוה. וכן הוא בהדיא לקמן (בפ"ג דמעשר שני) ובשבת (בפ"ק):

ויש עמעום לאיסור. בתמיה ומאי תיבעי לך דלא שייך לשון עמעום לאיסור דאי לאיסור החמירו מיבעי ליה ולהיתר הוא דשייך ל' עמעום וכלומר שלא התירו בפירוש אלא בגמגום שלא רצו לאסור:

ופת לאו כתבשילי עכו"ם הוה. כל זה הוא מדברי ר' מנא והלא פת היה נראה שהוא כתבשילי עכו"ם וכי כך אנו אומרים ג"כ בתבשילי עכו"ם שבדין היה שבמקום שאין תבשילי ישראל מצוים שיהו מותרין אלא שעמעמו לאסור בתמיה והלא מדינא אסורין:

אלא כן היה אלא ע"כ כך הוא במקום וכו'. כלומר אפי' שאין פת ישראל מצויה היה בדין שתהא אסורה כתבשיל שלהם ועמעמו עליה והתירוה מפני חיי נפש:

כדברי. כלומר אפילו לדברי מי שהוא מתיר ובלבד מן הפלטר ולא מבעה"ב:

ולא עבדין כן. לא נהגו כך אלא נוהגין היתר אף בפת בעל הבית:

רשב"ל אמר במראה לו את הקלח. מתני' דקתני לקוט לי ירק היום שכרו מותר מיירי במראה לפועל את הקלח של הירק וא"ל כן והלכך ברישא מותר שאינו אלא כנותן שכר

רגלו שיביא לו הקלח הזה ואם אמר לקוט לי בו א"כ על האיסר קאמר בזה האיסר תלקט לי והוי כמכר:

ר' יוחנן אמר דאין חילוק ואפי' לא הראה לו נעשה כמי שהראה לו ומותר ברישא דשכר רגלו נותן לו:

מתניתא. האי ברייתא פליגא על ר"ל דקתני כשאומר לו הביא לי ממקום פלוני אע"פ שלא הביא חייב ליתן לו שכרו מפני ששכר רגלו הוא נותן לו והשליח שליחותו קעביד קתני מיהת דשייכא שכר רגלו ואפי' בשלא הראה לו וקשיא לר"ל:

פתר לה במראה לו. אותו מקום פלוני כגון שהיה סמוך ונראה:

מתני' פליגא על ר' יוחנן דתני. בתוספתא דמכלתין (פ"ו):

לא יאמר אדם לעני הילך סלע זו והבא לי לקט היום וכו' דכיון שהקדים לו הסלע או הדינר וא"ל הבא לי בזה מתנות עניים שלך הוי כמי שלוקט בשביל הבעה"ב הזה ואסור שמפקיע מן המעשרות ועוד דאין העני זוכה בהן עד שיגיעו לידו ואינו יכול למוכרן לזה מקודם אבל אומר לו בלקט שתביא לי היום דבזה לא הוי כמוכר לו מקודם אלא אחר שיזכה בו העני והרי הוא שלו יביא לו בעד הסלע והדינר שקיבל:

וכן אתה מוצא בבן לוי. שאמר לו אחד כן בשביל המעשר שלו קתני מיהת בסיפא דכשאמר לו הילך דינר זה בלקט שתביא לי דלא הוי כמכר. והרי לא הראה לו כלומר דטעמא הוי משום דלא הראה לו המקום ללקוט ואת אמר כמו שהראה לו. כלומר ולדידך דאת אמר אפי' לא הראה לו נעשה כמו שהראה לו ואם כן התם גם בסיפא יהא אסור וקשיא לר' יוחנן דהא מיהת שמעינן מהכא דלא אמרינן נעשה כמי שהראה לו והשתא במתני' אמאי שכרו מותר בשלא הראה לו ומה עביד לה ר"י ומשני קל שהקילו בשביעית שהיא מדרבנן והלכך אמרינן בה נעשה כמי שהראה לו לקולא ואע"ג דלא אמרינן הכי בעלמא:

תני. בתוספתא שם ר' יהודה ור' נחמיה אוסרין בלקח מן הנחתום ככר אע"פ שא"ל כשאלקוט ירקות שדה אביא לך ומפרש לה מה אנן קיימין לפלוגתייהו ובמאי הוא דפליגי:

בההוא דאמר הב לי. הככר הזה וברי לי דאנא יהיב לך מירקות השדה שאלקט ור' יודה ור"נ דאוסרין טעמייהו שאין ירקות שדה מצויין והלכך אף שזה אמר לו ברי לי שאני אביא לך לא סמך הנחתום על דבריו שאינן מצויין בשביעית ושמא לא ימצא ללקוט לפי שהכל רצין לזכות מן ההפקר ומה שנתן לו הככר כחוב בעלמא נתן לו ומש"ה אסור אם מביא לו אח"כ דהוי כפורע חובו משביעית וחכמים מתירין דס"ל ירקות שדה מצויין הן

וסמך הנחתום על זה ולא נתן לו הככר שיהא כחיב עליו אלא זה מקבל הככר וזה יקבל הירקות שדה שבודאי ימצא ללקטן ולהביא לו:

הלכה ה

מתני' **אין נותנין**. דמי שביעית לא לבייר והוא החופר בורות לא יתן לו שיספיק לו מים לכל תשמישו אלא דוקא אם הוא נותן לו שיספיק לו מים כדי לשתות כדקתני סיפא אבל הוא נותן לבייר לשתות:

ולא לבלן המחמם מרחצאות:

ולא לספר. שכר התספורת:

ולא לספן. שכר הספינה:

ולכולן לכל האומנין הוא נותן. דמי שביעית או פירות שביעית מתנת חנם ולא בשביל שכרן ואע"פ שממילא לא יתבעו ממנו שכר כשנותן להם מתנה שרי:

גמ' **תני**. בחדא ברייתא דר' יוסי אומר אף אין נותנין דמי שביעית לא למבייר וכהאי דשנינו במתני':

ופריך מיחלפא שיטתיה דר' יוסי דתמן הוא אומר. בתוספתא (פ"ו) דגריס התם פירות שביעית אין לוקחין בהן מים ומלת ר' יוסי אומר לוקחין בהן מים ומלח והיינו דרמי דר' יוסי דהך ברייתא אדר' יוסי דהתוספתא והש"ס לא הביא כאן אלא דברי הת"ק דהתוספתא וכמו וכו' הוא והכא אמר הכן א"ר יוסי אף לא למבייר:

מה פליגין. כלומר דהש"ס בעי לאסוקי דהאי רומיא דר' יוסי אדר' יוסי אי אפשר לשנויי בענין אחר אלא דנימא תרי תנאי ואליבא דר' יוסי ומפרש לה דבמה פליגי הני תנאי אליבא דר' יוסי:

בשתשמשו. כלומר ר' יוסי דתוספתא מתיר אף במים של שאר תשמישיו אבל בשתיה אף ר' יוסי דהך ברייתא מודה דלוקחין בהן ות"ק דהתוספתא אוסר אפי' לשתות:

הוי. דשמעינן דמאן תנא במתניתין דקתני אבל הוא נותן לבייר לשתות ר' יוסי דאידך ברייתא היא:

א"ר יוסי. הוא ר' יוסי אמורא דלא היא דדברי הכל הוא דלשתות שרי אליבא דכ"ע ואפי' לת"ק דהתוספתא דלא פליגי אלא בשאר תשמישיו:

כאן לאדם כאן לבהמה. כלומר והאי רומיא דר' יוסי אדר' יוסי הכי הוא דמתרצינן דר' יוסי דהתוספתא דע"כ דמתיר אפי' בשאר תשמישיו היינו לצרכי אדם ור' יוסי דאידך ברייתא דאסור אף ליתן למבייר היינו שיספיק מים לצורכי בהמה והשתא מתני' אתיא

כת"ק דהתוספתא דלשאר תשמישיו אסור ואפי' הוא לצורך האדם ולשתות שרי דבהא כ"ע מודים:

תני. בתוספתא דב"מ (בפ' יא בסופו) ומייתי להא בפ' יא דנדרים (בהלכה א'):

מעין של בני העיר. שמושך והולך לעיר אחרת ואין בו כדי סיפוק לשתיהן:

הן ואחרים קודמין הן לאחרים. לחייהם ולחיי אחרים חייהן קודמין ורשות בידם לסותמו שלא ילך לעיר אחרת שלמטה הימנה:

אחרים ובהמתן. חיי אחרים וצורך בהמתם של אותה העיר חיי אחרים קודם לבהמתן:

כביסתן וחיי אחרים. אם אין בו יותר אלא כדי שיעור אחד או לצורך כביסת בגדיהם או לצורך חיי אחרים כביסתן קודמת לחיי אחרים:

מאן תנא כביסה חיי נפש. ודמיא לחייהן וחיי אחרים ר' יוסי הוא דתני בתוספתא דמכילתין (פ"ו) אין נותנין מהן מפירות שביעית לא למשרה להשרות הפשתה ולא לכביסה:

ור' יוסי מתיר בכביסה. דחיי נפש היא ולרבנן כביסתן וחיי אחרים חיי אחרים קודמין:

מחלפא שיטתיה דר' יוסי דתמן. (בריש פי"א דנדרים) אמר דאין רחיצה בכלל נדרי ענוי נפש והכא הוא אמר הכביסה חיי נפש:

אדם מגלגל ברחיצה. יכול הוא לגלגל עצמו ולהתאפק מלרחוץ גופו ואין אדם מגלגל עצמו בכביסה וכדאמרינן התם דלר' יוסי אלימא ליה כביסה דערבוביתא דמנא מייתי לידי שעמומיתא:

יהודה איש הוצי וכו'. עשה עצמו נטמן במערה ג' ימים לעיין ולעמוד על טעמו של דבר מנין הוא זה שחייהן קודמין לחיי עיר אחרת:

הן הויתה. היכן היית וא"ל וכו' וקרא ר' יוסי לר' אבורדימוס בריה וא"ל השיב לו הטעם הזה וא"ל מדכתיב תהיינה הערים האלה עיר ועיר ומגרשיה סביבותיה ודרשינן תהיינה לעיר ועיר לכל צרכיה ואח"כ לצורך סביבותיה:

א"ל ר' יוסי מי גרם לך שלא ידעת הטעם דלא פלתה. כמו דלא ילפת עם חבירך. וכך כתוב הוא בנדרים. שעשית נטמן במערה בפני עצמך ולא למדת עם חביריך:

הלכה ו

מתני' **תאנים של שביעית אין קוצין אותן במוקצה**. כשרוצה לייבשן ולעשותן קייצי תאנים לא ישטיחן במוקצה והוא המקום העשוי לכך ששוחטין עליו התאנים:

אבל קוצה הוא בחרבה. מייבש אותן במקום אחר שהיא חרבה כדדריש בת"כ ומייתי' לה בגמ' לא תבצור לא תבצור כדרך הבוצרין מכאן אמרו תאנים של שביעית אין קוצים אותן במוקצה אבל קוצה אותה בחורבה:

אין דורכין ענבים בגת. כדרך שעושין בשאר השנים אבל דורך הוא בעריבה. כלי שלשין בו את העיסה והכל כדי לשנות בהם מדרך שאר השנים:

בבד ובקוטב. כדרך שעושין שמכניסן בבית הבד ומשימין עליהן עץ גדול וכבד ובראשו אבן גדולה ונקרא קוטב ובשביעית לא יעשה כן:

אבל כותש. אותן ומכניס לבודידא. בד קטן:

ר"ש אומר אף טוחן הוא אותן בתחלה בבית הבד ובקוטב וחוזר ומכניס להבד קטן והלכה כר"ש:

גמ' **כתיב ואת ספיח קצירך לא תקצור הא**. כלומר מכאן אמור דקצירה כנגד הקוצרים לא שלא יקצור כדרך הקוצרים:

א"ר לא. כלומר דר' אילא מסיים ומפרש להאי דרשא דעל ספיחי היתר אמרו שהרי אם אינו ענין לספיחי איסור שהן משביעית עצמה שכבר נאמר שדך לא תזרע וגו' תנהו ענין לספיחי היתר מהזרעים שנפלו לפני שביעית ואמרה התורה שלא יקצור אותן בשביעית כדרך הקוצרים:

א"ר מנא לכך נצרכה. ר' מנא מוסיף הוא דלכך נצרך הכתוב לאותן עשבים שעלו מאליהן שלא תאמר שיהו מותרין לקצור כדרך הקוצרים לפום כן צריך מימר דאף בעלו מאליהן צריך לשנות מדרך הקוצרים:

את ספיח קצירך וגו' כך הוא נדרש בת"כ מן השמור בארץ וכו' כלומר כל מה שתוציא הארץ אין אתה יכול לשמרו אלא צריך שיהא מפקירו לכל ובוצר אתה מן המופקר ואפי' כן לא תבצור כדרך הבוצרין:

לטחון בריחים כר"ש. דמתיר לטחון אותן כמו בשאר השנים:

ולעשות בקוטבי כרבנן. כאילו רבותנו שהתירו לעשות:

שלא יהו נוטלין שכר בדיהן יין. של שביעית או שמן אלא מעות:

כר' יודה ור' נחמיה הורי לון. דאסרי לעיל (בסוף הלכה ד) גבי לקח מן הנחתום ככר בפונדיון שלא יביא לו מירקות שדה שמלקט בשביעית דסבירא להו דהוי כפורע חובו מדמי שביעית:

תני. בתוספתא (פ"ו) החמרין והגמלין והספנין שהיו עושין בשביעית שכרן משביעית ופליגי ר"ז ור' הילא בפירושה ומייתי להא בריש פ"ה דע"ז:

בפירות היתר היא מתניתא. כלומר דלא מיירי שעשו מלאכת איסור אלא בפירות שהן היתר כגון בשל הפקר וכיוצא בזה מה שהוא מותר בשביעית ומהו שכרן שביעית דקתני: **שיהו נוטלין ממה שיהו עושין שכרן שביעית**. כלומר שמותרין ליטול בשכרן משל שביעית עצמה ממה שהיו עושין בה:

וההיא דהורי ר' יוחנן. כצ"ל וכן הוא בע"ז שם. כלומר ולא חיישינן להא דהורי ר' יוחנן שלא יהו הבדדין נוטלין שכרן משביעית כגון משמן שביעית או מיין שעשו אלא מעות משום דס"ל להחמיר כר' יודה ור' נחמיה ואנן כתנא דמתני' סבירא לן:

ר' הילא. לא מפרש הכי. אלא במכתפי פירות עבירה היא מתניתא שעשו מלאכת איסור ומהו שכרן שביעית דקתני שחלה על שכרן קדושת שביעית:

כהאי וכו'. כלומר ולא קשיא ממתני' דפרק דלעיל דקתני גבי פועל שא"ל לקוט לי ירק היום שכרו מותר דשאני חמרין כדא"ר אבהו בשם ר' יוחנן בע"ז שם דביין נסך קנס קנסוהו חכמים ושכרו אסור והכא נמי קנס קנסוהו בחמרין משום דנפיש אגרייהו והלכך שכרן שביעית אבל פועל דלא נפיש אגריהו לא קנסוהו רבנן משום כדי חייו ופועל דיי"נ משום חומרא דיי"נ הוא:

הלכה ז

מתני' אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול שאם תפסל בשביל שמן התרומה ישרף הכל ונמצא מביא את הירק של שביעית לידי פסול:

ר"ש מתיר. דס"ל מביאין את הקדש לידי פסול ואין הלכה כר"ש:

והאחרון אחרון נתפס בשביעית. דכתיב כי יובל הוא קודש תהיה לכם מה קודש תופס את דמיו אף יובל ושביעית שדינם שוה תופסין את דמיהן אי מה קודש תופס את דמיו והוא יוצא לחולין אף יובל ושביעית כן תלמוד לומר תהיה בהווייתה תהא כיצד לקח בפירות שביעית בשר וכו' כדמפרש בגמ':

גמ' **תמן תנינן**. בפרק עשירי דזבחים:

ובכולן. בכל הקרבנות כולן רשאין הכהנים לשנות באכילתן ולאכול כמה שהן רוצין צלויין וכו':

ר"מ אומר לא יתן לתוכן תבלי תרומה שלא יביא את התרומה לידי פסול. שאם יפסלו הקדשים משום נותר יפסלו גם התבלי תרומה משום טעם הקדשים הבלוע בהן:

אתייא יחידאה דהכא כסתמא דתמן. כלומר יחידאה דזבחים והוא ר"מ סתים לן רבי תמן בשביעית והיינו מתני' דהכא דדברי הת"ק כר"מ דזבחים שאין מביאין את הקדשים לידי פסול:

ודיחידאה דהכא כסתמא דתמן בתמיה. כלומר דמתמ' הש"ס עלה מאי קאמרת ומאי נפקא לן מינה דסתם ת"ק הוא כר"מ והלא לא סתם לן רבי המתני' דנימא הלכה כסתם משנה שהרי מחלוקת ר"ש בצדו אלא כלומר דילמא איפכא הויא דמשום האי טעמא דסתמא דהכא דהת"ק כר"מ דתמן ור"מ ור"ש הלכה כר"ש כדאמר הכא לקמן (ברפ"ג דתרומות). וגרסי' כאן להא דלקמן מאי כדון וכו' דהכא הוא דשייך. מאי כדון ומאי הוי עלה וקאמר דהלכה כר"מ דתמן דזבחים דהיא רבנן דהכא דאפ"ה הואיל וסתים רבי הת"ק כר"מ הלכתא כוותיה דלעולם הת"ק היינו כרבנן דפליגי עליה דר"ש והלכה כרבים:

נהיגין הוינן מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה על יד על יד ואוכלין מיד שלא יבוא לידי פסול:

האחרון אחרון וכו'. ומפרש ואזיל הא כיצד וכו' דלעולם פרי עצמו של (שביעית) נשאר באיסורו והאחרון אחרון נתפס ג"כ ושניהן קדושת שביעית עליהן לענין הכל:

שביעית מהו שתצא דרך חילול. משום דהא דאמרן אינו דרך חילול אלא שלקח בעד פירות שביעית בשר ודרך חילול הוא שאומר פירות שביעית יהו מחוללין על מעות האלו כדרך שפודין הקדשות והשיב להן ולמה לא:

ר' אלעזר פליג. דדוקא דרך מכירה כדלקמן:

כל מי שיש לו מעות מדמי שביעית והוא רוצה לחללן על עיסתו. שתהא קדושת שביעית חלה על העיסה והמעות יצאו לחולין מחללו וזה כר' יוחנן:

מי שיש לו סלע וכו'. בתוספתא (פ"ו) היא שנויה:

והוא רוצה ליקח לו חלוק. ואינו יכול לפי שהחלוק מתקיים הוא לאחר הביעור ודמי שביעית צריך שיאכל בהן קודם זמן הביעור:

והוא נותן לו. והרי קדושת שביעית על הפירות וחוזר ואומר להחנווני הרי פירות האלו נתונים לך במתנה ואוכלן החנווני בקדושת שביעית:

והחנווני אומר לו הרי הסלע זו נתונה לך במתנה והסלע הרי הוא חולין שיצא לחולין כשמכר לו הפירות ונכנסו לקדושת שביעית ולפיכך יכול זה ליקח בו חלוק וכל מה שירצה קתני מיהת דדרך מכירה דוקא מתחללת וזהו כר' אלעזר:

שתי חמרא ויהיב פריטוי של דמי שביעית בעדו. וקאמר דעד כאן ר' יוחנן יכול הוא לעשות כזה דהוא אדם מהימן ומאמינין לו עד לאחר זמן ולא הוי כפורע חובו מדמי שביעית הא שאר כל האדם דלא מהימנינן ליה היכי עביד וקא"ר יעקב דנותן לפניו שני מיני מעות דמי שביעית ודמים אחרים ומחוי ליה בהדא באלו דמים אחרים והוא יכול

לנסוב מן הדא דמי השביעית וכן היה עושה ר' חזקיה כשהן באין אצלו ליקח ואמר להן הב לי קומוי תתן המעות לפני:

ומן גו דהוא אמר וכו'. כלומר מכח זה שאמר הב לי קומוי מעות אלו. ואלו אע"פ שנותן לו מדמי שביעית כמאן דלא יהיב ליה מדמי שביעית היא שהרי אם היה רוצה היה לוקח מדמים האחרים:

הלכה ח

מתני' **אין לוקחין עבדים וכו'**. שלא ניתנו אלא לאכילה וכיוצא בה:

ואם לקח יאכל כנגדן. כנגד אותן דמים שהוציא יאכל מממונו בקדושת שביעית:

אין מביאין קיני זבים וכו'. לפי שהן דברים שבחובה ואינם באים אלא מן החולין:

אין סכין כלים. דלא ניתנה שביעית אלא לסיכת אדם:

מתני' עור שסכו בשמן של שביעית ר"א אומר ידלק מפני שהעור בולע הרבה ועם כל זה ניכר עליו השמן יותר מעל שאר כלים:

וחכ"א יאכל כנגדו. כמו בדין סיכת שאר כלים והלכה כחכמים:

שתוקו לא אומר לכם מה ר"א אמר בו. בגמ' פליגי בזה מפני מה אמר להם שתוקו:

מתני' **האוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר**. שהחמירו עליהם ונידו אותם בהתחלת בית שני על שקטרגו עליהם וגזרו שיהא פתן יותר חמור משל נכרים:

שתוקו וכו'. כדמפרש ר' חזקיה בגמ' שלא היה ר"א עושה פתן אלא כדין פת נכרים ור"ע לא רצה לגלות להם זה:

מתני' **מרחץ שהוסקה בתבן וקש של שביעית**. תבן וקש ראוין למאכל בהמה הן ומותר לרחוץ בה בשכר ואע"פ שאין שורפין תבן וקש של שביעית כדתנן לקמן (בפ"ט) דאין נהנין ושורפין בהן אלא משתרד רביעה שנייה מ"מ מותר לרחוץ במרחץ שהוסקה בהן לפי שהוא לרפואה ומאכלי בהמה של שביעית ניתנו לרפואה לאדם:

אם מתחשב הוא. שאדם חשוב הוא ה"ז לא ירחוץ דחיישינן שמא יסיקו בה דברים אחרים בשבילו כדי שיהיה ריחה נודף מפני שהריח של תבן וקש רע ומוסרח הוא ונמצא שיפסידו פירות שביעית:

גמ' **זאת אומרת**. מדאסרו ליקח עבדים ושפחות אסור ג"כ ליקח לו אשה מדמי שביעית:

דלא כן. שאם אתה אומר לא כן א"כ מה בין קונה האשה שהוא כקונה שפחה לשמשו ומה בין הקונה לשפחה בלבד ואם זה אסור גם זה אסור:

תני. בתוספתא (פ"ו):

אין חוסמין בו תנור וכירים. חסימה ל' גמר במשנה (בפ"ב דכלים) אין מקבלין טומאה עד שיתחסמו וכן הרבה ולפי שאחר שהתנור והכיריים עשויין סכין אותן בשמן עם הטיט שיהו חלקים וזה הגמר מלאכה שלהן ואין סכין כלים בשמן של שביעית:

ונותנה לתוך מנעלו וכו'. אע"פ שהן נמשחין בהשמן מפני שהסיכה על גופו היא וכן סך את גופו שמן ומתעגל ע"ג קטבליא עור שלוק ואינו חושש אם העור ג"כ נמשח מחמת כן אבל לא יתננה מתחלה לא ע"ג טבלה של שיש כדי להתעגל בה ואע"פ שהשיש אינו בולע מ"מ הסיכה בתחלה ע"ג כלי הוא:

מתיר. מטעם שאינו בולע:

גמ' **עור ששכו בשמן מה אמר בו ר"א**. לר"ע שאמר שתוקו וכו' ומה אמר בו שלא רצה לגלות להם:

א"ר יוסי. כך היה אומר עצמותיו של אותו האיש ישרפו. כלומר שקילל להעושה כן אבל בעור עצמו לא אמר שום איסור אחר שכבר עבר וסך אותו ואמר להם ר"ע שתוקו ולא רצה לגלות דעתו של ר"א שלא היה מחמיר כמו שאמרו בשמו:

ר' חזקיה אמר. מותר אפילו לכתחילה היה אומר בו ר"א ומפני כך לא אמר להם ר"ע לפי שהיה ר"א מיקל בו ביותר:

גמ' **זאת אומרת שאסור ליקח בתו של ע"ה**. בתו כמו פתו לפי שחשבו לע"ה ככותי כדאמרי' בפ"ג דסוטה (דף כב) קרא ושנה ולא שמש ת"ח ה"ז עם הארץ וכו' רבי ינאי אמר ה"ז כותי:

ר' חזקיה וכו'. מפרש מפני מה א"ר עקיבא שתוקו לפי שלא רצה לגלות להם שר"א לא היה מחמיר כל כך בפת כותי שהרי מתיר היה לחמצן של כותים לאכול מהן אחר הפסח מיד שדינם כנכרים גמורים וחמצו של נכרי אחר הפסח מותר מיד ומיהת לא עשו פתן כבשר חזיר:

גמ' **הדא דתימא**. דמותר באילן דימוסייא הן המרחצאות העשוין לכל:

ברם באילן פריבטה. הן החשובות העשויות להחשובים וחיישינן שמא יסיקו בה דברים אחרים כדפרישית במתני'. בב"ר בפסוק ויאמר אלהים נעשה אדם משל למלך שהיה מטייל בפתח פלטין שלו וראה בלורין אחת. אבן מאבני הגזית. מושלכת. אמר מה נעשה בהן מהן אומרין דימוסיות ומהן אומרים פריבטאות אמר המלך אנדרטן אני עושה אותה מי מעכב:

ואם היה אדם של צורה כלומר שנראה כחשוב ואע"פ שאינו מפורסם לחשיבות ה"ז לא ירחוץ מטעמא דאמרן:

לבית גוברין. מקום והלך לשם בשביל לרחוץ מפני ששם אין מכירין אותו:
להדא אפורדיטי'. שמעמידין אותה במרחץ לנוי כדתנן (בפ"ג דע"ז) בר"ג שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי וראה אותן מזלפין ביין לצורה זו בשביל הריח וא"ל וכי לית אסור זה שמזלפין להצורה ואתא ושאל לר' יוחנן וא"ל אין דבר של רבים אסור ואין בה משום חשש זילוף להצורה שהמרחץ עשויה בשביל רבים לרחוץ בה ואינה נאסרת בשביל כך:
הדרן עלך גדול בתרא

פרק ט

הלכה א

מתני' **הפיגם**. מין עשב רוד"א בלע"ז:
והרבוזין. איספרזי בלע"ז:
השוטים. הם שהעלין שלהן רחבים ושל שדות הן:
והחלוגלוגות. בגמרא קורא אותן פרפאיני. ובלע"ז פורפליני או וירדלוזיס:
וכוסבר. גילאנד"ר בלע"ז:
שבהרים. שאינו חשוב כשל גינה:
והכרפס. אפיי"ו בלע"ז שבנהרות שגדל סביב הנהרות:
והגרגר. אוריג"ו בלע"ז:
של אפר. הגדל במדבר באחו ואינו חשוב כשל גינה:
פטורין מן המעשרות. בכל שני שבוע לפי שאין כיוצא בהן נשמר ומפקירין אותן והפקר פטור מן המעשר כדתנן (בפ"ק דמעשרות):
ונלקחין מכל אדם בשביעית. ואפי' מע"ה שכל שאר הפירות אין לוקחין אותן מע"ה דשמא מן המשומר הן אבל אלו שחזקתן מן ההפקר לוקחין מהן ודוקא בדמי מזון ג' סעודות בלבד שהתירו זה משום כדי חייו של מוכר ולא יותר לפי שאין מוסרין דמי שביעית לע"ה שמא לא יזהר לאכול בהן בקדושת שביעית ודוקא בסתם ע"ה אבל בידוע שהוא חשוד על השביעית שעושה סחורה בפירות שביעית ומשמר פירותיו ומוכרן אין לוקחין ממנו דבר שיש עליו זיקת שביעית כלל:
שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה. להיות זורען או משמרין אותן ואין הלכה כר' יהודה:
כל הספיחין מותרין. באכילה דס"ל לר"ש שלא גזרו על כל הספיחין אלא על ספיחי כרוב לפי שאין כיוצא בהן בירקות שדה ואינן נזרעין אלא בגינה וחששו שמא יזרע אותו בשביעית ויאמר ספיחין הן וחכ"א כל הספיחין אסורים באכילה דחוששין על כל מיני זרעים שדרך רוב האדם לזורען בגינה שמא יזרעם ויאמר ספיחין הם ולפיכך גזרו על

כל הספיחין שיהו אסורין באכילה ואי אתה מוצא היתר אכילה בפירות שביעית אלא בפירות האילן ובמינין שאין דרך רוב האדם לזרוע אותו וכגון אותן שהוזכרו ברישא דמתני' וכיוצא בהן והלכה כחכמים:

גמ' **סרוגין וחלגלוגות ומי גדול בחכמה ובשנים**. מי הוא הקודם הגדול בחכמה או הגדול בשנים כל אלו הדברים היו צריכין לחברייא ללמוד שהיו מסופקין בזה וכן לא ידעו הפירוש של סירוגין וחלגלוגות. וגרסי' להא בפ"ב דמגילה (בהלכה ב'):

אמרין ניסוק ונשאל. ללמוד מן אילו דבית רבי:

ואמרה להן השפחה של בית רבי תכנסו שנים שנים כדי לידע מי הוא הראוי להכנס בתחלה ולא יהו מעורבבין ושמעו שאמרו פלוני זה יכנס הקודם קודם וזה קודם מזה ומתוך כך למדו מי הוא הקודם:

שרון עללין קטעין קטעין. התחילו להכנס פסקי פסקי ולא רצופין זה אחר זה ואמרה להן מפני מה אתם נכנסין סירוגין סירוגין ולמדו הפירוש של סירוגין:

חד רבי. צורבא מרבנן אחד היה טעון פרפחיני בגלימא שלו ונפלו ממנו ואמרה השפחה ר' ר' ראה נתפזרו חלגלוגותיך והבינו מה הוא חלוגלוגות:

מהו כרפס שבנהרות. פיטרוסילנון. כך הן נקראין בלע"ז:

ולמה לא תנינן הסיאה והאיזוב והקורנית עמהון. דקחשיב להו במתני' וליחשב נמי אלו שדרכן לעלות מאליהן בלא זריעה כעין הני דחשיב במתני':

שלא תאמר וכו'. כלומר לא תטעה לומר דמשום הכי לא חשיב להו לפי שאילו הסיאה וכו' אם היו נשמרין בחצר חייבין הן במעשרות כדתנן (בפ"ג דמעשרות) ואלו דקחשיב במתני' אף אם נשמרין בחצר פטורין הא ליתא אלא אלו ואלו אם היו נשמרין בחצר חייבין:

אינו נשמרין בגינה. זה הכל על שלא תאמר קאי וכלומר וכן לא תטעה לומר דמשו"ה לא קחשיב הסיאה וכו' בהדי הני דמתני' לפי שאלו דמתני' נשמרין בגינה הן וחייבין במעשרות אף אם אינן נשמרין אלא בגינה וכלומר שהן גדלים בשדה והביאן לשמרן בגינה:

ואלו הסיאה וכו'. אם נשמרין בגינה פטורין דדוקא אם הם נשמרין בחצר תנינן שם דחייבין אבל לא אם הם בגינה הא נמי ליתא:

אלא אלו ואלו אם נשמרין בגינה. ולא בחצר פטורין:

ולמה לא תנינן. סיומא דמילתא היא וכלומר וא"כ הוא למה לא תנינן להו במתני' אלא אלין בלבד:

הוא שלא תאמר. כלומר זהו הטעם דלא צריך למיתני כ"א אלו דקחשיב להו במתני' ולא משום מעשרות בלבד הוא אלא דהעיקר מטעמא דדין שביעית הוא מפני שלא תאמר הואיל ורוב המינין הללו נזרעין ובאין מן האיסור בשביעית יהו אסורין אף המינין הללו דנגזור הני אטו הני לפום כן צריך מימר דמותרין הן ליקח מכל אדם לפי שאלו חזקתן מן ההפקר ודין דסיאה וכו' לענין שביעית הא כבר תנינן להו בריש פרק דלעיל:

מהו שיהו אסורין משום ספיחין. לאלו דקחשיב להו במתני' דלא קתני אלא שהן נלקחין מכל האדם לפי שחזקתן הפקר הן אבל אם עלו שלא במקום הפקר מהו שיהו אסורין משום ספיחי שביעית כדקתני בסיפא דמתני' וחכמים אומרין כל הספיחין אסורין באכילה ואם אלו המינים ג"כ בכלל:

נשמעינה מן הדא ר' יהודה אומר וכו'. הרי לא אמר הטעם דמותרין אלא מפני שלא נחשדו עליהן עוברי עבירה לזורען בשביעית וא"כ ממילא ש"מ שאלו לכ"ע הואיל ולא נחשדו עליהן עוברי עבירה שהרי נלקחין הן מכל אדם וגם הספיחין שלהן מותרין דלא גזרו על אלו וכיוצא בהן כדפרישית במתני' ולא פליגי רבנן על ר' יהודה אלא בספיחי חרדל בלבד דס"ל הואיל ודרך רוב האדם לזרוע אותן גזרו עליהן בכלל כל הספיחין:

עד כדון זרעו ירקו. כצ"ל דלר"י הוא דבעי דעד כאן לא שמעינן ליה דמתיר אלא בזרע שזהו הנקרא חרדל ירקו מאי וקאמר אפשר מימר בתמיה ומאי תיבעי לך אליבא דר' יהודה זרעו מותר והוא העיקר ירקו לכ"ש שמותר:

בחיקוק. שם מקום ובפ"ק דפסחים יוחנן חקוקאה:

חמתון מגלגלין בהדין חרדלא. ראה אותן מגלגלין ומבזין את החרדל בשביעית:

נפל מניה. מהנושא אותו. ולא נסב ליה. שלא היה חושש עליו מכיון דאינו מותר בשביעית ואמר ר"ל מאן דמייתי לי חרדלא ולשאול אותי מה דינו. אנא מורי כר' יודא. כצ"ל. אני מורה לו להיתר כר' יודה דמתני':

עאל ר' יוחנן ודרש כרבנן דהכא וכרבנן דתמן. דאסרי ספיחי חרדל בשביעית:

מן קומוי וכו'. מפני אלו שני דברים ירד והלך לו ר' יוחנן מצפורי לטבריה ולא היה רוצה לדור בצפורי משום דר' חוניה והוא ר' חנינא הורה בצפורי בחרדל כר' יודה ובפ"ק דביצה גריס בהדיא ר' חנינה הורי לצפוראיי בספיחי חרדל ובביצה כר' יודה ור' יוחנן ס"ל בחרדל לאיסורא ובביצה להתירא כדלקמן ואמר מה זה שהביאו לי להדין דיינא סבא שהוא מתנגד אותי דאי אנא שרי והוא אסור ומה דאנא אסור הוא שרא והלך לו משם שלא להחזיק במחלוקת:

אתא עובדא קומי ר' יסא. בדין ביצה שנולדה בזה אם מותרת בזה:

ובעא מיעבד. מעיקרא כר' יוחנן להתירא וכד שמע דרב ג"כ סובר כר' חנינא ופליגין עליה דר' יוחנן:

שרע מינה. הסיר ומנע עצמו מזה:

דאיתפלגון. והיכא איתמר להא וקאמר דפליגי בשירי פתילה וכו' שכבו בשבת מהו להדליקן ביו"ט שלאחריו. אם אסור משום מוקצה כמו בביצה או לא:

א"ר מנא קומי ר' יודן. צ"ל וכך הוא בפ"ג דעירובין ובפ"ק דביצה וכן הוא בהא לקמן:

מה אפכא לה גבי ביצה. מה זה שאתם מהפכים ומחזרים לדמות דין פתילה לדין ביצה דהא שאני ביצה דנולד הוי אבל פתילה הרי היא עצמה שהדליקו בה בשבת אלא שכבתה ונשתייר בה וכן אינך ובפ"ג דעירובין גריס מכפלה פתילה גבי ביצה והיינו הך:

א"ל מן מה דאנן חמיין דרבנן מדמיין לה. והיינו רב ור' חנינא הדא אמרה שהיא הדא היא הדא ודין אחד להם:

משום ארבעה זקנים אמרו. איידי דאיירי בהאי ענינא מסיק לה לכולה מילתא דאיירי התם כדרך הש"ס:

כל הנאכל וכו'. דהתם פליגי ר"א וחכמים במתני' בי"ט הסמוך לשבת רא"א מערב שני עירובין דס"ל שתי קדושות הן וחכמים סברי מוליך עירובו בראשון ומחשיך עליו ונוטלו ומוליכו בשני ומחשיך עליו ואוכלו נאכל עירובו בראשון אינו עירוב לשני והרי הוא כבן עירו ועלה קאמר התם דמשום ארבעה זקנים שהורו כן וקאמר רב דהלכה כד' זקנים:

מחלפה שיטתיה דרב דתמן. בהאי דינא דעירובין עבד לה שתי קדושות בענין נאכל עירובו והכא גבי שירי פתילה עבד לה קדושה אחת דאתפלגון וכו' כדלעיל והתם משני לה דלחומרא עביד בתרוייהו:

שאין כיוצא בהן בירקות השדה. אמתני' קא מהדר ופריך ומה בכך ומפני וכו':

מפני שדרכן לגדל אמהות. כלומר שדרכן להשהותן בארץ ומניחין אותן לגדל זרע דוגמא ששנינו (בפ"ג דפאה) האמהות של בצלים. ופריך ואכתי מפני מה יהו אסורין:

א"ר שמואל דה"ק מפני שכל הירק אתה יכול לעמוד עליו אם חדש הוא משנה זו ואם הוא ישן משנה שעברה ברם הכא גבי כרוב מתוך שנשתהא בארץ לגדל אמהות וכשעוקרין אותו נראה כחדש משנה זו יכול הוא להערים ושלא ילך ויביא מן האיסור שנזרע בשביעית ואם יאמרו לו מה זה שנראה חדש יאמר מן האמהות הבאתי ונראין כחדש אבל הוא משנה שעברה ויסברו כדבריו שהוא מספיחי שנה שעברה ובאמת מן האיסור הוא לפיכך קסבר ר' שמעון דגזרו על ספיחי כרוב:

אין מחייבין וכו'. תוספתא היא (בפ"ב) מפני שדרכו של לוף וכן הקונדס ומין ירק הוא להשתהות בארץ ולהתקשות ולא גזרו עליהן משום ספיחין לפי שעל ירקות הרכים אית בהו למיגזר משום ספיחין כדלעיל שמא ילך ויביא מן האיסור וכו' דזהו ג"כ טעמא דרבנן שגזרו על כל הספיחין אבל אלו שנתקשו וניכרין ליכא למיגזר בהו אבל משקף בעלים והעלין שלהן מכה וכורת אותן. ופריך ולא נמצא מאבד אוכלי בהמה. שהעלין ראויין לבהמה הן:

ומשני מאליהן הן אבודין כשהן עליהן ג"כ נכמשין מאליהן ואינן ראויין למאכל בהמה:

ולאו ספיחין הן. ואסורין. והשיב לו זה ולא אתם הוא המתירן לכלל שאר הספיחין וא"ל וכי אין חבירי חלוקין עלי והלכה כרבים וקרא עליו ופורץ וכו':

ר"ש בן יוחי עביד טמיר במערתא. מן המעשה שהוזכר בפ' במה מדליקין ומייתי לה הכא איידי דקאמר שהעניש לזה על שעבר על דברי חכמים וכן העניש להני דלקמן שהיה זה אחר שיצא מהמערה:

חרובין דתרומה. כך היתה המערה נקראת על שם הנס שנעשה לו שם שנברא אילן חרובין אחד לפרנסתו:

לינה נפק. וכי איני יוצא לראות ולשמוע מה קול בעולם:

דימוס. חסד כדאמרינן באדה"ר יצא בדימוס. וכששמע הבת קול אמרה דימוס ניצול הצפור ואמר אם צפור מבלעדי שמיא לא נלכד וניצוד כ"ש בר נשא ויצא:

כד חמא דשדכן מילייא. שהדברים נוחים דמית הקיסר ולא היה לו פחד אמר נלך ונרד לראות בהדין דימוסין דעבריא כך היא נקראת ע"ש המרחצאות מחמי טבריא:

נדכי. נטהר אותה ממקום איזה ספק טומאה:

ומקליק. משליך וכל מקום שהיה טומאת מת היה צף ועולה למעלה וסילקו לטהר המקום וראהו כותי אחד ואמר אני אלך ואשחק בהדין סבא דיהודאי ולקח מת א' והטמינו במקום שטיהר ובא אצלו וא"ל ולא טהרת ופנית הכל ממקום פלוני בא וארא שאוציא מת אחד משם:

על העליונים שירדו. על אותו הכותי שירד למטה להארץ ואותו המת יעלה ויחיה וכן הוות ליה:

מי עבר. כשעבר לפני המגדל שמע קול סופר אחד שהיה אומר דרך לעג וקלס הא האי בר יוחי מדכי טבריה:

אפי' כן לא הימנין היית. לאחר כל הטרחות שטרחתי ואפי' כן אין אתה מאמין ונעשה זה גל של עצמות:

הלכה ב

מתני' **שלש ארצות לביעור**. דין הביעור בשביעית כך הוא לפי שאין אוכלין פירות שביעית אלא כל זמן שאותו המין מצוי הוא בשדה או באילנות שבשדה כדדריש בת"כ ומייתי לה בגמ' דכתיב ולבהמתך ולחיה אשר בארצך וגו' והאי ולחיה מיותר הוא אלא לומר לך כל זמן שמין זה מצוי לחיה אשר בשדה אתה אוכל ממנו ממה שבבית כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית וכיצד הוא עושה אם היו לו פירות מרובין מחלק הוא מזון ג' סעודות לכאו"א ואם נשאר לו עוד כגון שלא מצא בנ"א אוכלין בשעת הביעור שורפן או משליכן לים המלח ומאבדן בכל דבר שמאבד לפי שאסור לאכול אחר זמן הביעור לכל אדם בין לעניים בין לעשירים והשתא קאמר התנא דזמן הביעור נחלק לג' ארצות אלו שבכל אחת ואחת מהן אוכלין בה עד שתהא כלה לחיה מן השדה שבאותה הארץ כולה וכשכלה מן כולה אסור לאכול וחייב לבער אע"פ שעדיין לא כלה לחיה מן השדה שבארץ האחרת כדמפרש טעמא בגמ' לפי שאין חיה שבמקום הזה גדילה ואוכלת מפירות המקום הזה:

גליל העליון וגליל התחתון והעמק. אלו ג' ארצות שבארץ הגליל ובמתני' דלקמן מפרש לה למה אמרו ג' ארצות הואיל ואמרת דשלש ארצות בכל אחת ואחת ומשני לה:

שאינו מגדל שקמין. לפי שאינן מתגדלין אלא בשפלה כדקאמר בגמרא וסימן לדבר כשקמים אשר בשפלה לרוב:

וביהודה הם ג' ארצות המתחלקות ההר והשפלה והעמק ונסחא דהכא והנגב והיינו הך וזהו עמק חברון כדכתיב ויעלו בנגב ויבא עד חברון:

ושפלת לוד. הם שלש שבעבר הירדן ושפלת הלוד כשפלת הדרום כלומר שלחלק אחד נחשבין:

וההר שלה. של השפלה:

כהר המלך. כלומר ההר שהוא כהר המלך זהו נחשב לחלק הב' ומבית חורון ועד הים מדינה אחת וזהו החלק השלישי שבעבר הירדן:

מתני' **ולמה אמרו שלש ארצות ולענין מאי אמרו שלש ארצות**. הן שחלוקות לענין ביעור ותו לא הא כיון דאמרת שלש שלש ארצות בכל אחת ואחת וא"כ הוו להו טפי וקאמר דשלש ארצות בכל אחת ואחת שאמרנו לאו לענין שכל אחת ואחת מהן חלוקות הן אלא כדי לידע עד כמה הגבול של כל אחת מאותן ג' הארצות ששנינו ברישא דמתני' דלעיל וכדנקיט ואזיל:

שיהו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה. כלומר באמת לענין הדין אין כאן אלא ג' ארצות חלוקות לביעור ואי לא הוה תני אלא אותן ג' הארצות יהודה ועבר הירדן וגליל בלבד נהי דהוה ידעינן דאוכלין ביהודה על כל מה שביהודה וכן אינך אבל אכתי לא הוה ידעינן עד היכן הוא השייך לארץ יהודה ועד היכן הוא השייך לאינך הלכך חזר ושנה ג' ארצות בכל אחת ואחת והן כך וכך ונדע שיהו אוכלין בכל אחת ואחת מהן עד שיכלה האחרון שבה כמו בארץ יהודה עד שיכלה האחרון שביהודה וכן בכולן אבל אין אוכלין ביהודה על שבגליל ולא בגליל על שביהודה משום דגמירי דאין חיה שביהודה הולכת לגליל ואין חיה שבגליל הולכת ליהודה אבל הולכת היא מיהודה ליהודה ומגליל לגליל וכן בעבר הירדן:

לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה. ר"ש פליג בתרתי את"ק דת"ק סבר דאותן ג' ארצות שבכל אחת ואחת לא לענין חילוק הדין אמרו אלא לענין הגבול וע"ז פליג וקאמר דביהודה ג' ארצות הן לענין הדין ואין אוכלין באחת על של חברתה ודקאמר הת"ק דדוקא בכל אחת אוכלין עד שיכלה האחרון שבה אבל אין אוכלין בגליל על של יהודה וכן בעבר הירדן ע"ז פליג וקאמר דשאר כל הארצות כהר המלך מפני שהיה שם פירות הרבה והוא האחרון שבארץ ישראל ואין הלכה כר"ש:

וכל הארצות כאחת לזיתים ולתמרים. דברי חכמים הן שכל הארצות של א"י נחשבות כאחת לזיתים ולתמרים שאוכלין אותן בכל א"י על ידי שלא כלו בה בארץ אחת בין אם היא מיהודה או בגליל או בעבר הירדן:

גמ' **ולבהמתך וכו'**. הכי דריש לה בת"כ כמו דפרישית במתני':

שיערו לומר אין חיה שבהר וכו'. ר' יוסי בר' חנינא מפרש להא דמחלק לשלש ארצות בכל אחת ואחת משום דשיערו לומר דאין חיה שבהר מתגדלת מאשר שבעמק וכן איפכא שאינה מתגדלת אלא במקום שרגילה היא ואם הולכת למקום אחר חוזרת למקומה וכדמייתי האי עובדא דדיקליטאניס מלכא אעיק לבני פנייס. היה מעיק ומיצר להם במיני הכבדות ומס ואמרו לו אנחנו הולכין מכאן למקום אחר:

א"ל סופיסטה. שר המשנה שלו סופיסירא בלשון יוני:

ואי בעית מיבדקה. אם אתה רוצה לנסות הדבר שהטבע גורס לחזור למקום שנולדו והורגלו שם תנסה בצביים שהורגלו כאן ותשלחם לארץ רחוקה ותראה שבסוף יחזרו למקומם:

וחפי קרנתהון בכסף. כדי שיהו ניכרים:

תני. בתוספתא (פ"ז):

סימן להרים מילין. עפצים שקורין גאל"וס ודרכן ליגדל בהרים:
אית דבעי מימר למדת הדין איתמר. דהנפקא מינה לענין דין מקח וממכר שאם א"ל הרים אני מוכר לך צריך שיהו בהן מילין ובעמקים צריך שיהו בהן תמרים וכן כולן:
ואית דבעי מימר לעגלה ערופה איתמר. הא דלנחלים קנים איכא נ"מ גם לעגלה ערופה דכתיב בה אל נחל איתן ואי ליכא בו קנים לא מקרי נחל:
איזהו עמק בגליל. בתוספתא שם:
בקעת גינוסר. וזהו תחום טבריה דמתני':
ושפלתו שפלה שביהודה כגון שפלת דרום ולאפוקי שפלה שבהר עצמו מקום שמתחיל להשפיל נידון כהר כדפשיט לה לקמן:
סכות תרעלה צפון עמתו. כל אלו משמות המקומות הן:
שפלה שבהר כהר ושבשפלה כשפלה. בעיא היא אם שפלה שבהר עצמו והוא מקום שמתחיל ההר להשפיל נידון כהר או לא דשייך למקום השפלה וכן ושבשפלה כלומר מקום הגבוה שבשפלה אם נידון כשפלה או דזה לא הוי כשפלה עצמה ופשיט לה מן מה דתנא בתוספתא לעיל מהאי דמייתי הכא שאין אוכלין מהר על שבעמק ולא משבעמק על שבהר אלא הר והרים עמק ועמקו שפלה ושפלתו כלומר ההר ועוד המקום היותר גבוה שבו כמו הר ההר נידון הכל כהר וכן העמק והיותר עומק שבו הכל כעמק והשפלה ושפלתו שבה הכל כשפל' הדא אמרה שפלה שבהר שמתחיל להשפיל נידון כהר שזהו הר והרים והר שבשפלה נידון כשפלה שזהו שפלה ושפלתו:
מתני' אמרה כן. ממתני' בעצמה שמעינן נמי הכא דקתני שפלת הלוד כשפלת הדרום וההר שלה כהר המלך ומדנקט עוד סימן אחר כהר המלך ולא סגי בהא דקתני וההר שלה דהוה נמי משמע דזהו החלק השני שבעבר הירדן אלא ש"מ דקמ"ל דדוקא ההר שלה שהוא כגון הר המלך זהו שנחשב להר לחלק שני אבל ההר שבשפלה כשפלה וממילא נשמע נמי דשפלה שבהר כהר:
מבית חורון ועד הים מדינה אחת. קתני במתני' וקאמר הש"ס פרא כורין פרא היא לשון חוץ ופחות בהש"ס הזה בהרבה מקומות ופרא כורין הן המקומות שחוצה להן וסמוכין כדאשכחן בפ"ד דגיטין (בהל"ו) אפרכורים צריכה וכדפרישית שם וכלומר שכל אלו נחשבין כמדינה אחת:
א"ר יוחנן עוד היא יש בה הר ושפלה ועמק בהא דקתני מדינה אחת יש בה ג"כ ג' חלקים אלו כדקחשיב מבית חורון ועד אמאום הר וכו' ודחי לה הש"ס דא"כ ניתני ארבע מעורכות הן כלומר שהחלק הזה נחלק עוד לשלשה ועמו ארבעה הן:

תני. בתוספתא שם ובסוריא לא אמרו שלש ארצות אלא אוכלין מן הראשון עד שיכלה האחרון שבה:

גמ' **איתא חמי**. ומתמה הש"ס אליבא דר"ש דקאמר דביהודה חלוקות הן הג' ארצות שבה ושאר כל הארצות כאחת הן בא וראה אילין שבעמק שביהודה אינן אוכלין על ידי הר שביהודה ואילין שבעמק שבגליל אוכלין על ידי הר שביהודה בתמיה אם אין החיה שבעמק שביהודה הולכת להר שביהודה מכ"ש שאין החיה בעמק הגליל הולכת להר שביהודה:

תני. בתוספתא (פ"ז). אף לחרובין כל הארצות כאחת הן:

תני. שם. והנסחא נשתנית דהתם גריס אוכלין על הזתים עד שיכלה האחרון שבתקוע ראב"י אומר אף על גוש חלב וגי' דהכא נראית דקתני תמרים עד שיכלו מיריחו שהיא נקראת עיר התמרים והלכך קאמר מתניתא. כלומר הך ברייתא אתיא כר"ש דלדידיה ארץ יהודה חלוקה היא לג' ארצות ואם כלו שביריחו אין אוכלין על שאר ארצות שבה דאלו לרבנן כל הארצות כאחת הן ואוכלין התמרים בכל א"י על יריחו שביהודה וכן על שאר מקומות:

הלכה ג

מתני **אוכלין על המובקר**. כל זמן שמצוי מאותו המין במקום ההפקר אוכלין אותו בבית אבל אם כלה אותו המין במקום ההפקר אע"פ שהוא מצוי אלא שהוא במקום השמור כגון בפירות האילן שבחצר וכיוצא בזה אין אוכלין עליו לפי שאין זה מצוי לחיה:

ר' יוסי וכו'. ואין הלכה כר' יוסי:

אוכלין על הטפחין. טופח הוא מין ממיני השעורים נקרא קורטמא"ן ובפ"ה דפאה אין מגלגלין בטופח. והוא קשה ויבש מאוד ולפיכך הוא מתקיים בארץ זמן רב וקמ"ל דאוכלין עליו כל שיש בבית מאותו המין על סמך זה שעדיין לא נגמר מפני קשיותו וה"ה בכל כיוצא בזה:

ועל הדופרא. מל' דו פרי. אילן העושה פירות שני פעמים בשנה ואם יש לו בבית מפירותיו הראשונים אוכל אותן כל זמן שפירות שניות שלו מצויין בשדה:

אבל לא על הסיתווניות. הן פירות שלא נגמרו עד ימי הסתיו ואם יש לו מאותו המין בבית אין אוכל בשביל אלו ורבי יהודה מתיר כל זמן שביכרו שהתחילו לבכר עד שלא יכלה הקיץ ואין הלכה כרבי יהודה:

כתיב מן השדה תאכלו את תבואתה. כל זמן שאתה אוכל וכו'. הכי דריש לה בת"כ ומכאן למדין אנו שאף האדם אינו אוכל אחר שכלה מן השדה:

מ"ט דר"ש. דאמר כל הארצות וכו' דדריש תאכלו על כל מה שהוא בשדה בכל הארץ זאת הוא שגרמת לך שלא תאכל שהמתנת עד שכלה מכל השדות:

גמ' מתני' דקתני אוכלין על הטפיחין דר' יוסי היא דתני בתוספתא (פרק ז') אין אוכלין וכו' שבעכו ששם היו מצויין:

אמר רבי יוסי. הוא ר' יוסי אמורא:

הוינן סברין מימר. מה פליגין ר' יודא ורבנן. כצ"ל. כלומר דהוה סלקא דעתן דלא פליגי אלא סיתנוניות בלבד:

אשכח תני. בתוספתא שם ר' יהודה מתיר בדופרא ודוקא הם שבכרו עד שלא יכלה הקיץ וא"כ פליג גם בדופרא דלתנא דמתני' לא בעינן שהפירות השניים ביכרו עד שלא יכלה הקיץ:

הלכה ד

מתני' **הכובש שלשה כבשי**'. שלשה מיני ירק שכבשן בחבית אחת במים ומלח או' בחומץ:

ר"א אומר אוכלין על הראשון. כלומר אוכלין כל זמן שלא כלה שום אחד מן המינין מן השדה אבל אם כלה אחד מהן ראשון שוב אין אוכלין שאר המינין שבחבית אע"פ שהן עדיין לא כלו מהשדה ומפרש בגמרא טעמא דר"א דס"ל הראשון נ"ט באחרון כלומר מכיון שהן נכבשין בחבית אחת נותנין טעם זב"ז ואחר שא' מהן כלה נאסרו כולן בנו"ט ממנו:

ר"י אומר אף על האחרון. כדקאמר בגמ' דס"ל האחרון נותן טעם בראשון כלומר כי היכי דזה שכלה ראשון נותן טעם באחרון כך זה האחרון שלא כלה נותן טעם הוא בראשון וא"כ אוכלין אף הראשון על סמך זה האחרון שעדיין לא כלה שהרי יש בו נתינת טעם מהאחרון:

רבן גמליאל אומר דאין הולכין בזה אחר נתינת טעם אלא כל שכלה. מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואיפסקא הלכתא בגמ' כר"ג:

רש"א כל ירק אחד לביעור. כלומר ר"ש ס"ל דלא נתנו חכמים שיעור לכל מין ומין של ירק בפני עצמו לענין ביעור אלא כל הירקות כמין אחד הן וכל זמן שיש איזה מין ירק בשדה אוכלין כל המינין על סמך אותו המין ואוכלין ברגילה והוא עשב חלוגלוגת ויש בו לחות הרבה ומתקיים הוא זמן רב. עד שיאכלו סגריות. מין ממיני עשבים מבקעת בית נטופה והוא מקום שיש בו לחות הרבה וע"ש זה נקרא בית נטופה וכשיבש זה העשב באותה בקעה יודעין שכבר נתייבש בכל מקום ואין הלכה כר"ש:

גמ' **מה טעמא דר' אליעזר וכו'**. כדפרישית במתני' וקשיא על דר' יהושע אין הראשון נותן טעם באחרון. בתמיה כלו' הניחא לר"א דאזיל לחומרא אלא לר' יהושע קשיא דמאי חזי דאזיל ליה בתר מין האחרון ולקולא ואימא איפכא לחומרא דכי אין הראשון נותן נמי טעם באחרון וכיון שהוא כלה בדין הוא שיאסור גם האחרון שיש בו נתינת הטעם ממנו ולא משני מידי:

תני עלה. בברייתא דת"כ והלכה כדבריו דלא אזלינן כאן בתר נתינת טעם מכיון שכל מין ומין ניכר בפ"ע הוא:

מכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא. האי אוצר דקאמר על מה שהוזכר בתוספתא קאי דתני התם (בריש פ"ח) בראשונה היו שלוחי ב"ד יושבין על פתחי עיירות כל מי שמביא פירות בידו נוטלין אותן ממנו ונותנין לו מהן מזון ג' סעודות והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר וכו' וקחשיב שם לכל הפירות שהגיע זמן שנגמרו מכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מהן ערבי שבתות כאו"א לפי ביתו הגיע שעת הביעור עניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי ר' יהודה וכו' כדתנן בפרקין לקמן רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור. והיינו דקאמר חזקיה דאזלא שיטתיה כר"ש. דמכיון שהתחיל להכניס באוצר של העיר הרי הוא כמבוער ויכולין הכל לאכול ממנו אחר הביעור:

לא דאנא סבר כוותיה. דהא מילתיה כיחידאה הוא דאזלא אלא מפני שאנו רואין דרבנן מקילין בזמן הזה ועבדין עובדא כותיה מורה אני ג"כ כותיה:

הו"ל עובדא. שהיולו פירות שביעית והגיע שעת הביעור:

מה. זה הרי אריות הם לפניך ואתה שואל מהשועלים כמוני ודרך ענוה אמר כן:

חמי לך תלתא רחמין. שתוכל לסמוך עליהן שלא יזכו בהן אם תפקירן בפניהם ומשום שצריך להפקיר בפני ג' והפקר לפניהן ותחזור ותזכה בעצמך בהן:

קפודקאי דציפורין. אנשי קפודקיא שהיו דרים בציפורין ובאו ושאלו לר' אימי בשביל שאין לנו כאן אוהב ולא שואל בשלומינו שמחזיקין אותנו כגרים ביניהן והיך צריכין אנחנו למיעבד שמתיראין אנו אם נפקיר יזכו הן מיד בהן ואמר להן כשתראו הרגל צלולה מן השוק שאין בני אדם מצוין תוציאו הפירות להשוק ותפקירו ובזה אתם יוצאים שהרי מ"מ ההפקר בשוק הוא ותחזרו ותזכו בהן בעצמיכם:

מפלג לה צלוחין צלוחין. היה מחלק השמן או היין צלוחית צלוחית לכל מי שראה לפניו וכן היה נוהג ר"א:

זכיתי בהן אוצרה. אוצר אחד של פירות שהופקר ואני זכיתי בו וא"ל ר' ירמיה צור לי אילין פריטייא גבך תשמור לי אלו הפרוטות שאני נותן לך ולאחר שקיבלן ממנו א"ל

הרי מקומן של אותן הפירות שזכית בהן יהו מושכרין אצלי באותן הפרוטות שקיבלת ממני ועכשיו זוכה אני בהן ע"י שכירות מקומן וחזר ואמר לו לא כן אפיקתך ראה וכי לא הוצאתיך מהזכות שזכית בהן ולך ותחזור ותזכה בהן פעם אחרת וללמדו נתכוין על שהיה מתפאר שזכה מן ההפקר והראה לו שהיה יכול להוציאן מידו ע"י תחבולה זו:

הלכה ה

מתני' **המלקט עשבים לחים**. יכול הוא ללקטן ולאוכלן עד שייבש המתוק וזהו כדפרישית לעיל (ריש פ"ג) דקאמר בגמרא מתוק פקועה והן הסדקין שבבקעה וכשהמטר יורד מתמלאין מים ואינן מתייבשין אלא לאחר זמן וע"ד מתקו לו רגבי נחל:
והמגבב ביבש. לקיטה ביבש נקרא מגבב על שם שהיבש נקרא גבבא:
עד שתרד רביעה שניה. במוצאי שביעית והיא בשנה בינונית בכ"ג במרחשוון ומכאן ואילך חייב לבער. עד שיישרו מאביהן. עד שינשרו ויפלו מהענפים שהן אביהן:
ור"ע אומר בכולן. בין לחים בין יבישים זמנן עד שתרד רביעה שניה ואין הלכה כר"ע:
מתני' **עד אימתי נכנסים עניים לפרדיסות**. במוצאי שביעית כדי לאסוף פירות שביעית:
עד אימתי נהנין ושורפין וכו'. לפי שבשביעית אסור לשרוף תבן וקש שלה מפני שהוא ראוי למאכל בהמה ובמוצאי שביעית משתרד רביעה שניה נהנין ושורפין בתבן וקש של שביעית:
גמ' **לית כאן עלי קנים**. סמי מכאן עלי קנים ותני עלי גפנים בלחוד דלעלי קניס אין להן ביעור ותני בתוספתא (פ"ה) כן עלי קנים וכו' לפי שהן קשות ואינן נובלות וכלות וכל דבר המתקיים אין לו ביעור:
גמ' **ר' זעירא בעי**. גרסי' להא בנדרים (פ"ח בהל' ה') על המתני' דקתני נמי התם האומר עד הגשמים או עד שיהו הגשמים מסתמא דעתו עד הרביעה השניה שאינה מוקדמת כל כך כמו הראשונה ולא מאוחרת כמו השלישית ובעי ר"ז אם אמר עד הגשם מהו לאיזה זמן גשם נתכוין ופשיט לה שאסור עד שירד הגשם אחר כלומר גשם האחרון והיינו רביעה שלישית:
תמן תנינן. (בפ"ו דשקלים) ואיידי דבעי לקמיה כגוונא דבעיא דר"ז מייתי לה הכא:
אמר הרי עלי עץ. אם מביא גיזר אחד או שני גיזרי עצים דחדא מילתא היא:
מתני' אמרה כן. דמביא גיזר אחד שכל אחד קרבן בפני עצמו הוא דתנן (בפ"ב דיומא) תמיד קרב בתשעה וכו' בין הערבים באחד עשר הוא עצמו בתשעה ושנים בידם שני גיזרי עצים לפי שבין הערבים צריך להוסיף שני גיזרין ומדבעי שני כהנים אלמא כל גיזר קרבן בפני עצמו הוא:

כל דבר שתלוי ברביעה. אם הדבר הנדור ממנו תלוי בגשמים עד שתרד רביעה שנייה ואם אינו תלוי בגשמים מסתמא לא נתכוון אלא עד שיגיע זמנה של רביעה ואע"פ שלא ירדו גשמים:

תני בתוספתא (סוף פ"ז):

יש בהן כדי רביעה שניה. כלומר יש בהן נמי כדי רביעה שניה דס"ל כר' יוסי דאמר התם רביעה ראשונה י"ז במרחשוון ושנייה בכ"ג ושלישית בר"ח כסלו ומי"ז עד כ"ג ז' ימים ובהן ב' רביעיות:

ולמה נקרא שמה רביעה על שהגשם רובע את הארץ:

מכיון שתסרח. על תבן וקש דמתני' קאי דמכיון שתסרח מה שבשדה והיינו משתרד רביעה שנייה הותר מה שבבית:

תני ר' הושעיא. ופליג אמתני' שאפילו לאחר ג' שנים אסור עד שיסרח ממש:

אין שורין אותו בטיט. לפי שאינו בטל ומ"מ נפסד הוא:

שריו בטיט בטל והוא שגבלו. כצ"ל כלומר ואם שרה אותו בטל והוא שגבלו. ואינו נראה וניכר:

תבן של שביעית אין נותנין אותו בכר. מפני שלא ניתן ליהנות כך ואם נתנו בכר בטל הוא והרי הוא כמבוער והוא שיישן עליו דמתוך כך נתקלקל הוא ואינו ראוי למאכל בהמה:

מהו שיהא אסור משום ספיחין. אם גזרו עליו משום ספיחין כמו בשארי ספיחין או דילמא דלא נחשדו עוברי עבירה על התבן:

ואנא דלא סמכית עלי. להתיר ושאלתי לאלו דבית ברסנא ואמרו שהיו נוהגין להחמיר על עצמן והיו אוספין תבן מערב שביעית לצורכן ואם היה חסר להן היו מביאין ממה שנדבק בחומה של טיט ולא היו נהנין מתבן של שביעית משום גזירת ספיחין:

מתניתא. מהברייתא דהתוספתא שמענו שהוא מותר ולא גזרו עליו דתני בתוספתא (פ"ה) הצבעין והפטמין לוקחין מורסן מ"מ דלא נחשדו על הפסולת וה"ה על התבן:

ר' ירמיה וכו'. כדאמר לעיל בפ' דלעיל (בהלכה ב') ושם מפורש:

א"ר שמאי הא ממתני' דתרומות שמענו שהוא אסור דתני תמן (בפ"י) ובשביעית וכו' אלמא קדושת שביעית חלה גם על העץ וה"ה לתבן דנחשב כמו התבואה עצמה:

לא נמצא מאבד אוכלי בהמה. אמתני' פריך מאימתי נהנין ושורפין וכו' הא מאבד אוכלי בהמה ומשני תיפתר באוכלי בהמה לאדם כלומר דמיירי לצורך האדם והותר ליהנות באוכלי בהמה לאדם:

א"ר מנא. דלא היא דתיפתר שהוא נוהג בו קדושת שביעית וכן בביעור ומשתרד רביעה שניה במוצאי שביעית זמן ביעורו של תבן הוא ולית ש"מ כלום דהותר לאבד אוכלי בהמה בשביל צורך האדם:

הלכה ו

מתני' **והגיע שעת הביעור**. זמן הביעור הוא מפורש לעיל (בהלכה ב') במתני' דג' ארצו' ושנינו עוד בפ' מקום שנהגו אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער ואימתי הוא כלה עד הפורי' ובענבים עד הפסח ובזיתים עד העצרת ובגרוגרות עד החנוכה והובא זה לעיל (בפ"ז סוף הלכה ב'):

ועניים אוכלין אחר הביעור וכו'. טעם פלוגתייהו מפרש בגמ':

גמ' **ואכלו אביוני עמך ויתרם**. תאכל חית השדה כתיב ודריש ר' יהודה ואכלו אביוני עמך דוקא והאי ויתרם אדלמטה קאי והיותר תאכל חית השדה כל זמן שהוא מצוי להן:

מ"ט דר' יוסי ואכלו אביוני עמך ויתרם. כלומר דר' יוסי לא דריש להאי ויתרם אדלמטה דא"כ מיותר הוא דלא הו"ל למיכתב אלא ואכלו אביוני עמך וחית השדה תאכל ועוד דכל זמן שהוא מצוי לחית השדה עדיין לא הגיע זמן הביעור כדדרשינן לעיל מקרא דולבהמתך כלה לחיה מן השדה וכו' והלכך דריש דה"ק קרא ואכלו אביוני עמך ויתרם כלומר וגם יתר העם והאי תאכל חית השדה ה"ק שזהו שאמרתי לך ואכלו וגו' אחר שתאכל חית השדה הוא וכשיכלה אז ואכלו אביוני עמך וגם יתרם:

תני. בתוספתא (פ"ח) והבאתי לעיל (בהלכה ה') דקתני התם דכל הפירות משנגמרו מכניסין אותן לאוצר שבעיר ומחלקין מזון ג' סעודות לכאו"א ובערבי שבתות כאו"א לפי ביתו עד שעת הביעור הגיע שעת הביעור פליגי התם ר' יודא ור' יוסי כדגריס במתני' רש"א עשירים אוכלין מן האוצר אחר הביעור כדפרישית לעיל דס"ל דמכיון שהתחיל באוצר כמבוער הוא והיינו לאחר שהכניסו לאוצר ה"ז כמבוער ובהא פליג אדר' יוסי דס"ל דעשירים אוכלין אחר הביעור מכל מה שימצאו ור"ש קאמר דאוכלין הן ממה שהוכנס לאוצר שבעיר דבהכי כבר נתקיים מצות ביעור מקודם שהגיע זמנו ולפיכך אוכלין משם אף לאחר שהגיע שעת הביעור ומפרש הכא לטעמא דר"ש בדרשה דהאי קרא:

ואכלו אביוני עמך עד יתרם. כלומר דר"ש דייק ליה אביוני עמך כדדייק ר' יהודה ודריש ליתורא דויתרם אבל לא כר' יוסי אלא דה"ק ואכלו אביוני עמך ולא עשירים וזה שאמרתי לך אביוני עמך דוקא עד ויתרם הוא והיינו מכל שאר המקומות אשר ימצאו שם אבל

מויתרם וזהו מה שנתותר אחר שתאכל חית השדה וכבר כלה אלא שניתותר באוצר שהכניסו מקודם אוכלין מזה אף העשירים אחר הביעור כדאמרן:

מתני' **מי שהיו לו פירות שביעי' שנפלו לו וכו'**. בגמרא פליגי בפירושא דמתני' ולר' יוחנן דמוקי לה בפירות היתר הכי פירושא דר"א ס"ל כב"ש דאמרי לעיל (בפ"ד) דאין אוכלין פירות שביעית בטובה שלא יחזיק טובה למי שנתן לו דהפקירא דמלכא היא שביעית והלכך קסבר ר"א דהוא עצמו לא יאכל מפני שהוא יאכל בטובה אלא ינחנו לאוכליהן כלומר לאותן הרגילין לאכול פירות שביעית ואין מדקדקין אם הן של היתר או של איסור והן יאכלו אותן ואמרו לו חכמים לדבריו ולשיטתו דלדידן הוא בעצמו יכול לאוכלן וכב"ה סבירא לן דאוכלין פירות שביעית של היתר בטובה ושלא בטובה אלא לדידך דאמרת דינתנו לאוכליהן והן שאין מדקדקין בפירות שביעית ונמצא החוטא נשכר וכך היה לך לומר ימכרו לאוכליהן שהן ישלמו הדמים ובשביל שלא יהנה זה המוכר מן הדמים שקיבל בעד הפירות של טובה יתחלקו הדמים לכל אדם:

עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. דמהו דתימא דאין חלה נוהגת בשביעית מפני שאם אירע טומאה בחלה טעונה שריפה ובשביעית לאכלה כתיב ולא לשריפה קמ"ל דראשית עריסותיכם אמרה תורה מאיזו עיסה שתהיה חלה תרימו:

גמ' **בפירות עבירה היא מתני'**. שנלקטו באיסור ולריש לקיש מיתפרשא המתני' כפשטא דרבי אליעזר סבירא ליה דינתנו לאוכליהן שהן רגילין לאכול פירות שביעית באיסור וחכמים אומרים אין החוטא נשכר אלא ימכרו להן ולדמיהן שהן דמי פירות שביעית של איסור יתחלקו לכל אדם לפי שצריך להפקירן:

שנייא היא מציאה. דמכיון שידע שהן פירות עבירה אסיר ליגע וליטפל בהן אבל הכא שאני הוא שנפלו לו על כרחו או שניתנו לו במתנה וכיון שכבר הגיעו לידו פליגי בה ר"א וחכמים מה יעשה בהן:

ר"י אמר בפירות היתר היא מתני'. משום דקשיא ליה דאי בפירות איסור א"כ מה לי הן מה לי דמיהן ולחכמים דאמרי דמיהן מתחלקין אמאי לא יתחלקו הפירות בעצמן אלא ודאי דהואיל ושל איסור הן אין לחלקן לכל אדם לא הן ולא דמיהן הלכך מוקי לה דבפירות היתר מיירי וכדמסיק לקמיה במאי פליגי ר"א וחכמים:

בהדא תנינן רא"א ינתנו לאוכליהן. בתמיה ואמאי לא יאכל הוא בעצמו. וקאמר משום דר"א שמותי הוא. מתלמידי ב"ש דתנינן אין אוכלין פירות שביעית כדברי ב"ש. כצ"ל ולגי' הכתובה בספרים כמו וכו' הוא דר"י הוא דקאמר הכי לעיל (בפ"ד) דב"ש מקילי

וב"ה מחמירי ומציין הש"ס בדברי ר' יהודא אוכלין פירות שביעית בטובה וכו' וכלומר דלת"ק דהתם ב"ש מחמירין ואין אוכלין פירות שביעית בטובה:

בהדא. פריך בהדא רבנן משיבין לו שאין החוטא נשכר בתמי' ומאי חטא הוא ומשני בשיטתו השיבוהו וכו' כדפרישית במתניתין והחוטא קאי על אלו אוכליהן שדרכן לאכול שאר פירות שביעית ואף של איסור ומ"מ על כרחך דבעי ר' יוחנן לפרש דבשיטתו השיבוהו דאי לאו הכי אכתי הוה קשה למאי דאמרו חכמים ימכרו דאם פירות היתר הן יאכל הוא בעצמו ולפיכך צריך הוא לומר דבשיטתו השיבוהו והכל כמפורש במתני':

באילין קונדסייא. מין ירק הקונדס והקנבוס (בפ"ה דכלאים) דאע"פ שאין ראויין לאכילה כל כך מ"מ אם נלקטו באיסור יוליך מעותיהן לים המלח:

מהו מייבלא בפוניין לאשקלון. פוניין מלה לעז היא באגרוף שבידו ומשום דאשקלון ח"ל היא כדאמרינן לעיל (בפ"ו בהלכה א') אשקלון כלחוץ ואנן תנן שם בסוף הפרק אין מוציאין פירות שביעית מהארץ לח"ל ושאל ר' מנא מהו להוביל מעט מעט במלא אגרוף לאשקלון וא"ל אסור:

חמא חד טעין עלל מן איסורא. שהיה טוען משא אחד מפירות שביעית שלקטן באיסור:

הפך אפוי דלא מחמיניה תני פרק. הפך ר' חזקיה פניו שלא יראהו שהוא שונה ופורק המשא של איסור מעליו וכדמסיק כל כך למה עשה ר' חזקיה כן כדי שיעשה מקומו הוכיח. כלומר להוכיח לאנשי מקומו שזה שלא כדין עשה ושלא ילמדו ממנו לעשות כן:

אמה דהן ילדת בר. כלומר אשרי אמו של זה שילדה בן חשוב כזה ודוגמתו בפ"ג דע"ז:

ריב"ל וכו'. גרסי' להא לעיל בפ"ב דדמאי (בהל' א') ושם מפורש:

אמרה ליה ההוא גברא חשידעל שמיטתא. ומפני מה אתה נזהר ואומר לי הפרש חלה הלא כל העיסה של איסור הוא והשיב לה חלה מד"ת אבל שביעית מדרבנן בזמן הזה ור"ג וחביריו התקינו לנהוג שביעית בזמן הזה:

הדרן עלך הפיגם והריבוזין

פרק י

הלכה א

מתני' **השביעית משמטת את המלוה**. כדכתיב שמוט כל בעל משה ידו וזהו החוב שעברה עליו שביעית שאינו יכול לתבוע אותו ואם תבעו עובר בלאו דכתיב לא יגוש את רעהו וגו':

בשטר ושלא בשטר. בין שכתוב בו אחריות נכסים בפירוש בין שלא כתוב בו ומכ"ש שלא בשטר כלל כ"א בעל פה:
הקפת חנות. מה שלוקחין מן החנות באמנה דרך מקח וממכר אינה משמטת שאין זה דרך מלוה:
אם עשאה מלוה. שחישב כל מה שלקח ממנו ביחד וזקפן עליו במלוה משמטת כשאר מלוה:
הראשון ראשון משמט. אם לקח ממנו פעם ראשון וחזר ולקח פעם שני ולא פרע לו את הראשון נעשה הראשון מלוה ומשמט מפני שדרך בעלי הקפה שפורעין את הראשון וחוזרין ולוקחין פעם שנית וזה שלא פרע לראשון הרי הוא כמלוה עליו ואין הלכה כר' יהודה:
שכר שכיר אינו משמט. דאין זה דרך מלוה ואם זקפן עליו במלוה משמט:
כל מלאכה שפוסקת בשביעית. אם שכר שכיר זה הוא מהמלאכות שכשבאה שביעית הן פוסקות שאסורין הן בשביעית כגון זריעה וקצירה וחרישה וכיוצא בהן נעשה השכר הזה בשביעית כמלוה ומשמטת ואם השכר הוא מהמלאכות שאף בשביעית אינן אסורות אינה משמטת ואין הלכה כר' יוסי:
מתני' **השוחט את הפרה וחילקה בר"ה**. של מוצאי שביעית כלומר על דעת שהיום הוא יו"ט של ר"ה ולפיכך לא קיבל המעות:
אם היה החודש מעובר. כלומר שנמצא אח"כ שעיברוהו לחודש אלול ונמצא שאותו היום הוא סוף השנה ושביעית בסופה היא משמטת:
משמט. ואבדו המעות שהרי עברה שביעית על החוב:
האונס והמפתה והמוציא שם רע. כל אלו קנסות הן שחייבה התורה לשלם ואינם כשאר החוב שאפי' עברה עליהן שביעית אינו פטור עד שישלם:
וכל מעשה ב"ד. שכתבו עליו פסק דין שחייב ליתן לפלוני כך וכך אינו משמט לפי שזה כגבוי היא וכאילו בא לידו ואינו כמלוה:
המלוה על המשכון. והיה החוב כנגד המשכון אינו משמט דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך פרט לזה שיש מאחיך בידך ואם היה החוב יותר על המשכון משמט הוא את המותר:
והמוסר שטרותיו לב"ד. ואמר להם אתם גבו לי חובי אינו משמט דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך וזה ב"ד תובעין אותו:

גמ' **ניחא שלא בשטר**. שפיר הוא דמשמט אלא בשטר אמאי הא יש כאן שעבוד נכסים ויעשה כמלוה על המשכין ולא יהא משמט:

תיפתר בשטר שאין בו אחריות נכסים. בפירוש וכר"מ דס"ל בפ' שנים אוחזין גבי מצא שטר חוב דלא אמרינן אחריות ט"ס ואם אין בו אחריות מפורש אינו גובה ממשועבדים וקס"ד השתא דמדמוקי ר' יוחנן למתני' כר"מ א"כ למאי דקיי"ל כרבנן דאחריות טעות סופר הוא אינו משמט למלוה בשטר ואע"פ שאין בו אחריות מפורש:

בשטר שאין בו אחריות נכסים. מפורש והורי רבי יוחנן דמשמט ואע"ג דלאוקימתא דידיה הוה ליה להורות דאינו משמט למאי דקיי"ל כרבנן:

אמר מפני שאנו למדין מן הלכה אנו עושין אותו. בתמיה וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה דאף דאוקימנא למתני' כר"מ לפי מה שנדמה בעינינו מ"מ לענין מעשה אין אנו סומכין על זה אלא דאפי' לרבנן משמט הוא:

בשאין לו קרקע. הא דאמרינן דבשטר משמט הואיל ואין בו אחריות מפורש דוקא בשאין לו קרקע להלוה אבל יש לו קרקע אינו משמט שהרי לעולם גובה הוא מבני חורין של הלוה והוי כמלוה על המשכון:

א"ר יוסי. דלא היא אלא אפי' יש לו קרקע להלוה משמט וכרב דלקמיה:

ייחד לו קרקע. בהלואתו שיהא נפרע ממנה אינו משמט ודוקא בייחד הא אם לא ייחד אינו משמט ולא דמי למלוה על המשכון דהבטחון של המלוה על המשכון ולא קרינן ביה לא יגוש וכן אם יחד לו הקרקע:

המשעבד שדה לאשתו. בכתובתה ואח"כ מכרה אם רצתה לגבות משאר נכסים של הבעל גובה:

תברייא בעיין על זה ואמאי. ולא תגבה אלא מנכסים משועבדים שהרי כתב לה אפותיקי על שדה זו:

אמר לון ר' יוסי. וכי סלקא אדעתין הכי. הרי יש כאן בני חורין לפניה ואת אמרת משועבדין תגבה בתמיה:

מתני'. הך ברייתא מיירי דוקא בשלא אמר לה לא יהא לך פרעון אלא מזו אבל אם אמר לה וכו' אינה גובה אלא ממנה דהואיל ועשאה אפותיקי מפורש אינה גובה משאר נכסים ומוציאה השדה מיד הלוקח ואינו יכול לסלקה בדמים:

מכורה לשעה. כלומר אם היה המכר לשעה שהוא עד זמן שיבא הב"ח לטרוף כשלא ימצא נכסים בנ"ח ה"ז מכורה:

ר' יוסי אומר אינה מכורה לשעה. כדמייתי ליה סייעתא דחייליה דר' יוסי מן הדא דמחלקינן בין שורו לשדה שאם עשה שורו אפותיקי ומכרו אין הבע"ח יכול לגבות ממנו כדקאמר טעמא לפי שהשור מצוי הוא להבריחו ולמכרו בצנעא והואיל ואין לו קול אין הב"ח טורח מהלוקח אבל שדה אינו מצוי להבריחה ויש לה קול שנעשית אפותיקי לב"ח ולא היה לו להלוקח ללקחה ולפיכך הב"ח טורפה מהלוקח וס"ל לר' יוסי דמכיון שכן הוא אינה מכורה כלל ואפי' לשעה ויכול להחזיר מהמקח:

הגע עצמך שהיתה מכורה לבעל זרוע. שהלוקח הוא אלם והב"ח מתייאש ממנה לפי שלא יכול להוציא מתחת יד האלם הזה ואמאי לא נימא בזה דמיהת מכורה לשעה היא: **מצוין הן בעלי זרוע ליפול**. ולעולם אין הב"ח מתייאש ממנה שמצפה הוא שעתיד האלם הזה ליפול ויטרוף אותה:

והלוקח יחוש לעצמו. שאם ימות הבעל או יגרשנה תטרוף האשה וכן הב"ח אם לא ימצאו לגבות משאר נכסים:

מתניתא. וקאמר הש"ס דלא תקשי מהאי ברייתא לר' יוסי דאמר אינה מכורה לשעה וזה ר' יוסי אמורא הוא דפליג עם ר' אחא והא תנינן בהדיא הרי זה מכורה כל זמן שאינן באין לטרוף אותה והלכך מפרש דהאי ברייתא מיירי בשאמר לה יהא לך פרעון מזו דזהו אפותיקי סתם אבל לא בשעשאה אפותיקי מפורש:

מה פליגין ובמה פליגין. ר' אחא ור' יוסי בשאמר לה בפירוש לא יהא לך פרעון אלא מזו דמכיון שעשאה אפותיקי מפורש ס"ל לר' יוסי דאינה מכורה אפי' לשעה מטעמא דאפותיקי מפורש אין הלוקח יכול לסלק ואפילו בדמים הלכך לא הוי ליה מכר כלל:

רב אמר פגמה לא זקפה. השתא מהדר הש"ס לדינא דמתני' דהשמט' השביעית ואיידי דהאי דינא מייתי לעיל דין דאפותיקי בכתובת אשה ולבע"ח וקאמר דבכתובת אשה דקיי"ל אין השביעית משמטתה ואמר רב דאם פגמה שקיבלה ממנו המקצת ואפי' לא זקפה עליו במלוה וכן אם זקפה אע"פ שלא פגמה הויא כשאר החוב והשביעית משמטתה:

תני ר' חייא. ופליגא על רב דעד שתפגום ותזקוף דהכי תני לה בתוספתא (פ"ח) כתובת אשה פגמה וזקפה הרי זו משמטת פגמה ולא זקפה זקפה ולא פגמה ה"ז אינה משמטת: **ומפני שהוא מקיף לו וכו'**. אר' יהודה דמתניתין פריך דקאמר בהקפת חנות הראשון ראשון משמט ומאי טעמא וכי מפני שהוא מקיף לו עוד פעם שניה נעשית הראשונה מלוה:

א"ר אלעזר דר' יודה היא. הא מלתא דר' אלעזר לקמן (בהלכה ב') היא שנויה ועלה הוא דשייכא לומר דר' יהודה היא ומייתי לה הכא לפרש דברי ר' יהודה דממילא שמעינן לה מהא דלקמן לטעמיה דר' יודה במתני' כדמסיק:

וראוי לתובעו בראש השנה. לקמן אמרינן בשם רב המלוה את חבירו על מנת שלא לתובעו אלא אימת שירצה יפרענו אפ"ה השביעית משמטתו דאע"ג דלא שייך ביה לא יגוש מכל מקום דהחוב מוטל עליו לפרוע קרי ביה לא יגוש ומשמטתו ופריך עלה והתני במתני' דלקמן השוחט את הפרה וחילקה בר"ה אם היה החדש מעובר משמט ואר"א עלה דהאי מתני' דר' יודה היא וראוי הוא לתובעו בר"ה בתמיה כלומר דמסקנת דברי ר' אלעזר היא דמשום הך קושיא ע"כ דמתני' לא אתיא אלא כר' יודה שהרי אין ראוי לתובעו בראש השנה והוי ליה כהקפת חנות ואמאי משמט אלא דכר' יהודא שפיר הוא דאתיא דס"ל דהראשון ראשון משמט וה"נ מיירי כגון שלקח ממנו וחזר ולקח דהוי ראשונה כמלוה ומשמט ושמעת מינה מדדחיק ר"א לאוקמי מתני' כר' יודא דאלמא לרבנן אינו משמט ומהאי טעמא גופא דהו"ל כהקפת חנות הואיל ואין ראוי לתובעו וקשיא לרב דאמר אפי' בשאין ראוי לתובעו השביעית משמטת:

ר' בא וכו'. ר' בא משני להקושיא אליבא דרב לא היא דלא תדחוק לאוקמי להאי מתני' דהשוחט את הפרה כר' יודה אלא כך"ע אתיא דבממון שהוא ראוי להאמינו מיירי שאינו סך מרובה כל כך ומכיון שהוא ראוי לתובעו כמי שראוי להאמינו ומכיון שראוי להאמינו כמו שראוי ליתן לו מעות הכי גריס לה לקמן וכאן קיצר הש"ס דסמיך אהא דלקמן כלומר דהא בעלמא במקום שהוא ראוי לתובעו היום הוי כראוי להאמינו שהרי מיד הוא תובעו לשלם לו:

ומכיון וכו'. כלומר וא"כ ה"ה איפכא נמי דהכא מכיון שהוא ראוי להאמינו אע"פ שאינו ראוי לתובעו בר"ה מ"מ הוי כמי שראוי ליתן לו מעות שהרי הוא מאמינו עד לאחר יו"ט ומיד אחר יו"ט מוטל עליו ליתן לו מעות ולפורעו וא"כ. שפיר אתיא אף לרבנן דלא דמיא להקפת חנות שאינו עומד לפרוע אלא לזמן מרובה אבל הכא כיון שהוא ראוי ליתן לו מעות מיד אחר יו"ט אפי' רבנן מודו דמשמט:

וכאן הואיל וראוי ליתן לו מעות וכו'. סיומא דמילתא דר' בא היא וכלומר וכאן בהקפת חנות דפליגי בה היינו טעמא דר' יודה ס"ל הואיל והוא ראוי לשלם לו הקפה הראשונה כשלקח את השניה ולא שילם נעשית הראשונה מלוה ורבנן ס"ל דאין דרך להשתלם הקפת חנות עד לאחר זמן הרבה ולא דמי להשוחט את הפרה דהתם כ"ע מודו בה כדאמרן והשתא נמי לא קשיא מידי להא דרב דשפיר אתיא מילתיה אף כרבנן דמכיון

דבכל שעה ושעה מיהת מוטל עליו לפרעו והואיל וראוי הוא ליתן לו מעות משמט אע"פ שאין ראוי לתבעו. וגרסי' להא במסכת מכות (פרק קמא בהלכה ב'):

ר' יוחנן אמר בגין חרישה. אדברי ר' יוסי דמתני' קאי דאמר כל מלאכה שהיא פוסקת משמטת וקאמר ר' יוחנן דכוונת ר' יוסי בשביל חרישה כלומר בשביל המלאכה שבשדה כגון חרישה וכיוצא בה שפוסקת בשביעית ומכיון דאין מלאכה זו נוהגת בשביעית אין דרכו של השכיר להמתין עד אחר השביעית מה שחייב לו מקודם ונעשה כמלוה על בעה"ב ומשמטת ור"ל אמר לאו דוקא מלאכה שבשדות קאמר אלא בגין בניין. כלומר אפילו שכרו לעשות לו איזה בנין ונגמר הבנין מקודם שביעית הוי כמלוה ומשמטת ומפרש ואזיל דלדעתי' דר' יוחנן משום דדייק ליה דקתני מלאכה שהיא פוסקת בשביעית דמשמע מחמת השביעית היא פוסקת וזהו מלאכה שבשדה דאילו מלאכת הבנין אינה אסורה בשביעית ולדעתיה דר"ל לאו שפוסקת מחמת שביעית קאמר אלא מלאכה שהיא פוסקת מאליה כלומר שכלתה מלאכת הבנין שלו נגמרה ופסקה בשביעית:

מה ר' יוסי כר' יודה דר' יוסי אמר כל מלאכה וכו' כצ"ל. והכתוב בספרי הדפוס דר' יודא אמר טעות הוא ודברי ר' יודה מייתי ליה לקמיה דאמר (בפ"ז דשבועות בהלכה ז') גבי אמר לשלחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר ליה תן לי את הדינר וא"ל נתתיו לך ונתתו באנפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות וא"ל נתתים לך והשלכת לתוך כיסך ישבע השלחני ר' יהודה אומר אין דרך השלחני להיות נותן איסר עד שיטול דינרו ושואל הש"ס מה אי נימא דר"י דמתני' כר' יודה דהתם ס"ל דקס"ד דדינא דהכא דמי לדהתם דכמו שאין מדרך השלחני להמתין על הדינר ואינו נותן המעות עד שיטול את הדינר מקודם ה"נ בשכיר כן שאין דרכו להמתין בשכרו אחר שפסקה המלאכה ואע"פ שיש לו עוד לעשות בכעין מלאכה זו אחר שתעבור השביעית ומש"ה הוי כמלוה על הבעה"ב ומשמטת:

ולא ר' יוסי כר' יודה. ודחי לה דלא היא דדברי ר' יוסי לא אזלי כר' יודה ולא ר' יודה כר' יוסי דשאני התם דאע"ג דר' יודה אמר אין דרך השלחני וכו' משום דאין דרכו להקדים את המעות עד שיטול בתחלה את הדינר אבל הכא מודה הוא ר' יודה לרבנן בשכר שכיר שאינו אלא בסוף דשכירות אינה משתלמת אלא בסופה וכיון שהוא יתעסק עוד במלאכה זו אלא שעכשו היא שפסקה אינה נעשית כמלוה בשביעית ואינו משמט:

גמ' **רבי אמר ניסן לא נתעבר מימיו.** לא הוקבע ר"ח ניסן מעולם ביום ל"א לפי שאדר הסמוך לניסן לעולם חסר הוא:

והא תנינן אם בא החדש בזמנו. עקרא דהאי מילתא בתוספתא (בפ"ק דר"ה) היא שנוייה ניסן ר"ה למלכים וכו' ולתרומת שקלים וכו' כיצד לתרומת שקלים כל קרבנות צבור קרבין בא' בניסן אם בא חדש בזמנו קריבין מן החדשה ואם לאו קריבין מן הישנה וכעין דתנן נמי (בפ"ד דשקלים) מותר הקטורת וכו' אם בא החדש בזמנו וכו' וקס"ד דה"ק אם בא החדש בזמנו כלומר שלא בא תרומה חדשה אלא עד זמנו שהוא יום שלשים קריבין למחר מן החדשה והיינו שעל כרחם היו צריכין לעבר החודש ולקבוע ר"ח ניסן ביום ל"א כדי שיקריבו תמיד של שחר וכן הקטורת באחד בניסן מתרומה חדשה ואם לאו שעדיין לא בא החדשה קריבין מן הישנה לפי שא"א בענין אחר ושמעינן מיהת דלפעמים קובעין ר"ח ניסן ביום ל"א ומשני אם בא קאמר אבל באמת לא בא שלא נזדמן להיות כך לפי שהיו מקדימין להביא שקליהם דתנן בא' באדר משמיעין על השקלים ומעולם לא נתאחר מלבוא עד שיהיה זמנו לשיצטרכו לעבר משום כך כדי להקריב מן החדש. וגרסי' להא בפ"ק דר"ה ובפ"ו דנדרים ובפ"ק דסנהדרין:

תשרי לא נתעבר מימיו. מעולם לא הוקבע ביום ל"א לפי שאלול לעולם חסר הוא:

והתנינן במתני' אם היה חדש מעובר. ומשני אם היה אבל באמת לא היה שלא נזדמן להיות כך:

וכשקידשו את השנה באושא. תוספתא היא (בפ"ד דר"ה) ופריך לקמיה. מהא אדאמר רב תשרי לא נתעבר מימיו:

אמר כר' יוחנן בן נורי. דקאמר התם כולל מלכיות עם קדושת השם ואינו תוקע כדברי ר"ע דאמר כולל מלכיות עם קדושת היום ותוקע:

והתני קדשוהו בראשון ובשני. כלומר הא מיהת שמעינן מברייתא זו דעשו שני ימים ר"ה וקשיא לרב:

אותה השנה נתקלקלה. אירע להם איזה קלקול וטעות בחשבון ומחמת טעות עשו שני ימים:

מה בין הראשון וכו'. שינויא אחרינא הוא כלומר ואי בעית אימא דמה בראשון ובשני דקאמר כדאמר ר' בא בשם רב שנה ראשונה ושנה שניה וליום השני בשנה הבאה הוא דהוה ודחי לה הש"ס והתני ביום הראשון וביום השני אלמא דבשנה אחת הוא דהוה אלא מחוורתא כדר' זעירא:

קידשוהו קודם זמנו וכו'. כדמפרש לקמיה קודם לזמנו ביום כ"ט לאחר עיבורו ביום ל"ב ואע"פ שקידשוהו ליום זמנו או עיברוהו ליום העיבור שהוא יום ל' יכול יהא מקודש שא"צ עוד לקדשו או אם עברוהו יהא מעובר:

ת"ל אותם. אותם אלה הן מועדי אשר תקראו אותם במועדם בזמנם ואין אלה שלא קראו בזמנם מועדי:

על הגליות שיצאו. בני הגולה שיצאו לעלות לרגל ואינם יכולין להגיע למקומן ולעשות הפסח בזמנו:

והן שהגיעו לנהר פרת. דוקא אם נשמע שכבר הגיעו לגבול א"י:

ואח"כ נמצאו העדים זוממין. אלו שהעידו שראו את החדש ביום הזה במקום פלוני ובאו אחרים ואמרו להן עמנו הייתם:

אין מדקדקין בעדות החודש. שאע"פ שהטעו את הב"ד ה"ז מקודש דכתיב אתם אפי' מוטעין:

א"ר אלעזר דר' יודה היא וכו'. על המתני' קאי ומפורש זה בהלכה דלעיל עד נעשית ראשונה מלוה:

על מנת שלא תשמטנו שביעית אין השביעית משמטתו. כך היא הגירסא גם בפ"ק דמכות (הלכה ב') ולפי גירסא זו צריך לפרש להאי קושיא דלקמיה דפריך מאי קמ"ל רב הא תנינן במתני' שם מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז על מנת ליתנם מכאן ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו אלף זוז בידיו בין נותנין מכאן ועד ל' יום ובין נותנין מכאן ועד עשר שנים. והאי ש"ס מפרש דכשהלוהו לעשר שנים הוי כמי שהתנה עמו שלא תשמטנו שביעית כדמסיים וכי יש עשר שנים בלא שמיטה והרי זה כהרחיב לו זמן עד לאחר השמיטה ושאע"פ שיעבור עליו השמטה ישלם לו לזמנו ואי ס"ד השביעית משמטתו הרי אלו העדים שהעידוהו שחייב ליתן לו עד ל' יום בעו לאפסודי לכולא ממונא שהאמת הוא שהלוהו עד עשר שנים וא"א לעשר שנים בלא שמיטה והיתה השביעית משמטת את הכל ואמאי אומדין כמה אדם רוצה ליתן וכו' כולהו בעו לשלומי ליה אלא לאו ש"מ דאין השביעית משמטתו וא"כ מאי קמ"ל רב הא מתני' הוא:

איתפלגון. פליגי בה ר"נ ורב ששת לאוקמי מתני' דלא תקשי לרב חד אמר דמתני' איכא לאוקמי במלוה על המשכון מיירי ואידך אמר בכתב לו פרוזבול דאינן משמטין ולא שמעינן ממתני' מידי להא דרב:

תני ל' יום לא איתי כדמפרש ואזיל שהלואה שהיא בסתם לא יש בה תביעה עד לאחר ל' יום עאל רב יהודה לבית המדרש ואמר טעמא דכתיב קרבה וגו':

שלא תאמר כל ל' יום וכו'. כלומר אם אני מלוה לו קודם השמיטה ל' יום איני רשאי לתובעו בלאו הכי דסתם הלואה ל' יום וכשיעברו הל' יום יגיע השמיטה והיא בהשמטת כספים ונמצא שלא אגבנו כלל ויהיה עם לבבך בליעל ולא תתן לו וגו' נתון תתן לו:
לפום כן צריך מימר וכו' דלהכי כתבה התורה כפל ללמדנו זה דסתם הלואה ל' יום:
ולא כן א"ר בא וכו'. כלומר דפריך אי דמוקמינן לקרא בהכי אם כן קשיא להא דקאמר רב לעיל אמאי קאמר סתמא ולא יליף ליה בהדיא מהאי קרא שהרי אם הלוהו ל' יום קודם השמיטה הוי כאילו בתחילה הלוהו על מנת שלא לתובעו שכל ל' יום אינו רשאי לתובעו ואח"כ יגיע השמיטה ואמרה התורה דמשמטת ואפי' הלואה כי הך שלא היתה בכלל תביעה. א"נ כמו לימא מסייע ליה לרב מיתפרשא והיינו הך:
אשכח תני ר' ישמעאל. שינויא היא כלומר רב דלא דריש למילתיה מהאי קרא כהאי ברייתא ס"ל דאשכחן דדריש ליה ר' ישמעאל לדרשה אחריתא:
שלא תאמר כל שש שנים הריני יכול לפרנס את עצמי מכרמי ומשדי אשר לפני ולאחר שש שנים שאסור אני בעבודת שדה וכרם ואתה אומר לי שג"כ בהשמט כספים הוא ולא אגבה חובי מהלוין וא"כ במה אתפרנס בשנה השביעית:
לפום כן צריך מימר וכו'. דכלפי תלונתו אמרה התורה כך שלא תאמר קרבה שנת השבע ואסור אני בעבודת שדה וכרם וקרבה שנת השמיטה על תלונת מהשמט כספים קאי והשתא לא גמרינן מהכא מידי להא דלעיל:
דר"מ היא דר"מ אמר במלוה הדבר תלוי. האי מילתא איתא בהאי תלמודא (בפ"ד דכתובות בהלכה ב') דגריס התם על המתני' עמדה בדין עד שלא בגרה הרי הן של אב מת האב הרי הן של אחין רש"א אם לא הספיקה לגבות עד שמת האב הרי הן של עצמה ומפרש בגמרא רש"א במגבה הדבר תלוי כלומר משעה שהיא גובה הדבר תלוי שיהו של אב להורישו לבניו ורבי אומר בעמידת ב"ד הדבר תלוי ורבי היינו ר"מ דהוא הת"ק ובר פלוגתי' דר"ש ומסיים ואזיל ר"ש עביד לה כמעשה ב"ד ורבנן עבדין לה כמלוה על דעתיה דר"ש אין השביעית משמטתה על דעתון דרבנן השביעית משמטתה. כלומר דר"ש עושה הקנס כשאר פסק דין דלא הוי ממון להורישו לבניו עד שעת הגבייה ואין השביעית משמטתה כשאר מעשה ב"ד דאין משמטין והת"ק משוה להקנס כמלוה ומשעת העמדה בדין הוי כמלוה מן התורה עליו והשביעית משמטתה משעת העמדה בדין כשאר מלוה.
והיינו נמי דקאמר הכא דר"מ היא והיינו ת"ק דר"ש התם ומשום דקשיא ליה לרב מאי איצטריך למיתנינהו דאינן משמטין הא כל בעל משה ידו כתיב ואין הקנס משה ידו הלכך מוקי להמתני' כר"מ דאמר במלוה הדבר תלוי וכלומר דהשתא לדיוקא אצטריך

דהא דתני אין משמטין בשלא זקפן במלוה והיינו עד שלא עמד בדין אבל משעמד בדין הוי כמלוה עליו ומשמטתן השביעית:

גיזרי דינין. פסקי דינין שאמרו חייב אתה ליתן לו:

פשיטא דא מילתא מלוה שנעשה כפרנית. שתבעו קודם השמיטה וכפר בו והגיע השמיטה והוא עודנו בכפירתו ולאחר השמיטה הודה לו או שבאו עדים והעידו שחייב הוא לו הא ודאי פשיטא לן דאינה משמטת דבשעת השמיטה לא קרינן ביה לא יגוש שהרי כפר בו:

כפרנית שנעשית מלוה. כלומר וכן לאידך גיסא אם בתחלה כפר בו ואח"כ הודה לו או שבאו עדים והשתא נעשית מלוה קודם השמיטה בהא נמי פשיטא לן דמשמטת היא כשאר מלוה בשלא כתבו לו ב"ד פסק דין:

ר' ירמיה בעי אם למידת הדין כן. כלומר אלא הא דקמבעיא ליה אם לכל הדין כן ולענין גבייה נמי ממה לגבות ג"כ אמרינן הכי כדמסיים ואזיל:

לא צורכה דלא כפרניית שהיא נעשית מלוה גובה בבינונית כצ"ל. וכך הוא בגיטין (פרק ה בהלכה א') דגרסי' נמי להא כלומר לא צריכה דקמיבעיא ליה אלא הא מי נימא דהאי כפרנית שנעשית מלוה במילתא קמייתא קיימא ונגבית בבינונית כמו דהויא כשאר מלוה לענין שמיטה או דילמא דהוי ליה כנמחל שעבודו הראשון ומוקמינן אד"ת ואינו גובה אלא מזיבורית ולא איפשטא:

אפי' על המחט. הלוה לו הרבה משמט הוא את כל החוב משום דס"ל לשמואל דאם אבד המחט אבד הכל הילכך הויא ליה נמי כמשכון על כל החוב לענין שמיטה:

ואשר יהיה לך וכו'. טעמא דמשכון ומוסר שטרותיו מפרש כדפרי' במתני' ומשכין יליף מדכתיב את אחיך תשמט ידיך פרט וכו' ומוסר שטרותיו לב"ד מאשר יהיה לך קדריש פרט ליה דלא אתה הוא הגובה אלא הב"ד:

הלכה ב

מתני' **פרוזבול אינו משמט**. פרוז ל' תקנה פורסא דמילתא בול עשירים ושברתי את גאון עוזכם אלו בולאות שביהודה כלומר תקנה לעשירים שלא יעברו על הכתוב השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל ונקרא ג"כ פרוסבוטי בוטי הן העניים שהוא ג"כ תקנה לעניים שימצאו להלוות להם וקאמר בגמרא דהואיל והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן היה כח ביד הלל לתקן תקנת פרוזבול:

מתני' **זהו גופו של פרוזבול**. גוף הנוסח שלו איש פ' ופ' הדיינים וכו' הא דנקט תרי לאשמעינן דסגי בב"ד של שנים:

והדיינים חותמין למטה או העדים. להכי קתני הדיינים או העדים לאשמעינן דהעד נעשה דיין הואיל ומדרבנן היא ובמידי דרבנן העד נעשה דיין:
גמ' מיכן סמכו וכו' בספרי פ' ראה דריש להא דלעיל ואשר יהיה לך וכו' ולא המוסר שטרותיו לב"ד מיכן אמרו הלל התקין פרוסבול:
ופריך וכי פרוזבול דבר תורה דאמרת מכאן אמרו ומשני דה"ק כשהתקין הלל סמכוהו לד"ת על הכתוב הזה דכמו דהתורה מיעטה להמוסר שטרותיו לב"ד ה"נ נתקין לפרוסבול שאם בתחלה מסר החוב בלבד להב"ד דגם כן אינו משמט:
כמ"ד מעשרותיו ד"ת. בזמן בית שני ופלוגתא היא לעיל (בפ"ו בהלכה א') והשתא להאי מ"ד דס"ל דכל המצוות התלויות בארץ היו נוהגות מד"ת בבית שני קשיא והלל מתקין על דבר תורה:
א"ר יוסי. ומאי קשיא ליה וכי משעה שגלו לא נפטרו וגו' ואכתי לא אסיק ר' יוסי למילתיה עד דאקשי ליה ואמאי קרית לה להשמט' כספים מצוה התלויה בארץ הרי חובת הגוף היא ונוהגת בין בארץ בין בח"ל דבר תורה:
חזר ר' יוסי ואמר. דהכי קאמינא דמשעה שגלו נפטרו ממצוות התלויות בארץ ואח"כ אע"פ שחזרו בבית שני לא היו נוהגות אלא מדבריהם והשתא דרשינן מקרא דכפל וזה דבר השמטה שמוט דבשתי שמיטות הכתוב מדבר בשעה וכו' וס"ל לר' יוסי דהאי דהלל לא מיתוקמא אלא כמ"ד לעיל דכל מצות התלויות בארץ לא נהגו בבית שני אלא מדבריהם:
תמן. בבבל אמרין. שאפי' כמ"ד מעשרות מד"ת בבית שני מודה הוא בשמיטה שהיא מדבריהן וכדדריש רבי וזה דבר השמיטה וכו':
אימתי פסקו היובלות. וקאמר דלכל יושביה כתיב ומשמע בזמן שיושבין עליה ולא בזמן שגלו מתוכה ואע"פ שחזרו:
ת"ל יושביה לכל יושביה. מדמצי למיכתב ליושביה וכתב לכל יושביה דרשינן מיושביה פרט למעורבבין ואין כל שבט ושבט ניכר בפ"ע דאין זה מיושבין עליה כתקונן ומלכל דרשינן בזמן שכל יושביה עליה ולא מקצתן נמצאת אומר משגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה שהיו בעבר הירדן בטלו היובלות שאין כל יושביה על הארץ שניתן לכולן ואפי' בבית ראשון לא היה היובל נוהג לאחר שגלו אלו השבטים:
גמ' **ואפי' נתונין ברומי**. אינו צריך שיהא לפני הבית דין אלא אפי' הן במקום רחוק מוסר להם ע"י הכתב:

חותמין בשנים ואומרים אע"פ וכו'. כדי שלא יאמרו בשנים ישבו בתחלה לדון וגרסי' להא בסוף (פ"ה) דסנהדרין:

מתני' אמרה כן. מהמתני' שמענו כרבנן דתמן דקתני ברישא הדיינים שבמקום פלוני משמע שבפני ב"ד של שלשה הוא מוסר דבריו וקתני והדיינין חותמין למטה או העדים ש"מ שאע"פ שבתחלה מסר דבריו לפני הב"ד של ג' סגי בחתימת שנים וה"נ בשלשה שדנו כן:

ולמדין מדת הדין מפרוזבול. בתמיה דילמא שאני פרוזבול דאינו אלא מסירת דברים בעלמא אבל היאך נלמד דין ממש ממנו:

אין. מצינו דתני בברייתא דלמדין שאר דיני ממונות מפרוזבול כדלקמיה:

אין לו קרקע וכו'. תוספתא היא (בפ"ח) לפי שאין כותבין פרוזבול אא"כ יש קרקע להלוה כדתנן לקמן ואם אין להלוה קרקע ולחייב לו יש לו קרקע כותבין לו פרוזבול כדמפרש ואזיל היך עבידא וכו' וטעמא דלוי הלוה של ראובן משועבד הוא לשמעון כאלו הוא לוה שלו וכך היא בדיני ממונות אלמא דדין פרוזבול ושאר דיני ממונות דין אחד להם:

הלכה ג

מתני' **פרוזבול המוקדם כשר**. כדמפרש טעמא בגמ' מפני שהוא מרע כחו של המלוה לפי שאין הפרוזבול מועיל אלא להחוב שלפניו שהוא מוסר להב"ד ואינו משמט החוב ולא למה שהלוה לו לאחר כתיבת הפרוזבול ונמצא אם הפרוזבול היה כתוב בניסן והקדים זמנו בתוכו לומר שנכתב באדר אם כן אינו מועיל אלא להלואה שהיא קודם אדר ולא להלואה שהיא לאחר אדר דאותה נשמטת והמאוחר פסול מפני שמייפה כחו של מלוה שלא כדין שהרי אם מסר להב"ד בניסן ונכתב בו זמנו מאוחר שהוא באייר ונמצא כל הלואה שהיא עד אייר אינה נשמטת וזהו שלא כדין שהרי בניסן הוא נכתב כשמסר לפני הב"ד ואינו מועיל להלואה שהיא אחר המסירה לב"ד:

שט"ח המוקדמין. שלוה ממנו בניסן והקדים לכתוב זמנו בתשרי שלפניו:

פסולין. לפי שטורח מהלקוחות של תשרי עד ניסן שלא כדין וקנסו רבנן שלא יטרוף מהלקוחות כלל ואפי' מאותן שלקחו מהלוה מניסן ואילך אבל מבני חורין של הלוה גובה הוא:

והמאוחרין כשרין. שעומד בניסן וכותב הזמן הלואה בתשרי שלאחריו וא"כ הוא מורע כחו של המלוה נגד הלקוחות שמניסן ועד תשרי ולפיכך כשרין:

אחד לוה מחמשה כותבין פרוזבול לכאו"א. מן המלוין לפי שהמלוה הוא שמוסר להב"ד וצריך כל מלוה ומלוה לפרוזבול בפ"ע אבל חמשה לוין ממלוה אחד דיו כשמוסר כל חובותיו להב"ד וא"צ אלא פרוזבול אחד לכל הלוין:

מתני' **אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע**. שיש לו קרקע להלוה דאז חשיב הוא כגבוי במסירת חובו להב"ד:

אם אין לו. להלוה מזכה הוא המלוה להלווה בתוך שדהו כל שהוא וסגי בכך משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו דגבי והדר גבי ואע"ג דחוב הוא ללוה תקנת חכמים הוא דכל דהו כותבין פרוזבול:

היתה לו להלוה שדה ממושכנת בעיר משל אחרים כותבין עליה דהשתא הויא כשלו:

על נכסי אשתו. נכסי מלוג שלה לפי שמשועבדין הן לו לפירות:

על נכסי אפוטרופין. שלוו לצורך היתומין ואין להן קרקע כותבין על נכסי האפוטרופין וכן הלכה דליכא מאן דפליג עליה:

מתני' **כוורת דבורים וכו'**. בגמ' מפרש דלא פליגי אלא כשמונחת ע"ג הקרקע ואינה מחוברת בטיט להקרקע:

הרי היא כקרקע. לענין שיש לה דין קניית קרקע שנקנית בכסף וכו' כשאר הקרקע:

וכותבין עליה פרוזבול. אם יש להלוה כוורת דבורים וקמ"ל דאע"פ שאין המקום שעומד עליו הכוורת של הלוה אלא שהעמידה בתוך שדה של אחר שלא בידיעתו מ"מ כותבין לפי שהכוורת עצמה נחשבת כקרקע:

ואינה מקבלת טומאה במקומה. כקרקע שאינה מקבלת טומאה דסד"א להחמיר בטומאה הואיל והיא מיטלטלת קמ"ל:

והרודה ממנה. דבש בשבת חייב כדדריש בגמ' דכתיב ביערת הדבש מה יער התולש ממנו בשבת חייב אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב:

וחכ"א וכו'. והלכה כחכמים והרודה דבש בשבת אסור הוא משום שבות כחכמים דברייתא בפ' המצניע (דף צה):

מתני' **המחזיר חוב בשביעית**. כלומר חוב שעברה עליו שביעית ואף על פי כן מחזיר לו זה צריך שיאמר לו המלוה משמט אני וכבר נפטרת ממני:

אמר ליה הלוה אף עפ"כ אני רוצה ליתן לך יקבל הימנו שנא' וזה דבר השמיטה בדיבור שאמר משמט אני יוצא הוא ידי חובתו ואחר כך כשיאמר לו אף על פי כן אני רוצה ליתן לך ולא משום החוב אלא בתורת מתנה יקבל הימנו:

כיוצא בו וכו'. וזה דבר הרוצח. שצריך שיאמר בתחלה רוצח אני ואם אמרו לו אעפ"כ אז יקבל מהן:

גמ' **פרוזבול המוקדם כשר מפני שהוא מורע כחו וכו'**. כדפרישית במתני':

מי מודע. מי מודיע לנו שהשטר מוקדם הוא:

החתומין בשטר. עדים החתומין בשטר הן מודיעין שזמנו מוקדם וכגון שאומרין שבתחלה כשחתמו שלא בכוונה היה שלא השגיחו על הזמן שכתוב בו וחתמו על עיקר המלוה ועכשיו כשרואין הזמן מעידין הן שהמלוה לא נעשית בו ביום אלא מוקדם הוא דאי לאו הכי ודאי פסולין הן להעיד שהרי חתמו שקר ופריך לא כן אמר ר"ל בפ"ד דגיטין (בהלכה ב') ובכמה מקומות שעשו דברי החתומין בשטר כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואין יכולין לחזור ולהעיד בענין אחר:

תמן. מיירי אותן בשאמרו לא חתמנו כל עיקר ורוצין להכחיש עדותן בזה אין נאמנין הן דחתימתן כמו שנחקרה עדותן בב"ד וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ברם הכא שאומרין ע"ז חתמנו על עיקר המלוה ועל זה הזמן לא חתמנו שלא השגחנו עליו נאמנין הן:

ר' יוחנן אמר פסולין ממש. על שט"ח המוקדמין דקתני פסולין שפסולין הן לגמרי ואפי' מזמן כתיבת השטר ואילך אינו יכול לטרוף מהלקוחות דקנס קנסו חכמים בזה מפני שהקדים זמנו:

ר"ל אמר לאו פסולין ממש קתני אלא אינו מונה כ"א משעת הכתב של השטר שהוא יום המלוה ואינו יכול לטרוף מזמן הקדימה:

והתני. בברייתא פרוזבול בין מוקדם ובין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב כלומר דהברייתא מפרש דהא דקתני במתני' המאוחר פסול לענין זה הוא פסול שאינו גובה בו מזמן המאוחר הכתוב בו אבל כשר הוא למנות מזמן כתיבת הפרוזבול וכל החובות שנעשו מקודם יום הכתיבה אינו משמט והשתא קשיא לר"ל דאם אומר את כן בשטרות המוקדמין א"כ מה בין פרוזבול ומה בין שטר ואמאי קתני לה בברייתא בפרוזבול הא גם בשטר הדין כן ועוד דהא מסתברא לן להחמיר טפי בשטר שנתכוין לגזול את הלקוחות מזמן הקדימה והוא גזל ממש מן התורה מבפרוזבול דלא נתכוין לעבור אלא על מידי דרבנן דהא עיקר תקנת פרוזבול לא נתקן אלא בזמן דהשמטת כספים אינה אלא מדבריהם כדאמרינן לעיל (בהלכה ג') ולר"ל דאף בשטר לא קנסו אלא שאינה מונה כ"א משעת הכתיבה א"כ מה בין פרוזבול ומה בין שטר:

שטר שזמנו כתוב בשבת. תוספתא היא (בפ"ק דמכות):

אני לא הכשרתי. לא זכור אני שהכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי כלומר מאחר שיצא הדבר בהכשר יצא שאף אני לא אמרתי אלא לחוש בו לכתחילה כדמסיק טעמיה לקמן:

הוון בני הישיבה בעי מימר דבהא פליגי. מ"ד פסול משום מוקדם ומ"ד כשר משום מאוחר. כצ"ל ונתחלפו התיבות כלומר דמר חושש שמא מוקדם הוא הואיל ובודאי לא נכתב בשבת וביוה"כ ומר לא חשיש להא ותולין אנו שטעו ואיחרו הזמן:

אלא מ"ד פסול משום זיוף. הש"ס הוא דמסיק לה על הא דהוון בעי מימר וקאמר דלא היא דלכ"ע יש לתלות להכשיר ולומר דמאוחר אלא מ"ט דמ"ד פסול משום זיוף הוא כלומר דלא פסיל אלא היכא שאין השטר מקויים וחיישינן שמא מזויף הוא מכיון שכתוב בו זמן שאין כותבין בו אבל אם השטר מקוים הוא מודה הוא דתולין לומר שמאוחר הוא וכשר:

גמ' **רב אמר**. הא דקתני על הקרקע והוא שיש קרקע למלוה וללוה וטעמיה דכי אין לו קרקע להמלוה לא סמיך אקרקע של הלוה דשמא ימכור אותה אבל אם יש קרקע גם להמלוה סמיך עלה ואם ימכרנה יזכה לו בתוך שדהו כל שהוא:

ור' יוחנן אמר אם יש למלוה או ללוה כותבין כדמשמע מסתמא דמתני':

אין לו קרקע ולחייבין לו יש קרקע כותבין. כדקאמר טעמא לעיל (בהלכה ד'):

אלא קלח א'. שמכר כל השדה ושייר לו קלח א' כותבין:

והתני וכו' אין להן פרוזבול. אין כותבין על מה שיש להן משל שותפות או באריסות לפי שאין הכל שלו ואמאי לא יהא כמי שאין לו אלא קלח א':

ומשני תמן כל קלח וקלח של שותפות (הכא) ואין מבורר לו אפי' קלח א' אבל הכא זה הקלח מבורר שהוא שלו:

מהו לכתוב לאפטרופין. שלוו לצורך עצמן ואין להם קרקע אם כותבין להן על נכסי יתומים שיש להם קרקע:

נשמעינה מן הדא. דתנן כותבין לאיש על נכסי אשתו והרי הבעל אינו אלא כאפטרופוס על נכסי מלוג שלה וה"נ כותבין:

מהו לכתוב לאשה. שלותה לצורך עצמה אם כותבין לה על נכסי בעלה:

נישמעינה מן הדא. דקתני וכן ליתומין וכו' ולמאי דמחשבינן להבעל כאפטרופוס לאשתו אם היו לה נכסים א"נ שיש לה מטלטלין לנכסי מלוג ולא מכרן הבעל ליקח בהן קרקע והרי הוא כאפטרופס עליהן וכותבין לה על נכסי בעלה:

גמ' טעמא דר"א מדכתיב ויבא העם אל היער וגו' ופריך על הא דר' אבהו ומה את שמע מינה מהכתוב הזה דהאי נוכל לומר כדא"ר מנא חורשא מפיק דבש היער הוא הוליך ומוציא הדבש ועדיין לא שמענו דהדבש עצמו נקרא יער:

ואילו אמר וכו'. כלומר ניחא אם היה אומר דיליף מהפסוק דלמטה דכתיב ויטבול אותה ביערת הדבש שפיר הוא דמצי למילף דהדבש הוא כיער אבל מהמקרא דקאמר ר' אבהו בשם ריש לקיש לא שמעיני מידי:

ר' יוסי בר בון קאמר בשם ר"ל דבאמת שמעה אותה כן מזה המקרא ויטבול אותה ביערת הדבש:

מה אנן קיימין. לפלוגתייהו דר"א ורבנן אם במחוברת הכוורת בטיט להקרקע כולי עלמא מודיי שהיא כקרקע ואם בנתונה באויר ועל גבי יתדו' כ"ע מודיי דאינה נחשבת כקרקע אלא כי אנן קיימין במונחת ע"ג קרקע ואינה מחוברת בטיט ובכה"ג הוא דפליגי:

ואתיא ההיא דר"א כהאי דאמר ר"ז וכו'. על מקומו של תנור וכירה שהן של הלוה והשאיל לו אחד מקום להעמיד עליו וה"נ בכוורת אליבא דר"א כן:

אף על מקומו של נר. המנורה של הלוה והשאיל לו אחד מקום להעמיד עליו:

אף בפת כן מחלוקת וכו'. בעיא היא אם אף ברידה פת מן התנור בשבת ס"ל נמי לר"א דחייב:

וקאמר הש"ס דלא דמיא דדבש גידולי כוורת הוא והו"ל כעוקר דבר מגידולו אבל פת אינה גידולי תנור ואף ר"א מודה דאינו אסור אלא משום שבות:

גמ' **המחזיר חוב בשביעית וכו'**. וכלומר והא דתנן לקמן המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו היינו בשאומר לו המלוה משמט אני והוא אומר אעפ"כ וכו' כדפרישית במתני' וסמיך התנא במתני' דלקמן על הא דשנה כאן:

רב הונא אמר אומר משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל ומסבב עמו בדברים עד שיאמר לו אעפ"כ ובמתנה אני נותן לך:

הדא אמרה. ממתני' דצריך הרוצח להודיע להם דשמא אינם יודעים ולפיכך רוצים לכבדו ומכאן לבר נש דתני חדא מיכלא מכילתא ומסכתא אחת ובא לעיר אחת ואינון מכבדין ליה כמו בשביל דתני תרתי מסכתא צריך שיאמר להן אנא חדא מיכלא בלחוד אנא חכם. וגרסינן להא (בפ"ב דמכות) על האי מתניתין כיוצא בו:

הלכה ד

מתני' **המחזיר חוב בשביעית**. שעברה עליו שביעית רוח חכמים נוחה הימנו שיש להן נחת ממעשיו ודוקא שאמר לו המלוה משמט אני ואומר לו אעפ"כ אני נותן לך במתנה כמפורש בהלכה דלעיל:

הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו. ומת הגר לא יחזיר לבניו ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו:

כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל זמן שלא משך אע"פ שנתן המעות יכול כל אחד מהן לחזור בו מן המקח אלא דקאי במי שפרע:

וכל המקיים את דברו. שרואה להיות משאו ומתנו באמונה אע"פ שאין שם משיכה ולא נתינת מעות מקיים דיבורו רוח חכמים נוחה הימנו דכך סמכו חכמים על הכתוב איפת צדק והין צדק שיהא הן שלך צדק כשתדבר דבר השלימהו לטוב:

גמ' **ובלבד לבניו**. הא דקתני ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו ובלבד שיחזיר לבניו כדמפרש לה לקמיה:

ר' יוסי בעי מהו ובלבד לבניו ולאפוקי מאי וקאמר הש"ס דה"ק אם יש לו בנים זכרים יחזיר להם ולא להבנות ואם אין לו בנים אז יחזיר לבנותיו:

שלא תאמר וכו'. כלומר וכ"ת מאי קמ"ל הא לעולם הבנים קודמים להבנות הא קמ"ל שלא תאמר הואיל ואין ירושת הגר לאביו דבר תורה יחזיר לבניו וכלומר לכל בניו בכלל הבנים והבנות דסד"א דוקא בירושת התורה הבן קודם להבת כדכתיב ואם אין לו בן וגו' אבל הכא כיון שאין ירושת תורה כולן שוין הן להכי קמ"ל דאף כאן יחזיר להבנים ואם אין בנים יחזיר להבנות:

כיוצא בו במי שמת סוף משפחתו. מן האב ואין לו יורש כלל מן התורה אלא אמו והאם אינה יורשת את בנה והיה אחד חייב לזה המת אינו מחויב להחזיר לאמו ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו וזהו כיוצא בו לדינא דמתני':

הגוזל שעשה תשובה. תוספתא היא בסוף מכילתין:

אין רוח חכמים נוחה הימנו שלא ינעול דלת להשבים שיש אחד שאין לו להחזיר את הגזילה:

הנושא והנותן בדברים זימנין דאת אמר אין רוח חכמים נוחה הימנו. בלבד כשאינו מקיים דיבורו וזהו בשאין כאן נתינת מעות:

וזימנין דאת אמר וכו'. והיינו ביש כאן נתינת מעות ולא משך דלחזור יכול הוא אבל מוסרין אותו למי שפרע כדאמרי' בפ"ד דב"מ ומקצת מן הסוגיא דלקמן שנויה שם (בהלכה ב'):

הנותן עירבון טבעת לחבירו. שנתן לו טבעת אחת בשביל עירבון על מקחו לאו כלום הוא ואם בקש לחזור חוזר בו:

ר' זעירא בעא קומי ר' אבהו זהוב. אם נתן לו דינר זהוב לערבון מהו אם דינו כטבעת:

א"ל טבעת. דוקא כדמפרש ואזיל. מה בין זהוב ומה בין טבעת לפי שהזהוב דרכו להשתנות כלומר דרכו להוציאו ולשנות ליתן לו זהוב אחר כשיביא לו מעות כסף ביד

מקחו והוי ליה כמי שנתן מקצת הדמים אבל טבעת נשארת בעינ' שהרי זה אינו יכול להוציא ומתחילה לא לקחה אלא לסימן בעלמא ולא הקנה לזה המקח בשביל הטבעת שאין לו בה הנאה של כלום:

חוזר בו. ואין בזה משום מחוסר אמנה:

קם ר' יוסי עם ר' יעקב בר זבדי. והקשה לו וכי זה הלאו צדק והין צדק שאמרו חכמים שצריך לקיים דיבורו:

אמרי דבשעת אמירה היה הין של צדק שאמר לו בדעת גמורה ליתן לו ולא דרך כיזוב והיתול:

רב פליג. אהא דר' יוחנן דבזה אינו יוצא י"ח אף שבשעה שאמר היה בדעת גמורה מכל מקום אם אינו מקיים הדיבור הוי כמחוסר אמנה וכך היה נוהג:

לינה. לית אנא חזר בי וצריך שיתנו לו:

מתניתא. הך ברייתא דלקמיה פליגא על רב:

אימתי אמרו המטלטלין נקנין במשיכה וכו'. תוספתא היא (בפ"ק דקידושין) קתני מיהת שאם הן ברשות המוכר לא קנה הלוקח עד שיגביה דבר שדרכו להגביה או עד שימשוך ויוציא את הכל מרשות הבעלים והשתא אם במוכר ולוקח אמרו כן דלא קנה הלוקח עד שיגביהנו או עד שיוציאנו מרשות הבעלים מכ"ש במקבל מתנה דלא זכה בדיבור לחודיה ואמאי קאמר רב לית אנא חזר בי:

מה עבד לה רב. להאי ברייתא כאן בשהעמידו עמו וכו' רב מוקי להאי ברייתא בשלא העמיד ללוקח עמו במקום שהמטלטלין מונחין בשעת תנאי המקח הלכך לא קנה עד שיקנה בדרכי הקניה והאי דרב גופיה בשהעמיד להמקבל עמו בשעה שאמר ליתן לו והראה לו מה שהוא:

רב פליג וכו'. היינו הא דלעיל דפליג על דרבי יוחנן ומה דהדר מייתי לה משום דבעי עוד למיפרך מהא דלקמן וכמו אמר מר הוא:

תדע לך. מהאי עובדא דלקמיה:

מה רב. קסבר לדינא ואע"ג דקאמר הכי כדמסיק ואזיל:

חד בר נש אפקיד עירבון על מלחא. שעשה מקח עם א' על המלח ונתן לו משכון על המקח:

ולבסוף יקרת. נתייקר המלח ורצה המוכר לחזור בו ואתא לקמיה דרב וא"ל או יתן לו כל ערבונו. כלומר כל מה שהוא נגד ערבונו יתן לו כפי שוויו כך וכך מלח או אם אינו

רוצה כלל וכלל במקח ימסור לו למי שפרע דס"ל דבמקצת דמים שקיבל נתחייב מיהת לקבל עליו מי שפרע:

מחלפיה שטתיה דרב וכו'. הא לדידיה בדיבור בלחוד זוכה הוא המקבל והכא הוא אומר הכין דאפילו מוכר שקיבל ערבון על המקצת יכול הוא לחזור בו:

ומשני. תמן בהאי עובדא למדת הדין הוא דלדינא הורה כן ומה דרב נהיג בעצמו למדת חסידות הוא שאע"פ שמדינא לא זכה בה המקבל לפנים משוה"ד עשה ונהג בעצמו מדת חסידות: